moby • buena vista social club • eels • aziza a • neil young

ROLL

eylül - ekim sayı: 2000/09
1 200 000 TL

ROLL 46

internet, mp3, napster davası

lars ulrich - chuck d kapışıyor

pearl jam

seattle'dan taze haberler

maria rita epik • serüvenciler • rojin • rıfat n. bali • ramis ekinci • renaud • betül atlı

manos hacıdakis

Günah Şarkıları
(Günah Bizans'tan gelir, Aşk Eski Yunan'dan)

Pişmanlık
Günler birer birer geçip gittikçe ve tevazu
geçmişte kalan bir şey oldukça, içimdeki
küçük çatlakların çoğaldığını hissediyorum geceden geceye:
yere inik gözlerimle yürüdüğüm sokaklar
kamçı gibi ışıklar
jestlerden daha müstehcen kelimeler
ama en çok da anamın bakışı
gece geç vakit döndüğümde eve
onu elinde bir kitap, bekler bulunca
sessiz, bezgin ve solgun.

Delikanlılar
Delikanlılar, onbeş yıl önce, başka bir müzikle,
demiştim ki size, bütün gece uyumam evlerinizin
önünde beklerim düşlerinizi toplamak için. Ama
artık yorgun düştüm.

Sizler, düş görseniz de görmeseniz de, bensiz
olabilirsiniz her zaman. Benim ne sizin hayatlarınızda
yerim var ne düşlerinizde. Bedenlerinizin arzularından
müzik yapmaktan yoruldum.

Temelli çekip gitmek istiyorum artık. Belki bilge kişilere
rastlarım yolda, dediklerinden hiçbir zaman anlamadığım
ben kendim de gençken.

Hoşçakalın çocuklar, hoşçakalın.

Meyhanede bir duvar saati
– Nereye gideceksin?
– Hişşt, konuşma
– Sen, uzak ülkelere gidecek olan
– Yarın sabah
– Hatırla bak
– Ne yapmak istiyorsun?
– Bu anı dondurmak
– Yanımızdan geçip gidiyor, faydasız
– Kal gitme
– Kalamam
Zaman uçup giden
Ben değil...
– Yapış o zamana
Yelkovana
Sıkıca tutun
– Ellerim dondu
Tutamıyorum
Sen yapış bu ana
Saatin tik-tak'ında
Ve sonsuz bir ritm yarat
Ve sonsuz bir dans yarat
– Seni göremiyorum
– Ben de
– Söyle neredesin?
– Burada senden çok uzakta
– O an çoktan geçti gitti sonsuza dek
– Ve her şey değişti
– Sen de ben de
– Sen de ben de
– Çoktan müzik olduk
– Ezici
– Karanlık
– Sonsuz
– Tek bir müzik, senle ben

– Benle sen

Gelmeliydin
Gelmeliydin
Yağmur bile yağsa
bütün engelleri aşarak
seninkileri
Gelmeliydin

Gelmeliydin
Gelip geçenler oldu
İki-üç kişi, hızla
bir delikanlı
Gelmeliydin

Gelmeliydin
Biri başparmaklarını oynatıyordu
başka biri sigara içiyordu
bir delikanlı
Gelmeliydin

Gelmeliydin
Dışarıda yağmur yağıyordu
garson basamakta
duruyordu
Gelmeliydin

Gelmeliydin
Biri ayağını vurdu, susuldu
tavanda ışıklar
bir köpek
Gelmeliydin

Gelmeliydin
Gelmemek için kötü zamanı seçtin
cinayetler, kötü zamanlar
bir delikanlı
Gelmeliydin

Gelmeliydin
yağmur bile yağsa
bütün engelleri aşarak
seninkileri
Gelmeliydin

Sekiz
sabah saat sekiz
pabuçlarını giyiyor
sinemaya gitmek için
bir not bırakarak
gelmesi gecikene

akşam saat sekiz
pabuçlarını giyiyor
sinemadan çıkmak için
bir vitrinin önünden geçiyor
bir diğerine bakar gibi yapıyor

var mısın bir küçük yürüyüşe?

Şarkı sözleri
Sekiz: Yorgos Chronas
Gelmeliydin: Yorgos Chronas
Meyhanede Bir Duvar Saati: Manos Hacıdakis
Pişmanlık: Dinos Christianopoulos
Delikanlılar: Manos Hacıdakis

Türkçesi: Özgüven Fatih

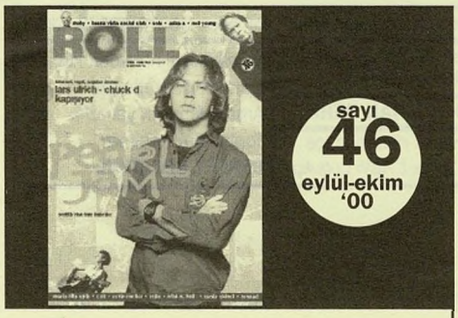

4 Ajans
9 Neil Young
12 Pearl Jam
18 Eels
20 Renaud
22 Buena Vista Social Club
28 Moby
32 Aziza A
35 Rojin
38 Serüvenciler
40 Maria Rita Epik
44 Kıraathane
45 Rıfat N. Bali
48 İnternet, MP3, Napster
50 Chuck D - Lars Ulrich
52 20 yılın ardında Hiphop
58 Grateful Dead
66 Gayd
68 Albümler
72 Liste
73 Roll Plaklar Arasında
78 Ansiklopedi

Abdurrahim Soğan, Ahmet Eken, Ali Yıldızay, Alican Tayla, Atilla Aydoğdu, Ayşe Draz, Baran Özdemir, Bihter Sabanoğlu, Cem Sorguç, Cüneyt Cebenoyan, Derya Bengi, Donat Bayer, Ender Ergün, Eray Makal, Erdir Zat, Fatih Özgüven, Gökhan Akçura, Gökhan Pamuk, Gülüş Gülcügil, Hakan Lokanoğlu, HknKrtsh, Hilmi Tezgör, İlker Aksoy, Kerem Demir, Mehmet Ali Meram, Melih Katıkol, Meral Altındal, Meri İzrail, Merve Erol, Naim Dilmener, Nedim Yalgı, Neslihan Say, Nevzat Çalışkan, Ogan Güner, Özgür Uçkan, Özhan Binici, Salih Nâzım Peker, Sarp Keskiner, Sarven Bingül, Serdar Beyaz, Serdar Karataş, Serdar Giritli, Serkan Seymen, Sevin Okyay, Sid, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Ulaş Özdemir, Viki İzrail, Ümit Bayazoğlu, Yücel Göktürk **baskı:** Lebib Yalkın Yayımları **dağıtım:** Bir-Yay **adres:** Büyükparmakkapı sok. Tuna Apt. No 21/4 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks** 245 56 06 **yıl** 4 **sayı** 46 **eylül-ekim**'00 **imtiyaz hakkı:** Nefes Yayıncılık adına Yücel Göktürk **sorumlu yazışleri müdürü:** E. Derya Bengi **ilan irtibat:** Orhan Esen (231 53 48 - 233 49 81)
A Y D A B İ R Y A Y I N L A N I R

ROLL OVER
ikidörtbeş

Müsaadenizle...
Roll saati, elifi elifine senelik izni gösteriyor.
Geçen yılki mecburiydi, bu seferki ihtiyari.
Yaz ağır geçti, nefeslenmezsek sonbahar geçmez.
Dolayısıyla, işbu Roll iki aylık: eylül - ekim.
Bir sonraki randevu kasım başı, Roll kasımpatı.
Kafiye olsun diye değil, sene-i devriye.
Kasımda dört bitiyor, beşe giriyoruz. Yanlış duymadınız: Beş.
Beş deyince, İshak Reyna'nın "Dokuz'dan Sıfır'a"sındaki
5'i roll'lamamak olmaz. Ama, 5'ten önce 4 var:

"Çizilişine göre profilden burun ya da yıldırım amblemi değilse eğer, hem filika yelkeni hem tek ayak cezalısı. Ayaklı hali –ayrıca– eşyada en zor sağlanan denge. Kişisi ve yaprağı ise ister iskambil oyunlarında isterse yoncada hep en zor bulunanı. Zevkten olunan köşeye, basının kuvvet numarasından mükemmelin müzikal ölçüsüne, sayıların dört bir yönde kullanılanı...
Yalnız dünyaya temel unsur değil,
mahşere de atlı sayısı."

Ve 5:

"İlköğretimin 'pekiyi'si... Ortaöğretimin şaşılmayacak notu... Sayıların en isteklisi... El'de ya durdurma işareti ve şamar adı, ya da yakınlararası farklılıkların kısacıl tanımlaması. Öte yandan, takı ve koku, çay saati ve viteslerin de gösterdiği gibi, duyularımızın bu temel kadrosu keyif ve süslenme kadar kolayca abartmaya da meyilli..."

Ve madem iki sayı birden, 2'siz olmaz:

"Sayıların hem bahçe sulayan hortumu, hem de en zarif boyunlusu.
Elde, sesli sayı; bisiklette büyüme işareti..."

Nesir güzel, ama değil mi ki mevsim sonbahar ve yaş kemal, roll over Yahya Kemal:
Günler kısaldı. Kanlıca'nın ihtiyarları
Bir bir hatırlamakta geçen sonbaharları

İçimde ikinci bir insan gibidir seni sevmek saadeti **NAZIM HİKMET**

Düşmandan duyulan korku, ona duyulan nefreti yok eder. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

Karşınızda eylülün sesi / Ağustos çekildi, eylülün sesi / Birazdan konuşacak / "Bu dünyada yaşamak can sıkıcı bir şeydir baylar." **EDİP CANSEVER**

Bazen sonsuzluk bile Amerikan filmleri kadar sıkıcı bir şey. **OĞUZ ATAY**, Tutunamayanlar

Sen gel bizi yeni vakitlere çıkar. **İLHAN BERK**

Mutsuzluğumuz, en yüksek noktasına, ancak mutluluk somut biçimde olanaklı ve yeterince yakın görüldüğünde ulaşıyor. **MICHEL HOUELLEBECQ**, Temel Parçacıklar

Hiçlik ile varlık neden iç içe *(Rast şarkı, güfte: İ. Agâh Çubukçu)*

Ya biz böyle nelerden kaçarız
Çalarlar da kapımızı.
Ama sıfır çarpı yalnızlık
Toplasalar hepimizi
BEHÇET NECATİGİL

Bir polis nasıl vurulur?

Public Enemy'den Chuck D ve Professor Griff ile soul tandanslı rock şarkıcısı Kyle "Ice" Jason yeni bir grup kurdu. Adını da Confrontation Camp (Yüzleştirme Kampı) koydular. "Hiphop, rock & roll ve politika" şeklinde tanıtılan bu yeni müziği Chuck D, "Rage Against The Machine ile The Roots'un P-Funk sahnesinde buluşması" olarak görüyor. Vokal, rap ve şiiri bir araya getiren grubun ilk albümü "Objects in the Mirror Are Closer Than They Appear" ağustosun ilk haftasında piyasaya çıktı. Albüme adını veren "Aynadaki objeler göründüklerinden daha yakındır" uyarısı, Amerika'da trafiğe çıkan bütün motorlu taşıtların dikiz aynasında zorunlu olarak bulunmakta. Bu uyarının yer almadığı dikiz aynası kullanan sürücüler cezalandırılıyor. Hikayesi de ağır bir kaza geçiren bir sürücünün aynanın "yanlış gösterdiği" iddiasıyla otomobil firmasına karşı açtığı davayı kazanıp yüklü bir tazminat almasına kadar uzanıyor. Özetle mahkeme, "herkes fizik kurallarını bilmek zorunda değildir" yönünde bir karar verdi. Tabii stratejist Chuck D, bunu bir başka düzeye taşıyıp aynanın yanına televizyon ve internet motiflerini de ekleyerek kapsamlı bir kampanya başlatmış durumda. Confrontation Camp, ağustosta Cumhuriyetçi Parti'nin Philadelphia'daki kongresi sırasında verdiği protesto konseriyle ilk büyük çıkışını yaptı.

Seattle ve Washington eylemlerinden sonra tırmanışa geçen Amerikan solu, Cumhuriyetçi Parti kongresi sırasında Shadow Convention (gölge kongre) adında bir alternatif organizasyon oluşturup ülkenin dört yanından sivil inisiyatifleri bir araya getirdi. Kar maskeli anarşist gruplar gene polisle sıcak temasa girdi. 300'e yakın kişi tutuklandı. Confrontation Camp'in "gölge kongre" konserinde seslendirdiği "Son of A Bush" parçası (son of a bitch / orospu çocuğu, deyişine gönderme) protestoların ana teması haline geldi. Parçada halihazırda Teksas Valisi olan cumhuriyetçi başkan adayı George W. Bush'a yekten "serial killer" diyorlar, Bush'un birkaç ay önce Gary Graham adlı bir mahkumun ölüm cezasını imzaladığını hatırlatıyorlardı. Irkçı politikalarıyla iz bırakan eski başkan Bush'un oğlu George W. Bush, kongrede ılımlı bir Cumhuriyetçi Parti imajı kurmaya gayret ederken en büyük kozu siyah senatör adayları ve eşcinsel delegelerdi. Baba Bush döneminde Genelkurmay Başkanı olan siyah general Colin Powell partinin yeni ağır toplarından biri. Körfez Savaşı'nı komuta eden "Çöl Ayısı" lakaplı general Norman Schwarzkopf da Powell'ı yalnız bırakmadı. Ama yaptığı konuşmada Bush'u överken fazla ileri gidip "başkomutanımız" sıfatını kullanınca kamuoyunda alay konusu oldu. Teksas eyaletinden gelen kovboy delegeler ise eşcinsel konuşmacıyı protesto etmek için ayağa kalkıp şapkalarını göğüslerine koyarak dua ettiler. Ayrıca muhafazakâr grupların yoğun kulisi sonucu parti platformuna "evliliğin sadece bir erkekle bir kadın arasında olabileceği" maddesi eklendi. Böylece Bush'un "ılımlı" makyajı akmış oldu.

Küba ile ABD arasında yeni bir krize yol açan Elian Gonzales davası sırasında sadece internet üstünden dolaşıma soktukları parçayla medyayı topa tutan Confrontation Camp, radikalizme albümün "Brake The Law" (Yasayı Durdur) adlı ilk single'ında da devam ediyor. "Bir polis nasıl vurulur" diye soruyor Professor Griff parçada ve cevaplıyor: "Eline bir kamera al ve yaptıklarını aynen kaydet!" Dokunaklı bir blues olan "Jasper" ise birkaç yıl önce Teksas'ta vahşi bir cinayete kurban olan James Byrd adlı bir siyahın gerçek hikayesini anlatıyor. "Supergoman" ve "Grudge" gibi parçalarda WASP'ların modern toplumlar üstündeki yıkıcı hegemonyası konu edilirken, "Che" ve "Against The Elements" direkt olarak yeni enternasyonalizmle link kuruyor. Public Enemy gibi kalabalık bir kadrodan oluşan Confrontation Camp, bünyesinde ayrıca üç kişilik vokal grubu Chain Gang, basçı Brian Hardgroove, gitarist Jafar Mahmud, davulcu Wes Little ve Terminator X'in yetiştirdiği genç turntable virtüozu DJ Lord'u da barındırıyor. Bunların hemen hepsi Chuck D'nin doğup büyüdüğü mahallede yetişmiş gençler.

Bruce Springsteen'in 82 tarihli "Nebraska" albümü sonbaharda tekrar gün yüzüne çıkıyor. "Badlands: A Tribute to Bruce Springsteen's Nebraska"da, şarkıları 10'u aşkın sanatçı seslendiriyor: Chrissie Hynde, Patti Smith, Ben Harper, Billy Bragg, Hank Williams III, Los Lobos, Deana Carter, Ani DiFranco, Aimee Mann ve Michael Penn, Mavericks'den Raul Malo. İrlanda'da son albümünün kayıtlarını tamamlamak üzere olan REM'in de "Highway Patrolman" parçasını yorumlayarak projeye katılması bekleniyor. Kasım başında piyasaya çıkacak olan "Badlands"in satış geliri Sınır Tanımayan Doktorlar örgütüne bırakılacak.

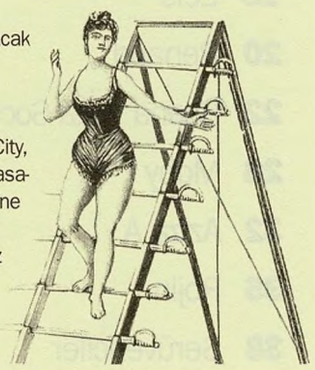

Placebo'nun ekim ortasında piyasaya çıkacak 12 şarkılık üçüncü albümünün adı "Black Market Music" olacak.

PJ Harvey'nin yeni albümü "Stories from City, Stories from Sea" ekim sonuna doğru piyasaya çıkacak. Fazla laf kalabalığı yapmayan, ne trip-hop'a ne büyük orkestralara yer veren bu albüm için doğal, özgürleşmiş, tertemiz bir rock albümü yorumları yapılıyor.

Strange Fruit plak şirketi, **Joy Division**'ın Radio I'deki bütün canlı kayıtlarını bir araya getiren albümü bugünlerde piyasaya çıkarıyor: "Joy Division – The Complete Radio I Recordings" .

Victoria Williams'dan güzel bir geri dönüş. Şu anda, hayranlarından Lou Reed'le birlikte Amerika turnesinde olan sanatçının yeni albümü "Water to Drink", 15 Ağustos'ta ABD'de piyasaya çıktı.

1997 yılındaki, çok ses getiren "Maverick a Strike"dan bu yana pek sesi sedası çıkmayan İngiliz reggae'sinin yükselen yıldızı **Finley Quaye** ekim başında "Vanguard"la tekrar ortaya çıkacak.

The The öfkeden deliye dönmüş durumda. Son albümleri "Nakedself"in promosyonundan hiç memnun olmayan Matt Johnson, grubun internetteki sitesinde (www.thethe.com) amansız bir mücadeleye girişti. Müzisyen, bu siteden ziyaretçilere haftada bir şarkı indirerek, albümü bedava kaydetme imkanı sağlıyor. Plak şirketine karşı isyan bayrağını çeken müzisyen, bütün müzik faaliyetlerine son vermeyi aklından geçirdiğini de söylüyor.

Mark Eitzel'in 1983-1996 arasındaki grubu **American Music Club** "Come On Beautiful - The Songs of American Music Club" albümüyle onurlandırılıyor. Willard Grant Conspiracy'nin gitaristi Paul Austin'in bir süredir kafasında olan bu projede pek çok ünlü müzisyen yer alıyor: Walkabouts, Lambchop, Tarnation, Willard Grant Conspiracy ve Calexico elemanları.

Giderken bıraktığım...

İlhan İrem bizi ziyadesiyle memnun etti. Sanatçı, 80'li yıllarda yaptığı, artık bulunmayan, sahaflardan hatırı sayılır miktarlarda para ödeyerek satın alabileceğiniz albümlerini kaset ve CD olarak yeniden yayınladı. İçinde eşsiz güzellikteki "Olanlar Olmuş"u, "Ben Değilim"ı barındıran "Bezgin" ve senfonik rock tandanslı üçleme "Pencere", "Köprü", "Ve Ötesi" artık ulaşılabilir mesafede. Orijinal kapakların yerinde yeller esiyor, bazı sıralama ve miks değişiklikleri var, üstelik albümlerin adı da "başkalaşmış". Olsun, ne gam! Plakçınızdan artık "Bezginin Gizli Mektupları"nı, "Uçuk Mavi Pencere"yi, "Bulutlara Köprü"yü, "Düşler Ve Ötesi"ni gönül rahatlığıyla isteyebilirsiniz.

demirayak

MESAJ'I ALDINIZ MI?

CD & MC Tüm Müzik Marketlerde

"SON AĞAÇ KESİLDİĞİNDE, SON NEHİR KİRLENDİĞİNDE,
SON BALIK TUTULDUĞUNDA, PARANIN YENİLEMEYECEĞİNİ ANLAYACAKSIN!"
(KIZILDERİLİ ATASÖZÜ)

BİR DÜNYA DOSTUNDAN
DOĞAYA ADANMIŞ
ELEKTRONİK & NEW AGE
EZGİLER

ELIPS

SPONSOR

bakliyatınız

"her tanesi seçmece"

PEK ŞEKER, TEK ŞEKER

KÜP ŞEKER

real audio

www.demirayak.com/mesaj

Ankara Karayolu Üzeri 3. Km. Afyon Tel: (272) 223 12 30 (13 Hat)
Fax: (272) 223 12 43 - 44

e-mail: mesaj@demirayak.com

Demirayak'ın "Mesaj" adlı albümünden elde edilecek gelirin bir bölümü Afyon ABC Bakliyat Ormanı'nın ağaçlandırılmasına ayrılmaktadır.

Oysa en iyisi, rol filan yapmaması kişinin. Kendi yüzüyle dolaşması, öyle değil mi? Kendi yüzüyle dolaşmaktan daha büyük kurnazlık da olmaz, çünkü kimse inanmaz kendi yüzüyle dolaştığına insanın. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

Her şey ne güzel tıkırındaydı. Büyük bir uyum içindeydik. Bu armoninin müziğe dönüşeceği bir noktaya varmıştık. Ama sen yukarı çıkıp bütün müzik aletlerini parçaladın. **PAUL AUSTER**, Şans Müziği

Her insan ilk kez denize girdiği günü ya da ilkokula başladığı zamanı hatırlar. Bir de ilk Dostoyevski okuduğu zamanki sarsıcı etkiyi. **BORGES**

Her şey o kadar dokunaklı ki / Eylülsem, istemeden kırılıyorsam bazen / Dağınık, renksiz bir mozayık gibiysem / Üstelik yalnızsam bir de –telefonda kuş sesleri– / Aynalardan duvarlara bir üzünç akıntısı / Bu dünyada çekingen olmak çok iyi bir şeydir baylar. **EDİP CANSEVER**

Kübalıyız ezelden

Buena Vista Social Club rüzgarı nelere kadir! Hayal bile edemeyeceğimiz albümler yayınlanıyor dünyada ve Türkiye'de. Son örnek beş kasetten müteşekkil "This Is Cuba" serisi. 50'lerden 90'lara harbi Küba müziğinin yarım yüzyılına ışık tutan seride Beny Moré, Orquesta Aragon, Enrique Jorrin, Los Zafiros, Omara Portuondo, Chucho Valdes & Irakere, Los Van Van, Sierra Maestra, Charenga Habanera gibi büyük isimlerden şarkılar geçidi yer alıyor. Üstelik "nice price" etiketiyle, cazip fiyatlarla...

Mercury Rev ve **Flamings Lips**, her iki grubun da son albümlerinin prodüktörü Dave Fridman'ın New York'taki stüdyosunda, bir ay kadar süreyle beraber kayıt yaptı. Uzun süreden beri dost olan iki grubun üyeleri ortak kayıtlarının ne zaman, hangi isimle piyasaya çıkacağını henüz açıklamadı.

Drum'n'bass'çı **Photek**'in ikinci albümü "Solaris" eylül sonuna doğru çıkıyor. 1997'deki oldukça radikal bulunan "Modus Operandi"nin yaratıcısı İngiliz müzisyen, bu albümde şaşırtıcı olabilecek stil denemelerine giriştiğini söylüyor.

Dinosaur Jr ölmedi. Grubun 1997 yılında resmen dağılmasından sonra, liderleri Jay Mascis, 30 Ekim'de çıkacak J. Mascis & The Fog imzalı "More Light" albümüyle küllerinden doğacak.

Peter Falk ve **Tom Morello** aynı projede bir araya geliyor. Yılların komiser Colombo'suyla ve Rage Against the Machine'den Morello'yu birleştiren proje, John Favreu'nun yöneteceği mafyöz aksiyon filmi "Made" .

Geçtiğimiz yıl, solo projesi "Flightcrank"e yoğunlaşmak için **Prodigy**'den ayrılan **Leeroy Thornhill**, ilk EP'si "Twisted"da yer alacak birkaç dakika için Lee "Scratch" Perry'yle birkaç günlüğüne stüdyoya kapandı. Öte yandan, Keith Flint ve Liam Howlett da Maxim Reality'yle birlikte 2001 içinde çıkacak olan Prodigy'nin son albü-

RAMİS EKİNCİ

Dinle küçük adam

Öğretmenlikten enstrüman yapımına ve tamiratına, sahne performanslarından şarkıyazarlığına kadar 24 saat müziğin içinde olan Ramis Ekinci, "Kopuşkılar" ismindeki ilk albümünü çıkardı. Ekinci'yle on parmağındaki on marifeti konuştuk...

Albümünün ismi ne anlama geliyor? "Kopuşkı" diye yeni bir kelime yarattın, "lar" da çoğul eki, öyle mi?

Ramis Ekinci: Evet, koparken kırılmalar, dağılmalar, parçalanmalar, genelden ayrılmak...

Kendileri kopan insanlar mı, yoksa koparılanlar mı?

İkisi de. Adam belki aşık olmak istiyor, mesela albümde "Pamuk Prenses" isimli bir şarkı var, (Pamuk Prensesim sen mi geldin / Bak kalbim yedi cüce etrafında) bu aslında yumuşak bir aşka özlemi anlatıyor, ama dünya hiçbir zaman yumuşak bir aşka izin vermiyor. Cinselliğe dayalı bütün ikili ilişkiler. Sadece streslerini, bunalımlarını, çelişkilerini atmak için ilişkiye giriyorlar. Dünya her taraftan bizi kuşatıyor ve küçültüyor. Her küçülmenin sonucunda kopuyoruz, kopartılıyoruz bir şeylerden. Ya da bir yere kitleniyoruz, bir yere bağlanıyoruz, bir yerlere sokuluyoruz ya da birileri bize sokuyor bir yerde. Özgürlükler dünyasına girmeye çalıştığın her an küçültülüyorsun.

O özgürlük de bir kopuş biçimi değil mi? Kopuşun olumlu bir anlamı da olsa gerek.

Ama özgürlüklere ulaşamayınca kırılıyoruz. Nasıl kavga edeceğiz bu toplumla, bu hayatla, bu siyasi düzenle? Hep kırılıyoruz ve geri adım atıyoruz. "Açlık Ordusu" diye bir şarkı var Nâzım Hikmet şiirinden. Kapitalizm bize her çeşit açlıkları hissettiriyor, sen de o açlıkları doyurmak için hayata saldırıyorsun ve insanlara, kitaplara, bütün dünyaya...

Şarkılarında hep bir teatral hava var. Şarkı formunu kıran vokaller var.

Ben iki yıl Bulunmaz Kültür'de sahne aldım. Sırf doğaçlamaya dayalı bir performans yapıyordum. Bir kelime sabit; mesela "şehvet"i alıyordum, onu yaşıyordum, canlandırıyordum. O ana kadar hiç yazılmamış şarkılar çalıyorduk iki gitarist arkadaşla beraber. Doğaçlama gitarların üzerine şarkılar yaratıyordum, o kelimeye, o günkü konuya dayalı.

"Şehvet"in dışında hangi kelimeleri seçtin, örnek verebilir misin?

Aklına gelebilecek her şey: Bencillik, ayrılık, sevgi, ajan, kin...

Ajan enteresanmış... Neden ajan?

Neden ajan, biliyor musun? Hepimiz bir şekilde hayatı gözlemliyoruz. Kendimiz için her şeyi doğruluyoruz, yanlışlıyoruz, yargılıyoruz. Kendi dünyamıza, dostluğumuza, sevgimize ajanlık yapıyoruz. Herkes kendi kendinin ajanı. Kimse doğal değil. Bunun adını gözlem koyabilirsin, ama bu bir ajanlık. Kapitalizm sana "ayağını denk almak zorundasın" diyor, "sana her an her yerden her şey gelebilir". Bunun adını başka bir şey koyamazsın, bunun adı kapitalizm. *(gülüyor)*

Kendini bir anda Bulunmaz Kültür'de bulmadın herhalde. Tiyatro merakın nereden geliyor? Müzikle nasıl birleşti bu merak?

Türk Müziği Konservatuarı mezunuyum, çalgı yapım bölümünden. İstanbul Opera'dan da terkim. Tiyatroyu severdim ama, tiyatro yapma niyetim yoktu ilkten. Önemli olan müzikti.

Müzik derken, şarkıyazarlığı mı?

Tabii. Şu anda önde duran da o zaten.

Tersine, sanki albümde şarkıyazarlığı ön plana çıkmıyor. Olumsuz anlamda değil ama, sanki bir tiyatro oyunu için yazılmış şarkılar hissi veriyor.

Kasetin öyle bir yanı var. Elimde malzeme çok kısıtlı, bir tane gitarım var ve insanlara çok şey anlatmak istiyorum.

Bu bir seçim değil mi? İsteseydin bir grup formasyonunda yapamaz mıydın?

Evet, bu şarkıların arı olması gerekiyordu. Gerçekten şarkılarım bir şey anlatıyorsa, bir karşılığı varsa ha tek gitar olmuş, ha otuz enstrüman, farketmez. "Savaş böyle sürerken ben böyle bir savaşı kabul etmiyorum" diyenlerin öyküleri var orda. Enstrümanlarla bu öykülemeyi yapabilirdim ama, sesimi bir enstrüman gibi kullanabilmeyi istedim.

Belki bir vurmalı enstrüman gibi...

Evet. Ama insanların ritm duygusunu öne geçirmek değildi niyetim. Ritm duygusu ne demektir, biliyor musun? Birisi size emrediyor ve siz onu kabul ediyorsunuz demektir. Albümde

6→

Silahların patlaması ya da çocukların ulurcasına ağlaması, tırnak işaretine gerek kalmadan dünyayı sarsar. Söz, silahtan fırlayan mermi gibi, yakar ve yok olur, merminin hızını tırnak işaretleriyle iki yandan bağlamaya zaman yoktur. **YVES SIMON**, Duygu Sapması

Kötünün niçin iğrenç, iyininse hoş olduğunu ben de bilmiyorum. Ama bunları birbirinden ayırma duygusunun Stavrogin gibi baylarda niçin silikleştiğini, kaybolduğunu biliyorum. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

Suları neredeyse kıpırtısız bir kanalın yanında, sıkıcı ve dingin bir manzaranın içinde durdurmuştu arabasını. Sudaki bitkiler büyüyor mu, çürüyor mu, belli değildi. **MICHEL HOUELLEBECQ**, Temel Parçacıklar

Ataşım var külüm yok / Bülbülüm dilim yok / Ben bu aşka düşeli / Ağlamadık günüm yok

demir nemden, insan gamdan çürür

tik-takları saatlerin, sanırsınız zamanı atıştırmasıdır farelerin **A. ALLAIS**

sevdim seni sevdim yeri geldi söylüyorum **ATTİLA İLHAN**

Ne gülüyorsun? Anlattığım senin hikayen. **HORATIUS**

mü "Always Outnumbered, Never Outgunned"ın kayıtlarını bitirmek üzereler.

Madonna'nın yeni albümü "Music" eylül sonuna doğru dinleyicisine ulaşacak. Bu sekizinci albümünde şarkıcı, Mark Stent, William Orbit ve Fransız Mirwais ile birlikte çalıştı. Albümle aynı adı taşıyan single ağustos başından beri piyasada ve radyolarda sık sık çalınıyor. İkinci single adayı "Don't tell, what it feels like for a girl" adlı parça, Charlotte Gainsbourg'un sesiyle açılıyor ve kızı Lourdes'a adanmış.

Rolling Stones'un ilk yıllarını perdeye aktaracak film için **Mick Jagger** olurunu verdi. Bu projede Jagger'ı **Jude Law** canlandıracak. Şimdilik "The Long Play" adı verilen filmi büyük ihtimalle Martin Scorsese yönetecek, Jagger senaryo yazımına katılacak.

Beck eylül başında, yeni albümü için, ilginç projelere imza atan prodüktör Timbaland'le Los Angeles'da stüdyoya giriyor.

A la kübana rock

Kalbimizde harbi Kübalılara da yer var, sahte Kübalılara da. Geçen sene İstanbul Caz Festivali'nde bizlere enstrüman-müzisyen-seyirci arasında benzersiz bir "bütünleşme" tecrübesi yaşatan Marc Ribot ve Sahte Kübalılar orkestrası, ikinci albüm "Muy Divertido"yu yayınladı. New York underground'unun cevval gitaristi Ribot gene Arsenio Rodriguez repertuarına el atmış, "a la kübana" tarzında bir takım bestelere imzasını çakmış, arkadaşlarıyla beraber (bu kez sözlü, vokalli parçalar da var) hararetli biçimde yorumluyor. Ne diyelim, ilki kadar güzel bir albüm.

Yeni sezona **Björk** hızlı ve yoğun giriyor. Nisan ayında çıkması beklenen dördüncü hakiki albümü için şarkıcı şu sıralar New York'ta bir stüdyoda son rötuşları yapmakla meşgul. Ayrıca, önümüzdeki aylarda sahnelenecek "A Prayer For The Heart" adlı piyes için İngiliz besteci John Taverner'la çalışıyor İzlandalı müzisyen.

Rachid Taha yine Steve Hillage yönetiminde Fas, New Orleans ve Londra arasında mekik dokuyarak kayıtlarını yaptığı son albümüne çok güzel bir isim bulmuş: "Made in Medina". Ekim başında çıkacak olan albümde ayrıca, Fela Kuti'nin oğlu Femi Kuti'nin de katkısı var.

ritm duygusu önde değil. Sadece bir yürüyüş var. Sokaktan geçiyorsun, birisi bağırıyor, bir diğeri kafana bir şey atmış, ya da birini tutmuşlar, götürüyorlar. Yani dümdüz bir yolda yürüyoruz gibi görünüyoruz ama aslında o yolda bile bizi sürekli kırıyorlar. Gitar benim yürüyüş ritmimi simgeliyor albümde, ama vokalim hayatı, başımdan geçenleri canlandırıyor.

Bir şarkında Yaşar Kurt'un adı geçiyor. Müziklerinizi yakın buluyor musun?

"Belki de sırtımı dönüp gideceğim" dediğime göre, aynı yerde yer almıyoruz. Sanki bizi aynı yoldaymışız gibi düşünüyorlar. Bana göre tek ilişkimiz, tek bir enstrüman kullanmamız. Ki o bile değil, o akustik gitar çalıyor, ben flamenko gitar çalıyorum. Kudret Kurtcebe'yle Yaşar Kurt'u aynı literatüre sokabilirsin tarz açısından. Ama benim alakam yok.

Senin kendini benzettiğin ya da etkilendiğin insanlar var mı?

Bir idolüm var: Neşet Ertaş. Yola çıkış noktam o. İyi dinleyiciyseniz, sevincine, kavgasına, kırılganlıklarına, sevgisine, isyanına, dağların sesine, ovaların sesine, nehrin kenarına, eşeğin yürüyüşüne kadar her şeye rastlarsınız Neşet Ertaş'ın müziğinde. Ben rock müzik yapıyorum ama, çıkış noktam rock müzisyenleri değil. Ben metropolde ve teknolojik bir dünyada yaşadığım için ve şu an elimde gitar olduğu için böyle bir müzik yapıyorum.

Bu sevgi yörenle ilgili mi? Nerelisin sen?

Giresunluyum. Yöresel bir tarifi yok bu sevginin. Ama bütün dayanağım Anadolu. Kim ne derse desin. Benim anneannem öldüğünde insanlar, akrabalar, evimize "Gelin'i görmeye geldik, nerde Gelin?" diye giriyorlardı. Anneannem 85 yaşındaydı ve ona Gelin diyorlardı. Çünkü anneannem saçlarına, ellerine kınalar yakardı, öyle dolaşırdı. Oturuşu, kalkışı da öyleydi. Ve ben anneannemi bir tarafa itmedim. Şimdi ben bu kültürü hiçe mi sayayım? Kızlarıyla olan, bizimle olan şakalaşmalarını yok mu sayayım? Jimmy Page'i de örnek alabilirdim mesela.

Neşet Ertaş'ı örnek alman, Jimmy Page'i reddetmeni gerektiriyor mu?

Kesinlikle hayır. Zaten reddetsem metropol müziğini neden yapayım?

Albümde "Küçük Adam" isminde uzun bir şarkı var...

Wilhelm Reich'ın "Dinle Küçük Adam"ından yola çıkarak yaptım... Aslında bu bir şarkı değil, bir albümdü. Kemancı Kültür'le konuştum, gerekli arkadaşlarımı bulabilirsem –ışıkçı, ses teknisyeni filan– sahneleyeceğim. İki gitar da bana eşlik edecek. Kitaptan şarkılaştırdığım bölümler ve canlandırmalar olacak.

O kitap sana biraz didaktik, tembihler içeren bir kitap gibi gelmez mi?

Öyle, ama ne yapalım. Ben de öğretmenim zaten. Benim dershanem var, dört yıldır öğretmenlik yapıyorum. Kişiliğimin bir parçası.

Ama sahnede kim öğretmen seyretmeye gider ki? Seyirciler, öğrenci gibi hissetmek istemez kendini... O kitabı okurken de kendini bir öğrenci gibi küçültülmüş hissedebiliyorsun zaten. Aslında tabii kasti bir durum ve bu anlamda provokatif bir kitap...

Evet, evet. Benim derdim de o zaten. İnsanlar provoke olsunlar, bu kadar rahat yaşamasınlar. Birilerinin de bir şamar atması lazım.

Sen o kitabı okuduğunda kendini bir şamar yemiş gibi hissettin mi?

Kitabın gerçekleri anlattığını düşündüm. Evet, kendimi "küçük adam" gibi hissettim, her kenarıma, köşeme şamar yedim. Çok etkilendiğim için böyle bir işe giriştim. Şimdi 34 yaşındayım, 22 yaşında okudum o kitabı. Bir sürü psikanaliz kitaplarını da okudum Reich'ın. "Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı", "Bedensel Boşalmanın İşlevi", "Cinsel Devrim"...

Her yönüyle müziğin içinde birisin değil mi?

Enstrüman yapıyorsun, ders veriyorsun...

Türkiye'de ilk defa bir albümde kendi gitarını yapan, yaptığı gitarı çalan, şarkıları yazan, seslendiren, efektlerine kadar her şeyini yapan bir ben varım galiba. Gitar yapıyorum, keman yapıyorum, ud yapıyorum. Beyoğlu'nda Ramses isminde dershanem ve dükkanım var. Dükkanda enstrüman yapıyorum, tamir ediyorum, satıyorum.

Eski enstrümanlar da geçiyordur elinden. Ben Harper gibi meraklı mısın sen de eski çalgılara? Onun ailesinde luthier'ler varmış.

Diyelim ki, hiç tamir olmayacak 150 yıllık bir tanbur getirebilirsiniz bana. Ben "bırakın, gidin, üç ay sonra uğrayın" derim, bir bakarsınız ki siz onu çalıyorsunuz. Okuldaki lakabım "ölücü"ydü benim. Dünyanın en zor işi tamir. Kırılan bir insanı tamir etmek nasılsa öyle. Gerçek bir luthier, gerçek bir usta çok özel bir şey yapmış olabilir o enstrüman için. Ve siz onu keşfetmelisiniz. Tamiri ona göre yapmalısınız. O aletin şahsi özelliklerini keşfettikten sonra tamir başlıyor, yazılı mühendislik işi değil tek başına. Zaten usta belli bir dil, bir tavır tutturabilir ama, bir aleti aynı biçimde tekrardan üretme şansı yok. Her şeyden önce ağaç farklı. Diyelim ki ağacın bir tanesi sonbahar ışıklarını çok iyi almıştır, ötekisi ilkbahar yağmurlarını çok iyi almıştır.

Mesela Fender fabrikasından çıkan bir gitarda bütün bu nüansları imkanı yok anlayamazsın, değil mi?

El yapımının değeri de bu. Bizi adam yerine koymuyorlar diye bir tabir vardır ya, tam öyle. Halbuki sen besliyorsun bütün sanatçıları. Aznavur pasajındaki dükkanda altıncı yılım benim. Bir Barış Manço benim dükkanıma girmedi. Onun dışında herkes enstrümanını bana tamir ettirdi, Erkin Koray'ından tut, Cem Karacası'na, Moğollar'ına, Kayahan'ına, Salim Dündar'ına kadar...

Söyleşi: **Derya Bengi**

DOUBLEMOON RECORDS

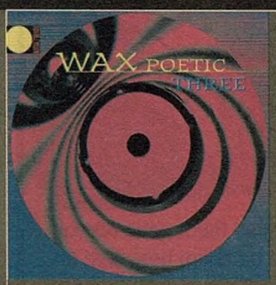

Wax Poetic
Three

Brooklyn Funk Essentials feat. Laço Tayfa
In The BuzzBag

Craig Harris & The Nation of Imagination feat. Barbaros Erköse Istanbul

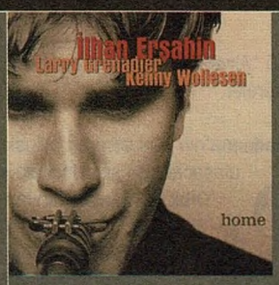

İlhan Erşahin Trio
Home

İstanbul Blues Kumpanyası
Sair Zamanlar

Burhan Öçal & Jamaaladeen Tacuma feat. Natacha Atlas
Groove alla Turca

Aydın Esen
Timescape

Baba Zula
8 Oyundan 17 Müzik

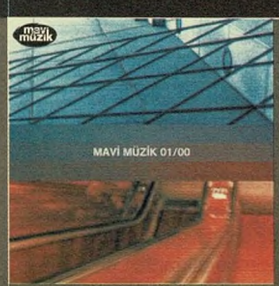

Mavi Müzik
01/00

Hüsnü Şenlendirici & Laço Tayfa
Bergama Gaydası

Şirin Pancaroğlu & Ignace Jang
Kuyruklu Yıldız Altında

Sultana
Kuşu Kalkmaz

RH POZİTİF

Rh Pozitif Müzik Yapım Sanayi ve Tic. A.Ş
Yeni Yuva Sokak No. 27/29, 80060 Cihangir, İstanbul/Turkey
Tel: (0212) 292 97 71/72 Fax: (0212) 292 97 73

EMI

Genel Dağıtım EMİ-KENT Elektronik San. ve Ticaret A.Ş
İ.M.Ç. 6 .Blok No. 6302 34470 Unkapanı / İstanbul
Tel: (0212) 514 16 22 Fax: (0212) 519 10 65

Neil Young

Neil Young'ın gönlünü gene kuru tahta gitarlar çelmiş, elektriklisini bir kenara bırakmış, sakin, dingin, eskilerin tabiriyle "asude-hal" bir albümle geri döndü: "Silver & Gold". Bir yeniyetmenin incecik, kırılgan sesinde 55 yaşının bilgeliğini yaşatan Young'dan, son yılların bu en güzel folk şarkılarını dinlerken kılavuzunuz Les Inrockuptibles dergisine söyledikleri olsun. Biz o kadarla da kalmayacağız, her ay en az bir kere bu söyleşiyi okuyacağız.

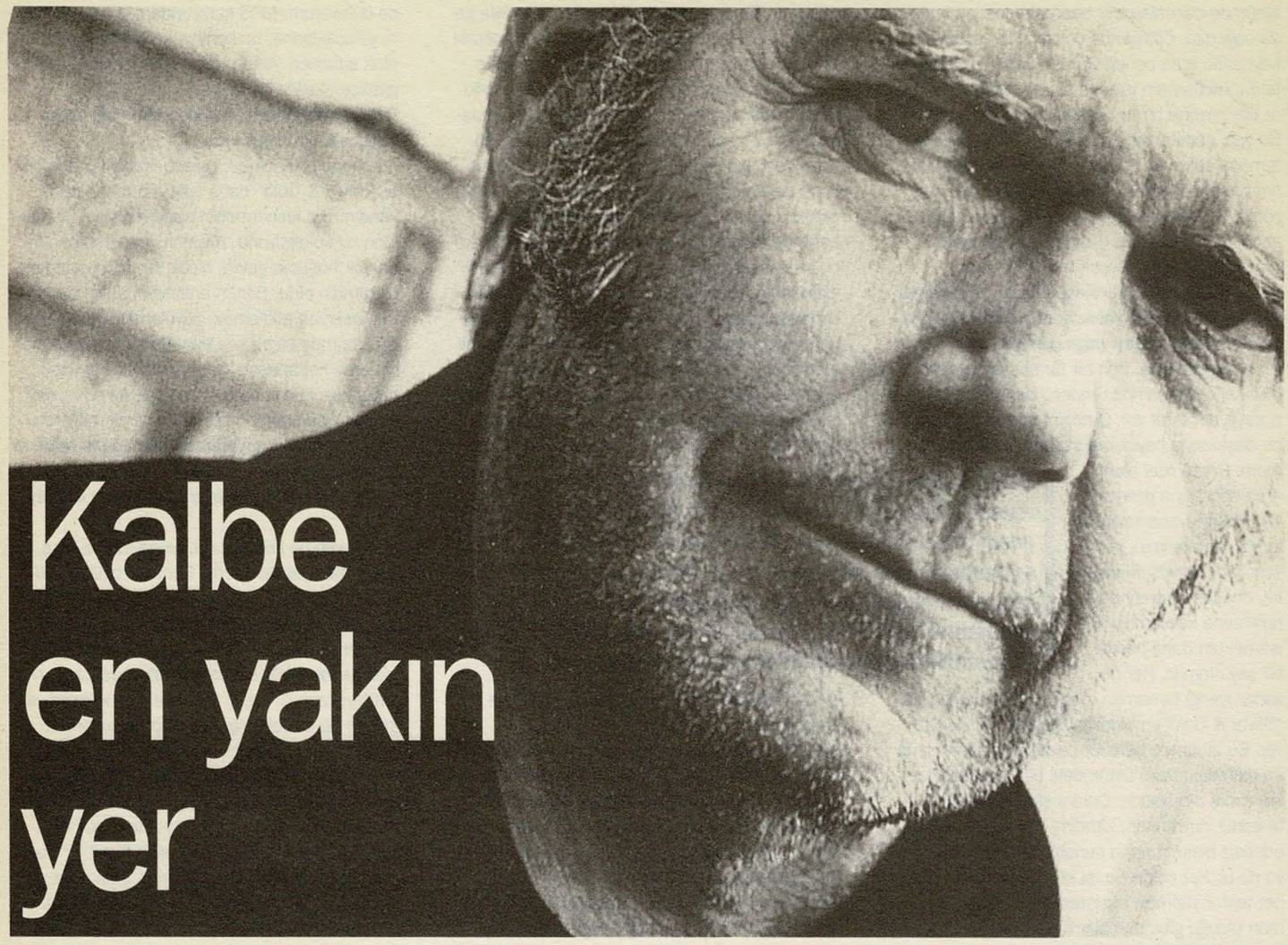

Kalbe en yakın yer

Yaşlanıyor olmak kafanızı kurcalıyor mu?

Neil Young: Bob Dylan bu soruya bir gün şöyle cevap vermişti: "Kabahat benim değil, elimden bir şey gelmez..." Benimseyebileceğim bir cümle. Genel duruşumun, yüzümün, bazı hareketlerimin değiştiğini görüyorum. Ama geri kalan her şey bana aynıymış gibi geliyor. Yapraklar düşüyor, yeni ağaçlar çıkıyor, ufuk hep aynı kalıyor... Bazı düşler gerçek oldu; bazılarının benim tahayyül ettiğimle bir alâkaları olmadığını fark ettim; o zaman da pılımı pırtımı toplayıp başka yerlere gittim... Benim hoşuma giden seyahat etme şekli böyle: İnsanın kendisine çizdiği yol, en az durduğu yerler kadar önemli. Yaşam, daha ziyade iyi bir şey, hakikaten. Bana pek çok zevk veriyor, ondan çok şey elde ediyorum. Hayatımda hiçbir zaman, "bu allahın cezası gezegende ne halt ediyorum" diye içimden geçirdiğim bir dönem olmadı. Bu hissi duyan insanların olduğunu biliyorum, ama ben bir türlü inanamıyorum. O noktaya gelmek çok korkunç bir şey; yine de izlenecek daha iyi yollar var.

Bir tür bilgeliği yakalamış olabilir misiniz?

Yoo, yoo, yapmayın, lütfen! Ben sadece kendi yolumu izliyorum, bir sonraki mola yerine kadar tırıs tırıs gidiyorum. Müziğin, bilgeliğe varan yolda sizi bir noktadan diğerine uslu uslu götüren sevimli bir at olduğunu sanmıyorum... Bundan biraz daha dolu, daha gergin, infilak edici olduğunu umma cesaretini gösteriyorum. Sonuçta, tek bir hedefim var: Güzel şeyler kurmak ve bir kere onlar kendi kendilerine yaşar hale geldiğinde, araziyi terk etmek. Daha önceden kurduğum bir şeyin devam edebilmesi için sürekli çalıştırmam gerekse, bunu canla başla yapamam. Benim mesajım gayet açık: Daha önceden yaptığım bir şey tarafından frenlenmek istemiyorum. Bütün fırsatlara açık olmak istiyorum. Her şeyin, bulunduğum yerlerin, gördüklerimin, işittiklerimin benim üzerimde derin etkisi var. Bilinmeyeni, yabancı olanı, herhangi bir peşin hüküm sahibi olmadan ve de en ufak bir soru sormadan kabul etmeye hazırım. Yoksa, her şey tamamen öngörülebilir hale gelir ve bizim tek yaptığımız bilgiçlik taslayarak "büyük bir profesyonel" kariyerinde bunları korumaktan ibaret olur. Her albümümde, bazıları tercihlerimi alkışlarken, kimilerinin de berbat bir şekilde çuvalladığımı düşünerek yüzlerini buruşturduğunu görmek beni tatmin ediyor. Bu karışım, hayatta tanıdığım en iyi ateşleyici.

Biçim ve içerik bakımından, "Silver & Gold"un en mahrem, en samimi albümünüz olduğu söylenebilir mi?

Son solo turnem esnasında, insanların tepkileri bunu kanıtlıyordu: Pek çok kişi, sırf şarkıların anında kendilerini çok etkilediğini söylemek için beni görmeye gelmişti. Her müzisyenin kariyerinde, dinleyicilerin daha mahrem bir şekilde bağlandığı bir albüm hep vardır. Benim açımdan, bu albümle bu oluyor sanıyorum. Her şeyi görelileştirme eğiliminde olduğumdan, bunun benim için sadece diğerlerinin üstüne eklenen bir albüm olmadığını, beni çok mutlu ettiğini söylemek isterim. Bu samimiyet, mahremiyet yanı, aynı zamanda stüdyoda canlı çalmış olmaktan da kaynaklanıyor. Bu grup hissiyatını, o anda ortaya çıkıveren kimyayı seviyorum. Havayla ilgili bir yanı var, açık bir sound –aynı koşullarda yapılan "After the Gold Rush" gibi biraz. Bir albüm dinlerken, olan bir şeyi işitmek isterim, olmuş olan bir şeyin sound'unu değil.

"Silver & Gold"u yapabilmek için niçin bu kadar zamana ihtiyacınız oldu?

Bundan üç yıl önce olgunlaşmaya başlayan bir albüm bu. Yolda sürtmenin artık o kadar önemli gözükmediği bir yaşa geldim sanıyorum. Benim için en alışılmadık olanı, bu albümü yaparken gösterdiğim özen. Halbuki aşırı titizliğin müziğin hakikatinden bir şeyler aldığını düşünme eğilimindeyimdir.

"Silver & Gold"da aşırıya kaçmış bir prodüksiyon hissedilmiyor hiç; gereksiz efektlere başvurmadan, siz ve arkadaşlarınız, içtenlik dolu bir hava içinde, canlı olarak çalmışsınız...

Evet, ama iyi formülasyonu bulana kadar çok deneme yaptım. İlk başta, "Acoustica" adını vermek istediğim tamamen solo bir albüm düşünmüştüm. Böyle bir denemeye çok uyan –bir tür oda müziği de diyebiliriz– birikmiş şarkılarım vardı. Bu son yıllarda, armonikadan ukuleleye, hırdavatçı dükkanlarında üç-beş kuruşa satılan çeşitli enstrümanlara, kendime çok geniş bir

→9

cephane düzdüm. Kulağa hem ham, işlenmemiş hem de yumuşak gelen, uyumsuzluklarıyla insanı okşayan sesler kullanmak istiyordum. Denemelerim oldukça tuhaf oldu, ve açıkçası pek de ikna edici değildi. Ben de vazgeçtim ve albümde çalmaları için bazı eski dostları imdada çağırdım. Çiftliğimde çok güzel session'lar kaydettik, ama benim Crosby, Stills ve Nash'le tekrar buluşmam üzerine proje yarım kaldı. Sonra tek başıma bir turneye çıkmaya karar verdim. Bu yeni şarkıları açığa çıkarmayı, dinleyicilerle temasa sokmayı istiyordum. İçlerinden bazılarının bana pek aşina olmayan yapıları vardı, egzersiz yapmam gerekiyordu. Bütün bu dağılıp saçılma "Silver & Gold"un çıkışını geciktirdi, ama benim açımdan çok aydınlatıcı oldu.

Peki bu solo albüm projesini niçin gerçekleştirmediniz? Sizin gibi yalnızlık düşkünü birisi ötekilerden kolay kolay vazgeçemiyor mu?

Bir anlamda, öyle. Ben bir tür sosyal yalnızım. Müzikal coğrafyamda, sadece bana ait olan bazı köşe bucaklar var. Örneğin, sözleri yazmayı bir başkasıyla paylaşmayı tahayyül bile edemem: Orası, özel alan. Ama sonrasına gelince, kayıt yapma aşamasında, kendi parçalarımın, güvendiğim, tanıdığım insanlar, dostlarım tarafından renklerine kavuşmasını işitmekten daha harika bir şey olamaz. Her ne kadar içeriği tamamen otobiyografik olmasa da, "Silver & Gold"un oldukça mahrem bir boyutu var. Bu albümde beraber çaldığım müzisyenlerin en değerli katkısı, üstümdeki bütün sıkıntıyı çekip almış olmalarıdır. Onlara şarkıları hiçbir tereddüt duymadan, kendimi sınırlamadan ve edepsiz hissetmeden sunabildim. Genellikle, iki ya da üç kez çaldık ve işi kotarmaya yetti. İlelebet tekrar yapmayı hiç istemiyordum. Çoğu zaman olduğu gibi, parçalar nasıl çalınacaklarını kendileri dayattı ve öyle pek büyük numaralar gerekmedi. Bu ısmarlayabileceğiniz bir şey değil; uygun insanları bulmanız lazım.

"Silver & Gold"da bazı parçalar sizin geçmişinize yönelik. Geçmişiniz, bugün hayatınızda nasıl bir rol oynuyor?

Herkes gibi, benim de kendime ait bir geçmişi gösteren aynam var, ama onu pek kullandığımı söyleyemem... Arada sırada bir göz atıyorum sadece. "Buffalo Springfield Again" gibi bir parça, birkaç kelimeyle bütün tarihi, bütün hikayeyi anlatıyor. Benim açımdan, gerçekten de öyle gelişti her şey. Bütün Buffalo Springfield macerası zihnimde yeniden canlandığında, ben evimde sakin sakin oturuyordum. Tamı tamına üç dakikamı –şarkının kendi süresi– aldı ve sonra başka bir şeye geçtim. Oldukça idmanlı olan hafızam, geçmişe yönelik uzun "kaydırmalar" şeklinde değil de, spot spot çalışır genellikle. Anılar oldukça seyrek ziyaretime gelir: Evin kapısının eşiğinde duran dostlar gibidirler, onlarla olan konuşmalar coşkulu, kısa ve sıcaktır. Daha fazla eklemenin alemi yok. Onların ve benim, artık kanıtlayacağımız bir şey yok. Geçmiş, sizin içinden geçtiğiniz ve zamanın harabeye çevirdiği bir şehir gibidir. Onu yeniden bulmaya çalışarak enerjinizi israf edip durabilirsiniz: Asla gözlerinizin önünde, yoktan yeniden varolmayacaktır. Ama zihniniz, bu şehrin görüntülerini ve planlarını kaydetmiştir: Muhayyilenizde tekrar oraya dönmeniz için size yardımcı olacaktır.

Daha önceden yaptığım bir şey tarafından frenlenmek istemiyorum. Bilinmeyeni, yabancı olanı, herhangi bir peşin hüküm sahibi olmadan ve de en ufak bir soru sormadan kabul etmeye hazırım. Yoksa, her şey tamamen öngörülebilir hale gelir ve bizim tek yaptığımız bilgiçlik taslayarak "büyük bir profesyonel" kariyerinde bunları korumaktan ibaret olur.

Yine de, son yıllarda, bugüne kadarki yaptıklarınızla ilgili bir antolojik çalışma hazırlamak amacıyla geçmişinize fazlasıyla daldınız. Bu box-set bu sene içinde yayınlanacak galiba...

Doğru, ama bu çalışmaya hayranlara tablonun tamamını gösterme fikriyle giriştim: Karanlıkta kalan bölgeler, gizli kalmış güzellikler ve hatalar da. Ortaya bir anıt çıkarmak değil, hiçbir şeyi ekleyip çıkarmadan, neredeyse objektif tam bir portre oluşturmak istiyorum. Şimdi bu albüm dizisi tamamlandığı ve nihayet çıkmak üzere olduğu için, aynı zamanda hem mutluluk hem de hayal kırıklığı hissediyorum. En iyi, en üstün teknolojiden faydalanmış olmayı isterdim, bunu gizlemiyorum. DVD'nin görüntüde sunduğu gibi bir ses imkanı icat edilebileceğini düşünüyordum. Ama onun yerine, oyuncak gibi sound veren CD çağına çakılıp kaldık. 1982'den bu yana dijital çağda herhangi bir değişiklik olmamasını aptalca buluyorum. MP3 karşısında saçlarını başlarını yolacaklarına, bu konuya kafalarını yorsunlar plak şirketleri. Ama onların denkleminde kalite gittikçe eksilen bir unsur.

Bugün müziğinizde, eskiden olmadığı kadar duygusal bir boyut var...

Aşk her birinin içinde. Öylece, kendiliğinden çıktı. "Silver & Gold" daha çok, sizi rahatlatan, kendinizi iyi hissetmenizi sağlayan temel parçaların bir koleksiyonu. Kayıtları yaparken benim en çok hoşuma giden, hiçbir şeyin cesaret kırıcı olmaması oldu. Benim anladığım anlamda, müzik, insanları etkilemek, büyülemek için değildir. Bu albümde hiçbir şey tam olarak kusursuz değil, ama hepsi eşsiz. Yer yer oldukça gevşek, hatta bazı küçük hatalar bile var. Ama her şeyi olduğu gibi bıraktım, bütüne zarar vermiyordu.

Otuz yılı aşkın kariyerinizde çok çeşitli müzikal tonlar kullandınız: rock, folk, senfonik, new-wave... Her albümde oyunun kuralları değişiyor mu?

Albüm yapma konusunda, az sayıda da olsa, bazı ortak kurallar vardır. Benimle birlikte çalışanlar onları bilir. Birincisi, kayıt yapmayı asla kesmeyiz. Çaldığımız şeyin değeri ne olursa olsun, her zaman bir makine mutlaka döner, şarkılar esnasındaki konuşmalarımız, şarkıları yorumlayışlarımız, hepsi kaydedilir. İkinci kural, olmadığı gayet belli olan bir parçaya çullanmamaktır. Mayonez çok çabuk tutmalıdır. Mizaç olarak sabırsız olduğumu sanmıyorum, ama soluk alıp vermediklerini işittiğim andan itibaren bir şeyden ayrılmayı beceririm. Her notanın arkasında illa bir fırtına beklemem, basit bir soluk, küçük bir üfleme bana yeter. Eğer o da yoksa, ölümü görürüm ve başka bir şeye geçerim... İşte bu nedenle stüdyoya hep bir sepet dolusu şarkıyla gelirim; bunlardan bazılarının şoka dayanmayacağını bilirim. Hatta eski stokları karıştırdığım da çok olur, bu albümdeki "Razor Love" gibi mesela... Zaman zaman bu tür yol değiştirmeler, ara sokaklara sapmalar işe yarıyor.

İlk başladığınız zamanlardan bu yana, müzikle

Kızgılcın misali

Köpan Avı
Lewis Carroll

Söz gelimi "kızgın" ve "çılgın" sözcüklerini alalım. Şimdi bu iki sözcüğü birden söylemeyi tasarlayın, ama hangisini önce söyleyeceğinize karar vermeyin. Şimdi ağzınızı açıp konuşun. Eğer düşünceleriniz azıcık olsun "kızgın"a yatkınsa, "kızgın - çılgın", yok eğer kılpayı "çılgın"a yatkınsa "çılgın - kızgın" dersiniz. Yok eğer, o çok ender rastlanan yeteneğe, kusursuzca dengeli bir zihne sahipseniz, "kızgılcın" diyeceksiniz.

Bir düşünün Pistol o ünlü sözlerini söylediğinde: "Hangi Kral Bezonyalı? Konuş, yoksa öleceksin!" Justice Shallow bunun ya William ya da Richard olduğuna emin, fakat hangisi çıkaramıyor ve böylece bir adı öbüründen önce söylemek elinden gelmiyor olsaydı, öleceğine "Rilchiam" diye haykırmaz mıydı?

Lewis Carroll

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

ilişkinizde büyük değişiklikler oldu mu?
Temelde sanmıyorum. Bana kılavuzluk eden o. Kokuları yakalaya yakalaya, onların izini süren, biraz tesadüflere göre ilerleyen başıboş bir köpek gibiyim. Müziğin özüne mümkün olduğunca uzun yapışık kalmak için benim kendimce bulduğum yol bu. David Briggs de *(uzun yıllar Young'ın prodüktörüydü)* aynı şekilde hissederdi. Ölümü beni çok değerli bir dostluktan mahrum bıraktı. Ona yeni şarkılar götürdüğümde, anında özünü kavrardı, iki günde albüm kaydına girişir ve besteleri bütün tazelikleri, kendiliğindelikleri içinde yakalardık. Hakiki bir müzikal fışkırmayı o benden daha iyi görürdü. David'in varlığını hâlâ hissediyorum, hâlâ benimle konuşuyor. Geçenlerde bana şöyle dedi: "Dert etme. Kendine açtığın hareket alanında, yapabileceğin her şeyi yaptın. Bundan böyle yapabileceğin tek şey, kendi döngülerini takip edip fuzuli şeyleri eleyerek müziğinin kalbine en yakın yerde durmaya çalışmak." Haklı olduğunu sanıyorum: Bundan sonra artık sınırlarımı yıkacak halim yok. Müziğimin artık doğal olarak birbirini takip eden mevsimleri var. Aynı şeylerin etrafında dönüp durmaktan o kadar korkmuyorum: Birbirinin tıpatıp aynısı iki ilkbahar ya da iki yaz görmedim hiç.

Şu ya da bu biçimde ilerleme kaydetmek gibi bir derdiniz var mı?
"Silver & Gold"un güzergahımda bir ilerleme olup olmadığını söyleyebilecek durumda değilim. Şarkıların kalitesi, dinleyici karşısında sağlam bir şekilde ayakta durabilme yetenekleri bana rahat rahat yetiyor. Bu arada, son zamanlarda çok fazla klasik müzik dinledim ve bu müziğin yapılanması konusuna ciddi ciddi kafa yordum. Melodik gücümü koruyarak yapı çalışmasında çok daha ileri gidebilmeyi isterdim. Müziği saf olarak akademik bir açıdan değerlendirirsek, daha öğrenecek çok şeyim var. Buna karşılık, "hissiyat" açısındansa, hoşlandığım, sevdiğim şeyi yapmakla yetiniyorum, sezgilerimle ilerliyorum. "Silver & Gold"da aynı şarkıları çok daha sert versiyonlarda kaydedebilirdik. Ama aynı albüm olmazdı, ki benim istediğim de o değildi.

İlhamın yok olmaması, kaynakların tükenmemesi zaman zaman sizi şaşırtmıyor mu?
Yıllar geçtikçe, müzisyen olduğuma daha çok şükrediyorum. Bu mesleği ciddiye alıyorum, ona her zaman aynı saygıyı göstermeye çalışıyorum. Nereye gidersem gideyim, elimi sürmesem bile enstrümanlarımı götürmeyi önemsiyorum. Bir otele gittiğimde, orada bir piyano ve gitar bulunması hoşuma gidiyor. İki günden beri burada, New York'tayım, piyanoda iki-üç notadan fazla çalmamışımdır. Ama o notalar önemliydi, duymak istediklerimdi. Müzik her zaman elimin altında. Beni bir songwriter yapan şeyle bağımı kesmek istemiyorum. Sonra, önemli olan, hiçbir şeyi zorlamamak, iç ritminle uyumu korumak: Üç ay boyunca hiçbir şey olmayabilir, sonra, iki gün içinde, dört şarkı birden aklıma gelebilir. Her şey hayatta nelerin olup bittiğine bağlı. Yaratmanın mekanizmalarının neler olduğunu kesinlikle bilmiyorum. Zaman zaman bilinçaltıma bağlandığımı ve sözcüklerle notaların oradan sel gibi aktığını nasıl açıklayabilirim ki? Verecek bir cevabım yok.

Yani müzik yapmadığınız dönemler de oluyor hayatınızda...

Televizyon, müziğin hakikaten ne olduğu hakkında insanların fikir sahibi olmadığı bir dünya. Tam bir kültür çatışması: Asla aynı dili konuşamazsınız. Gayet ciddi, hiç şaka yapmadan, bir dolu kameranın karşısına geçip playback yaparak kendinizi maskaraya çevirmenizi teklif edebilirler, sonra da niçin defolup gitmelerini istediğinizi bir türlü anlayamazlar...

Evet, hatta o dönemlerin çoğunlukta olduğunu da söyleyebilirim. Örneğin, son zamanlarda, şarkılarımla pek uğraşmadım. Aile hayatım, insan olarak hayatım, bir gündelik hayatım var. Müzik hep zihnimin bir köşesinde durur, her an oraya gidebilirim. Ama ortadan yok olduğu, tablodan çıktığı da olur. Belki de bıkkınlık, bezginlik duymamam sayesindedir. Hayatlarında müzikten başka bir şey olmayanlar, eninde sonunda, kendilerini bir köşeye kıstırılmış hissetmeye başlıyorlar: Öyle baskılara maruz kalıyorlar ki, dizginler ellerinden kaçıyor. İnsanın iki varoluşunun olmasını çok sağlıklı buluyorum.

"Silver & Gold" gibi bir albümle, bugün belli bir müzik geleneğinin parçası olduğunuzu söyleyebilir misiniz?
Dün akşam, Duck Dunn'la *(Booker T. & The MG's'in eski basçısı)* tam da köklerimizden bahsediyorduk. Bu vesileyle, ikimiz de çocukluğumuzda Jimmy Reed'in müziğiyle büyüdüğümüzü fark ettik. Bunu aydınlığa kavuşturmak için bunca zamanın geçmesi gerekmiş... Reed bütün parazitlerden arınmış, o kadar bakir bir zihinle blues çalıp söylerdi ki, hiçbir düşüncesi yokmuş gibi gelebilirdi: Kelimenin ilk ve soylu anlamıyla, harika bir budala. Çalardı ve bütün sesler doğru çıkardı. Duck ve benim gibi insanlar müzikal geleneğin uzantısı olmaya çalışıyoruz. Doğruluk ısmarlama olamaz. Ama en azından ortaya çıkması için ona biraz şans tanınabilir. En iyisi, ilk kaynağın, şarkıların kendilerinin mümkün olduğunca yakınında durmaktır. Benimle birlikte çalışanlar, geri kalan her şeyin ikinci planda geldiğini bilirler. Kendi müziğimin pezevengi olmak istemiyorum. Örneğin, şarkı repertuarımda, artık benim için hiçbir anlam taşımayan şarkılar var, onlar devirlerini tamamladılar. Ben de onları bir daha çalmam, elinde çek defteriyle bir televizyon programı yapımcısı diz çöküp ayaklarıma kapansa dahi çalmam. Televizyon, müziğin hakikaten ne olduğu hakkında insanların fikir sahibi olmadığı bir dünya. Tam bir kültür çatışması: Asla aynı dili konuşamazsınız. Gayet ciddi, hiç şaka yapmadan, bir dolu kameranın karşısına geçip playback yaparak kendinizi maskaraya çevirmenizi teklif edebilirler, sonra da niçin defolup gitmelerini istediğinizi bir türlü anlayamazlar...

Müziğin bugünkü halinin, gördüğü muamelenin sizi etkilediği olmuyor mu?
Mümkün olduğunca, çekilmez ortamlarda bulunmamaya çalışıyorum. Televizyon prodüktörleriyle aramda en ufak bir bağ hissetmiyorum: Kendi köşemde kalıp şarkılarımı cilalamayı tercih ediyorum. Müziği aşağılayan ve ona zarar veren bu şeyler içinde hoşlandığım hiçbir şey yok, dolayısıyla kendiliğimden uzak duruyorum. O açıdan verecek bir enerjim, harcayacak gücüm yok. Bazıları bütün bunları çok fazla ciddiye aldığımı düşünüyor ve bu da onların canını sıkıyor. Ama bu saatten sonra beni değiştirecek değiller ya. Ayrıca kimsenin kendi oyuncağıyla eğlenmesini de engellemiyorum.

Biraz önce söz ettiğiniz doğruluk niteliğini günümüzdeki hangi müzisyenlerde buluyorsunuz?
Arzu ettiğim kadar çok müzik dinleyemiyorum. Daha çok tesadüf eseri radyodan duyduğum şeyler var. Kızımla beraber arabayla eve dönerken, o bir radyo istasyonundan diğerine geçip eğleniyor... Beck'i çok beğeniyorum, ama sık sık JJ Cale gibi eski ahbaplara dönüyorum. Çoğu zaman, doğanın seslerine, çiftliğimde her gün kendini yeniden icat eden o senfoniye kendimi açıyorum. Bütün her şeyde müzik var. Bu kadar doğrudan ve bu kadar canlı başka bir şey tanımıyorum.

Çeviren: ***Siren İdemen***

Pearl Jam

Single'ları "Last Kiss"i klasman dışı tutarsak, iki seneden fazla bir zamandır sesleri, sedaları çıkmıyordu. Ve derken "Binaural" çıkageldi, ne yazık ki uğurlu gelmedi. Kopenhag konserinde dokuz ölüm ve onlarca yaralıyla sonuçlanan elim olaylar üzerine, Avrupa turnesini yarıda keserek apar topar Seattle'a döndüler. "Binaural" uğurlu gelmedi, ama mesajlı geldi, insanlığa arzuhaller getirdi. NME, Revolver, NY Rock, George Magazine ve Sonicnet'ten roll'ladığımız röportajlara bağlanmadan önce, söyleyelim de içimizde kalmasın: "Pırlanta gibi çocuklar valla".

KARINCALARI SEYRETMEK

"Of The Girl"deki performansınız Clapton'vari. Ayrıca Neil Young tadı da var...

Mike McCready: Teşekkür ederim, o şarkıyı çalarken hakikaten zevk aldım. Stones'vari bir dokusu var –Mick Taylor benim gitar kahramanlarımdandır. Clapton'ı da severim. Sanırım o şarkı kendisini öyle çaldırdı. Umarım onun istediği gibi çalmışımdır. Analog anlayışıyla kaydettik "Of The Girl"ü. Vancouver konserini o parçayla açtık, gayet "cool" bir açılış şarkısı.

Vancouver konserinden sonra, R.E.M.'in basçısı Mike Mills şu yorumu yaptı: "Eddie müthiş bir solist oldu, o eski gerginliği yok; bu, gırtlağını da yumuşattı..."

Eddie Vedder: İlk zamanlarda galiba biraz fazla agresiftim. Sesimi sadece öfkemi iletmeye yarayan bir vasıta olarak görüyordum. *(gülüyor)* Geçen akşam Chris Cornell'le birlikteydik; oturup Nick Drake'in ilk şarkılarının demosunu dinledik. Şarkının doğal olarak yükseldiği yerlerde, pekala sesinin marifetlerini konuşturabilecekken, bir dinamizm yaratabilecekken, neredeyse bilinçli olarak böyle bir gösteriden uzak duruyor ve bu şarkıya gerilim katıyor. Aleni olana itibar etmiyor, kör gözüm parmağına yapmıyor. Başlangıçta pek çekici gelmiyor bu, ama dinledikçe "vay be" diyorsun, "çok haysiyetli bir vokal". Biz grup olarak bunu yapmaya çalışıyoruz. Pek itibar edilmeyen bir güzergahtan gitmeyi yeğliyoruz.

"Binaural"daki performansınızdan memnun musunuz?

Vedder: Çok memnunum, çünkü bu albümdeki bütün şarkılarda tamamen kendimim... Bu size anlamlı geliyor mu, bilmiyorum; her şarkıda tamamen kendimim. Geçmişte, özellikle üçüncü kişinin ağzından yazılan şarkılarda, sesim şarkıdaki duygunun mimiğini yapardı, o duyguyu taklit ederdi. Bu "duygu mimiği" ikinci ve üçüncü albümde –"Vs" ve "Vitalogy"de– daha bir belirgindir. Kendi kendime şöyle derdim: "Bu öfkeli bir şarkı, dolayısıyla öfkeli bir sesle söylemeliyim." O geçti, artık öyle yapmıyorum. Yakın zamanlara kadar bu meseleye kafa yormamıştım. Fakat, radyolarda filan, benim mimiğimin mimiğini yapan seslere denk geldim; sağdan soldan "bir şarkı çalmaya başladı, önce sen sandık, meğer başkasıymış" dendiği oluyordu, ancak bizzat tanık olmamıştım. Kendi kulağınla duyunca, olaya bir başka türlü ayıyorsun. Ayrıca, eski parçaları canlı çaldığımızda da garip bir şey oluyordu, "bu şarkıyı şimdi başka bir sesle söylüyorum sanki" gibi bir duygu geliyordu. Herkesin tamamen kendine has bir sesi var aslında; bütün mesele onu bulup çıkarmak. Artık sesimi bulduğumu düşünüyorum, dolayısıyla, "Binaural"daki söyleyişimden gayet memnunum.

Albümün neredeyse yarısı, grubun diğer üyelerinin yazdığı şarkılar... Başka birisinin yazdığı sözleri söylemek zor oluyor mu?

Vedder: Olmuyor, çünkü o şarkıların sözleri iyi yazılmış, etkileyici sözler. Sözler güzel olunca söylemesi kolay oluyor, zorlanmıyorum hiç.

Gruptaki herkes söz yazıyor, fakat bütün şarkıların ortak bir şiir dili var. Bu tutarlılığı nasıl sağlayabiliyorsunuz?

Stone Gossard: Jeff ve ben Eddie'den araklıyoruz, dolayısıyla tutarlılığı sağlıyoruz. *(gülüyor)*

Vedder: Meğer onun için beğeniyormuşum o sözleri. *(gülüyor)*

Başkalarının yazdığı şarkıların esin kaynağını, arka planını merak edip sorar mısın?

Vedder: Biraz kurcaladığım olur. Stone'a "Thin Air"le ilgili tek bir şey sordum: "Sen söylemek ister misin?"

Gossard: Bir grubun solistinin başkalarının şarkılarına açık olmasının, o şarkıları değerli bulmasının ne denli önemli olduğunu bilemezsiniz. Gruba hayatiyet veren, onu kalıcı kılan faktörlerden biri de bu...

Bu kadar uzun süre bir arada kalmanızı, grunge kuşağının en uzun ömürlü grubu olmayı başka nelere borçlusunuz?

Gossard: Yaşımız ilerledikçe farkettik ki, birlikte bir tarihimiz var. Zamanla insan tek bir durumun, tek bir olayın dünyanın sonu olmadığını öğreniyor. Halbuki ilk bir-iki yılımızda en küçük şeyleri, dünyanın en önemli meseleleriymiş gibi tartışırdık. Öyle bir noktaya geliyorsun ki, geri adım atmayı, her şeyin yoluna gireceğini düşün-

12→

meyi öğreniyorsun. Sabretmeyi –birbirine karşı sabırlı olmayı– öğrenmek gerekiyor. Pearl Jam'in grup dinamiğinin gelişmesinin sebeplerinden biri de bu. Eskisine kıyasla, birbirimizle çok daha iyi iletişim kuruyoruz. Bir sorun olduğunda, onu kafamıza takıp iki gün ortalıktan kaybolmak yerine, oturup tartışıyoruz. Kavgalarımız daha kısa sürüyor.

Vedder: Ve şen şakrak geçiyor... Gerilimler, eskiden olduğu gibi birikmiyor; sanırım bütün ilişkilerde kilit mesele bu. Ayrıca, artık...

Gossard: Yaşlandık! *(gülüyor)*

Vedder: Olgunlaştık herhalde. Anlaşmazlıkları abartmıyoruz, büyütmüyoruz.

Gossard: Artık daha rahatız. Birlikte müzik yapmaya ilk başladığımızda aramızda gerilim vardı. On yıldır birlikteyiz, birbirimizi daha yakından tanıyoruz, birbirimizi kabulleniyoruz. Şimdi geriye baktığımızda, birlikte bir grup kurmuş, oluşturmuş olduğumuz için ve istediğimiz müziği yaptığımız için kendimizi talihli addediyoruz. Ve bir on yıl daha –ya da kaç sene müzik yapacaksak o kadar– istediğimiz gibi müzik yapacağız.

İlla da birlikte mi yapmanız gerekiyor?

Vedder: Evet, sanırım. Ayrılırsak, veya ayrılmış olsak, o albümler bunlar gibi dinlenmez. Şimdi artık bir tür miras söz konusu, bunu söyleyebildiğim için kendimi talihli sayıyorum.

Nasıl bir miras bu? Son iki albümde bir sürü deneysel parça vardı, ama bu albümdeki ilk birkaç şarkı, pekala "Ten"de yer alabilecek nitelikte... Öte yandan "Binaural"da, "Ten"deki ve "Vs"deki gibi insanların diline dolanan, marş haline gelen şarkılar yok...

Vedder: Bizim çıkınımızda, geçmişteki esin kaynaklarımız ve şimdiki tecrübelerimiz içiçe. Dolayısıyla, yeni şarkıların bazılarında eski şarkılardan izler görülebilir. Öte yandan, şarkı yazarları olarak da aşama kaydettik. Ayrıca, Matt Cameron'ın aramıza katılması da yeni ufuklar açtı. İlk albümümüzün güzel tarafı şuydu: Onun çalınıp çalınmayacağını, insanlara ulaşıp ulaşamayacağını bilmiyorduk. Müzikal yelpazemizi mümkün olduğunca açık tutmayı becerebildik sanırım. Yeni albümümüzün eskilerinden çok farklı olduğu kanısında değilim. "Soon Forget" gibi ukeleleli bir şarkı yapıp albüme koyuyoruz ve kimse yadırgamıyor.

Gossard: Dilediğimizi yapabiliriz ve kimse "aman allahım, bu ne böyle!" demez. Eğer elektronik müzik yapmaya başlasaydık, bu kötü olabilirdi ama, çift gitarlı bir rock grubu olarak hafif country şarkıları da, sert rock şarkıları da yapabiliriz. Her durumda kendimiz oluruz ve kimse şaşırmaz.

Özellikle "Yield" ve "No Code"dan beri adeta kuralsızlığı kural edindiniz. Ukeleli bir parça, perküsyon ağırlıklı bir başka parça, derken bir raga; bütün bunlar art arda gelebiliyor...

Gossard: Bu kimseyi yadırgatmıyor, ama mesela Metallica ukeleli bir parça yapsa, fanları "başka bir türe yöneldiniz" diye bozulurlardı.

Vedder: "Bizi sattınız" derlerdi.

Gossard: Hepimiz birbirinden çok farklı müzikal zevklere sahibiz. Ve hep, bir rock grubunun ötesinde olmak istemişizdir. Sevdiğimiz gruplar hep çok boyutlu, çok yönlü gruplar oldu.

Kim onlar?

Gossard: Who, Rolling Stones, Beatles, Led Zeppelin...

Pete Townshend Fan Kulübü'nün başkanısın. Küçük barlarda, kulüplerde onun şarkılarını cover grubunla, sırf eğlence olsun diye çalıp söylüyorsun...

Vedder: Geçenlerde şöyle bir şey düşündüm: Pete benim yaşımdayken "Tommy"yi çoktan yazmıştı. Ve bu da benim iyi sözler yazmamı zorlaştıran bir şey. Ben sözlerimi hep büyük şarkılarla kıyaslıyorum, çıtayı yüksek tutmak istiyorum. Bedeli ne olursa olsun, kötü sözlerden uzak durmaya çalışıyorum. Radyolarda –oldum olası MTV'yi seyretmem– o kadar çok abur cubur çalınıyor ki... Kastettiğim Backstreet Boys veya NSYNC türünden gruplar değil, onlar tamamen başka bir alemin insanları. Ben rock gruplarından bahsediyorum, söyleyecek bir şeyleri yokmuş gibi geliyor bana, sözleri hiç açmıyor beni.

Geçen zaman içinde şarkıyazarlığınızın evrildiğini hissediyor musunuz?

Vedder: Kişisel standartlarımın yükseldiğini düşünüyorum. Bunun sebebi dinlediğim harika gruplar, onlardan aldığım ilham mı, bilemiyorum. O şarkılar "Top 40"da filan yer almıyor ama, müthiş şeyler. Dead Moon, Monkeywrench, Sleatter - Kinney veya Built To Spill gibi grupların bas, davul, gitar ve vokalle yarattıkları sihri dinleyince kendi standartlarının da yükseldiğini görüyorsun. Bu da işleri zorlaştırıyor aslında.

Albüm, biteviye bir daktilo sesiyle bitiyor. Ve rivayete bakılırsa, ciddi bir tıkanma, literatürdeki adıyla "yazar blokajı" yaşamışsınız. Doğru mu bu?

Vedder: Neredeyse tırlatıyordum. Şarkı sözlerini tekrar tekrar yazdım; yazdım, bozdum, yeniden yazdım. Bir sürü versiyon çıktı karşıma; en iyilerini kullandım ve sonuç şaşırtıcı biçimde başarılı oldu. Ama, hiç bitmeyecek gibi gelmişti bana, beceremeyeceğimden korkuyordum.

Yazar blokajı çok azap verici bir şey olmalı...

Vedder: Cehennem azabı... Aslında eğlenceli bir tarafı da yok değil. Ancak sözler bir türlü bir araya gelmiyordu veya müzikle buluşmuyordu; kafayı yememe ramak kalmıştı. Hâlâ da bittiğine, sözleri tamamlamış olduğuma inanamıyorum.

Beni politikayla punk rock tanıştırdı. Montana'da çok tutucu bir çevrede yetiştim. Babam Nixon hayranıydı, ben de 16 yaşına kadar babama hayrandım. Ama Dead Kennedys, Millions of Dead Cops ve Crass gibi solcu hardcore punk gruplarının muhalif görüşlerini öğrendiğimde fikirlerim değişti. *Jeff Ament*

"Evacuation" adlı şarkının post-punk bir hali var. Başlangıçta, sözler ve vokal şarkının kahramanının bir şeyden kaçtığını hissettiriyor, fakat sonra bir şeye doğru koştuğu anlaşılıyor...

Vedder: "Evacuation"ın müziğini Matt yazdı, çok inişli çıkışlı bir şarkı. Ona oturduğum yerde söz yazmakta çok zorlandım, otoyolda araba kullanırken yazmayı denedim. Dört sefer yazdım, bozdum. Şarkının konusu, bir durumdan çıkmak, kurtulmak... Bir bakıma "Rearviewmirror"daki temayı işliyor, ama bu parça daha çok değişimi, değişmeyi vurguluyor.

O şarkıyı dört seferde yazdığınızı söylemeniz ilginç; Neil Young yeni albümü "Silver and Gold"da her zamanki temalarını –örneğin aşkı– işliyor, ama insana aynı sakızı çiğniyor duygusunu vermiyor hiç. Neil Young'ın bu vasfı size esin kaynağı oluyor mu?

Vedder: Aşk öyle bir konu ki, birkaç şarkıyla yetinmek mümkün değil. Neil Young, aşkı tasvir etmenin pîridir.

"Binaural"da birçok aşk şarkısı var, ama ilk bakışta aşk şarkısı gibi değiller. "Thin Air" mesela, derin aşka dair çok güzel bir şarkı, ancak ikinci dizede şöyle diyorsunuz: "When I feel, I may do harm to her..." (Abayı yakarsam /onu incitebirim...) Bu dize, iki kişi arasındaki derin bağda nereye oturuyor, nasıl bir anlam taşıyor?

Gossard: Sanırım birisiyle güçlü bir bağ kurduğunuzda, o bağ ne kadar güçlüyse, onu incitme ihtimaliniz de o kadar güçlü oluyor. Eğer sizin için konumunuz çok değerliyse, onu yitirmek çok acı verici olabilir.

Vedder: "Thin Air" yeni filizlenen bir aşka dair. Benim yazabileceğim bir şarkı değil.

Niye? Eşiniz Beth Liebling'i liseden beri tanıdığınız için mi?

Vedder: Evet. Benim aşkım bayağı eski. 17 yıllık. Ve tamamen başka bir mecrada. Ama, "Thin Air"i dinlediğimde şarkıdaki endişeyle duygudaş oldum. Çok güzel bir şarkı.

Bugüne kadarki en gözde aşk şarkınız ne?

Gossard: Temple of The Dog'un "All Night Thing"i.

Vedder: *(bıyık altından gülerek)* AC/DC'nin "Big Balls"u.

Albümü tanıtan single olarak "Nothing As It Seems"i seçmenizin sebebi neydi? Bu biraz yadırgatıcı bir tercih. Ve kimi eleştirmenlere göre, insanları müziğinizden uzak tutmak için çaba sarfediyorsunuz...

Vedder: İnsanları müziğimizden uzak tutmak gibi bir çabamız yok. Alınmasın, dinlenmesin diye albüm yapmıyoruz elbette. Ayrıca, böyle bir şey mümkün değil, nasıl ki insanları bir albümü almaya zorlayamazsınız, aynı şey tersi için de geçerli. Piyasa şöyle işliyor: Albüm piyasaya çıkmadan önce, promosyon niyetiyle bir single çıkarılıyor, bir tür manipülasyon yapılmış oluyor. Bu bize yanlış geliyor, insanları aldatıyormuşuz hissini veriyor. "Nothing As It Seems"i seçmemizin sebebi bu. Elbette, plak şirketi daha kolay bir parçayı, daha yakalayıcı bir melodiyi tercih ederdi... Biz sadece fanlarımızı biraz zorlamayı tercih ediyoruz, kolay hazmedilir şarkılardansa, kulak kesilmeden dinlenemeyecek şarkılar sunmayı yeğliyoruz.

Fanlarına duyduğu saygı Pearl Jam'in başlıca vasıflarından galiba...

Vedder: Fanlarımıza saygı duyuyoruz, çünkü bizim de dinleyici veya seyirci olarak beklediğimiz bir şey bu. Sinema-tiyatro seyircisi olarak, okur olarak biz de aynı saygıyı bekliyoruz. Bir seyirci veya okur olarak bana saygı gösterilmediği zaman, kendimi hakarete uğramış sayarım.

"Nothing As It Seems", beşbuçuk dakikalık bir şarkı, dolayısıyla radyolarda çalınması mümkün değil. Ayrıca, belki bazı gruplar kariyerlerini, kimliklerini "Nothing As It Seems" gibi şarkılarla oluşturmak isteyebilir, ama bize kalırsa albümün en zayıf parçası o...

Vedder: Biz dinleyicileri yönlendirmek, manipüle etmek istemiyoruz, hepsi bu. Eğer müziği kulağa kolay gelen, sözleri çarçabuk dile dolanan bir şarkıyı single olarak çıkarmış olsaydık, insanları yanıltmış olurduk, zira bütün albümün böyle şarkılardan oluştuğu gibi bir izlenim doğurmuş ve sonuçta dinleyicileri hayal kırıklığına uğratmış

olurduk. Tamam, bu birçok insanın hoşuna giderdi, plak şirketinin de daha fazla albüm satmamıza bir itirazı olmazdı elbette, ama bize uymazdı. Pearl Jam'e yakışmazdı.

Pearl Jam ne sizce, neyi temsil ediyor?

Vedder: Rock'n'roll'un bir parçası olduğumuzu, rock'n'roll'u temsil ettiğimizi düşünüyorum.

Ama, alışılagelen rock starlar gibi davranmıyorsunuz. Ortalıkta pek görünmüyorsunuz, basına haber olmuyorsunuz, çok nadiren söyleşi yapıyorsunuz. Birkaç istisna haricinde klip çekmiyorsunuz...

Jeff Ament: Birkaç yıl önce Avustralya'da turnedeydik, Oasis bizim iki gün önümüzdeydi. Çok şahane bir durumdu. Kimse bizden satır bahsetmiyordu. Oasis her gün manşetteydi, televizyonların öncelikli haberiydiler.

Gossard: Havaalanı hadiseleri, yumruklaşmalar, sarhoşluklar... Bizim konserlerimizde tıka basa dolu olan salonlar onlarınkinde yarı yarıya boştu. Ve basın her yerde onların peşindeydi.

Vedder: Oasis'i pek dinlemişliğim yok, mutlaka iyi parçaları vardır, ama konserleri berbattı. Oasis tantanası yaşanırken biz plajda takılıyorduk, sörf yapıyorduk, özgürlüğümüzün keyfini çıkarıyorduk. Tamamiyle farklı iki dünya görüşü söz konusu.

Ament: Şöhretin baştan çıkarıcılığından ürkmüşümdür hep. İnsan öyle bir noktaya gelebiliyor ki, tek enerji kaynağın şöhret olabiliyor. Son birkaç yılımız çok sağlıklı geçti. Çıkıp birkaç konser veriyorsun, sonra bir-iki hafta çamaşır, bulaşık yıkıyorsun, ütü yapıyorsun, evi temizliyorsun...

Vedder: Pearl Jam evcimen bir gruptur. *(gülüyor)*

Ament: Basında çıkan haberleri, yapılan söyleşileri, plağın hakkında söylenen şeyleri gerçekmiş gibi algılamaya başladığın anda vaziyet ürkütücü demektir.

Gossard: Veya kendini, kişiliğini medyaya projekte etmek için söyleşiler yaptığında... Bunu gerçekten hak ettiğine inanmaya başlıyorsun, egonla dansediyorsun. Halbuki asıl gerçeklik egonun bittiği yerde başlıyor.

Vedder: İnsanın ruh ve beden sağlığını koruması için yapması gereken bazı şeyler var. Korumaya çalıştığımız bir başka şey de, müzik yapma yeteneği ve imkanı. İnsanları bıktırıp usandırmak istemiyorduk. Her dergide görünmek, insanların üstüne üstüne gitmek hoş bir şey değil...

Ament: Jeff'in bütün dergilere kapak olmaması, MTV'de yarım saatte bir görünmemesi, onun hayatını kolaylaştırıyor. Vaktiyle bunun tam tersi yaşanıyordu ve bu, reaksiyonlar, hassasiyetler yaratıyordu, birbirimizle iletişim kurmamızı zorlaştırıyordu. Buluttan nem kapıyorduk, Eddie'nin her hareketinden huylanıyorduk. Ayrıca, medyatik olmanın şöyle bir sakıncası da var: Herkesin gözü üstünüzde oluyor; grup ve üyeleri hakkında bir takım yargılar, şablonlar oluşuyor. Bütün bunlar çok gerilim yaratıyor. Düşündük taşındık ve olayın çapını küçülttük. Hepimiz şunun bilincine vardık: Bütün yapmak istediğimiz, müzik. Müzik yaptığımda kendimi iyi hissediyorum, insan kendisini bir ummanda buluyor; terapik bir etkisi olduğunu söylenebilir. Öte yandan, daha büyük bir ölçekten baktığınızda, yaptığımız şey öyle çok mühim bir şey değil. Böyle bir perspektiften baktığınızda, kendinizle barışık oluyorsunuz, rahatlıyorsunuz ve keyfinize bakıyorsunuz.

Vedder: Gün boyu büyük felsefi problemlerle uğraşabilirsiniz, ama samimi olarak söylüyorum, bir odaya girip müzisyenlerle birlikte müzik yapmaya başladığınız anda, her şey mana kazanıyor. Gezegenler bir araya geliyor, bir sorununuz kalmıyor. Dünya üzerinde bulunulabilecek en sağlıklı yer, müzisyenlerle dolu bir oda.

Gossard: İlk kurduğumuz gruplar –Green River ve Mother Love Bone– zamanında ilgi görmek için yapmayacağımız şaklabanlık yoktu. Pearl Jam patladığında, ilgiye o kadar açtık ki, davet edildiğimiz her televizyon programına çıktık, herkesle söyleşi yaptık. Ve gına geldi. Öyle bir noktaya geldik ki, geri çekilip olup bitenlere biraz uzaktan bakmak istedik, ne olduğumuzu, kim olduğumuzu düşünme fırsatı, imkanı bulduk. Yaptığımız en iyi şey bu oldu. Eskisi kadar çok satmıyor olabiliriz, ama hiç olmazsa Eddie sokakta rahat yürüyebiliyor, her beş dakikada bir birileri başına ekşimiyor.

McCready: "Ten" patladığında, olaylar gerçekdışı bir hal almıştı. Tam bir çılgınlıktı. Ben şahsen bu durumla pek başa çıkamadım. Başım döndü.

Vedder: Bu ani şöhrete ben de hazırlıklı değildim. Dikkatli bir göz, konserlerimizde acı çektiğimizi görebilirdi. Bu sadece bizim grubumuza dair bir şey de değildi. Grunge, Seattle'ı bir meta haline getirdi ve birçoğumuz bununla başedebilecek donanımda değildik. En azından ben değildim.

McCready: Yedi-sekiz yıl önce birbirimizle iletişim kurmakta zorlanıyorduk, hatta böyle bir istek bile duymuyorduk. Bir sirkte gibiydik. Mesela, bir yerde yemek yerken tanımadığınız birileri yanınıza geliyor, grubu veya gruptan birini niye sevmediğini anlatmaya başlıyor veya Seattle hikayesi ya da herhangi bir konu üzerinde fikir beyan etmeye başlıyor... Bütün bunlardan uzaklaşmak, geri çekilmek doğal bir şeydi.

Bir sürü grup başarı için her şeyi yapmaya hazır, halbuki siz başarıdan pek hoşlanmıyorsunuz...

Vedder: Hayır, başarıdan hoşlanmamak gibi bir şey söz konusu değil, ben sadece kuşağımın sözcüsü olmak istemiyorum. Neredeyse yedi yıl oturup bu beklentinin geçmesini bekledim. Müziği seviyorum. Nihayet, şarkı yazmak ve konser vermek yeniden eğlenceli hale geldi. Ama, şar-

kıları yapıp, icra edip sonra tekrar anonim olmayı tercih ederim.

McCready: Hayatındaki tek şey grup olunca, eve geldiğinde kendini müthiş yalnız hissediyorsun, hemen tekrar sahneye dönmek istiyorsu. Bu çok korkunç bir döngü.

Vedder: Şöhret hikayesini epeydir umursamıyorum. Kısa bir süre o çizgide seyrettik, sonra, her ne kadar radarların menzilinde olsak da, kendimiz kalmayı ve kendimize ilginç bir yer edinmeyi becerdik. Bu, bildiğim kadarıyla Zen felsefesine uygun bir durum. Orta noktayı bulmak... Ve sörf yapmak gibi bir şey: Suyun altında değilsin, üstünde de değilsin, tam ortasındasın, içindesin, suyun içinde kayıyorsun.

Demin "anonim olmak" istediğini söyledin, "Insignificance" adlı şarkı da, adı üstünde, "önemsizlik" üzerine. Hakikaten şarkıda söylediğin gibi mi hissediyorsun kendini?

Vedder: Kendimi çok önemsiz hissediyorum –bu hoşuma gidiyor. İnsanın ayaklarını yere sağlam basmasını sağlıyor. Mesela, karıncaları seyretmek –bir çöpü almışlar, götürüyorlar. Oturup bir saat onları seyredebiliyorum. Nasıl çalıştıklarını... Hepsi bir amaç için birlikte uğraşıyorlar. Ben de onlardan biri gibi görüyorum kendimi. Şöyle bir duygu: "Tamam, en azından ne yaptığımı biliyorum ve bu da çok önemli bir şey değil." Sakinleştirici, huzur verici bir şey bu; aynı zamanda o çerçevede iyi bir şeyler yapmaya çalışıyorsun. İletişim kuruyor olmaktan mutluyum, küçük bir insan, kırılgan kalpli biri olarak iletişim kurmaktan mutluyum –ve beyni şüpheli biri olarak. *(kahkaha atıyor)*

Albümlerinizi Stone Gossard'ın Studio Litho'sunda kaydetmeniz bir gelenek oldu galiba ve orası sizin için stüdyonun ötesinde bir yer anlaşılan...

McCready: Evet, çok kıyak bir yer. En çok sevdiğim tarafı bol ışıklı olması; o loş stüdyo atmosferi yok. Öylesi de eğlenceli olabiliyor, ama çoğu zaman ipin ucu kaçıyor. Studio Litho ev gibi. Küçük bir basketbol sahası var, birkaç şarkıyı bitirdikten sonra gidip şut atıyoruz. Fakat benim için belirleyici olan şey ışık. Çünkü loş atmosferli bir şehirde yaşıyoruz, ruh karartıcı bir loşluk hakim. Dolayısıyla ışığın duygusunu tatmak güzel oluyor.

"Binaural" ilginç bir albüm ismi. Nasıl buldunuz?

Ament: "Binaural", prodüktörümüz Tchad Blake'in icadı olan bir mikrofon türü, çift başlıklı bir mikrofon. Sesi, tıpkı insan kulağı gibi alıyormuş. Yalnız müziği değil, odanın içindeki doğal sesi de kaydediyor. Sanırım bu en iyi ukeleli şarkıda, "Soon Forget"te hissediliyor.

Vedder: Sadece enstrümanları değil, enstrümanların etrafındaki havayı da kaydediyor. "Of The Girl"de mesela, sadece Mike'ın gitarını değil, odayı, mekanı hissedebiliyorsunuz. Bu kompüterle ve başka cihazlarla yapılan modern kayıt sistemlerinde yitirilen bir şey. Tchad'ın bu mikrofon tekniği sayesinde, odadaki halet-i ruhiyeyi de kısmen aktarabildik sanıyorum.

Ament: Tchad, şarkılarda müthiş bir atmosfer yaratıyor. Prodüktörlüğünü yaptığı bütün plakların kat kat dokusu vardır.

"Soon Forget" şarkısı bence küçük, güzel bir film. Bir Billy Gates olayı. Herhangi bir işadamı olabilir. Benim o şarkıdaki mesajım şundan ibaret: Dikkat edin, böyle birisi olabilirsiniz. *Eddie Vedder*

"Binaural"ın bir kısmı Dünya Ticaret Örgütü'nün Seattle toplantısı atmosferinde kaydedildi. Seattle olayları albümün halet-i ruhiyesini etkiledi mi?

Gossard: "Grievance" adlı şarkıda o olaylara bir sürü gönderme var. Ama, kayıt süreci yedi-sekiz aydı, Seattle'daki olaylarsa yalnızca üç gün sürdü. Albümün o olaylardan izler taşıdığı doğru, ama bu bütünü için geçerli değil.

Vedder: Protestonun hâlâ geçerli olduğunu görmek beni müthiş etkiledi. Şehrimle gurur duydum. Çok pozitif bir şeydi.

Matt Cameron: Hadiselerin anarşizmi huşu vericiydi. Özellikle de Nike binasının camının çerçevesinin indirilmesi çok güzeldi.

Gossard: Bu konuda ikircikliyim. İlk gün yapılan deklarasyon çok etkileyiciydi. Fakat çatışmalar, kırıp dökmeler başlayınca, gücünü kaybetti.

McCready: Bazen bazı şeylerin kırılıp dökülmesi gerekiyor.

Ament: Sadece büyük şirketlerin camları, çerçeveleri indirildi. Nike, Stardust, Gap gibi yerlerin. Şirket yöneticilerinin satışlarının iki gün sekteye uğradığından yakınmaları çok matraktı.

Gossard: Toplantı öncesinde televizyonlarda protesto gösterileri yapılacağından epey söz edilmişti. Dolayısıyla ilk gün bayağı heyecanlıydım. İnsanların sokaklara dökülerek dile getirdikleri eleştiriler haberlerde yer aldı, kamuoyu Dünya Ticaret Örgütü'nün ne menem bir şey olduğunu farketti, insanlar globalizm meselesi üzerinde kafa yormak zorunda kaldılar, bir takım hayati kararların toplumların katılımı olmadan alındığı gözler önüne serildi. Gösterilerin çatışmaya dönüşmesine bozuldum, çünkü protestoların öyle bir mecraya dökülmesinin meselelerin çözümlenmesine bir faydası yok. Her iki taraf da saçma bir saldırganlık yaptı, bu tür durumlar bana itici geliyor.

Çatışmalara tanık oldunuz mu?

Gossard: Hayır, televizyonda seyrettim, olaylara o açıdan tanık oldum. İlk gün çok heyecanlıydım, bir sürü grup oradaydı: Sendikalar, Yeşiller, sivil toplum örgütleri.. Bu protestonun bir sokak kavgasına dönüşmesi öngörülebilir olduğu gibi, şevk kaçırıcıydı aynı zamanda. Birinci gün yapılan gösterilerin tamamı CNN'deydi, 50 kişi toplanmıştı ve WTO'nun toplantısını engellemişlerdi. Çok önemli bir kazanım elde edilmişti. Yerel yönetim doğru davranmadı, ama zaten ne zaman sokaklarda kalabalıklar ve teçhizatlı polisler karşı karşıya gelse, böyle olur. Çok sembolik bir görüntü vardı: Çocuğun biri Nike amblemini tekmeliyordu. Yakın çekimde, çocuğun ayakkabılarının Nike marka olduğu görülüyordu. Bu, olayların şiddet tarafının ne denli saçma olduğunu sembolize ediyor.

McCready: Medya olayları çarpıttı. Birçok arkadaşım oradaydı; gözyaşartıcı bombalara, plastik kurşunlara maruz kaldılar. Seattle çok tuhaf bir

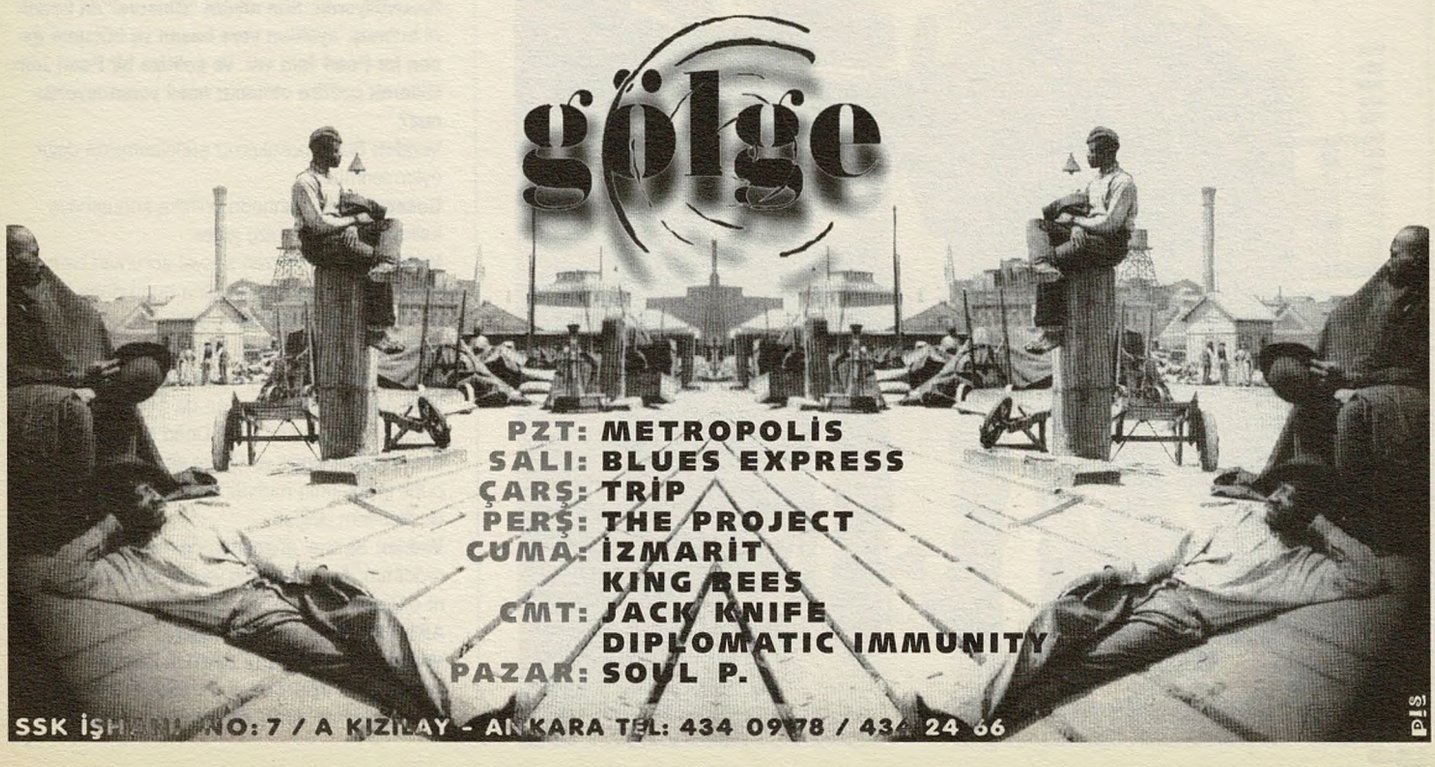

yer: Bir yandan bir kültür-sanat şehri iddiasında, öte yandan müthiş muhafazakar bir tarafı var. Şehre Microsoft parası hakim. Hastalıklı bir durum.

"Grievance" (Şikayet) adlı şarkının sözleri, görünmeyen bir düşmana vurulan çekiç darbeleri gibi. Parçanın finalinde de "I feel alive / As long as I'm free" (özgür değilsem yaşadığımı hissedemem) diyorsunuz...

Vedder: Herkesin istediği bu değil mi: Özgür olmak. İnsanın derisi içinde, bedeni içinde kendisini rahat hissetmesi. Zihinsel ve fiziksel sınırlamalara uğramaması. Bütün insanlık özgürlük arayışında. Özgürlüğün bilincinde olmak çok hayati bir şey.

"Soon Forget"te bir yuppie milyarderden söz ediyorsunuz...

Vedder: Bence küçük, güzel bir film o şarkı. Bir Billy Gates olayı. Herhangi bir işadamı olabilir.

Şarkıyı yazarken aklınızda Billy Gates var mıydı?

Vedder: O değil, ama öyle biri vardı.

Billy Gates'in yok edilmesini ister miydiniz?

Vedder: *(uzun bir sessizlik)* Hareketsiz kılınmasını isterdim diyebilirim.

Kısmi felç geçirmesi, belden aşağısının tutmaması mesela?

Vedder: Belki de çoktan felç oldu bile. Benim o şarkıdaki mesajım şundan ibaret: Dikkat edin, böyle birisi olabilirsiniz.

Hatırlanmak istiyor musunuz?

Vedder: Tabii ki hatırlanmak isterim. Ama şöyle birisi olarak... Islık çalan birisi olarak... Bunu düşünmemiştim daha önce... Dans etmeyi seven birisi olarak hatırlanmak isterim.

Bazı şeyleri değiştiren biri olarak tarihe geçmeye ne dersiniz?

Vedder: E, evet, ama çok cüzi bir değişiklik gerçekleştiren biri olarak sadece. Aslında hayatlarımız da çok cüzi, hele tarih söz konusuysa. 20'lerde, 30'larda, bugün bize antik zamanlar gibi gelen günlerde, çok geniş bir popüler müzik ve neredeyse milli marş gibi olan popüler şarkılar vardı, "Take To The Ball Game" filan gibi. O şarkıyı kimin söylediğini biliyor muyuz? Hatırlanmayacak olacağım gerçeği beni rahatsız etmiyor. Ama birileri eski plaklar arasında bizim bir plağımızı bulup içinde kafalarına göre bir-iki şarkıya rastlarsa, ne mutlu bana.

Kendini, kişiliğini medyaya projekte ettiğinde egonla dansediyorsun. Halbuki asıl gerçeklik egonun bittiği yerde başlıyor. *Stone Gossard*

Kendinizi iyimser mi buluyorsunuz, yoksa karamsar mı?

Vedder: Ben bayağı dengeli biriyim. İyimserim, çünkü bence bütün her şey evrim meselesi. Olumlu gelişmelerin olduğunu görmek de önemli bir şey, keşke daha fazla olsaydı. Olumsuzluklara daha fazla odaklanmış gibiyiz bu albümde, ama belki de daha fazla vurgulamalıydık, bilemiyorum.

Büyük meseleler sizin için dert oluyor mu gerçekten, kafanızı takıyor musunuz?

Vedder: Bunları ifade edebildiğim için kendimi talihli sayıyorum. Bu sorunlar dile getirildikçe, çareler de zaman içinde bulunabilir.

Hâlâ daktiloyla yazıyorsunuz, bilgisayar kullanmıyorsunuz. Teknoloji aleyhtarı olduğunuz izlenimini uyandırıyorsunuz...

Vedder: Teknolojinin bir noktada sapıttığını düşünüyorum. Yanlış bir yöne saptı. Bize yardımcı olacağına, bizi özgürleştireceğine, köleleştirdi. "Grievance"da bundan söz ediyorum: Teknolojinin tehlikelerinden... Birçok insan bunu görmüyor, görmek istemiyor. O şarkıda şöyle bir dize var: "For every tool they lend us / A loss of independence..." (Bize sundukları her araç, bağımsızlığımızı alıp götürüyor.) Gerçekten de böyle. Halbuki teknolojinin hayatı kolaylaştırması gerekiyor. Teknolojinin bizleri özgürleştirdiğine inanmamızı istiyorlar. Elbette, alışverişi internet üzerinden yapmak rahat ve kolay; evden çıkmadan, oturduğunuz yerden... Peki, ama bunun sonuçları ne? İnsanlarla temasınızı yitiriyorsunuz. İnternet dışında insanlarla tanışmıyorsunuz, ilişki kurmuyorsunuz. Ayrıca yaptığınız her şey izleniyor, kayda geçiriliyor. Hakkınızda her şeyi biliyorlar. Ne aldığınızı, hangi gazeteyi okuduğunuzu, bir sayfada ne kadar süre kaldığınızı... İstatistiklerinize bakıyorlar ve alacağınızı tahmin ettikleri ürünleri size sunuyorlar. Aslında o ürünlerin birçoğuna ihtiyacınız yok. Peki, bireyselliğe ne olacak?

Pearl Jam, başlangıçta kendi kuşağının öteki grupları gibi depresif, içine kapanık, dış dünyayla ilgisiz bir portre çiziyordu. "Yield" ve "No Code" albümlerinde ise metafizik bir arayış hissediliyordu. Son albüm "Binaural"da kendini bulmuş, ayakları yere basan ve hücuma geçen bir Pearl Jam var. Ve politize bir Pearl Jam. Giderek politize olmanızı nasıl yorumluyorsunuz?

Vedder: Bizim politikamız şarkılarımızda değil, eylemlerimizde.

Gossard: Eğer sahnede politika konuşmaya kalksak, insanlar bize güler.

Vedder: Bir şarkıyazarı sosyal sorunları bir muhabir gibi dile getirebilir, ama bunu daha büyük bir emosyonel refleksle yapar.

Ament: Beni politikayla punk rock tanıştırdı. Montana'da çok tutucu bir çevrede yetiştim. Babam Nixon hayranıydı, ben de 16 yaşına kadar babama hayrandım. Ama Dead Kennedys, Millions of Dead Cops ve Crass gibi solcu hardcore punk gruplarının muhalif görüşlerini öğrendiğimde fikirlerim değişti.

Vedder: Siyasal angajmana girmek için müteredditim. Ama ülkedeki yaygın kayıtsızlığa da ifrit oluyorum.

ABD ile başınız hoş değil gibi...

Vedder: Ülkemle gurur duymak isterdim. Bu ülkede çok iyi insanlar var, hayranlık duyduğum şahsiyetler var. Ama, öte yandan o kadar çok

gerzek var ki... ABD süpergüçlerden biri, iyi de bunun kime faydası var? Geçen akşam Yeşil Parti'nin başkan adayı Ralph Nader'in bir konuşmasını dinledim. Keşke, bu söyleşi için onun beynini ödünç alabilseydim. Nader şunu söylüyordu: Amerika'daki sistem iki parti sistemi değil, tek parti rejimidir ve bu rejimin muhafızları büyük şirketlerdir. Nader'e tamamen katılıyorum. Tarihçi Howard Zinn'in anti-kapitalist görüşlerini de harfiyen paylaşıyorum.

Çeşitli beyanatlarınızda başkanlık seçimlerinde Ralph Nader'i desteklediğinizi belirttiniz. Kazanma şansı olmayan bir adayı niçin destekliyorsunuz?

Vedder: İdeal bir dünyada Nader başkan, Howard Zinn de başkan yardımcısı olur. Son kamuoyu yoklamalarında oy oranı yüzde 6. Evet, kazanma ihtimali yok, ama yüzde 6 da ABD gibi tek parti rejimi olan yerde hiç az değil. Üstelik, kampanya daha yeni başladı...

Seçim kampanyasıyla turneniz çakışıyor. Konserlerde "oylar Nader'e" çağrısı yapmayı düşünüyor musunuz?

Vedder: Sahneden çağrıda bulunmak çok iyi fikir. Bir konserde şöyle diyebilirim: "Eğer oy kullansaydınız, bunu söylemeyebilirdim; eğer kendinizi eğitmiş olsaydınız, bunlardan bahsetmezdim; eğer ruhsuz rock müziği –bizimkini değil, başka gruplarınkini kastediyorum– dinlemeseydiniz, bundan söz etmezdim. Ama, madem durum o değil, o halde oylar Nader'e."

Gossard: Pearl Jam'in desteği nasıl bir sonuca yol açabilir ki? Beşbin kişi ilgi gösterebilir, bin kişi de oy verir. Amerikan politikası hep iki partili bir sistem olacaktır. Ayrıca, Eddie'nin en nefret ettiği şey, kendisine söyleneni yapmaktır. Nader'i sahneden desteklemenin bir sorumluluk olduğunu hissettiği anda, bundan vazgeçer. *(gülüyor)*

Vedder: Çok küçük bir ölçekte mücadele edebiliyoruz. Mesela "Grievance"ı kimsenin ipleyeceğini sanmıyorum. Pearl Jam konserinde diyelim 30 bin kişi yumruklarını havaya kaldırarak "Grievance" söylese bile, politikacılara vız gelir tırıs geçer.

Konser organizasyonu tekeli Ticketmaster'a açtığınız hukuk savaşını kaybetmenizin bu karamsarlıkta payı var mı?

Vedder: Huşu verici bir tecrübeydi. *(gülüyor)* Azman bir ekonomik güç tarafından ezilmek nasıl bir şeymiş, yaşayarak öğrendik. Bu yenilgi, siyasetin nasıl işlediğini açık seçik gösteriyor. Ticketmaster örneğinden hareketle, çevre sorunları ve işsizlik gibi meseleler düşünüldüğünde, durumun ne denli ürkütücü olduğu ayan beyan görülüyor.

Ament: Ticketmaster, tüketicilere bilet başına 4 dolar kazandığını, aynı biletten bizim payımıza düşenin 4-5 dolar olduğunu söylemiyordu. Bu durumu dava konusu yaptık, ama mahkeme aleyhimizde karar verdi.

Yeşillerin başkan adayı Ralph Nader'e katılıyorum: "Amerika'daki sistem iki parti sistemi değil, tek parti rejimidir ve bu rejimin muhafızları büyük şirketlerdir". Tarihçi Howard Zinn'in anti-kapitalist görüşlerini de harfiyen paylaşıyorum. İdeal bir dünyada Nader başkan, Zinn de başkan yardımcısı olur. *Eddie Vedder*

Ticketmaster'a meydan okumanız takdire şayan, ancak yine onlarla çalışmak zorunda kalmanız da üzüntü verici...

Vedder: Evet, savaşı kaybettik ve onlarla çalışmaya mecbur kaldık. Ama, öte yandan, bu bir "kalk borusu"ydu, insanlar olup bitenlere uyandı. Özellikle doğu yakasında Ticketmaster'la çalışmayan bir sürü bağımsız organizatör var, mümkün olduğunca onlarla işbirliği yapıyoruz. Pek fazla bir gelişme sağlayamamış olabiliriz, ama hiç olmazsa elimizden geleni yaptık.

Ticketmaster olayında sistem kazandı ama, "Las Kiss"in öyküsü müthiş bir rövanş sayılır. Ticari olmadan popüler olunabileceğini kanıtlayan çok çarpıcı bir örnek "Last Kiss"...

Vedder: "Last Kiss"i –Cavalliers'in 1964 tarihli şarkısı– soundcheck'te çalmıştık ve kaydetmiştik. Radyolarda çalınmasını veya single olarak piyasaya çıkarmayı kesinlikle düşünmüyorduk. Çok sınırlı sayıda basıldı ve Pearl Jam fanlarına Noel hediyesi olarak gönderildi. Fakat sonra nasıl olduysa radyo istasyonları bir şekilde o kaydı elde geçirip çalmaya başladılar.

Ve Pearl Jam tarihinin en büyük radyo hiti oldu...

Gossard: "Last Kiss" bugüne dek başımıza gelen en güzel şey. İnsanların bir şarkıya niye tepki verdiği bir muamma. Çuvalla para harcamak bir şarkıyı popüler yapmaya yetmiyor. "Last Kiss"in ne reklamı yapıldı, ne klibi gösterildi, ama liste başı oldu. Bu, müziğin gücünün kanıtı.

Vedder: "Last Kiss" müthiş bir armağan. Piyasayı dikkate almadan da pekala "tutan" bir şarkı yapılabilirmiş. "Last Kiss" bunun kanıtı. Soundcheck'te kaydedilmiş bir şarkı da listebaşı olabilir.

Gossard: "Last Kiss"in maliyeti 1000 dolar.

Ve 500 bin sattı...

Gossard: Daha sonra tüm geliri Kosova'daki savaş mağdurlarına bırakılan "No Boundaries" adlı derleme yer aldı.

Pearl Jam, hem anti-kariyerist, hem de çok başarılı bir kariyere sahip. Bunun sırrı ne?

Vedder: Grubun daha yolun en başında popüler olması sayesinde, kararlarımızda para faktörü veya ticari başarı isteği belirleyici olmadı hiç. Eminim, plaklarımızın milyon küsur satmasını isteyenler vardır. Fakat, bu, bizim için fazlasıyla başarı olur. İstediğimiz gibi müzik yapabildiğimiz ve de şarkılarımız ticari başarı fikriyle kirlenmediği için kendimizi çok talihli addediyorum. Piyasa oyununa katılmak, onun kurallarına uymak zorunda değiliz. Dolayısıyla bu imkanı değerlendiriyoruz, bunu değerlendirmemek utanç verici olurdu. Bir daha başlangıçtaki ölçekte popüler olabileceğimizi sanmıyorum. Aslına bakarsanız, şimdikinden daha küçük bir ölçeği tercih ederim. Dolayısıyla, "büyük" bir grup olduğumuzu, ilgi odağı haline geldiğimizi ve independent müzik olayını sattığımızı söyleyenlere siktiri çekiyorum. Nerede olmak istersek orada olabilirdik, bu noktada olmayı tercih ettik.

Peki, bu tercihi nasıl yaptınız?

Gossard: Neil Young gibi adamları örnek alarak. 70'lerin başlarında büyük bir isimdi, çok büyük isimdi. Çekip gitti, sonra bir bakıma aniden geri döndü, 60 tane plağı var... Bu amaç edinilecek bir şey: Bir sürü plak yapma kabiliyeti ve yıllar sonra geri dönüp baktığında bir grup olarak bıraktığın izi görmek.

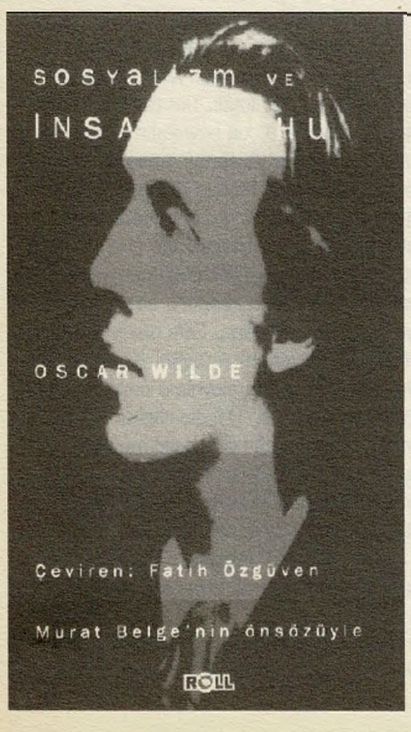

Modern zamanların en seksi yazarı

Oscar Wilde'dan

Sosyalizm ve İnsan Ruhu

"Oscar Wilde adıyla 'sosyalist' kavramının yanyana gelmesi, hele Türkiye gibi bir ülkede, insanları şaşırtabilir. Wilde denince Dorian Gray akla gelecektir; oyunları, masalsı öyküleri akla gelecektir, ama sosyalizm üstüne ne düşündüğünü bilen fazla kişi çıkmayacaktır. Kendini sosyalist görenlerin bu yazıda söylenenleri ciddiye alarak düşünmesi gerekir. Çünkü Wilde gelişkin bir bireysellik çerçevesinde bakıyor sosyalizme... Kitleler adına bireyselliğe karşı manevi şantaj uygulayacak 'ahlakçılık' biçimlerinden hoşlanmıyor. Dünyanın pek çok yerinde sosyalist hareketlerde gelenekçi 'ahlakçılık' biçimleri sosyalist ahlaka karışmış, hatta onun yerine geçmişlerdir. Bu bakımdan Oscar Wilde'ın tavizsiz söylemi bir panzehir işlevi de görebilir."

Murat Belge

Kitabevlerinde (kenarda köşede)

Eels

İki başarısız albüm sahibi "işsiz" şarkı yazarı Mark Oliver Everett (kod adı E) 1996 yılında California'da basçı Tommy ve davulcu Butch'la beraber Eels'ı kurdu ve "Beautiful Freak" albümleriyle alternatif rock camiasına kararlı bir adım attılar. İkinci albüm "Electro-shock Blues" az satan, acıların, ölümlerin pençesinde bir albüm oldu. 19'unda babasını, 30'unda ablasını, 35'inde annesini yitiren E, son albüm "Daisies Of The Galaxy"de Beck'le aşık atacak türden, sakin ve mütebessim bir folk tonu tutturmuş, Avrupalıların sevdikleri türden Amerikan şarkıları yazmış. Biz de bayıldık ve hemen Rolling Stone, NME, Les Inrockuptibles üzerinden Eels'ın dünyasına bağlandık.

NEŞELİ ŞEYLER YAZMAK
APTALCA OLMADAN

Eels'ın kuruluşundan bu yana hayatında en önemli rol oynayan albüm hangisi oldu?

Mark Oliver Everett: İnsanlar genelde beni devrini tamamlamış, iki- üç eski albüme takılıp kalan tiplerden biri olarak görseler de, kesinlikle bir şaheser olduğunu düşündüğüm yenice bir albümden bahsetmek istiyorum: Geraldine Fibbers'ın albümü "Butch". Bence bu albüm, artık içgüdüsel olarak sayabileceğim o bir sürü eski albümün –John Lennon'lar, Neil Young'lar– hepsine bedel; gerçi onlar gibi tarihe damga vuracağından şüpheliyim. Ama, en azından benim kendi tarihimi etkiledi. Niye mi? Melodiler, genel hava –punk rock ve klasik esintilerin karışmasıyla çok ayrı bir yeri var–, sonra bütün o dinamizm, notalar, sessizlik ve ritmler arasında sürekli devam eden o oyun... Ama tam olarak havasına girebilmek için sinemaskop, bir stereo kulaklıkla dinlemek lazım. Gerçekten içine girebilmek, sound'un işlenişini ve solistleri Carla'nın heyecan verici sesini hayranlıkla izleyebilmek için tek yol bu...

Çocukluğunda senin için en önemli rock albümü hangisiydi?

10-11 yaşlarındayken, Lennon'ın "Plastic Ono Band"ini dinlemeden tek bir gün geçiremezdim, o yaşta bir çocuk için biraz garip bir tercih olsa gerek. "Working Class Hero" şarkısının tam manasıyla fanatiğiydim, çünkü Lennon'ın sözlerinde "siktir" geçiyordu. Bunun bir şarkıda geçebilmesi çok hoşuma gidiyordu, üstelik, ailemi de felaket sinirlendiriyordu. Ayrıca, albümdeki samimiyet de beni çok etkilemişti, hemen görülüyordu ki bu adam yalan söylemiyor. Her şeyi anlayacak yaşta olmamama rağmen, o albüm bana hitap ediyordu, benimle konuşuyordu adeta. Ben salonun ortasında albümün son parçası "My mum Is Dead"i söylerken annemin histeri krizleri geçirdiğini hatırlıyorum. Bugün de sık sık dönüp dinlediğim olur o albümü, hayatımın önemli referans noktalarından biridir. Günümüzün ticari piyasasında artık yokolan o heyecanı ve tazeliği o albümde bulmak benim için çok önemli bir şey. Şimdi pop sanatçılarından kendi saflarını çok kesin bir şekilde seçmeleri isteniyor. Ya rüzgara takılıp, "cool" oluyorsun ve etliye sütlüye karışmıyorsun. Ya da bir takım duygulardan, mahrem şeylerden bahsediyorsun ve pat diye üstüne bir etiket yapıştırıveriyorlar: "Geçimsiz sanatçı". "Beautiful Freak"le benim de başıma geldi bu tür olaylar. Lennon hiçbir zaman bu iki taraf arasında bir seçim yapmak zorunda kalmadı. O sadece sesini inancıyla takip etti. Keşke bende de o cesaret olsa...

Son albümünüz "Daisies Of The Galaxy"de "It's A Motherfucker" isminde bir şarkın var. Bu şarkının sansürlü, "temiz" bir versiyonunu kaydetmeyi düşünüyor musun?

Bu soruyu çok kişi soruyor. İçinde "motherfucker" kelimesi geçmeyen bir "It's A Motherfucker" versiyonunun ne anlamı var, anlamadım gitti. İnsanlar günlük hayatta, sokakta böyle konuşuyor. İsa'yı çarmıha gerdiklerinde "ayy, canım acıdı" dediğini mi zannediyorsunuz?

Sence İsa çarmıhtayken "motherfucker" mı dedi?

Ne dediğini bilmiyorum, ama bu sadece bir laf. Ama çıplak olarak aldığında ciddi bir küfür. İyi de, ben bunu kastetmiyorum ki. Kimsenin anasını bellemek gibi bir niyetim yok.

"Flyswatter" farelerle ilgili sempatik bir şarkı. Nasıl çıktı bu şarkı?

Bir eve taşınmıştım. Bodrumumda fareler vardı ve çok zavallı, aç görünüyorlardı. "Ne sefil bir hayat" diye düşünmüştüm. Dünyanın hiç durmayan çarkı birden netleşti kafamda ve "bu fareler dur durak bilmeden koşuşturuyorsa, benim ne ayrıcalığım olabilir ki?" diye düşündüm. Şarkı böyle çıktı.

Onların daha rahat yaşaması için bir şey yaptın mı?

Evet, kedim onları yedi.

Bu evin Beck'in eski evi olduğunu duyduk...

Doğru duymuşsunuz. Aslında iki yıldır bu evde yaşıyorum ve kimseye bundan bahsetmedim. O artık hakettiği gibi daha büyük bir eve taşındı. Dolayısıyla bunlar Beck'in eski fareleriydi.

Geride başka ne bıraktı?

Büyük bir org. Bir gün onu bir hit parçada kullanacağım, o da "bu orgu orada bırakmamam gerektiğini biliyordum" diyecek. *(gülüyor)*

Epeydir Hollywood'un yakınında yaşıyorsun... Sinemayla olan ilişkini nasıl tanımlıyorsun?

Gözü açılmış, yorgun, melankolik... Yeni filmleri seyredecek pek vaktim olmuyor, ama ne zaman ayarlayıp da Hollywood yapımı bir filme gitsem, yıkılmış bir şekilde çıkıyorum. Temelde sinemayı hakikaten çok seviyorum. Kendimi bir hikayenin içine bırakıvermeyi, güzel sahneleri, güçlü görüntüleri çok severim, ama bu tutkumu tatmin etmem günden güne zorlaşıyor. İyi ki yine de birkaç gerçek zanaatkâr kaldı, Tim Burton benim favorim. "Ed Wood"u çok sevmiştim, bence bu film, mesleği bir şey yaratmak, sanatsal bir üretimde bulunmak olan herkes için çok önemli, çok motive edici. Kendimi o karaktere, onun aşağılanmışlığına, komplekslerine öyle yakın hissediyorum ki. "Makas Eller"deki karaktere de çok yakın hissetmiştim kendimi, sosyal bir çerçeveye girememesi falan... Eels olarak birkaç Amerikan filminin jenerik müziğini yaptık. Bu prodüksiyon sistemi içinde aleyhime olabilecek olsa da –Paul Anderson'un "Boogie Nights"ını çok beğenmiş olmama rağmen– belki müziğimi katarak bu filmlerin tatsızlıklarını azaltmaya bir katkım olabilir diye düşünüyorum. Bazı filmlerde ufak tefek rollerde oynamak isterdim, Tom Waits'in izinden yürümek mesela... Eels albümleri satmamaya başladığında böyle bir dönüş yapabilirim.

Kitap okumaya vaktin oluyor mu?

Kitaplar da müzik gibi, hayatımda her zaman bir

çıkış kapısı olmuş, gerçek hayatın dışında yaşama imkanı sunmuştur. En sevdiğim yazar Raymond Carver, gerçi hemen on tane daha sayabilirim. Çok küçük yaştan fazlasıyla seçici bir kitap okuma alışkanlığı edinmiştim, hâlâ da mesela yanıma bir dolu kitap almadan turneye çıkamam. Geçenlerde, iç karartıcı romanlarımı çizgi romanlarla değiş tokuş ettim. Biraz olgunlaşmamış bir kafanın keşfi gibi gelebilir ama, bence edebiyattaki en yenilikçi fikirler ve günümüz toplumun en iyi yansıması bu çizgi kitaplarda mevcut. Kesinlikle sinemada ya da edebiyatta değil. Bunları okumamın ilerideki şarkılarımda bilinçli ya da bilinçsiz etkilerinin olacağına inanıyorum.

Son albümünüzü diğer iki Eels albümünle karşılaştırıyor musun hiç? Müziğe bakışında bir değişiklik var mı?

Çok uzun bir süre müzik benim için tek hayatta kalma yoluydu. Şimdi, kendime bunun dışında bir hayat kurmaya çalışıyorum ve şarkılarımın daha iyi olduklarını hissediyorum çünkü hayatla, gerçek hayatla dolular. Aynı şekilde, yazma ve besteleme tarzımda da ciddi değişiklikler oldu. Eskiden, boşluktan o kadar çok korkardım ki, bir dolu şeyi üst üste yığardım, düşüşü telafi etmek için tonlarca sound'u üst üste döşerdim. Şimdiyse, mümkün olduğunca elemeye çalışıyorum, tek bir süs, fazladan tek bir sözcük olmamasına gayret ediyorum. Eskiden, albümümü bir bütün olarak görüyordum, global bir yaklaşımım oluyordu ve asla da bunu tam olarak gerçekleştirmeyi beceremiyordum. Beyinden teybin bantına giden yol hayatta gördüğüm en çok kaza olan yol... *(gülüyor)* "Beatiful Freak" bir "greatest hits" gibiydi: Stoğumda 70 şarkı vardı, en iyi 12 tanesini seçip albümü yaptım. "Beatiful Freak" yüzünden, insanların, Eels'ın sipariş üzerine hit parçalar üretebilen, zeki ve uyanık tiplerin yönetiminde bir şarkı laboratuarı olduğu hissine kapıldıklarını sanıyorum. Benim hakkımda böyle düşünenler "Electro-shock Blues"la hayal kırıklığına uğramışlardır ama, ben şahsen, hiçbir zaman ne pahasına olursa olsun zeki görünmek derdinde olmadım. Bugün, tek derdim doğal gözükmek.

"Electro-shock Blues"da, kaybettiğin insanların izleri yoğun biçimde hissediliyordu...

Dört kişinin yaşadığı bir evde büyümüştüm, o dönemde ailenin hayatta kalan son ferdi olarak yapayalnız kalmanın eşiğindeyim. Annem kanserin pençesindeydi. Genellikle, yalnızlıktan hoşlanırım, alışkınım. Ama, büyüdüğüm bu eve dönüp de beraber yaşadığım insanların hiçbirini bir daha asla bulamayacağımı düşünmek çok korkunçtu. O albümün tamamı yaşadığım ölüm tecrübesinden doğarak gelişti.

Son albümünüz çıktığında anneni de yitirmiştin. Bu albümde onun anısına bir şarkı var mı?

"Jeannie's Diary". Aslında 10 yıllık bir şarkıdır. Geçen sene ölmekte olan annemin başucunda beklemek için Virginia'ya gittim. O yatağında yatıyor, bense yandaki odada piyano çalıyordum. Ne zaman piyanonun başına geçsem, otomatikman "Jeannie's Diary"yi çalarım, dolayısıyla o gün de, vakit geçirmek için aynı şeyi yapıyordum. Bir şey isteyip istemediğini sormak için annemin yanına gittiğimde, bana sadece "bunu çalmaya devam et" demişti... Albümü baştan sona kateden piyano ise Neil Young'ın "After the Gold Rush"da kullandığı piyano. O albüm ablamın en çok sevdiği albümdü. Hayatta olsa, deli olurdu herhalde.

Ablanın çalmayı beceremeyip bir köşeye kaldırdığı gitarıyla müziğe başladığını söylemiştin bir seferinde...

Evet, plakları için de ona müteşekkirim. Ablam sayesinde Beatles'ı, Stones'u, Neil Young'ı ve country müziği dinlemeye başladım –Merle Haggard'ın plaklarının delisiydim. Prince'i kendi kendime keşfetmiş olmamı saymazsak, bütün müzik eğitimimi ablama borçluyum. Ne mutlu ki, sonradan benim hayranım kesildi. Ona intiharından birkaç gün evvel, doğumgününde, "Beautiful Freak"in bir kopyasını göndermiştim. Ne düşündüğünü hiç öğrenemedim... "Beatiful Freak"in bütün dünyaya, herkese gönderilen bir iyi dilek kartı olduğunu düşünürüm hep, insanların almaktan hoşlanacakları bir kart. "Electro-shock Blues" kuşkusuz içine girmesi çok daha zor bir albümdü. Benim açımdan olumlu bir albüm, ama başkalarının onunla ilişki kurması zor olabilir. Kanserden, hastaneden, ölümden söz eden bu şarkıları insanların kolayca mırıldanacaklarını sanmıyorum. Yaşam bazen korkunç bir tecrübe oluyor ve bu albüm de başıma gelenlerin bir anlamda kontrolüm dahilinde olduğunu iddia etmenin bir yolu; tabii ki bu çok beyhude bir çaba. Bu şarkılar hissettiklerimi denetlememe yarıyor, artık korkuya kapılmadan zamanın akmasını mümkün kılıyorlar. Ama yine de tamamen bencil bir şey değil. Eminim ki, bu albümün başkalarına, benzer deneyimler yaşamış ve bundan nasıl çıkacaklarını bilemeyenlere faydası dokunacaktır. Olumlu yanları dile getirmeye, başıma gelenlerden dersler çıkarmaya çalıştım.

"Daisies Of The Galaxy"de canayakın bir sürü karakter var. Gerçekten bu kadar empati dolu bir adam mısın?

Çok kıl bir adam olabilirim, ama derinlerde bir yerde hiç kimsenin kötü olmadığına inanıyorum. İnsanlar kötü şeyler yapıyor ama hikayeyi tersine doğru izlediğinde onları anlayabiliyorsun. Eğer son birkaç yıldır benim geçirdiğim tecrübeleri geçirdiysen, her tür iyimser görüşe sıkı sıkıya sarılırsın. Toz dumanın yatıştığını düşündüğüm bir an geldi ve bir süre hiçbir cenazeye katılmak zorunda kalmadım. O zaman bir seçim yapmak durumundasın: Ya bu bokun içinde debelenirsin ya da ilerlersin. Beni yakından tanıyan pek çok kişi medyaların hakkımda oluşturduğu portreye baktıklarında, orada beni göremiyorlar. Gazete ve dergilerin bir bakış açısına ihtiyacı var, ben de bu kapana kıstırıldım. Tamam, karanlık ve karamsar bir tip olarak sunuldum. Ama insanın zamanını en iyi gülerek ve eğlenerek geçirebileceğini de biliyorum. Sanatçı olmanın avantajı, sirkeyi şaraba dönüştürebilmendir... Bu sefer iddiasız, bir öncekine göre daha kolay yakalayan, basit, sade bir albüm yapmak istedim. Bütün içini dökme albümleri gibi "Electro-shock Blues" da çok satmadı, ama bu hakikaten bir sorun değil benim için. "Beatiful Freak"den çok daha fazla gurur duyuyorum bununla, başka bir şeye geçmenin zamanı gelmişti. Herkesin önünde sürekli olarak mutsuzluklarını döküp saçan karanlık tipi oynamak istemiyorum artık. Ailemin başına korkunç şeyler geldi, birkaç yıl içinde bir insanın bütün hayatı boyunca yaşayabileceği feci şeylerle karşı karşıya kaldım, ama artık bütün bunlardan olumlu bir şeyler çıkarmanın zamanı geldi. Bir anlamda, bunu söylemek kadar biraz tuhaf gelecekse de, kendimi bir yükten kurtulmuş gibi hissediyorum, artık başıma daha kötüsü gelemezmiş gibi geliyor. Aptalca olmadan neşeli şeyler yazmak çok zor olduğu için, bu albüm de yine hayatımın hüzünlü dönemlerinden bahsediyor, yine de bu sefer daha az teşhir var sanki.

Son şarkı "Mr. E's Beatiful Blues" single'ı niye albümün şarkı listesinde yok?

Bugünlerde plak şirketinde pek sevilen bir adam değilim. Gerçekten çok anlayışlı adamlar ama benim ruh hali değişimlerime dayanamıyorlar. Albümü bitirdikten sonra başka şarkılar kaydetmeye devam ettim. Bu şarkıyı dinlediklerinde, bunun da albüme girmesi gerektiğini düşündüler. Böylece bu şarkıyı bonus şarkı olarak koyduk. Ama bence albümün bir parçası değil bu şarkı. Daha çok "bir albüm alana, bir bonus şarkı" ya da "bir şarkı alana, bir bonus albüm" türü bir şey oldu.

Bu şarkıyı otomobil reklamında kullanmak istediklerini duyduk...

Benim işim sanat yapmak, sanatçı olmak. Otomobil satıcısı değilim. Her hafta şarkılarımın reklamlarda kullanılması teklifi alıyorum. Kabul etsem hayatım daha rahat olur. Fakat benim için hayati bir mesele bu. Eğer bir seçim yapmak zorunda kalsam, mesela bir fast food zinciri için şarkı söylemek yerine girer orada çalışırdım. Şimdilik kiramı ödeyebiliyorum. Evet, bir otomobil şirketi "Mister E's Beautiful Blues"u kullanmak istedi. Yahu, şarkının ilk dizesi hava kirliliği hakkında. *(gülüyor)* İnsanlar hiç düşünmüyorlar ve hatta hiç dinlemiyorlar.

Eels'ın başarılarına sırtını dönüyor gibisin...

Artık piyasaya çıkan öteki albümlerle olan rekabeti iplemiyorum. Hakikaten en önemli olanı seçmeyi öğrendim. Kendim için bir şey yapmayı arzu ediyorum. Plak şirketimin bürosuna gittiğimde, çoğu zaman beni kurye sanıyorlar. Rockstar'lık statüsü beni çok rahatsız ediyor, ben daha çok anti-rock-star olduğumu sanıyorum... 35 yaşındayım, ama kendimi şimdiden yaşlı hissediyorum. İnsanlar bana "dede" diyor, çünkü kendimi hep yorgun, isteksiz hissediyorum, bir türlü hafif olamıyorum. Bana öyle geliyor ki, yaşlı olmayı genç olmaktan daha iyi becereceğim. Neil Young ya da Tom Waits gibi yaşlanmayı isterdim.

"Working Class Hero"nun fanatiğiydim, çünkü Lennon'ın sözlerinde "siktir" geçiyordu. Bunun bir şarkıda geçebilmesi çok hoşuma gidiyordu. Lennon'dan sonraki iki kahramanım, Neil Young ve Randy Newman. Amacım, 21. yüzyılın Randy Newman'ı olmak.

Lennon gibi pisi pisine vurulmadan...

Lennon'dan sonraki iki kahramanım, Neil Young ve Randy Newman'dır. Dreamworks plak şirketiyle çalışmayı seçmemin tek nedeni, zamanında Warner'da Randy Newman'la takılan tipler tarafından yönetiliyor olması. Tamamen dürüst olmak gerekirse, en büyük amacım, 21. yüzyılın Randy Newman'ı olmak.

Alternatif rock camiasında "Beatiful Freak" sonrası sana bağlanan umutları tükettiğini düşündüğün oluyor mu ara sıra?

Bugün Amerikan alternatif müziğinin ne durumda olduğu hakkında çok fazla bilgi sahibi değilim, ama bu albümün o alternatife bir alternatif olduğunu hissediyorum.

Çeviren: **Alican Tayla**

RENAUD

Fransızların her dem taze "sarışın afet"i Renaud, uzun zamandır bir albüm yapmıyor, ama sağdan soldan işitiyoruz ki, konserlerine devam ediyor. Fırlama şarkıcının yıllardır takipçisi olan, dönem dönem yazdığı yazılarla Türkiye'de de küçük bir Renaud fan kitlesi yetiştiren gazeteci Ragıp Duran gene olaya el attı, turnesinin son ayağında Vaison la Romaine kasabasında Renaud'yu yakaladı, izlenimlerini de Roll'cularla paylaştı.

TCK 312, Terörle Mücadele 7, 8

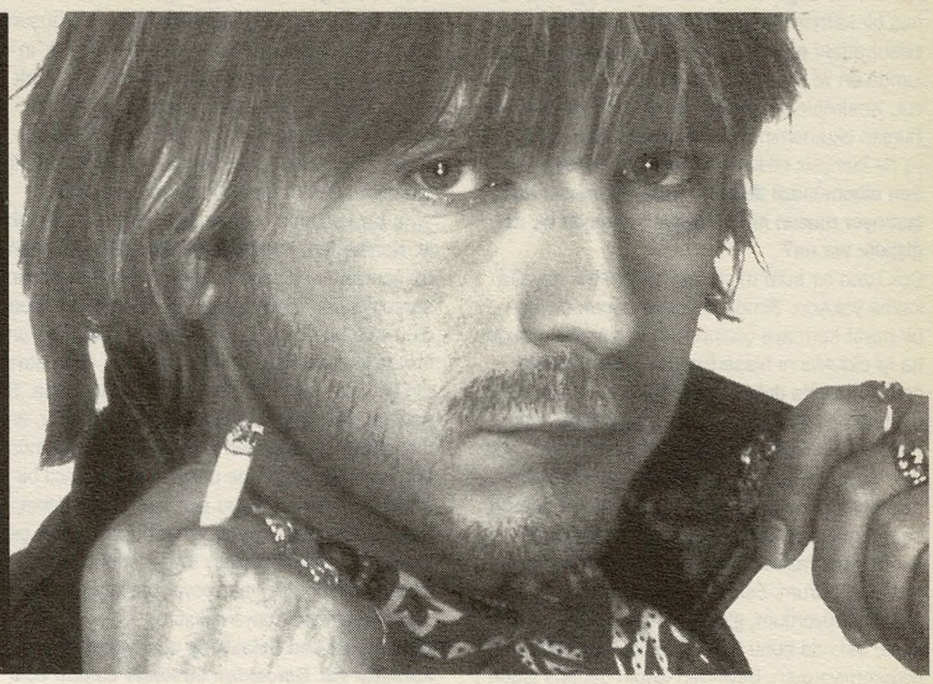

Renaud'yu ilk kez, 70'li yılların sonlarında, Paris'te o zamanlar henüz bir ilkokul öğrencisi olan Özgür tanıtmıştı bana. Kısık sesli, isyanca şakıyan genç, uzun saçlı bir adamdı. Polise, askere, kiliseye, devlete hoş küfürler ederdi. Gençleri, solcuları, muzipleri severdi. Yabancı işçileri, Arapları desteklerdi şarkılarında. Yaklaşık 25 yıldır Fransız chanson'u denince, Renaud'nun adı Piaf, Ferré, Trenet, Rossi, Ferrat, Brassens, Montand, Gréco ve Barbara ile anılır oldu. Konserleri, plakları ve siyasi duruşu ve bir aralar Charlie Hebdo'da yayınlanan yazıları, özyaşamöyküsü ve kardeşinin kitabıyla, Renaud bugün hâlâ önemli bir şarkıcı. 68 Mayıs'ının medyadaki çiçeği Libération gazetesi ise, (ki öyledir ama, 90 sonrası Libé daha çok liberal-solumsu bir çizgi tutturdu), chanson'daki dikenli kırmızı gülü de Renaud'dur. "Apoletli Medya" kitabında da yayınlanan Renaud yazısında, onu isyankâr, sevimli, fırlama gibi sıfatlarla tanımladığımı hatırlıyorum: "Biraz yaşlandım, herkes kadar yani. Hâlâ sigara içiyor ve şarkı söylüyorum..."

Konserde en fazla konuşanlar liginde Leonard Cohen, Léo Ferré ve Renaud ilk üçe giriyor. Yaklaşık iki buçuk saatlik konserin herhalde en az 45 dakikası muhabbetle geçti. Başından geçenleri anlatıyor, gitariste bulaşıyor, başta ordu, hükümet, bayrak, kilise olmak üzere tüm iktidar kurumlarıyla ince ince gırgır geçiyor.

"Bir Piyano, Bir Gitar ve Renaud", şarkıcının 1999 ekiminde başlayan 150 konserlik turnesinin başlığıydı. Ve turnenin son konseri Vaison la Romaine'de idi 31 Temmuz gecesi. Aix-en-Provence'dan tren ve otobüsle üç saatlik yolculuktan sonra, Roma uygarlığının bu arkeolojik kasabasına vardık. Konser Antik Tiyatro'da: Altı bin kişilik yarım daire ve kocaman siyah bir sahne. Bir gece önce Martigues festivalinde Arjantin'in Kibariye'si konumundaki Soledad konserinde müzikten çok, sisli dumanlı, ışık gösterisi eşliğinde sahnede hoplayıp zıplayan orta yaşlı bir hatun ve yanına hediye olarak kızkardeşinin pop tarzı marketing show'unu izlemiştim. Seyirciyi coşturmak adı altında binbir şaklabanlığa müzik konseri adı veriyorlar artık. Vaison la Romaine'deki konserde ışık ve ses düzeni son derece sadeydi. İki müzisyen ve Renaud günlük giysileriyle sahnenin arkasından sokakta yürür gibi çıktılar podyuma. Havai fişek gösterisi yoktu yani. Ama konser başlamadan önce bir başka hoşluk: Renaud'nun Fransa'yı ve Fransızları yerin dibine batıran "Hexagone" şarkısı çalmaya başladı hoparlörden. Ama yaklaşık dört bin kişilik izleyici kitlesi, parçanın intro bölümü bittikten sonra, kahkahalarla gülmeye başladı. Çünkü Renaud, hem de kolay anlaşılır bir şiveyle şarkıyı Arapça söylüyordu. Zaten konserde de 15 yaşındaki Süleyman'ın ağzından "ikinci kuşağın" dramını anlatan "Seconde Génération" şarkısı Antik Tiyatro'daki gençlerin, özellikle de Arap gençlerin (Beur) çok hoşuna gitti. Izleyici kitlesi hakkında bir not: Yaş ortalaması galiba 30 civarındaydı. Ama ön sıralarda ateşli bir "teen" grubu vardı, ortalarda ise 30-50 yaş kuşağının mensupları yerlerini almıştı. Mesela benim arkamdaki yarım asırlık çift, tüm şarkı sözlerini ezbere biliyordu.

Şimdi kapıdaki kuyruktan bir kare: Deri ceketli, fularlı gençler motosikletlerini park etmiş, bilet gişesinin yanındaki stand'dan Renaud tişörtleri satın alıyor. Malûmunuz, her şarkıcının ya da grubun konser turnesi için özel tişörtler üretilir. Sırtta genellikle konserlerin kent ve tarihleri yazar. Ön cephede de şarkıcının ya da grubun kıyak bir fotografisi sırıtır. Bir süredir Che Guevera'yı da metalaştırıp küreselleştirdiler ya, galiba ona tepki, Renaud konserinde satılan tişört pek hoştu. Sırtta herhangi bir yazı ya da resim yoktu. Önde ise Che Guevera'nın bizzat kendisi ayakta duruyordu, ama bu Che'nin üzerindeki tişörtte bir Renaud resmi vardı, yani Che, Renaud tişörtü giymişti!

Kısa bir selam-sabahtan sonra ilk şarkıya girdi Renaud: Bir polisin öyküsünü anlatan "Willy Brouillard" şarkısı. Piyanonun yanısıra org da çalıyor piyanist, gitarist de kâh Ispanyol, kâh bas, kâh ritm gitarla eşlik ediyor. Renaud da şarkı söylüyor. Ama hani walkman'in pili bitmek üzereyken tüm sesler uzar, bozulur, yayılır, gevşer, boğulur ya, işte aynen öyle bir ses. Ben şarkının içeriği gereği mahsus öyle söylüyor sandım önce. Sonra anladım ki, hayır: "Ses tellerim çok kötü. Aslında ses tellerim yok, ses telim var. Ses teli de değil, çeperi kalın bir nikotin tabakasıyla kaplı ses ipliği..." Üçüncü ya da dördüncü şarkıdan sonra düzelir gibi oldu ama, kendi zaten bizzat itiraf etmişti ki, "ben yanlış şakıyorum!" Arada bir piyanonun arkasına geçip "boğazım için pastil alıyorum" deyip sigarasından fırt üstüne fırt çekiyor. Çıkan duman, Soledad konserindeki sis makinasından çıkan duman kadar yoğun: "Doktora gittim, 'ya sigarayı bırakacaksın ya da şarkı söylemeyi' dedi bana. Ben de bıraktım... Doktora gitmeyi!"

Konserini izleyebildiğim şarkıcılar arasında en fazla konuşanlar liginde Leonard Cohen, Léo Ferré ve Renaud ilk üçe giriyor. Ve Renaud, Vaison la Romaine konserinde Cohen ve –toprağı bol olsun– Ferré'yi geçti. Yaklaşık iki buçuk saatlik konserin herhalde en az 45 dakikası muhabbetle geçti. Başından geçenleri anlatıyor, turne öykülerini sıralıyor, gitariste bulaşıyor, başta ordu, hükümet, bayrak, kilise olmak üzere

tüm iktidar kurumlarıyla ince ince gırgır geçiyor. Her şarkısının öyküsünü uzun uzun takdim ediyor. Kimi ince kimi orta ayar kelime oyunları yapıyor. Ama mizahında okun sivri ucu hep zenginlere, sömürücülere, hıyarlara yöneliyor. Izleyicilerle canlı ve sıkı diyaloğu var. Test soruları soruyor, izleyiciyi kızdırmaya çalışıyor, ama en çok da kendisiyle dalga geçiyor: "–Ya kusura bakmayın, bu sigara yüzünden sesim pek iyi çıkmıyor." "–Müziğinde de iş yok zaten!" "–E işte o yüzden zaten, sesim iyi çıkmıyor."

"Renaud Chante Brassens" albümünü saymazsak, son plağı çıkalı altı yıl olmuş. Bu sürede dört-beş yeni şarkı yazdığını söyledi, ama bu son turnede sadece iki yeni şarkısını sundu meraklılara: Eşi Dominique'in kendisini nasıl terkettiğini anlatan "Cehennem Gümbürtüsü" şarkısıyla (ki Vaison'da söylemedi) 20 yaşındaki kızı Lolita'nın bir arkadaşı olan Marie-Loup'nun ilk ve mutsuz cinsel buluşmasını konu eden "Marie-Loup Kurdu Gördü" şarkısı. Marie-Loup şarkısını sunarken piyanistle arasında geçen diyalog: "Kurdu Görmek. Yani şey... Şu anlamda kullandım. Yani şeey... Böyle daha açık ve güzel bir şekilde size anlatmak için. Eee... Kurdu görmek demek... Yani... Eee... Kurdu görmek demek..." "–Düzülmek demek..." "–Sayın şair ve piyanist bey açıkladı." "–Ee, daha açık bir şekilde anlatmak demiştin?" "–Sen de şarkıyı düzdün yani!"

Turnenin son konserinde yeni ve eski şarkılarından bir demet dinledik. Siyasi yanı ağır basan şarkılardan "Miss Maggie" Thatcher'in Pinochet'yi ziyaret edip desteklemesi nedeniyle yeniden gündeme gelirken, Boris Vian'ın "Asker Kaçağı" şiirinin Renaud'ca versiyonu, savaşta ölen çocuklar ve işsiz kalan komünist işçilerle kayıp anneleri için bestelediği parçalar alkış topladı. Ama "Morgane de Toi"dan "Pierrot"ya, "Mistral Gagnant"dan "Manu"ye kadar, Renaud'nun iç dünyasını sergileyen şarkılar çoğunluktaydı. Medya yıldızlarına, "Fransa Generallerine", dingolara, hıyarlara, faşolara, burcuva dümbüklere sözünü esirgemedi yine. Hep bıyıkaltı gülümsetici ironiyle. Gitaristine ikide bir takılsa da (Pokemon koleksiyonu yapıyor!), iki müzisyenine hep övgüler yağdırdı. Assolist cakasına yaklaşmadı hiç: "Görüyor musunuz sahneyi nasıl dolduruyorum? Bir sağa bir sola gidiyorum! Inandınız, değil mi? Yok canım, sağ ve sol uçlardaki hoparlörlerden ses nasıl çıkıyor diye gittim oralara."

Herhangi bir müzik tahsili terbiyesi görmeyen Renaud, konserde müthiş detone söylüyor. Üstelik ritmi kimi zaman kaçırdığı için sözleri yutuyor, ya da dizeleri atlıyor, bazen de tekrar etmek zorunda kalıyor, ya da laylay lom yapıyor. Dinleyici durumun farkında. Ama konsere gelenlerin çoğu, Renaud'nun şarkılarını değil, bizzat kendisini dinlemeye gelmiş sanki: "–Çok mu konuşuyorum ya? Bu zipzop gazeteciler 'Renaud çok konuşuyor' diye haberler yazdılar da. Anlatiimmi daha?" "–Anlaaaaatttt!" "–Tamam, siz zaten bu fanfinfon medyaya yüz vermezsiniz, nerde kalmıştık? Hem ben konuşmasam şarkı söyleyemem ki. Zaten yanlış şakıyorum. Bari konuşayım!" "–Kooonuuuuşşş!"

Renaud, konserlerinde grup elemanlarıyla bol bol gevezelik ediyor... "Renaud tişörtlü Che" resmini ilk kez 1995 yılındaki konser afişlerinde kullanmıştı.

Renaud konuşurken, iki müzisyen dinleniyor ya da onlar da söze limon sıkıyor bazen. Kimi belli ki önceden planlanmış, ama çoğu, o an orada, duruma, seyircinin tepkisine göre gelişen esprili muhabbetler. Renaud şakırken, daha doğru bir deyişle şarkı sözlerini uyumlu bir şekilde okumaya çalışırken müzisyenler acayip zorlanıyor. Ona ayak uydurmak güç. Tempoyu aksatıyor şarkıcı. Ritmi kaçırıyor şarkıcı.

Tüm plaklarını dinlerim. En son 15-20 yıl önceki Olympia konserine gitmiştim. Şimdi Vaison'da, Renaud 50'sine yaklaşırken, terkedilmiş orta yaşlı koca ve sorunlu kız babası kimliğiyle ön plana çıktı biraz. Eski cevvalliğini yitirmiş sanki. Durgun. Bu son konserinden aklımda kalan iki fikir:

–Bu kadar kötü şarkı söyleyen birisi hâlâ bu kadar tutuluyorsa, demek ki solculuk, antimilitarizm, çevrecilik, hatta anarşizm bugün hâlâ önemli değerler.

–Renaud şarkılarının çoğunun her bir dizesi TCK 312 ya da Terörle Mücadele Yasasının 7. ve 8. maddesine girer. Bazı dizelerle konuşmalarının bir bölümü de müstehcenlikten ceza yer.

Ragıp Duran

BRONX CAFE
LIVE MÜSİC
HER CUMA
(23:30 - 3:00)
MOR VE ÖTESİ
İSTİKLAL CAD. YEŞİLÇAM SOKAK NO:34 (EMEK SİNEMASI ARKASI)

BUENA VISTA SOCIAL CLUB

Onları dünya gözüyle görmek, Wenders filmindeki masal kahramanlarından ibaret olmadıklarını idrak etmek ne güzel. 5 Temmuz gecesi Açıkhava'da olanlar, kendilerini ne kadar şanslı hissetseler yeridir. Şanslılar listesine, Buena Vista'nın basın toplantısına katılan 20-30 gazeteciyi, konserin teknik ekibini, otel personelini vesaireyi de katabiliriz. Ama öyle iki kişi var ki kıskanmamak elde değil. Onlar bizim ihtiyarların arkadaşı, "amiga"sı. Rehberleri Meri İzrail ve gazeteci Viki İzrail, Buena Vista Social Club ekibiyle günler geceler geçirdiler ve yaşadıklarını ana-kız Roll'la paylaştılar.

Kübalılara bir şey olmaz

Özellikle ilgilendiğim, sevdiğim, benim için özel olan konularda haber yapmak ya da yazı yazmak, gariptir ama öteden beri hoşuma gitmez. Sanki kendi özel alanımı teşhirci bir ihanetle açığa vuruyormuşum gibi gelir hep... Güzel olanı kendine saklama bencilliğidir belki de bu... Bu yüzden de mesela müzik konusunda yazabilenlere hem hayranlık duymuş, hem hayret etmişimdir... Ama Buena Vista Social Club için mutlaka bir şeyler yazmak istedim. Bu işgüzar ihtiyarlar beni baştan çıkardı..

Yine de ihanetimin karşı tarafa yüklediğim bir bedeli olarak biraz bencilce yazmayı tercih ettim. Siyasi tahlilleri, sistem tartışmalarını, düşünceleri bir kenara bırakarak, sadece beni vuran bir anı anlatmak, Rubén Gonzales'le aramda geçen bir konuşmayı aktarmak istedim. Buena Vista'nın öyküsü içinde belki ayrıntının ayrıntısı sayılabilecek birkaç sözcük; ama onlar hakkında her şeyi anlatıyor. Geç keşfedilmiş olmanın burukluğu ile farklı düzlemde çalışan bir kafa yapısını en safiyane haliyle açığa vuruyor.

Filmlerini izlerken, beni altüst eden bu ihtiyarların, bu yaşımdan sonra beni bir grupi haline getireceğini düşünemezdim bile. Hele bir düşün peşine düşeceğimi hiç...

Zamanın kırk-elli yıl önce durduğu, ambargoların yoksullukla birlikte gözle görülmez zenginlikler getirdiği bir adada, hem sistem, hem tecrit nedeniyle uluslarası değerlerden ve kültürden bihaber kalan bu insanların niye bu kadar sevildiklerini bir türlü anlayamamaları bir kültür şoku yarattı bende. En az onların adalarından ilk dışarı çıktıklarında yaşadıkları kadar... Buluşmamız iki galaksinin çarpışması gibi oldu benim için... Bunlar uzaydan mı geldi diye sordum genç menajerlerine. Ama onlar, en azından en yaşlıları, bunun hâlâ farkında değiller sanıyorum. Ne müzik endüstrisinin, diğer tüm endüstriler gibi güzel olanı hızla meta haline çevirip her köşeye yaydığını, ne uluslararası şöhret olmanın anlamını, ne de bu çark sayesinde dünyanın her yanında sevenleri olabileceğini anlamış değiller... Onlar sadece sevdikleri şeyi yapıyorlar... Bunda bu kadar önemsenecek ne var ki?

Belki de bunca farklılığı kendi yaşlanmalarına bağlayıp "gençlik işte" diyerek geçiyorlardır. Bir bakıma haklılar. Ama yaşlanmanın üzerine bir de akışı yavaşlayan zamanı ve kendilerine has latino-sosyalist (umarım böyle bir kavram üretmem polamiğe yol açmaz; bu bir sav değil, sadece içimden geldi) kültürü eklemek gerekiyor. Bu da onları apayrı bir insan türü yapıyor sanki.

Konserlerini beğendiniz diye sizi öpüyor, hatır sordunuz ya da küçük bir güçlüğü atlatmalarına yardımcı oldunuz diye içtenlikle sarılıyor, görevlilerin zaten görevleri olan ilgisi karşısında da şaşırıyorlar. Muhtemelen, uluslararası şöhretlerin nasıl davranması gerektiğini hiçbir zaman öğrenemeyecekler. "Yahu bu Türk gençleri ne diye Küba müziğini bu kadar seviyor?!" diye sorup durmaları da bundan. Eminim aynı soruyu her gittikleri ülkede soruyorlardır. "Kübalıların hepsi mi böyle, yoksa sanatçı duygusallığından falan mı?" diye sordum Brezilyalı menajer Daniel'e. "Valla hemen hemen hepsi böyle" dedi. Bir daha şaşırdım.

Başlangıçta beni vuran, müziklerinin yanısıra –hatta daha çok– öyküleriydi. Ama onları tanıdıktan sonra "insan türü" olarak farklılıkları bir kez daha vurdu beni. Bu türü koruma altına almak lazım diye düşündüm.

Muhtemelen, uluslararası şöhretlerin nasıl davranması gerektiğini hiçbir zaman öğrenemeyecekler. "Yahu bu Türk gençleri ne diye Küba müziğini bu kadar seviyor?!" diye sorup durmaları da bundan.

Aslında güya sadece kısa bir sohbeti aktarmak için yazmaya başlamıştım. Ama sanki bunları söylemeden pek bir şey anlaşılamayacak gibi geldi bana. Şimdi Rubén'le öykümüze geçebilirim. Hasta haliyle ülkeden ülkeye koşan, konserine yatağından çıkıp gelen, karısına bir çocuk gibi durmadan "ne zaman Küba'ya dönüyoruz?" diye soran ama piyanoya dokunduğu anda her şeyi unutan Rubén'e... Grup içinde, zihni ve bedeni yaşlılığa en çok esir olan... 81 yaşında olduğu yazılıyor basın açıklamalarında ama, asıl yaşını bilen yok. Teslim olmamakta direnen parmakları muhtemelen çok daha yaşlı.

İki yıl kadar önce, daha Buena Vista'dan habersizken, BBC'nin bir programında izlemiştim onu ve babama benzetmiştim. O günlerde, kendi halinde bir müzik tutkunu olan babamı, yanına mızıkasını koyarak toprağa vermiştim... Daha sonra filmde de aynı şeyi düşündüm: Ruhen de, fiziksel olarak da benziyordu babama; ama Rubén hayatta düşlerini geç de olsa gerçekleştirebilmişti...

Onunla tanıştığımızda, bir süre sohbet ettikten sonra ona bu benzerlikten bahsettim. Ama ölümünden söz etmemeye özen gösterdim, çünkü aynı hastalıktan muzdaripti. Rubén babamın adını sordu, tanıdığı bir müzisyen olup olmadığını anlamak için. Kim bilir kimleri ve hangi ülkeleri karıştırıyordu yorgun zihni. Ona durumu izah etmeye çalıştım, babam düşlerini sadece etrafındakileri eğlendirmeye adayabilmişti. Rubén, "Peki şimdi ne yapıyor?" diye ısrar etti, söylemek zorunda kaldım. Durakladı, "üzülme" dedi bana, "üzülme, ben herkese ondan söz ederim".

Kaç söz beni bu kadar vurmuştur diye düşündüm. Kaç söz bu kadar güçlü bir empati duygusuyla dolu olabilir?.. Rubén, ünlü olamadan ölen bir müzisyen olduğunu düşündüğü birini dünyaya tanıtmaya söz veriyordu bu safiyane sözcüklerle... Bu, teselliden çok, bir insanlık göreviydi sanki onun için. Çünkü düşlerini gerçekleştirebilmek için yıllarca beklemenin, şöhreti geç yaşta yakalamanın, imkansızlığın ve fırsat yokluğunun acısını iyi bilirdi.

Anlattıklarım kimilerine, sık sık bulanan yaşlı bir zihnin zırvalaması gibi gelebilir. Ama hayır, Rubén içtenlikle, ölen bir müzisyeni yaşatabileceğini düşünüyordu o anda. Tıpkı ilk kez Amerika'ya gittiğinde duyduğu Miles Davis'i yaşattığı gibi.

Dedim ya, bunlar başka bir tür. Ve belki de bu türün sırrı düşlerinde gizli. New York'ta birkaç saat hasbıhal etme fırsatı bulduğum Erdir Zat arkadaşım, bu şehre taşındığında çektiği güçlükleri anlatırken, bir arkadaşının "boşver, Kübalılara bir şey olmaz" dediğini aktardı bana. Hayatın üstesinden geliriz anlamında bir altkültür söylemi anladığım kadarıyla oralarda. Doğru, ben de inanıyorum, Kübalılara bir şey olmaz. Çünkü onların düşleri var. Ama ya bu düşler kaybolursa? Ne olur onlara bir şey olmasın, düşleri hep baki kalsın...

Viki İzrail

22→

Sondan bir önceki kez

Küba'nın şen ihtiyarları Buena Vista Social Club ile tanışmam Wim Wenders'in filmi sayesinde oldu. Ancak onları gerçekten tanıma şansını İstanbul'da yakaladım. İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından BVSC'nin mihmandarlığıyla görevlendirilen rehberler arasındaydım. Bu sayede milenyumun son peri masalının kahramanlarıyla kısa bir süre için de olsa yakınlık kurma imkanım oldu. "Guía" (rehber) olarak başladığım Buena Vista maceramı "amiga" (arkadaş) olarak tamamladım.

Tahmin edilebileceği gibi, Buena Vistacılarla yakınlık kurmak hiç de zor değil. Dört senedir dünya çapında "ünlü" olmalarına rağmen, hiç de bunun farkındaymış gibi durmuyorlar. Ödüller alıyorlar, albümleri milyonlar satıyor, dünyanın her köşesinde konserleri dolup taşıyor; ama onlar kendi hallerindeler. Asla kapris yapmıyorlar; aksine, çok doğal bir talepleri olduğunda bile rahatsız oluyor, zahmet vermekten çekiniyorlar.

Grubun "üç büyükleri" Ibrahim Ferrer, Rubén Gonzales ve Omara Portuondo için de aynısı geçerli. Tanıştığınız anda içtenlikleriyle sarıveriyorlar sizi. Filmden zaten tanıdığım Cachaíto ilk gün "Merhaba, ben Cachaíto. Bas çalıyorum." deyip kendini tanıtarak adımı sordu. Halbuki aylardır bu grubu bekliyorum, elemanları zaten tanıyorum. Ayrıca, benim işim onun derdini çözmek; ona yardımcı olmam için benimle tanışıp arkadaşlık kurmasına, samimiyet geliştirmesine zerre kadar lüzum yok. "Bu eksik!" diyecek, bulacağım. Ama o bir şey isterken rica ediyor, zahmet verdiği için utancından kızarıyor, hatta ihtiyacı giderildiğinde teşekkür manasıyla şap diye öpüveriyor!

Gruptaki tek mütevazı ve sıcakkanlı müzisyen Cachaíto değil elbet.

Bu genel samimiyetin Kübalı olmakla bağlantısını kurmak yanlış olmaz sanırım. Zaten Karayib –ve genel anlamda Latin– kültüründen kaynaklanan bir yalınlık ve bu yalınlıktan gelen bir içtenlik söz konusu. Buna bir de son kırk yılı sosyalist rejim sayesinde/yüzünden dünyadan kopuk yaşamış olmak eklenince, 50'li yıllarda kalmış –ya da liberalizmin insan ruhu ve davranışlarında yaptığı tahribatı en az zaiyatla atlatmış– bireyler çıkıyor karşımıza. Mesela Ibrahim ve Rubén, dedemin anlata anlata bitiremediği "biz Pera'ya çıkacağımız zaman en şık takımlarımızı giyer, kravatlarımızı takar, potinlerimizi parlatıp çıkardık" efsanesinin canlı örnekleri durumundalar hâlâ: Pantolonlar ütülü, gömlekler bizimkilere göre belki biraz daha neşeli ama mutlaka kolalı, ayakkabılar pırıl pırıl... Üstelik yalnızca konserler için değil bu özen; gerçekten, İstiklal Caddesi'ne böyle çıktılar, tüm şehri böyle gezdiler.

Gruptaki tek kadın, "hanımefendi", Omara kadın sorunlarına ve bunlara karşı verilecek mücadeleye son derece duyarlı: Bir ara, festival dışında neyle meşgul olduğumu sordu. Politika öğrencisi olduğumu söyledim. Politikacı olmanın özellikle kadınlar için daha zor olup olmadığını sordu. Zor olduğunu, ama imkansız olmadığını, birkaç sene önce bir kadın başbakanımız olduğunu anlattım. Hatırlıyormuş meğer. "Güzel bir kadıncağızdı" dedi. "Ama başarılı değildi" dedim. "Erkekler ona yardım etmemişlerdir, ondan başarısız olmuştur. Sen ne diyorsun? Değişebilir mi bu erkek egemenliği?" diye sordu. "Elbette değişecek; ama zamanla... hemen değil" diye yanıtladım. Karşı çıktı: "Eğer değiştirecek olan biz kadınlarsak, niye hemen olmasın? Neyi bekliyoruz ki? Bizim istememize bağlı her şey; değiştirmeye karar vermemiz yeterli."

Küba'yı sorduğumda, Omara, "problemlerimiz ekonomik sadece, hiçbir sosyal sıkıntımız yok" diye yanıtladı. Ekonomik ambargolardan söz ettik bir süre. Gerçekten de genelde Kübalılar "sefalette eşitlik"ten pek şikayetçi değiller. Konutun, ulaşımın, eğitimin ve her türlü sağlık hizmetinin bedava olduğunu gururla anlatıyorlar. Ancak bu, özgürlükler alanındaki kısıtlamaların da gözardı edildiği anlamına gelmiyor. İçerdekiler buna değinmekten kaçınsalar da, dışardakiler Küba'yla gurur duyduklarını her fırsatta vurgulamalarına rağmen zaman zaman bu kısıtlamalardan yakınıyorlar.

Gerek ambargoların getirdiği tecritin, gerekse özgürlüklerdeki kısıtlamaların yol açtığı mahrumiyete verilebilecek en iyi örnek yine Buena Vista'nın kendisi: Dünya çapında kabul edilen bu dehaların, şu anda bulundukları yere gelebilmek için bir ömür beklemeleri gerekti. İnce bir mizah duygusuna sahip olmakla ünlü Rubén'in, 1996'da şöhreti yakaladıktan sonra gördüğü ilgi karşısında basına söyledikleri her şeyi anlatıyor gibi: "Neler olduğunu anlayamıyorum, ben hayatım boyunca hep böyle çalmıştım."

Ibrahim Ferrer son derece içten. Sadece Omara'ya biraz uzak duruyor gibi geldi bana. Filmde Omara Ibrahim'e daha bir anlamlı bakıyordu. Ancak çok önemli bir ayrıntı: Omara bunu yalnız kameraların önündeyken yapıyor. Ibrahim her zaman daha temkinli. Ne de olsa o evli bir adam!..

Grubun büyüklerinden Ibrahim Ferrer gruptaki diğer herkes gibi son derece içten. Sadece Omara'ya biraz uzak duruyor gibi geldi bana. Filmde Omara Ibrahim'e daha bir anlamlı bakıyordu, ben de bunu aralarında geçmiş olabilecek eski bir hikayeye yormuştum. Böyle bir hikaye olup olmadığını bilmiyorum –pek de sanmıyorum– ama, Omara burada da benzer davrandı Ibrahim'e. Ancak çok önemli bir ayrıntı: Bunu yalnız kameraların önündeyken yapıyor. Biraz rolünü oynuyor sanırım. Ibrahim her zaman daha temkinli. Ne de olsa o evli bir adam!..

Ibrahim'in karısı Caridad, filmde almış olduğum izlenimin aksine oldukça dost canlısı bir kadın. Bir ihtiyaçları olup olmadığını her sorduğumda kocaman sarılarak cevaplıyordu beni. Tekrar ne zaman geleceklerini sordum, "ne zaman çağırırsanız!" dedi. Ardından da benim Küba'ya ne zaman gideceğimi sordu. "Ne zaman çağırırsanız!" diye yanıtladım ben de. "Aa? Çağırmama ne gerek var? Anahtarı vereyim git!" deyince filmde nasıl olmuşsa edindiğim önyargıdan ötürü kendimi ayıpladım ister istemez.

Açıkhava Tiyatrosu'ndaki coşkulu konserin ertesi günü onları uğurladıktan sonra, görmüş olduğum rüyadan uzun süre ayılamadım. Bu yüzden, benim gibi aklını Buena Vista'yla bozan annemle birlikte bu düşün peşinden gitmeye karar verdik ve uçağa atlayıp onları turnelerinin İspanya ayağında yakaladık. Bu kez şaşıran onlar oldu. Omara bizi "siz inanılmazsınız!" diyerek karşıladı Barselona'da. Elbette Buena Vista'yla tatil yapmak onlarla çalışmaktan daha keyifli oldu. Bu yüzden hikayenin ikinci kısmını daha çok seviyorum.

Fotoğraflar: Muhsin Akgün

Turne programlarını zaten biliyorduk, hatta günlerdir menajerleriyle "biz geliyoruz ha!" diye telefonlaşıyorduk. Onların kaldığı otele rezervasyon yaptırmıştık elbette; yoksa ne anlamı olurdu onca yol gitmenin?.. Biz resepsiyonda işlerimizi hallederken grup üyeleri yavaş yavaş damlamaya başladılar. Kapıdan ilk giren "konga çalan koca adam" Terry oldu. Beni görünce "mi niña!" (kızım) diyerek öyle bir sarıldı ki, ne iyi ettik de geldik diye düşündüm. Yanında, aynı günlerde Barselona'da olan Afro-Cuban All Stars grubundan arkadaşları vardı. Türkiye'den Buena Vista için geldiğimizi öğrenince kulaklarına inanamadılar.

Afro-Cuban All Stars Buena Vista'nın diğer yarısı. Müzisyenlerinin çoğu Buena Vista Social Club kökenli ve stüdyo kayıtlarında Buena Vista ile çalmaya devam ediyor. Filmden tanıdığımız Puntillita da Afro-Cuban ile sahneye çıkıyor.

İlk gece "üç büyükler"den sadece Ibrahim'i gördük. Ve tabii ki eşini... Zaten Ibrahim'i yanında Caridad olmadan görmek mümkün değil. Ibrahim'le birlikte o da çok içten ve sıcak karşıladı bizi. Türkiye'den satın aldığı nazarlığı hâlâ boynunda taşıdığını görmek beni çok sevindirdi.

Ertesi sabah saat 9'da Pireneler'e hareket eden otobüste yerimizi aldık. Grubun diğer elemanları da büyük tezahüratla karşıladı bizi. Alkışlar, öpücükler, "Viva Turquía" nidaları... Barselona'dan batıya doğru başladı yolculuğumuz. Zaragoza'dan sonra kuzeye döndük. Gideceğimiz yer Huesca ili sınırları içinde; İspanya demeye bin şahit ister: Fransa'ya yalnızca 6 km mesafede!

Yolculuğa çıkarken sanıyorduk ki Buena Vista'yla altı saat otobüs yolculuğu dünyanın en müzikli, en eğlenceli olayı olacak... Meğerse onlar yolculuklardaki rahatsız koltuklardan hiç gocunmadan mışıl mışıl uyumayı öğrenmişler. En çok Omara uyudu. Klimalı otobüsün buz gibi havasından korunmak için İbrahim'in kocaman montunun içine saklandı ve çok uzun zaman

kafasını oradan çıkarmadan keyfine baktı.
Bir ara kimseyi uyandırmamaya dikkat ederek klavyeci Lazaro ile muhabbet ettik. İstanbul'u sordu hemen. Türkiye konserlerinden birkaç gün sonra Adalar merkezli bir deprem olmuştu bir geceyarısı. Yine bir otobüs yolculuğu sırasında radyodan o depremi duymuşlar ve çok üzülmüşler: "Türkiye'de birçok arkadaş edinmiştik; her biri için endişelendik. Çok keyifliydi İstanbul'da geçirdiğimiz günler. Eşine az rastlanır coşkuda bir seyirciyle karşılaştık. Onca ülke arasından aklımızda en çok kalanlarından biri oldu Türkiye. Şimdi sık sık Türkçe konuşuyoruz aramızda. Tabii hiçbirimiz Türkçe bilmiyoruz ve haliyle Türkçe konuştuğumuzu sanarak çıkardığımız seslere çok gülüyoruz."
Genelde sessiz seyreden yolculuk sırasında bir cep telefonunun çalması herkesin neşesini bulmasına yetti. Telefonun melodisi "Görevimiz Tehlike"nin müziğiydi. Önce tromboncu Aguaje'nin aklı takıldı: "Bam bam babam, bam bam babam... Yedi sekizlik galiba." "Hayır bu dört dörtlük" dedi bir başkası ve derken herkes ayaklandı, hararetli bir tartışma başladı. Herkes el çırparak ritmi bulmaya çalıştı. Bu sayede herkesin uyanmış olmasından istifade edip Türkiye'den getirdiğimiz lokumları piyasaya çıkardık. En çok Ibrahim ve Aguaje sevdi lokumu. Tekrar tekrar istediler.

Unutulmak üzereyken rüyalarına kavuşmanın bedelini korkunç bir tempoyla, zamana karşı yarışarak ödüyorlardı bu yaşlarında. Ama dört günlük birlikteliğimiz sırasında yaşlıların bir kez bile şikayet ettiklerine tanık olmadık.

Artık herkes uyanıktı. Kimi etraftaki nefis manzarayı kameraya kaydediyor, kimi muhabbet ediyordu ki, birden Terry'nin "Candela" diye bağırmasıyla kahkaha koptu. Candela, yani yangın. Buena Vista'nın repertuarındaki iki ünlü şarkıda, "El Cuarto De Tula" ve "Candela" isimli parçalarda, itfaiye sireni eşliğinde anlatılan yangının aşk, hatta seks olduğunu biliyorduk. Ama otobüste Terry'nin ardından herkesin "candela" diye bağırmaya başlamasıyla, bu sözcüğün üçüncü bir anlamı olduğunu idrak etmiş olduk: Tehlike ya da "eyvah!". Kıvrıla kıvrıla ilerleyen ve aşağısı uçurum olan bir dağ yolundaydık. Otobüs zaten yolun neredeyse tamamını kaplıyordu. İşte böyle bir durumda bir de yanlış yolda olduğumuz için manevra yapıp geri dönmemiz gerektiği ortaya çıktınca Terry de "candela" nidasını koyvermişti. Herkes ayaklandı ve bu imkansız dönüşü denemeye kalkan şoför bundan vazgeçirildi. Yolun nispeten genişlediği bir yerde manevra yapıldığı sırada ise herkes otobüsten inip dışarda beklemeyi yeğledi. Otobüsün dönüş yaptığı o kısacık zamanda yolculuğun en tatlı anları yaşandı, fotoğraflar çekildi. Kimsenin aklına gelmedi tuvaletini bir ağacın arkasında yapıvermek, bu yüzden geriye kalan bir saatlik yol boyunca bayağı sıkıntı çekildi.
Kaldığımız yer Güney Pirenelerin en kuzeyinde, kışın kayak merkezi olduğu kaymak gibi yamaçlarından belli olan, Formigal adında küçük bir köy. Kimsecikler yok. "Niye burada Buena Vista konseri olur ki?" diye düşünmek işten değil. Kelimenin tam anlamıyla dağbaşı! Bize söylendiğine göre, burası her sene Fransa'dan da insanların geldiği epey ünlü ve büyük bir festivalin düzenlendiği bir yer. Otele vardığımızda durumu daha iyi kavradık. Meğer sırf biz değilmişiz Buena Vista uğruna dünyanın bir ucundan kalkıp gelen; Fransa'nın ta içlerinden bile gelenler vardı Buena Vista için.
Hızlıca yenilen gecikmiş bir öğle yemeğinden sonra ses provasına gidilecek. Ses provasına normalde bütün ekip gidiyor; ancak yoldan henüz gelinmiş olduğu için yalnızca sekiz müzisyenin gitmesine karar verildi, yaşlılar dinlensin diye. Grubun en gençlerinden Lazaro, bu inanılmaz temponun aylardır sürdüğünü ve daha aylarca, Uzakdoğu, Asya, Latin Amerika ve Kuzey Amerika'da süreceğini anlattı. "Peki niye bu kadar hızlı? Biraz daha yavaş olamaz mıydı?" diye sorduğumuzda, "Plak şirketi Buena Vista rüzgarının bir süre sonra tükeneceğini biliyor" dedi. Her meta gibi. Gerçekten de bu, Lazaro'nun buruk ve hafif öfkeli bir ifadeyle söylediği gibi madalyonun öteki yüzüydü. Üstelik plak şirketi bir yana, bu Buena Vista'nın kendisinin de yaman çelişkisiydi. Unutulmak üzereyken rüyalarına kavuşmanın bedelini korkunç bir tempoyla, zamana karşı yarışarak ödüyorlardı bu yaşlarında. Ama dört günlük birlikteliğimiz sırasında yaşlıların bir kez bile şikayet ettiklerine tanık olmadık.
Ses provası için konserin yapılacağı yere varınca dağbaşında olmamız bir anlam kazanıverdi birden: Burası bir vadi. Aşağı tarafına baraj yapılarak içinde suni bir göl oluşması sağlanmış. Sahne, suyun üzerinde. Gölün hemen yanıbaşındaki yamaçlardan birinde de seyircilerin oturacağı sıralar amfi gibi yerleştirilmiş. Yani seyirci oturduğu yerden hem sahneyi, hem arkasında uzanan gölü, hem de daha arkadaki yemyeşil dağları görecek... Muhteşem!
Provadan sonra akşam yemeği için hep birlikte

otele döndüğümüzde, Rubén'in, gün boyunca kendisine mesih muamelesi yapan hayranlarından ve etrafını saran gazetecilerden arta kalan zamanda, kaybettiğini sandığı kasketini aramak için otelde ortalığı birbirine kattığını öğrendim. Zaten dağbaşında olduğumuzu, güneş olmadığı için kasketin de gereksiz olduğunu anlatmanın imkanı olmamış; Rubén tutturmuş "kasketimi isterim!" diye... Daha sonra ortaya çıkmış ki kasket başından beri odadaymış meğer. Rubén çocuk gibi çoğu zaman. Yani şımarık ve dediği dedik olduğundan değil de, aklına bir şeyi taktığında büyüklerin cümleleriyle onu daha başka bir şeye ikna etmekte çok zorlandığımızdan ve onun diliyle konuşmak zorunda kaldığımızdan çocuk gibi.
Konserin yapılacağı yere gitmek üzere Rubén ve karısı Eneida ile aynı arabaya bindik. Rubén'e gözkulak olma görevini de bize verdiler. Canımıza minnet tabii!.. Konsere giderken Rubén sordu: "Nereye gidiyoruz böyle?" Karısı muhtemelen duruma alışık, sakin sakin cevap verdi: "Konsere." "-Hayır canım, konser bu gece değil ki... Konser yarın." "-Rubén, konser bu gece ve sen birazdan çalacaksın." "-Yok canım, konser yarın. Ben biliyorum..." Tartışmaya biz de katıldık, çünkü Rubén sürekli didiştiği Eneida'dan çok bizi dinliyor. "-Şimdi konsere gidiyoruz Rubén. Bir saat sonra başlayacak." "-İyi peki canım, fark etmez zaten. Ben hangi saat olursa olsun çalarım. Bana ne zaman çal derseniz... Ama ben biliyorum, konser yarın!" Neyse ki gelince çoktan orada toplanmış olan kalabalığı gördü ve yanıldığını kabul etmemek için "ne yapıyor bu kadar insan burada!?" diye sormakla beraber konserin o gece olduğuna ikna oldu.
Konserlerden önce sahne arkasında tanıdık bir telaş yaşanıyor. Grupla birlikte geçirdiğimiz en keyifli zamanlar, bu koşuşturmaca anları. Bir odada saksofoncular enstrümanlarını akord ediyor; diğer bir odada Ibrahim ve eşi Caridad oturuyorlar. Caridad, elinde iskambil kartları, birbiri ardına defalarca fal bakıyor. Başka bir odada ise Rubén çoktan klavyesinin başına geçmiş, parmaklarını ısıtıyor. Rubén'in kullanacağı odaya mutlaka bir klavye isteniyor konser öncesi için. Bence en keyifli oda burası. Aguaje de trombonuyla Rubén'e eşlik ediyor. Konserde çalınacak şarkıların üzerinden hızlıca bir geçiveriyorlar. Ara sıra Cachaíto da basıyla onlara katılıyor. Üçü birden olduklarında prova küçük bir konsere dönüşüyor. Unutulmaz keyfili anlar...
24 Temmuz gecesi konseri yaklaşık üçbin kişi izledi. Amfiteatr tıklım tıklım dolu. İnanılmaz bir manzara, müthiş bir coşku. Bir ara, Omara'nın söylediği "La sitiera" parçasındaki bitime kadar tekrarlanan "ven ven ven" (gel gel gel) bölümünde en öndeki seyircilerden biri dayanamayıp davete uydu, göl üzerindeki sahneye doğru atıverdi kendini. Hava sıcaklığı 10 derecenin altında, sular soğuk. Bir "anne" olduğunu sık sık davranışlarıyla belli eden, herkesi kollayan Omara bu duruma uzun süre dayanamadı ve biraz sonraki "No me llores mas" (Daha fazla ağlama bana) adlı şarkının son nakaratını değiştiriverdi: "No te mojes, no te mojes mas" (Islanma, daha fazla ıslanma).
Konser boyunca seyirci hiç yerinde oturamadı. Büyük çoğunluğu genç insanlardan oluşan binlerce kişi, bu yaşlı müzisyenlerin çıkardığı "yangın"da tutuştu sanki. Rubén, İstanbul konserine göre çok daha zindeydi. Yine bir başta, bir sonda çıktı sahneye; ama aralarda sahne arkasın-

da dans bile etti. Laf aramızda, yıllardır kıvıramadığı salsayı Buena Vista'nın ateşiyle bir anda söküveren annem de, sahne arkasında –Rubén'i kollama görevini asla aksatmadan– dans etmeye başlayınca, sahnedekiler, hatta Ibrahim bile teker teker dönüp kocaman bir selam gönderdiler.

Otobüse kadar girip hepsine teker teker veda ettik. Omara'ya "son bir kez kucaklaşalım" dedim. "Hayır" dedi, "sondan bir önceki kez." Meğerse böyle denirmiş Küba'da vedalaşılırken. Gözlerimiz dolu el salladık arkalarından.

Ibrahim'in sahnede olduğu bir ara Omara ile sahne arkasında sohbet etme fırsatı buldum. Aslında sohbet etmek üzere değil, yorgun bir halde otururken görünce neyi olduğunu sormak için gitmiştim yanına. Üzgün veya yorgun olmadığını, yalnızca sakin olduğunu söyledi. Konser öncesinde ve sırasında hep böyle olduğunu anlattı. Genel olarak sakin yaradılışlı olduğundan ve pek de sosyal sayılamayacağından bahsetti. Gruptakiler ona hep kraliçeymiş gibi davranır, saygı gösterirlermiş. Onların eğlenmeye gittiği vakitlerde kendisi odasında kalmayı tercih edermiş. Partilerden hoşlanmaz, hele içkiyi hiç sevmezmiş. Sağlıklı yaşamaya özen gösterirmiş. Aynı zamanda eski bir dansçı, hem de en iyilerinden olduğunu öğrendiğim Omara spor da yapıyormuş; ancak son birkaç yıldır yapamadığı için kilo almış. "Üç büyükler"in arasında tek sağlık sorunu olan Rubén Gonzalez. Nitekim, prostat probleminden dolayı İstanbul'da iki zor gün geçirmişti. Hatta bu yüzden biraz keyifsiz çıkmıştı konsere. Ama İspanya'da bambaşka bir Rubén vardı sanki. Aksak yürüdüğüne aldırmadan saatlerce sokak sokak dolaşan, insanlarla şakalaşan, konserlerde espriler yapan... Nazar değmesin deyip tahtaya vuruyorum Türk usulü. Kübalılar da bizim gibi tahtaya vuruyor kimsenin başına gelmesi istenmeyen şeylerden bahsederken.

Formigal'deki konserin ertesi sabahı erkenden yollara düştük yine. Yine bol uyku ve lokumla geçen bir otobüs yolculuğunun ardından öğleden sonra Barselona'ya vardık. Ertesi günkü konsere kadar serbest süre. Grup elemanlarının da genel olarak İspanya'da bulunmaktan çok hoşnut olduklarını görmek zor değil. Kendi dillerini konuşan, kendi kültürlerinin kaynağı olarak gördükleri bu çok medeni ülkeye büyük bir hayranlık besliyorlar.

Barselona'daki ilk günün sonunda otelin lobisinde mevzilenip şehirden dönenleri beklemeye koyulduk. Hemen herkes, resepsiyonda koca bir çanak içinde duran şekerlerden bir avuç aldıktan sonra lobide bir kahve içiyor odasına çıkmadan önce. Ibrahim ve eşi Caridad çoktan gelip bir köşeye yerleşmişlerdi. Yanlarında bir çift vardı. Bizi hemen onlarla tanıştırıp masalarına davet ettiler. Barselona'da yaşayan Buena Vista hayranı bir çift. Meğerse adamın soyadı, Ibrahim'in ikinci soyadıyla aynıymış: Plena. Aslına bakarsanız, bu soyadı Katalanya'da en sık rastlanan soyadlarından biri. Yine de bu basit benzerlik Ibrahim'in çifti aileden saymasına ve onlara kucak açmasına yetiyor. Köklerini bulduğu için sevinçli üstelik.

Bu arada otele dönen BVSC ve Afro-Cuban müzisyenleri de biraz ilerde başka bir masaya oturdular, sonunda koca bir Küba heyeti masası oluştu. Tam onlara katılıyorduk ki, Rubén ve karısı Eneida girdiler içeri. Eneida'da surat bir karış, Rubén ise hepimizi selamladı iyi kötü. Belli ki durum biraz limoni. Eneida asansörü çağırdı ve Rubén'i beklemeden yukarı çıktı. Rubén de annemle benim yanıma gelmeyi tercih etti. Anlaşılan içini dökmeye ihtiyacı vardı: "Restorana gittik. Benim istemediğim bir sürü şey ısmarladı. 'Onları yiyemezsin' dedi bana, 'bunları yemelisin'. Ben de yemedim tabii. Bazen de kendi seçtiği yere oturuyor; ben de 'burası daha güzel, buraya oturalım' diyorum. O yine kendi bildiğini okuyor. Kötülüğünden yapmıyor, biliyorum. Huyu böyle... Ama az zamanım kaldı benim ve bu vakti eğlenerek geçirmek istiyorum. Eskiden ben de huysuzluk yapardım, 'şurada bir şekerci var, gidip şeker yiyelim' dediğimde, sen eğer reddersen küsüp çeker giderdim. Artık öyle yapmıyorum: Hemen koluna giriyorum senin; biraz sonra sen şeker yemeye ikna oluyorsun zaten. Hiç huysuzluk yapmıyorum, kimse de yapmasın istiyorum. O yapıyor. Halbuki ne çok kadınlar vardı benim peşimde, ben onu seçtim..." Biz kadıncağızın dedikodusunu yaparken o da yeniden indi aşağı, Rubén'i almaya geldi. Birbirlerine surat yaparak asansöre bindiler ve odalarına çıktılar. Biraz sonra kavgalarını unutup barışacaklardı muhtemelen; ertesi gün başka bir konuda kavga edebilmek için...

Onlar yukarı çıkınca biz de büyük masaya takıldık. Afro-Cuban'ın solisti Puntillita bizimle sohbete başladı. Karısını kaybetmiş birkaç sene önce; onu çok özlediğini anlattı uzun uzun. Bir ara bana İspanyolcayı nerede öğrendiğimi sordu. Porto Riko'da yaşamış olduğumu öğrenince de sıkı bir Porto Riko muhabbetine giriverdik. Bu arada Tito Puente ile olan arkadaşlıklarını da uzun uzun anlattı. "Tito Porto Rikoludur, ama onu Kübalı da sayabilirsin. O da kendisini yarı Kübalı sayardı zaten." Küba'yı da mutlaka gidip görmemiz gerektiğini söyledi. Fidel'in yaptığı iyi şeylerden söz etti. Ve yine her Kübalı gibi, eğer biz gittiğimizde turnede değil de evinde olursa, bizi ağırlamak istediğini söyledi.

Ertesi gün genelde konser koşuşturmacasıyla geçti. Konser mekanı, Pirenelerdeki kadar etkileyici olmasa da ilginç bir yerdi: 1929'daki uluslararası bir fuar için inşa edilmiş küçük bir köy. Özelliği, köydeki her evin cephesinin İspanya'nın bir yöresinin mimarisiyle inşa edilmiş olması. Böylece ilginç bir kolaj çıkmış ortaya. Pueblo Espanyol (İspanyol Kasabası) adlı bu mekanın meydanında yazları çeşitli festivaller çerçevesinde konserler düzenleniyor. Buena Vista'nın konseri de bir festival çerçevesinde 26 Temmuz akşamı yapıldı ve beş bini aşkın kişi tarafından izlendi. Bir kere, Barselona'da çalmaktan çok hoşnuttular. Seyircinin İspanyolca biliyor olması, mesela İstanbul konserine kıyasla çok büyük bir fark yaratıyor onlar için. Bu sayede Ibrahim uzun uzun önceki gece tanıştığı Plena soyadlı çifti anlatabiliyor, espri üzerine espri yapıyor.

Konserden sonra otele döndüğümüzde kulise girememiş veya kulisteki telaşlı sohbetlerle yetinememiş bir dolu BVSC hayranı tarafından karşılandık... Ertesi sabah İsviçre'ye gitmek üzere erkenden yola çıkmak gerekmesine rağmen Ibrahim ve Caridad, Katalan aile dostlarını ağırlamaya evvelki gece kaldıkları yerden devam ettiler. Yalnızca dört saatlik uykudan sonra sabah 7'de hepsi bavullarını lobiye indirmiş, sakin sakin kahvaltılarını etmekteydiler. Bir süre sonra otobüs geldi. Acele etmeden, sabahın sessizliğini bozmamaya özen göstererek otobüse bindiler. Biz de otobüse kadar girip hepsine teker teker veda ettik. Omara'ya "son bir kez kucaklaşalım" dedim. "Hayır" dedi, "sondan bir önceki kez." Meğerse böyle denirmiş Küba'da vedalaşılırken. Gözlerimiz dolu el salladık arkalarından. Seneye görüşmek umuduyla...

Meri İzrail

Yolculuk nereye? Buena Vista, Barselona'dan sonra İsviçre'de bir ve İngiltere'de iki konser verdikten sonra Avrupa turnesini bitirip Küba'ya döndü. Aşağı yukarı on gün kadar, özledikleri vatanlarında tatil yaptılar. Bu arada, Küba'daki ilk konserlerini verdiler. Karl Marx tiyatro salonundaki konserin bilet fiyatı Türk parasıyla yalnızca 300 bin liraydı. Aguaje'nin telefonda söylediğine göre şimdiye kadarki en iyi konserlerinden biriymiş. Ibrahim, Santero dinine (Afro-Küba dini) has renk olan beyaz bir takımla çıkmış sahneye. Omara da öyle. Turne boyunca "ne zaman Küba'ya döneceğiz?" diye sorup duran Rubén ise neşeli turuncu gömleğini tercih etmiş. Tüm müzisyenler nihayet kendi seyircileriyle buluşmaktan çok mutlu olmuşlar. Rubén'in karısı Eneida'dan aldığımız daha da özel bir habere göre de, Fidel Castro, konserin ertesi gününe denk gelen doğumgünü davetinde Buena Vista müzisyenlerini de ağırlamış. Bu, Fidel'in Buena Vista'cıları ilk kabul edişiymiş. "Comandante" onları çok onurlandırmış...

Bu yazı yazılırken grup Japonya turnesinin başlangıcındaydı. Japonya'dan sonra Asya'da da birkaç konser verecekler, ardından Latin Amerika turnesine çıkacaklar. Yanılmıyorsak, milenyuma New York Times Square'de Buena Vista Social Club ile girilecek. Ve ardından da bir ABD turnesi yapacaklar. Müzisyenlerin bize söylediğine göre, detayları kesin olmamakla beraber seneye yeniden Türkiye'ye uğrayacaklar. Ve bu kez birden fazla konser için gelecekler. Bir aksilik olmazsa, hepimiz bilet bulabileceğiz bu sefer.

Sony Music 2000 Latin

LATİN ve KÜBA MÜZİĞİNİN TARİHÇESİ BU İNANILMAZ SERİDE!

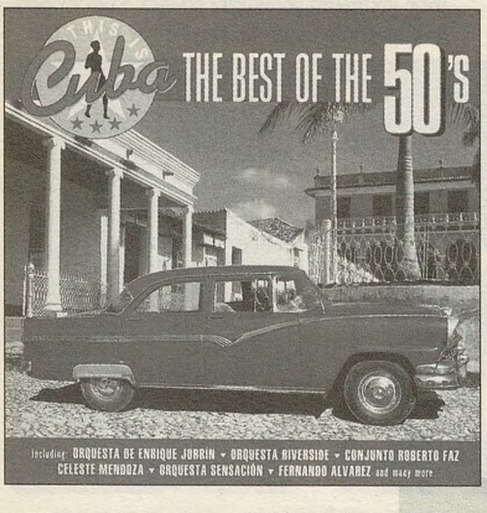

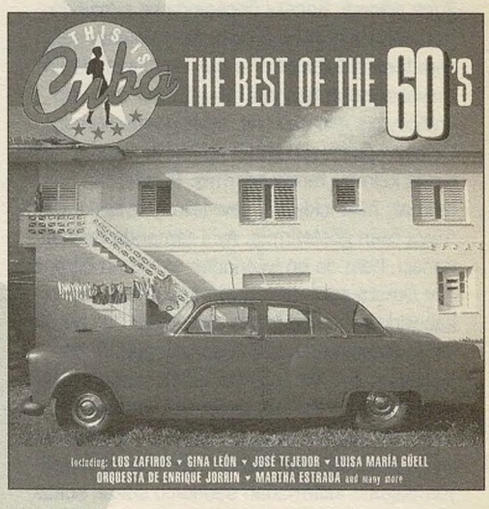

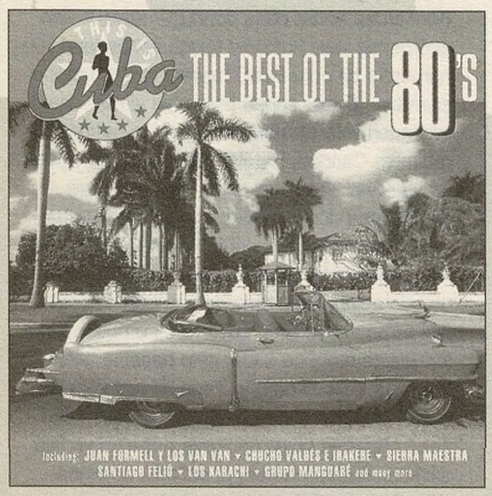

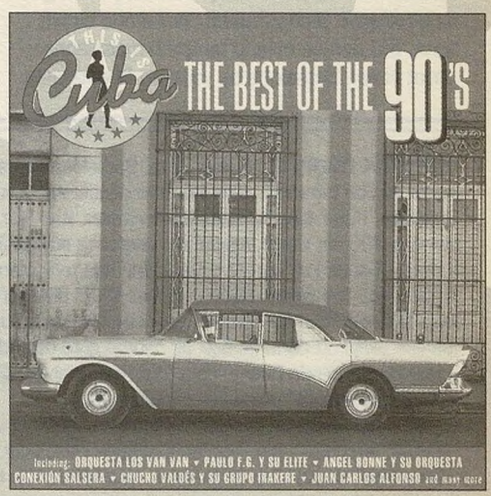

Tüm Müzikmarketlerde Sony Music Yıldızların Yeryüzündeki Adresi

Sony Music 2000 Jazz

JAZZ TARİHİNİN EN KAPSAMLI, EN CİDDİ SERİSİ "PORTRAIT"
JAZZ'IN DEVLERİ İLE İLK KEZ BU SERİDE BİR ARADA!

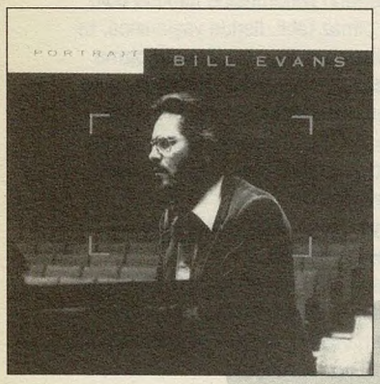

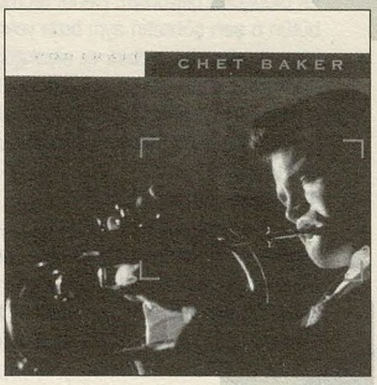

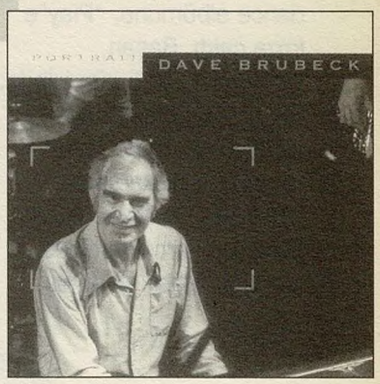

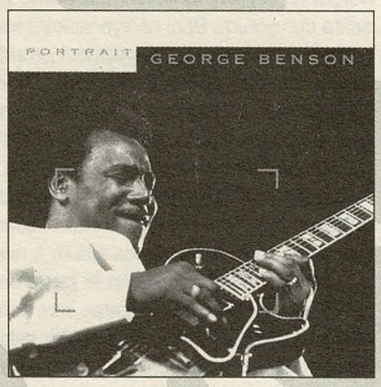

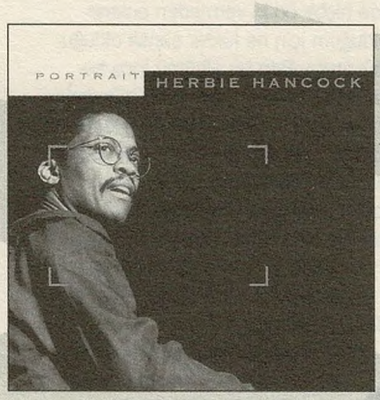

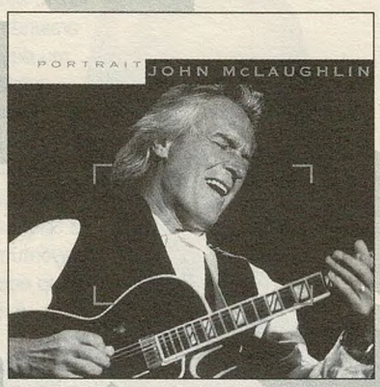

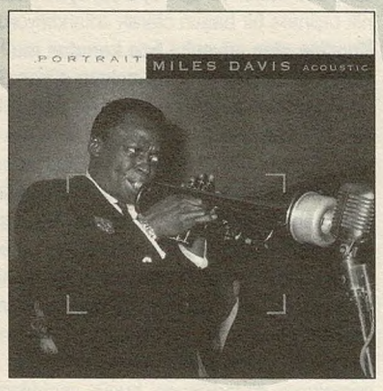

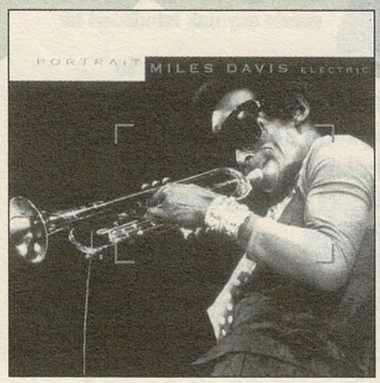

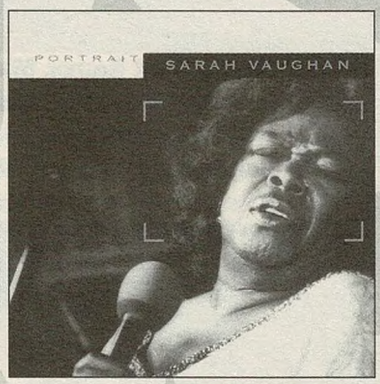

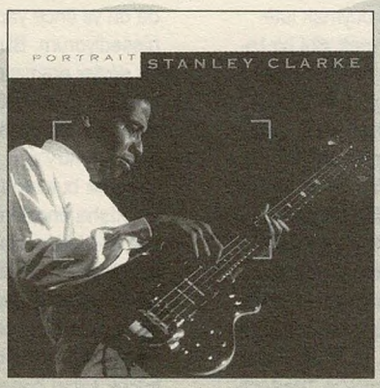

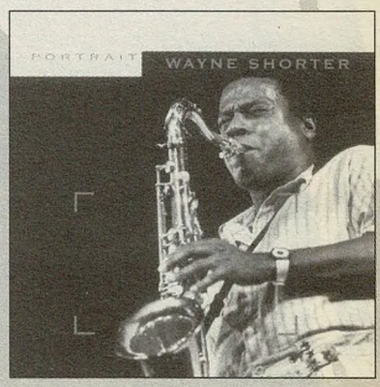

Tüm Müzikmarketlerde
Sony Music Yıldızların Yeryüzündeki Adresi

Moby] Rimbaud punk'tı

Amerikalı, ufak-tefek, çelimsiz, tuhaf oğlan Moby, geçen sene punk'tan ambient'e, blues'dan teknoya kendi müzikal tarihini temize çekti, bütün zamanların en "dinlenebilir" dance albümüne, "Play"e imza çaktı. Başarı, şan-şöhret, 365 gün içinde, yavaş yavaş, adım adım geldi. Bugünlerde hangi kapıyı çalsak karşımıza Moby çıkıyor. Nasıl oldu da oldu, Les Inrockuptibles sormuş, Moby anlatmış.

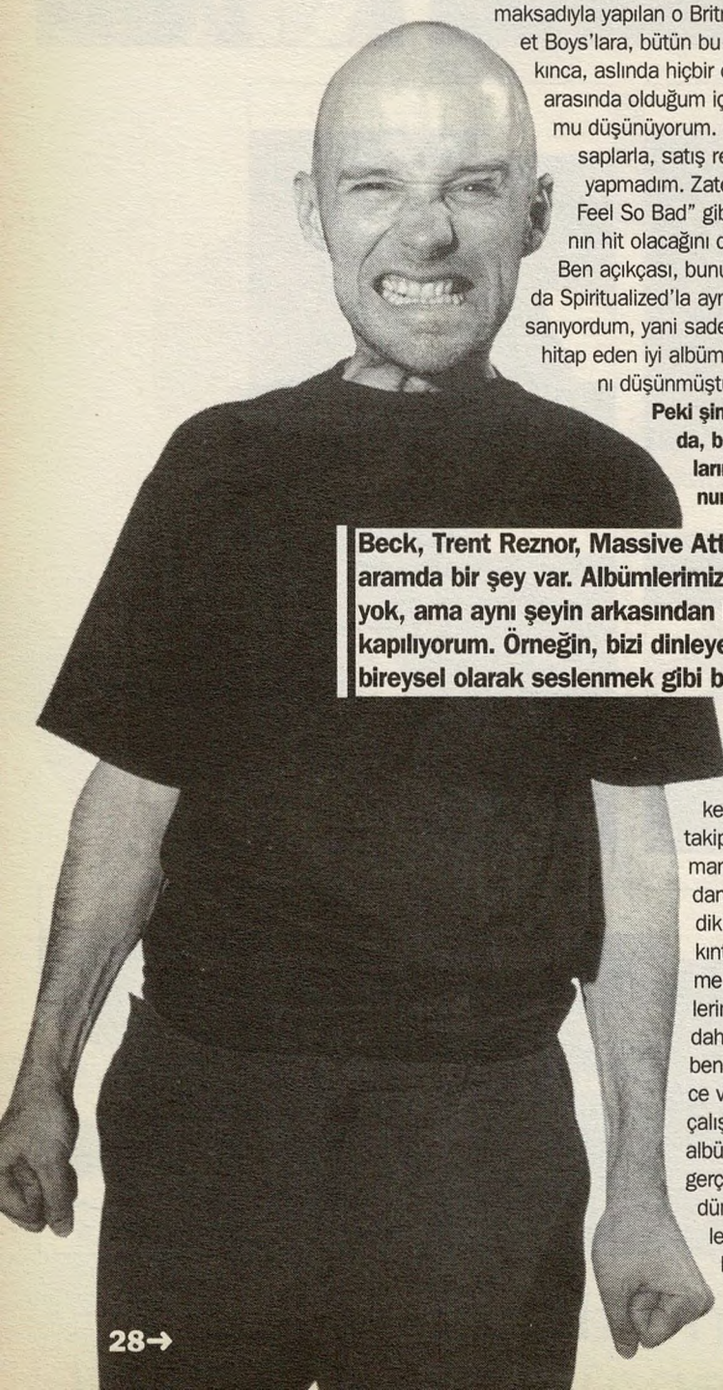

Albümünün yarattığı olaylı başarı sana ne hissettirdi?

Moby: İlk single'ım "Go" 1991'de İngiltere'de Top 10'a girmişti. Hiçbir geçmişim olmamasına rağmen bir günde herkesin tanıdığı biri olup çıkmıştım. Aradan on yıllık bir süre geçti ve yine uluslararası bir başarıyla karşı karşıyayım, ama bu kez o kadar büyük bir şok yaşamadım çünkü artık bu tür durumlarda neler olduğunu biliyorum. Kendi tecrübeme dayanarak, bütün o şan şöhretin aynı hızla yokolabileceğini biliyorum, dolayısıyla tedbirli ve alçakgönüllü kalmaya çalışıyorum. En çok gururlandığım şey, bütün albümlerimi hiç kimsenin yardımı olmadan, ufacık stüdyomda tek başıma kaydedip bütün dünyada dinlenmelerini sağlamam.

Amacın da bu muydu?

"Play"i çok kişisel ve aslında hiç de ticarî olmayan bir albüm olarak görüyorum ve böyle bir başarı elde etmesi bence çok ilginç ve sarsıcı bir olay. Nereye baksam karşıma çıkan ve sırf ticarî radyolarda çalınma maksadıyla yapılan o Britney Spears'lara, Backstreet Boys'lara, bütün bu iyi iş yapan müziklere bakınca, aslında hiçbir ödün vermeden onların arasında olduğum için ne kadar şanslı olduğumu düşünüyorum. Ben bu albümü ince hesaplarla, satış rekorları kırmayı düşünerek yapmadım. Zaten "Why Does My Heart Feel So Bad" gibi 1945 sound'lu bir şarkının hit olacağını düşünmek delilik olurdu. Ben açıkçası, bunun da Stereolab, Tricky ya da Spiritualized'la aynı kategoride yer alacağını sanıyordum, yani sadece "uzman dinleyiciler"e hitap eden iyi albümlerden biri olarak kalacağını düşünmüştüm.

Peki şimdi geriye dönüp baktığında, bu albümün tam da insanların bugün, 20. yüzyılın sonunda duymak istedikleri bir albüm olduğu hissine kapıldığın olmuyor mu?

Beck, Trent Reznor, Massive Attack ya da Air'le aramda bir şey var. Albümlerimizin birbiriyle alakası yok, ama aynı şeyin arkasından koştuğumuz hissine kapılıyorum. Örneğin, bizi dinleyen her bir kişiye bireysel olarak seslenmek gibi bir arzu hepimizde var.

Her zaman albümlerimi kendi zevkimi ve içgüdülerimi takip ederek yaptım, hiçbir zamanlama hesabı falan yapmadan. İnsanlara duymak istedikleri şeyi vermek gibi bir takıntım yok, bu bende tamamen eksik bir yön. İlk albümlerimde iyi şarkılar vardı ama, daha çok compilation'lara benziyorlardı. Tamamen bencilce ve insanlardan kaçan bir çalışma olan "Animal Rights" albümümden sonra, oturup gerçekten ne istediğimi düşündüm. En sevdiğim bazı albümlere takıldım, ilk Roxy Music, Massive Attack'ın "Protection"ı, Joy Division'ın "Closer"ı, John Coltrane'in "A Love Supreme"i, ve farkettim ki her biri tamamen kişisel, ama aynı zamanda herkesi de ta derinden, yüreğinden yakalıyor. O andan itibaren, bütün o kendi gönlümü okşayan albümleri, ezoterik beste projelerini bir tarafa bırakıp insanların aşık olabilecekleri albümler yapma çabasına giriştim. Yenilikçi ya da deneysel olmaya çalışmıyorum, tek istediğim müziğimin duygular uyandırması. Ama bu arada eğer bir şeylerin ilerlemesine katkıda bulunurlarsa, o da fena olmaz tabii. İleride yaşlanınca, tabii bir gün yaşlanırsam, her zaman için bu egoizme dönme şansım olacak. Hiç şüphesiz, insanların artık benim yaptıklarımı dinlemekten usandıkları bir gün gelecek, işte o zaman, kendi içime kapanıp yeniden hiç kimseler tarafından anlaşılmayan underground sanatçı rolünden zevk alabilirim.

Albümün çıkalı bir yıl oluyor, ama başarı oldukça geç geldi. Bunu nasıl açıklıyorsun?

Bugün piyasaya çıkan bütün albümler, alttan alta belli bir hedefe yönlendiriliyor. Benim durumumda, daha önceden varolan herhangi bir şemaya oturmadığımı sanıyorum. Ben bir dance sanatçısı değilim, rock sanatçısı da değilim, tanımlanması bayağı güç bir kavşakta duruyorum. Beni nereye yerleştireceklerini anlamaları için belli bir zaman geçmesi gerekti anlaşılan. Ayrıca, izlediğim yol ve önceki albümlerime bakarak, plak sanayiinden kişilerin pusulasının şaştığını sanıyorum, bu nedenle de, özellikle de ticarî bakımdan, bana pek kredi tanımıyorlardı. Hele İngiltere'de, ilk altı ay boyunca plak şirketimin tek hedefi gazetecilerin albümümü dinleme zahmetine katlanmadan çöpe atmamasını sağlamaktı. Orada albüm 1 numara olduğundan beri, bir sürü tip gelip ilk başlarda kaale almadıkları için benden özür diliyorlar. Yani sonuçta albüm büyük ölçüde kulaktan kulağa yayıldı, yakaladığı başarı büyük ölçüde buna bağlı. Biri satın alıyor, eşine dostuna söz ediyor ve öyle öyle yayılıyor... Ben bunu organik biçimde bir başarı olarak adlandırıyorum.

Kendine olan güvenini hep korudun mu?

Hiçbir zaman kendime gerçekten güven duymadım ve başarı da bu konuda herhangi bir değişikliğe neden olmaz. İdollerime karşı hep aynı kompleksleri besliyorum. Gershwin'in "Rhapsody in Blue"sunu dinleyip de böylesi bir şaheseri kendi şarkılarımla karşılaştırırsam, tabii ki halim içler acısı olur. Ben asla böyle bir şey yazamam, bu benim kapasitemin ötesinde. Kahramanlarımın yanında ben kesinlikle bir hiçim. Coltrane'in ya da Debussy'nin yanında, karşısında benim esamem okunmaz. Yaptıklarımı seviyorum, ama aynı zamanda, sınırlarımı da biliyorum. Şimdi, bazı eski parçalarımı dinlediğimde, bugün yaptıklarımın beş ya da on yıl önce yaptıklarımdan çok da farklı olmadığını hissediyorum. Bilincinde olmadan, hep bu doğrultuda bir şeyler aramışım, ışığı bulmam biraz zaman almış sadece. Evde 1985 yılında kaydettiğim bantlar var, o zamanlar da soca'dan ya da çoksesli Afrika müziğinden, country'den ya da punk'tan yola çıkarak denemelerde bulunmuşum. Bu kayıtlar ilk albümümden çok daha öncelere ait, ama aynı yönelim onlarda da var. Stüdyoda, illa albüme yansımayan ama kendi ilerlememe, kendimi geliştirmeme katkıda bulunan denemelere girişiyorum sürekli. Böyle böyle birikmiş ve ne pahasına olursa olsun dünyanın geri kalanıyla paylaşmam gerektiğini düşünmediğim şeyler, benim küçük şahsi bahçeme ait, sırf kendi kullanımım için müzikler var. İnsanların kafasını bulandırmak istemi-

yorum; geçmişte oldukça karışık, belirsiz bir durumda oldum zaten. Er ya da geç, yüzeye çıkan şeyler var, ama insanlar son albümümün ortaya çıkması hakkında benimle konuştuklarında, bunun nasıl olduğunu görmekte zorlanıyorum.

Şu anda yakaladığın başarıyı bir öç alma gibi de değerlendiriyor musun?

İntikamcı bir insan değilim, yani meseleyi bu kelimelerle düşünmüyorum. Böyle diyorum ama, son yıllar boyunca, müzik sanayiinin ağır toplarının bana karşı hiç de hoş olmayan tavırları oldu, bugün onların peşimden koştuklarını görmek de hoşuma gidiyor doğrusu. Bana kötülük yapan insanları yargılamayı kendime yasakladım, ama onları görmezden gelmeme izin verebilirim. Asla acı, kekre bir insan haline gelmemeyi kendime hedef olarak belirledim. Artık başarıyı yakalayamayan bazı müzisyenlerin ya da oyuncuların hırçınlaşmasını, küskünleşmesini görmekten daha çok beni üzen bir şey yok hayatta, umarım hiçbir zaman onlar gibi davranmamayı becerirm. Yeni konumumdan yola çıkarak, şimdi dalganın tepesindeyken bunu söylemek daha kolay. Belki de iki yıl sonra, durumlar tersine dönerse, gidip McDonalds'da çalışırım ve kırgın, küskün ve hırçın birisi olup çıkarım. *(gülüyor)*

Bir müzisyen ailesine ait olduğun gibi bir his duyuyor musun?

Evet, aynı ailenin bazı üyelerinin farklı kaderleri olması anlamında, evet. Çocuklardan biri gidip New York'a yerleşir ve finans sektöründe çalışır, diğeri Kuzey Amerika'da ormancı olur, üçüncüsü Çin'e gidip budist olurken, sonuncusu aile ocağında kalıp fırıncı olarak çalışır. Bütün bu insanlar bir araya geldiklerinde, hayatta bambaşka yollardan geçmiş olmalarına rağmen bir bağın onları birleştirdiğini bilirler. Benim için de aynı şey geçerli. Benimkinden çok çok farklı müzikler yapan insanlar var, ama onlarla aramda adeta aile bağı gibi bir bağ hissediyorum. Onların albümlerini dinlediğimde, neyin peşinde olduklarını anında anlıyorum. Beck, Trent Reznor, Massive Attack ya da Air'le aramda böyle bir şey var. Albümlerimizin birbiriyle alakası yok, ama aynı şeyin arkasından koştuğumuz hissine kapılıyorum. Örneğin, bizi dinleyen her bir kişiye bireysel olarak seslenmek gibi bir arzu hepimizde var. Dinleyiciyle çok sıkı bir ilişki kuruyoruz. Konser sonrasında insanlar beni görmeye geldiklerinde, hepsinin benim dostlarım arasında olabileceklerini hissediyorum. Bana hayranlık duyanların büyük çoğunluğunun açık kafalı insanlar olduğunu fark etmek beni mutlu ediyor.

Müzikle ilk temasın nelerdi?

Müziğin gündelik hayatın parçası olduğu bir ortamda büyüdüm. Annem birbirinden çok farklı bir sürü şey dinlerdi ve gitar ve piyano çalardı. Ayrıca, İngiliz kornosu çalan bir büyük dayım vardı, her iki büyükannem de müzisyendi. Eğer bankacı ya da avukat olsaydım, ailem büyük hayal kırıklığına uğrardı herhalde... *(gülüyor)* Manhattan'ın çok yakınında, küçük bir şehirde oturuyorduk, bu sayede New York'taki bütün tematik radyolara ulaşabiliyordum. Sekiz yaşındayken enstrüman çalmaya başladım. Bu ihtiyaç kısmen punk felsefesinden, kısmen de istediği her şeyi yapabileceğini düşünen bir çocuğun arzularından geliyor. Dokuz yaşındayken elime gitar aldım, ondan önce sahip olduğum plaklar sadece Beatles'ınkilerdi. Yine de müziğin üzerimde tuhaf bir gücü, bir iktidarı vardı, sırlarına erişemesem de beni çok derinden etkiliyordu. Müzik benim için bir şeyden kaçmanın değil, bir şeye kaçmanın yoluydu; ikisi de aynı kapıya çıkabiliyor. Müziğin içinden öylesine sihirli bir dünyanın çıkıp yayıldığını hissediyordum ki, ben de onun bir parçası olmayı arzu ediyordum. Bir öğretmenden yıllarca gitar dersi aldım, aynı zamanda hem bir heavy metal grubunda, hem de bir füzyon caz grubunda çalan bir tipti. Tam bir teknoloji fanatiğiydi, dolayısıyla da punk rock'tan nefret ediyordu. Bu yüzden onunla yollarımız ayrıldı: Ben punk'a vuruldum, o ise buna katlanamıyordu.

Bütün o şan şöhretin hızla yokolabileceğini biliyorum, dolayısıyla tedbirli ve alçakgönüllü kalmaya çalışıyorum. En çok gururlandığım şey, bütün albümlerimi hiç kimsenin yardımı olmadan, ufacık stüdyomda tek başıma kaydedip bütün dünyada dinlenmelerini sağlamam.

Sivil hayattaki ismin Richard Melville ile Moby arasındaki sınır nereden geçiyor?

Benim açımdan böyle bir sınır yok. Moby daha doğuştan bana takılmış bir lakap. Daha doğmazdan önce, bana Richard Melville Hall adını koymaya karar vermişler, ama neye benzediğimi gördükten sonra, 40'lı yıllarda doğmuş birisine ait böyle bir ismi taşıyamayacağımı düşünmüşler. Mizah duygusu kuvvetli olan annemle babam, Moby Dick'ten esinlenerek bana Moby adını takmışlar, çünkü yapışkan ve şekilsiz bir şeye benziyormuşum. Bugün birisi bana Richard diye hitap ettiğinde, benden bahsedildiğini kavramakta zorlanıyorum. Kayınpederimin adı Richard ve o benim tam tersime, bu ismi gayet güzel taşıyor. Bana gelince, ben hep Moby oldum.

Küçük çocukluğunda, "Moby Dick"in yazarı büyük büyükbaban Herman Melville senin gözünde bir kahraman mıydı?

Bu, bütün hayatını Somali'de geçirip insanların nasıl olup da elbise giyebildiğine hayret etmeye benziyor. Herman Melville her zaman hayatımın bir parçası oldu, ama bunun olağanüstü bir şey olduğunun bilincinde değildim, çünkü öleli bir asırdan fazla olmuştu. Ne bileyim, mesela, Norman Mailer'la bir bağım olsa, durum çok daha farklı olurdu. Gençliğimi, New York'a Norman amcayı ziyarete giderek geçirirdim, yüksek sosyetenin katıldığı davetlere çağrılırdım ve tabii ki üzerimde çok daha fazla bir iz bırakmış olurdu. Melville'in hatırası hiçbir zaman gündelik hayatımın parçası olmadı, maalesef eve telif haklarından doğan çeklerin geldiğini hiç görmedim.

Nasıl bir eğitim aldın?

İlk olarak İngiltere'de adımı duyurdum, belki de bu nedenle bazıları beni İngiliz sanıyor, biraz genetik benzerlikten ötürü de olabilir. Ama her neyse, New York'ta yaşayan birisi olarak kendimi çok fazla Amerikalı hissetmiyorum. Çok çelişkili ortamlarda büyüdüm. Yalnız yaşayan annem beni yetiştirdi ve yoksul denebilecek bir hayat sürdürüyorduk. 18 yaşına gelinceye kadar günlerimi çoğunlukla sosyal hizmetler bürolarında geçirdim. Buna karşılık, sık sık Connecticut'a büyükannemlerin yanına giderdim, onlarsa çok daha varlıklı şartlarda yaşıyorlardı. Onların sayesinde, ara ara çok da fena olmayan okullara gidebildim ve biraz karnımı doyurabildim. Babam ben iki yaşına basmak üzereyken ölmüş, ve bizim hayatta kalma koşullarımız annemin zaman zaman bulduğu ufak tefek işlere bağlıydı. Babam hakkında tek bildiğim, tutkulu ve biraz huzursuz bir adam olduğu: Onun hakkında biraz daha fazla şey öğrenmeye çalıştığım zaman öleli o kadar uzun süre olmuştu ki, çok muğlak birkaç şey dışında bir şey bulamadım. Babamın yokluğunun beni gerçekten etkileyip etilemediğini söyleyebilmem çok zor çünkü onu hiç tanımadım. Bütün hayatım bir dulun tek çocuğu olarak geçti, geleneksel aile yaşamının nasıl bir şey olduğunu bilmiyorum. Arkadaşlarımın hepsi dengeli ve bir arada ailelerdendi, kız ve erkek kardeşleri, iki ebeveynleri, her ay başı gelen paraları vardı; tek karşılaştırma yapma imkanım onlardı. Benim durumum hiçbir zaman onlarınkine benzemedi.

Bu güçlükler karakterini ve hırsını şekillendirdi mi?

RAM-SES
MÜZİK ATÖLYESİ

Merkez:
İstiklal Cad. Aznavur Pasajı 212/6
Yapı Kredi Kültür Merkezi Karşısı Galatasaray
Tel: 0. 212. 245 02 21

Dersane:
İstiklal Cad. Toma Apt. Şanzelize Girişi Kat. 5
Tel: 0. 212. 245 32 94

Türk Halk Müziği ve Batı Müziği Konservatuarlarına, Müzik Eğitim Fakültelerine hazırlık kursları

• Ses eğitimi (şan) • Keman (Türk-Batı) • Viyolonsel - Viyola • Piyano - Klavye (org) • Klasik Gitar • Flamenko - Latin Gitar • Akustik Gitar • Elektro Gitar • Bas Gitar • Jazz Gitar • Davul - Perküsyon • Bağlama • Tambur • Ud • Kanun • Kemençe - Kemane • Flüt - Ney • Saksofon - Trompet • Kaval - Mey

Ram-Ses Müzik Atölyesi Kulübü
• Konser, söyleşi, imza günü, panel ve çeşitli organizasyonlar
• Her perşembe "plak günü"
• Her cumartesi "video gösteri günü"
• Her türlü müzik materyali (nota, şarkı sözü, cd, kaset, cd-rom...)
• Enstrüman alımlarında indirim
• Özel organizasyonlarınıza yardım edilir
• Organizasyonlarınızı atölyemizde yapabilirsiniz...

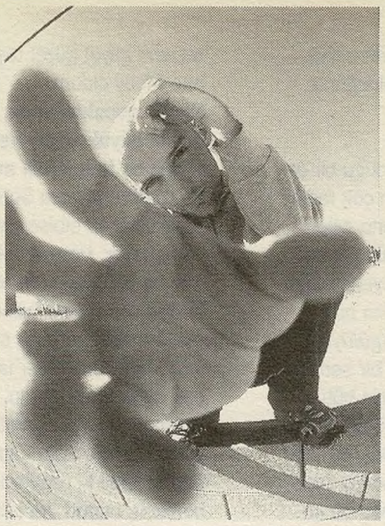

Connecticut'ta büyükannemlerin yanında yaşarken büyük bir yoksunluk duygusu hissediyordum çünkü çok zengin insanların arasında tek yoksul bendim. Her sokağa çıkışımda, etraftaki her şey bana fakir olduğumu hatırlatıyordu. Herkes son moda kıyafetler ve spor ayakkabılar giyiyordu, ben tabii ki bunlardan mahrumum. Arkadaşlarım kayak yapmaya İsviçre'ye ya da Colorado'ya gidiyorlardı, bense tatillerde evde oturup televizyon seyrediyordum. Kaderime ağlayıp zırlıyor değilim, içinde bulunduğum koşulların bilincindeydim, sadece onu anlatmak istiyorum. Ayrıca, bu kadar da değildi. Fakir ama sağlığı yerinde, spora yetenekli, bedensel açıdan güçlü kuvvetli bir çocuk olsaydım da hayat hiç kuşkusuz daha kolay olurdu. Ama ben ufak tefek, hiç sportif olmayan, bütün sporlarda beceriksiz bir tiptim. Dolayısıyla da kendimi kenarda hissediyordum. 13 yaşına kadar uyumsuz bir çocuktum, ama benim içimi rahatlatan, hayranlık duyduğum bütün songwriter'ların da aynı durumda olmuş olmaları. 20. yüzyılın büyük adamlarının çoğu gençliklerinde sporcu değildi. Miles Davis, John Cage ya da Marcel Duchamp, hepsi kenarda kalmış kişilerdi. Her neyse, zaten seçme şansım yoktu, bir anda serpilip boy atmam, güçlü ve sportif olmam, kendime bir baba ve para bulmam mümkün değildi: Elimde olanlarla başımın çaresine bakmak zorundaydım. Bugün her şey daha iyi giderken, nereden geldiğimi bilmekle gurur duyuyorum, ama çalışmayı bıraktığım anda tekrar "loser" olacağımı da biliyorum... Katı bir vejeteryenim, ama ötekileri et yedikleri için yargılamıyorum. İsa'dan hoşlanıyorum ama, kendimi hıristiyan gibi görmüyorum. Herkesin olabileceği gibi çevreciyim. Yumuşak ve açık bir bireyim.

Adını saydığın bütün bu kahramanlarınla ilişkin nasıl oldu?

Okuldaki bazı öğretmenlerim eski hippilerdi, beni belli yazarlara yönelttiler ve genel olarak sanata ilgi duymamı sağladılar. Annem sayesinde Bukowski'yi, Rimbaud'yu ve bütün devirlerden değişik yazarları keşfettim. Onların varoluş tarzları ilgimi çekiyordu ve çoğu zaman kendi yaşamımla paralellikler kuruyordum, en azından sahip olmayı hayal ettiğim hayatla onlarınkiler arasında bağlar kuruyordum. Çoğu zaman bir kitabın sadece adı bile hayal gücümü harekete geçirmeye yetiyordu. 13 yaşındasın, daha yeni punk rock'u keşfetmişsin ve "Cehennemde bir Mevsim" adında bir kitaba rastlıyorsun, bütün bunlar arasında mutlaka bir mantık olmalı diye geçiriyorsun içinden. Rimbaud bence punk'tı, bu konuda en ufak bir kuşkum yoktu.

Punk ne yönden bir ateşleyici oldu senin için?

Punk'tan söz ederken, 1977'nin punk gruplarını olduğu kadar new wave'i de kastediyorum. Kabaca, 70'li yılların sonlarıyla 80'lerin başları arasında kısa saçlı insanların yaptığı bütün müzikler. Benim açımdan, Black Flag, Psychedelic Furs, Orchestral Manœuvres In The Dark ya da Dead Kennedys, hepsi aynı hareketin parçasıydı. 15 yaşına geldiğimde, en büyük idolüm John Lydon'du. Public Image Limited'ın ilk üç albümünün benim için çok temel bir önemi vardır; Joy Division ve ilk Echo & The Bunnymen'le eşit önemdedir. "Heaven Up Here", "Closer" ve "Second Edition" ergenlik çağındaki en iyi üç dostumdu... *(gülüyor)* O dönemde Amerikan müziğine ilgi duymuyordum, gözüm tamamen İngiltere'ye çevriliydi. New York punk sahnesinden de hoşlandığım bazı punk grupları vardı ama hiçbiri Johnny Rotten kadar özel bir ilişki kuramıyordu benimle. Bütün bunlar da yalnızlığımla ve okuldaki diğer öğrencilerle farklılığımla yakından bağlantılı. Futbol oynayan ve beni pataklayan oğlanlar Doors, Hendrix ya da Who gibi daha klasik şeyler dinliyorlardı ve onlarla aynı müzikten hoşlanmamak beni rahatlatıyordu. Çok daha sonraları Pete Townshend'i keşfettiğimde, benim gözümde bir deha oldu, ve o zaman okulumdaki çocukların benimle aynı şeyleri sevdiğini, ama bunların bir önceki kuşağa ait olduğunu farkettim. Uzun süre, uzun saçlı insanların yaptığı müziği düşman olarak gördüm, çünkü bu müziği dinleyenler benim hasımlarımdı. Bugün Hendrix'e hayranım.

Asla acı, kekre bir insan haline gelmemeyi kendime hedef olarak belirledim. Artık başarıyı yakalayamayan bazı müzisyenlerin hırçınlaşmasını, küskünleşmesini görmekten daha çok beni üzen bir şey yok hayatta, umarım hiçbir zaman onlar gibi davranmamayı beceririm.

Elektronik müziği ne zaman keşfettin?

Trajik olana karşı bir eğilimim olduğunu anlamak için ergenlik çağında hayranlık duyduğum kişilere bakmak yeter: Ian Curtis ya da Sylvia Plath... 80'li yılların ortalarında, kendimi ciddiye almaktan usanmıştım ve buna tepki olarak, kendimi eğlenmeye, günümü gün etmeye verdim; kulüp kültürü de kendini daha hafif hayallere kaptırman için gayet iyi bir yol. Benim elektronik sound'lardan hoşlanmaya başlamam Wendy Carlos'un "2001" ve "Otomatik Portakal" soundtrack'lerine uzanıyor. Beni "elektro"ya sürükleyen Stanley Kubrick oldu yani. *(gülüyor)* Her zaman synthesizer'la bir takım denemeler yapmak istemiştim, ama çevremdeki hiç kimsede böyle aletler yoktu. Nihayet yirmi yaşında kendime bir synthesizer alabildim ve önümde yeni bir dünya açıldı. Gece gündüz müzik yapmaktan hoşlanan benim gibi birisi için yalnız çalışabilmek zorunlu. Grup içinde çalarken, kendimi kısıtlamak ve ötekilere de uyan saatlerle yetinmek zorundaydım. Çok erken yaşlarda DJ'liğe başladığımdan, house'un ve tekno'nun ortaya çıkışıyla bir şeylerin değişmeye başladığının farkına bile varmamıştım. Benim açımdan, değişen sadece isimlerdi, müzik değil. Yıllardır çaldığım New Order parçalarıyla yeni house'lar arasında doğrudan bir bağ vardı. New York'ta rave kültürü yoktu, her şey kulüplerde oluyordu ve bu uzun süredir disko ve hiphop için de böyle olmuştu. Dance-music'e vurulmuştum, ama benim açımdan bunun tanımı çok geniş: Rolling Stones da, hatta Billie Holiday de bu müziğin parçası. İki yıldır yeniden heyecanla hiphop dinlemeye başladım, tabii ki müziğimi etkiledi. New York'ta her yerde hiphop'la karşılaşıyorsun, kulüplerde, radyoda, sokakta yürürken... DJ'ken, bir yığın bambaşka tarzlarda şey çalardım, reggae'den dance-hall'a, hiphop'tan new wave'e ya da endüstriyel müziğe, bütün bunlar zihnimde çok güzel evleniyordu. Art arda Abba ve Clash çalabiliyordum ve bunda bir anlam buluyordum. Buna karşılık, her zaman korkunç berbat bir dansçı oldum. Ama dans etmeye bayılıyorum. En baştan beri, rock da, klasik müzik de, caz da çalıyorum. Albüm kaydetmeye başladığımda, bütün türler üzerinde denemeler yapmak bana çok doğal geliyordu. Kendimi sınırlandırmayı doğal bulmuyordum: Farklı kültürler, farklı tipte yiyecekler var ve ben de hepsini denemek istiyorum. Hayatımı aynı ülkede, hep aynı dili konuşarak tamamlamak istemiyorum. Hiçbir şeyi öngöremiyorum, dance-music'i kesin olarak bıraktığımı da söyleyemem. Müzikle ilişkim biraz tuhaf, benim hem işim, hem meditasyonum, hem de boş zamanımı dolduran hobim.

"Play"deki birçok parçada, folklor uzmanı Alan Lomax'ın ABD'nin güneyinde gerçekleştirdiği tarihi kayıtları değerlendirmişsin. Bu girişiminin arkasında yatan neydi?

Girişim diye bir şey yok. Bir arkadaşım bir gün bu plakları bana verdi ve kelimenin gerçek anlamıyla o seslere aşık oldum. Lomax bütün hayatını, özellikle 20'lerle 40'lar arasında, rastladığı şarkıcıları kaydederek Amerika'yı baştan başa katetmekle geçirmiş. Kayıtlarını dinlediğimde uçtum: Duygusal olarak müthiş güçlüler, sözler insanı ağlatıyor. Benim açımdan müzikal bir mirası günümüze uyarlayarak aktarmak gibi bir şey söz konusu değil. Bu kayıtlar geçen haftaya da ait olsalardı, aynı derecede harika bulurdum onları. Onları yapanın kim olduğunu, nereden geldiklerini bilmek istemiyorum, beni tek alakadar eden onlardan yayılan o müzikal güç. İnsan sesi tek organik müzik kaynağı, geri kalan her şey bir aletten çıkıyor, dolayısıyla da o aleti önceden üreten birisi var. Beni bir mezar talancısı gibi görenler olabilir, ama bu yorumu kabul etmiyorum ben, çürütüyorum. Eğer piyano çalıyorsan, daha önce birisinin ürettiği bir alet uydursun kendine. Daha önceden başkalarının ürettiği çabalardan yararlandıklarına göre bütün müzisyenler hırsızdır. Bu sesler de, bence, enstrüman, harika enstrümanlar... Bence tamamen doğal tek enstrüman insan sesi, geri kalan her şey bir alet, bir makine. Kıyameti hatırlatan aşk şarkısı "The Sky Is Broken"ı "Animal Rights"da da söylüyordum. Ama orada daha çok bir uluma gibiydi. İlk defa sesim bu kadar önde. Büyük bir şarkıcı olmadığımı biliyorum, ama sınırlarımı öğreniyorum. Sesim Lou Reed'inkine ya da Ian Curtis'inkine benziyor.

Albüm çıktığından bu yana yeni parçalar besteledin mi?

Konserlerden ve "Play"in promosyonundan bana kalan kısa zamanda, daha soul, temel olarak Al Green ve Bill Withers etkisine açık yeni bir doğrultuya yöneldim. Sonuçta ortaya neyin çıkacağını bilemiyorum. Kesin olan bir şey var: Sezgilerime göre davranmaya devam edeceğim, her zaman olduğu gibi.

Çeviren: **A.T.**

www.babylon-ist.com

Fujifilm Music Week-Ends - Latin Explosion
Pucho & His Latin Soul Brothers,
22 / 23 Eylül

FUJIFILM RADIO XI-GEN FM 95.9 ISTANBUL

Jimmy Bosch
"Salsa Dura"
13 / 14 Ekim

Caz Yeşili
James Carter Elektric Grooves Band
27 / 28 Ekim

Garanti

Greg Osby Quintet
24 / 25 Kasım

Mavi Müzik
Zuco 103
29 / 30 Eylül

mavi müzik

Richard Dorfmeister -
d Zihan & Kamien
3 / 4 Kasım

Powered by Diesel
Babylon Sound System
20 Eylül / 11 Kasım

DIESEL FOOTWEAR

Fiesta Latina
20 Ekim

DJ U.F.U.K
21 Ekim

Bollywood Funk Night with Badmarsh &
Aref & JC001
6 Ekim

London Elektricity
7 Ekim

İlhan Erşahin "Virgo" Album Launch Party
27 Eylül

Sigi Finkel &
African Heart
12 Ekim

Yerli Müzikler

Laço Tayfa
21 Eylül / 4 Ekim

Replikas
5 Ekim

İzmir'den Pire'ye Rebetiko
18 Ekim

Ayşegül
25 Ekim

Partiler

Depeche Mode 2000 Party
11 Ekim

Radio Oxi-Gen Urban Grooves Party
28 Eylül / 26 Ekim

Açık Radyo Partis
19 Ekim

Şeyhbender Sokak No: 3 Asmalımescit - Tünel / Beyoğlu 80040 İstanbul / Türkiye
Tel: (0212) 292 7368 e-mail: babylon@turk.net

babylon

Aziza A

Bu yaz latif bir misafir vardı Almanya'dan: "Dişi Cartel" namıyla maruf Aziza A, haziran sonunda Babylon'da Sultana'yla birlikte sahne aldı, "Es Ist Zeit" albümünün hit parçası "Maganda Baba"yı söyledi. Yüz yüze bir görüşme yapmadan bırakmak olmazdı, Roll'a buyur ettik, teybin düğmesine basıp Berlin - Tokat arasında dolaştık...

TERLİĞİ ALACAKSIN, ÇAKACAKSIN

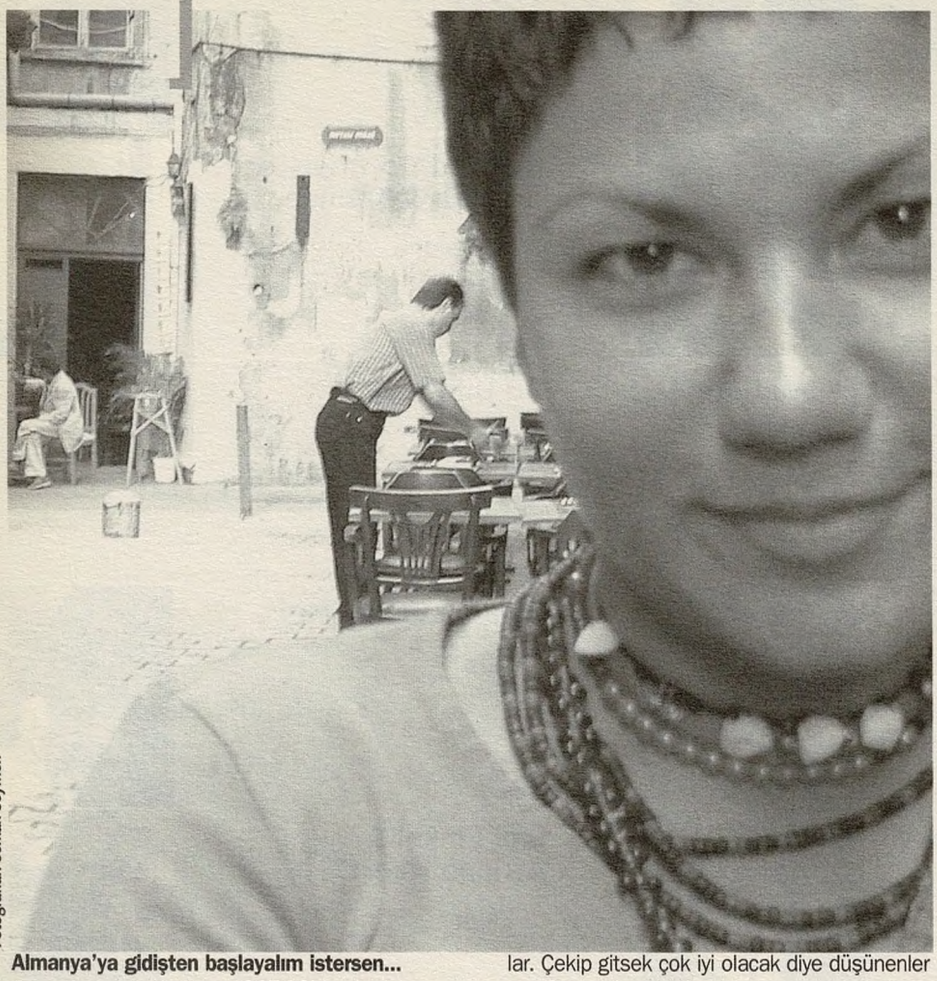

Fotoğraflar: Serkan Seymen

Almanya'ya gidişten başlayalım istersen...

Aziza A: Annem babam 1967-68'de gitmişler işçi olarak, Berlin'e. Ben orada doğdum. Önce annem gitmiş, sonra da babam. Fabrikada çalışarak geçen öyle gayet Almancı bir hayat. İlk gittiklerinde "biraz burada çalışalım, para biriktirelim, sonra dönelim" diye düşünmüşler ama olmamış...

"Bir Mark On Mark"ta o "gayet Almancı" dediğin hayatı anlatıyorsun: 22 yaşında bir genç Almanya'ya geliyor, soru sormadan çalışıyor, markları cebine dolduruyor, hanımını eve kilitliyor, yaşlanıyor, kızları kaçıyor, oğulları terkediyor ama araziler, katlar gani. Nakaratla da bağlıyorsun: "Hadi bir mark daha, hadi on mark daha / Faydası gelecek bu markların sana..."

Evet, o klasik görüntüsü Almancı hayatın. "Ein Mark" yazılalı dört sene oldu, hatta beş sene. Ama bunlar değişti biraz. Şimdi çok klişe kalıyor. Artık orda okumuş bir sürü Türk var, kendi firmalarını açmış Türkler var. Bizim Türk gençleri, aktör, sanatçı, artwork, işadamı oldular... Böyle bir şey Almanların aklına hiç gelmezdi. Almanya'da yaşayan Türkleri sırf işçi zannediyorlar, halbuki biz yırttık. Yalan da değil, fakat bu sadece öyle de değil. Almanya'nın refahına Türkler katkı yapmıyorlar mı? Bunu görmüyorlar. Çekip gitsek çok iyi olacak diye düşünenler var. Onun için de yabancılar yasasını hababam sıkıyorlar; dışarı karşı da multi-kulti yapıyorlar. Çok güzel bir söz oldu, etrafta multi-kulti... Terliğini alacaksın... *(eliyle hareketi yapıyor)* çakacaksın bir sağdan, bir soldan. Niye sen işçi diye alçak görüyorsun, düdük! Senin memleketini refaha sokan bizdik! Hepsini biz yapmadık ama, yardımcı olduk. Canınız sıkıldı, şimdi geri gönderiyorsunuz. Tamam, hikaye şarkıdaki gibi başladı, ama artık bizim de Almanlardan veya Avrupalılardan değişik bir yönümüz yok. Hatta ben diyorum ki her zaman, "biz daha iyi Almanız". Çünkü bizde bir canlılık var, o sizde yok. Bizde bir yaşam tarzı var, o sizde yok. Siz yaşıyorsunuz, çalışmak için. Biz çalışıyoruz, yaşamak için. "Biz sizin ruhunuzuz" diyorum onlara. Kızıyorlar böyle dediğimde. İpucumu kaybettim, ne konuşuyorduk biz? Her sene başka bir şey moda oluyor. Duvar yıkıldıktan sonra, kendileriyle uğraştılar. Doğu'dan gelenlere "ossi" lakabını taktılar, biz unutulduk, oh ne güzel. Şimdi kendilerinin başının etini yiyorlar, işte "ossi'ler kokar, ossi'ler şöyle, ossi'ler böyle..." O 100 marklarla alay ediyorlardı... Sonra o ossi'ler ne paralar kırdılar, üüüh! Ondan sonra, Polonyalılar, Çekler, Ruslar, bütün bu Doğu Blok'undan gelen insanlar kaçak çalıştırılıyorlar, saat ücreti olarak onlara 7 mark, hatta bazen 5 mark bile veriyorlar. Çok ağır iş yapıyorlar...

Annen baban nereli?

Annem Amasyalı, babam Tokatlı.

Doğrudan Amasya'dan, Tokat'tan mı Berlin'e gitmişler, yoksa öncesinde başka bir büyük şehre göç var mı?

Babam askeriyedeydi. Astsubaydı. Oradan oraya tayin oluyordu, Erzurum'da da yaşadılar, her yerde yaşadılar. Tam nereden nasıl geldiler, onu bilmiyorum.

Şimdi neredeler, ne yapıyorlar?

Döndüler, geçen sene kesin dönüş yaptılar. Tokat'a döndüler. Bir ev aldılar, daha doğrusu babam bir ev yapıyor; o zaten çok sever böyle şeyleri, yapmayı, etmeyi. Bahçeyle uğraşmayı sever, el sanatlarına meraklı. Çok özenti veriyor evine, onunla ilgileniyor. Annemin biraz canı sıkılıyor. Tam Tokat'ın içinde değiller, Erbağ diye küçük bir yer var, çok şirin bir yer. Anneme biraz sıkıcı geliyor ama. 35 sene Berlin'de yaşadıktan sonra, oraya alışmak zor oluyor. Ufak yere dönmek zor. Ben hayatta dönemem. Ev bitip iş güç kalmadıktan sonra, babam da kurtlanır.

Bir de abi var, o ne yapıyor?

Grafikerlik yapıyor, Berlin'de yaşıyor. Evlendi.

Karısı Türk mü?

Türk, ama bizim gibi: Almancı... *(gülüyor)*

Cartel'in "orda yabancı, burda Almancı"sına ne diyorsunuz?

Yalan değil, doğru. Ama o biraz eskidi. Önce çok iyiydi, "paralı babalar", cart curt, sonra çaktılar davayı tabii ki, buraya Mercedes'le gelen, bir ay boyunca keyfini yaşayan insanlar, orada haşır huşur çalışıyor, tuvalet temizliyor. Bütün o cırtlar, fırtlar, neydi o karikatür şeyleri; dalga geçilmeye başlandı. Burda da küçülttüler. Zoruma gitti değil, gıcık oldum. Yani şöyle bir duruma geçildi: Orada kendimizi savunuyoruz, bütün Türkler geri değildir, kapalı değildir filan.

Benim esas yurdum orası. Ama, Almanya değil, Berlin. Türküm ben, Alman değilim. "Alman mısın?" dediklerinde, hep "hayır, Berlinliyim" derim.

Buraya geliyoruz, burda da aynı tantana. Burda da kendi milletimize karşı kendimizi savunmaya başladık.

Yine de, "iyi ki Almanya'ya gelmişler" diyor musun?

Ben onu diyemiyorum. Çünkü askeriye çok iyi yaşıyor Türkiye'de. Burada kalsaydık, ne olurduk, bilmiyorum; ben sadece Almanya'daki hayatı biliyorum, onun için bir karşılaştırma yapamıyorum. Ben iki tarafı da çok severdim, iki tarafı da çok özlerdim. Burda kalıp yaşasaydım, biraz daha fazla zorluk çeker miydim, yoksa çevre edinip kendimi yükseltir miydim, bilmiyo-

32→

rum. Ekonomi orada çok rahattı, şimdi bozulmaya başladı. Duvar indikten sonra sosyal durumlar da inmeye başladı. Almanya tutuyordu seni, istesen de istemesen de tutuyordu; insanın sosyal şeyinden çıkması için kendisini iyice kaybetmesi gerekiyordu. Türkiye'de sosyal durum çok bozuk. Paran yoksa, insandan saymıyorlar. Para insandan daha yüksek bir şey. Az para kazanan bir insanın çocuğunun okuyabilmesi mümkün değil, böyle bir şey yok. Arkan olmazsa, tanıdıkların, çevren olmazsa, hayat çok zor. Türkiye çok güzel bir yer, çok güzel ama...

Neleri güzel geliyor sana?

Doğallığı çok güzel. Her şey var Türkiye'de: Çayından tut, meyvelerinden, sebzelerinden, yağından, gazından tut, her şeyi var. Cennet gibi bence. Aşağı tarafa gidiyorsun, muz, plajlar, deniz mükemmel, insanlar da çok öz. Bu yaşam çabası içinde gene de çok öz, açık kalpli insanlarımız. Kendimde de buluyorum tabii bu şeyleri.

Türkiye televizyonlarında en çok hangi programlar senin çevrenden insanların ilgisini çekiyor?

Soap-opera'lar, ama ona daha çok annelerimiz, yengelerimiz filan bakıyor; şov programlarına çok bakılıyor, TRT - Int çok bakılıyor. "Bir Demet Tiyatro"ya bayılıyoruz, "Yasemince"yi çok seviyoruz, arkadaşlarla aramızda onlardan konuşuyoruz. "İbo Şov", talk-show'lar filan da çok bakılıyor. Ama en çok izlenen haberler.

Müzik dünyasından en çok kimler, neler izleniyor?

Hemen her şey, çünkü Türkiye'de ne çıkıyorsa, hemen Almanya'ya transfer ediliyor. En popüler Tarkan. Arabesk çok tutuluyor. Bir de Ayna...

Çocukluğunda evde neler dinlenirdi?

Annem Türk sanat müziğini ve türküleri çok severdi. Ve söylerdi de, sesi çok güzeldi. Annem Türk kültürüne çok bağlı bir bayan. Müzeyyen Senar, Zeki Müren, bir de şimdi kadın olan şarkıcıyı, Bülent Ersoy'u çok severdi. Atatürk zamanında bir bayan varmış, çok çirkin, ama çok güzel sesi varmış, onu çok severdi. Babamın bir kaset ya da CD aldığını görmedim hiç. Babam türküleri çok severdi, en çok da Tokat havalarını... *(gülüyor)* Bir kaseti vardı arabada, nerde olsak, düğünde, şurda burda hep onu çalardı, çala çala çala çala bizi bıktırmıştı.

Neydi o kaset?

Bilmiyorum, öyle karışık, çok basit yapılmış bir kaset, ama babam için çok değerliydi. Memleketinin sözleri, müziği, onun için çok değerliydi... Üstünde "Tokat Havaları" yazıyordu kasetin, oynak bir şeydi. *(gülüyor)*

"Tokat bir bağ içinde" diye bir türkü var...

Tokat yolları taşlıdır... *(gülüyor)* Neydi?.. Yoksa Adana yolları mı taşlıydı? *(gülüyor)*

Tokat yolları taşlı, Adana'nın yolları taştan...

Benim yengem Adanalı; düğünde iki şehrin şarkılarını çaldılar, benim kafam karıştı. *(gülüyor)*

Hiphop'a nasıl sardırdın? Niye mesela Türk popu ya da caz değil de hiphop?

Etkileyen sırf müzik değil, sözleri oldu, çünkü bir hikaye anlatıyorlar, durum anlatıyorlar, kritisizm yapıyorlar. Tabii, her yapılan hiphop benim hoşuma gitmiyor. Ben sadece hiphop söylemiyorum, caz da söylüyorum, swing de söylüyorum, zamanı geldi mi blues da söylüyorum. Benim içimden gelen bir şey, benim his dünyama bağlı bir şey.

Almanya'daki Türkler niye hiphop'a yöneldiler, niye mesela Türk punk grupları yok Almanya'da?

(kahkaha atıyor) Caddeden gelen bir ses olduğu için... Sosyal durumları, o çektikleri eziyetleri anlattığı için hiphop'a yöneldiler. Kendilerine daha yakın hissettiler.

Hiphop'un Amerika'daki serüveniyle bir paralellik var mı?..

Amerikan hiphop'unda gettoizm var, Almanya'da gettoizm yoktur, sosyal durum kuvvetli. Ama, onlar da kendilerini böyle caddede hissediyorlar, itilmiş, dışlanmış hissediyorlar. Hiphop çok kuvvetli bir müzik türü bence. Sosyal durumların kritiğidir hiphop. Daha çok söz giriyor hiphop'un içersine, bir pop veya caz şarkısında da söz var, ama hiphop'un özelliği sözdür. Söz ve ritm.

Sen hiphop'u ne zaman, nasıl keşfettin?

Biz hiphop'la büyüdük. Müziği keşfettiğim an, onu da keşfettim. Siyah müziği hep çok sevdim. Aslında 16 yaşından itibaren hiphop söylüyordum, kendime söylüyordum, arkadaşlarıma söylüyordum. Aktif müzik yapmaya da arkadaşlarımın ısrarıyla girdim. Demek içimde bir şeyler varmış ki, "Maganda Baba" ve "Kendi Yolun"u bir haftada yazdım.

Feministin içinde "feminin" vardır, "ist" de akıllı feminin'dir. Yani beynindeki, kalbindeki şeyi pat diye söze geçiren feministtir. Esas olarak hayatını eline almış her bayan feministtir benim için.

Kim bu maganda, nasıl bir insan?

Sırf erkekliğine yüklenen, yani esasında hiçbir iş becermeyen, erkekliği öne süre süre süre artık, erkekliği de ayı tarzına gelmiş...

Nasıl bir erkeklik o?

Araba almak, tespih çekmek, kasılıp kendini bir şey zannetmek, gururlanmak, sade çene işliyor, önünde bir şeyi var, hepsi o, başka bir şeyi yok. İşte "karıları düzerim" bilmem ne, caga cuga, futbol...

Bunlar siyah hiphop'çularda da var..

Ben maganda Türktür demiyorum, magandanın Almanı da var, siyahı da var, hiphopçusu da var; maganda her yerde var. Yalnız, onların magandaları her akşam içer, bizim magandalar her akşam içmez. Bizim magandalar içmeyi iyi biliyor, bak o işi iyi biliyorlar, keyfiyle içiyorlar, balığıyla, mezeleriyle...

Hiç Alman erkek arkadaşın oldu mu?

İlk hoşlandığım çocuk Almandı. Ben hiçbir zaman Alman olsun, Türk olsun diye bir şey düşünmedim. Alman sevgilim de oldu, Türk sevgilim de oldu. Aslında, benim hiç öyle ciddi bir ilişkim olmadı. Çünkü benim kafam dolu. Her şeyimi böyle öz öz yaşamak istiyorum. Bir erkekle tanışıyorsun, flört ediyorsun, her şey çok güzel, ama nedense, pek derine girmek istemedim şimdiye kadar. Belki de öyle birisi karşıma çıkmadı. Çok "free" bir insan olduğumdan –bu da dış görünüşüme çarpıyor galiba– insanlar benden korkar biraz. Erkek arkadaşlarım, yani samimi erkek arkadaşlarım, "sende hiç güvence suratı yok" diyorlar. Güvence suratı nasıl olur, bilemiyorum, bende yok herhalde.

Alman sevgilinin olması, çevrende bir sorun yaratmış mıydı?

Bizim kuşak içinde sorun değil. Benim annem babam için de sorun değildi, belki de tek kız olduğumdan. Babam "insan olsun da ne olursa olsun, ama önce benim bir bakmam lazım" derdi. Annem istemezdi, çünkü derdi "kültür değişikliği, çocuk olunca ortaya çıkar". O biraz korkardı böyle durumlardan. Burdaki insanların büyük çoğunluğu sosyal durumu fazla iyi olmayan insanlar, Türkiye'yi nasıl bıraktıysalar, hâlâ öyle zannediyorlar. O düşüncelerle yaşıyorlar Almanya'da. "Kültürümüzü kaybedeceğiz" diye ödleri patlar. Halbuki, gelip burayı, bir Beyoğlu'nu görseler, ha İstiklal Caddesi'nde yürümüşün, ha Berlin'de Kreuzberg'de yürümüşün. Zaten Türk aileler çocuklarını, özellikle de kız çocuklarını çok sıkarlar.

Erkek çocukların Alman kızlarla birlikte olması sorun olmuyor herhalde...

O çok normal kabul ediliyor. "Erkektir yapar", onlara bir şey denmiyor. Babalardan çok abiler karışıyor kızlara. Değişik kültürlerden olan evlilikler zor oluyor. Alman adamları sünnet ettiriyorlar. Önce hoca nikahı, sonra normal nikah, damatlarına Türkçe öğretmeye çalışıyorlar, sonra torunlar geliyor, onlara da Türkçe öğretmeye çalışıyorlar. Evlilik zaten kumar gibi, eline iyi kağıt da gelebilir, kötü kağıt da. Bazen aynı kültürden gelen insanlar çok mutlu oluyor, aynı kültürden gelen insanlar hiç anlaşamıyor.

Almanya'da iki Türkün sevgililiği nasıl oluyor?

Çok değişik oluyor... *(gülüyor)* Türk erkeği ne kadar modern de olsa, öyle gösterse de, bir kız arkadaşıyla ciddiyse, çok benimsiyor, Türk erkek kökeni birdenbire böyle alevleniyor, yani sanki ben onunmuşum gibi. Ben çok candan davranırım arkadaşlarıma; kız olsun, erkek olsun, sarılırım, şakalaşırım. Böyle durumlar biraz kritik oluyor. Almanlarda bunlar yok, onlara gayet normal geliyor. Türklerde kıskanmalar oluyor.

Hiphop dünyası çok erkek ağırlıklı, orada bir kadın olarak varolmak nasıl bir şey?

Erkek kitlesine bağlı olan bir şey gibi görünüyor ama, öyle değil. Kadınlar da yapıyor, bir sürü kadın hiphop'çu var. Hiphop aynı hayat gibi. Kadınlar ikinci sınıf, ama iyi bir şey yaparsan da, hemen kabul görüyorsun. Dişini gösterdin mi, gıkları çıkamıyor.

Albümde feminist bir ton var...

Tabii, ben feministim. Ama, erkek gibi dolaşmak, saçını erkek gibi kestirmek, makyaj sürmemek, yüksek topuklu ayakkabı giymemek değil feministlik. Feministin içinde "feminin" vardır, "ist" de akıllı feminin'dir... *(kahkahayla gülüyor)* Yani beynindeki, kalbindeki şeyi pat diye söze geçiren feministtir. Esas olarak hayatını eline almış her bayan, feministtir benim için.

Feministliğin yanında sosyalistlik de var mı?

Sosyalistlik de var. *(gülüyor)* Ama şöyle: Seçimlerde zorluk çekerim, çünkü tam benim tarzımda bir parti yok.

Son seçimlerde kime oy verdin?

Yeşiller'e verdim. Yeşiller de tam istediğim gibi değil, ama en yakın onları buldum. Tabii ben orda oy verirken, kimin yabancılara nasıl davrandığına, kimin yabancılar politikasının daha net olduğuna, kimin insan haklarına önem verdiğine dikkat ediyorum.

Son seçimlerde Türkler daha çok kime oy verdiler?

Eskiden sosyal demokratlara veriyorlardı, ama bu sefer, daha çok Yeşiller'e verdiler galiba.

Sağcı Türkler kime oy veriyor?

Onlar oy vermiyor. Çünkü onlar Alman pasaportu almıyorlar, alsalar da oy vermeye gitmiyorlar.

Kaç doğumlusun?

1971.

Dazlakların ilk ortaya çıkışını hatırlıyorsundur...

Ben dazlaklardan korkmam. Beyinsizliklerinden, ortalığı kırıp dökmelerinden filan hiç korkmam. Benim korktuğum, korktuğum değil de, daha çok dikkat ettiğim bilgili insanlar, onların ırkçılığı. Onlarla yan yana oturuyorsun, ama fark etmiyorsun ırkçı olduklarını. Böylesi bence daha korkunç. Bizim Türk gençleri ve diğer yabancılar o dazlakların hakkından geliyor. Tabii ev yakma olayları oldu, ama bütün Almanya çalkalandı; bence iyi baskı yapıyoruz biz orda. Artık susan, "aman işçi insanız" diyen yok. Benimsiyoruz Almanya'yı. Daha çok Berlin için konuşuyorum, çünkü orada yaşadım bunları. Çok benimsiyoruz.

Yani artık yurt olarak görüyorsunuz...

Tabii, benim esas yurdum orası. Ama, Almanya demiyorum, Berlin diyorum. Türküm ben, Alman değilim. "Alman mısın?" dediklerinde, hep "hayır, Berlinliyim" derim. Çünkü benim hayatım Berlin'de geçmiş, yaşadığım, öğrendiğim her şey Berlin.

Hertha Berlin'le aran nasıl?

Nefret ederim, çünkü benim her cumartesi günü radyo şovum vardır, metronun yolu da tam stadyumun önünden geçiyor, bütün o taraftarlar, sabahtan başlarlar bira içmeye, bağıra çağıra şarkı söylerler, dazlaklar da vardır aralarında çok. Giderken öyle, dönüşte de kazansalar bir türlü, kaybetseler başka türlü. Kaybedince agresif oluyorlar, onun için sevmem ben.

Radyo programında ne yapıyorsun?

Alman halkına Türk müziği tanıtıyoruz, Erci E'yle yapıyoruz programı, bir hafta o, bir hafta ben yapıyorum.

Erci E. ne yapıyor bu aralar?

"Sen Türksün" diye bir single yaptı. Çok tuttu, ama Türkiye'de çıkmadı daha. Sözleri bayağı hoşuma gitti, çünkü biraz dalgaya almış.

Şlamic Force'u nasıl buluyorsun? İslamcılık var mı onlarda?

Hayır, sırf güzel bir söz, güzel bir kelime oyunu diye o ismi aldılar. Hem "slam" –biliyorsunuz, hiphop'ta "slam" vardır, kelime atışmasıdır– hem İslam demiş oluyorlar. İslam, onların Türklüğünü belirten bir şey, İslamcılıkları filan yok. Zaten hepsi Türk değil, DJ'leri Türk değil, şarkıcıları Arnavut, iki tane de Türk rapçi. O isimden ötürü çok tepki gördüler, plak şirketi İslamic'deki "i"nin yerine dolar işaretini onun için koydu.

Karakan'daki Türklük vurgusu biraz rahatsız ediciydi, faşizan milliyetçi bir eğilimleri var gibi...

Alper'i tanıdığım için bana öyle gelmiyor, ama bizim Türk gençlerimiz, erkeklerimiz, genelde faşizme karşı Türklükle karşılık veriyorlar. Türklüğe damga vuruyorlar: "Ne olmuş yani? Türküz deriz, Türklüğü öne süreriz". Ben onları böyle anlamıştım, ama böyleler mi, yoksa öyleler mi, bilmiyorum, ben de biraz tedirgin oluyorum.

Cartel şarkısındaki Türk-Kürt konusuna ne diyorsun?

Ben 18 yaşıma kadar, Kürt nedir, Alevi nedir bilmiyordum. Annemler de hiçbir zaman anlatmamışlar işte, "bizim milletimizde Kürt var, Azerisi var, cartı var, curtu var..." Öyle bir şey yoktu. Biz hepimiz Türktük, Türkçe konuşan Türktür diye biliyorduk. Benim en samimi kız arkadaşım Alevi - Kürttür ve ben bunu ondan öğrendim. Ben bir ayrım yapmıyorum, insan insandır, nerden gelirse gelsin. Nerden geldiğine takmam, ben davranışına bakarım, ona takarım. Bizim orda, esas olarak bu ırkçılardan, kurtçulardan başka bir problemimiz yok, çok rahat yaşıyoruz. Orada esasında, Alevilikmiş, Kürtlükmüş, hiç kimse takmıyor, orda biz biriz.

Orada kurtçular çok mu?

Çoğaldılar, meydana çıktılar. Vardılar hep ama, şimdi çoğaldılar. Bir de, kurtçular şunu çok kullanıyor –faşizm zaten her yerde aynıdır–; bir grubun dışına itilmiş, dışlanmış, dışarda bırakılmış insanları toplarlar "biz seni şöyle yapacaz, böyle yapacaz, sen çok iyisin, seni yalnız bırakmıycaz, bizle olursan güçlü olursun" filan. Kapı kapı geziyorlar. Burda da varmış ama o.

Güneydoğu'dan gelen haberler sizi orada nasıl etkiliyordu?

Ben daha çok anlatılanlardan biliyorum. Arkadaşlarım Kürt, Alevi oldukları için, onlar daha yakından takip ediyorlardı, ben onlardan duyuyordum. Beni tabii çok üzen şeyler. Şöyle diyeyim, bence, bırakın konuşsunlar kendi lisanlarını. Koca Almanya'da, okulda çok Türk var diye, Türkçe dersi koyuyorlar, Türk öğretmen veriyorlar. Bence, Türkiye bölünmesin, hep beraber yaşayalım, isteyen de istediği lisanı konuşsun. Bu yüzden savaşlar falan, çok üzücü...

Güneydoğu'daki savaş nedeniyle Almanya'da Kürtlerle Türkler arasına bir soğukluk girdi mi?

Bir soğukluk girmedi. Kürtler artık kendilerini daha çok gösteriyorlar, Kürtler olsun, Aleviler olsun... Ama, Kürt Türke karşı, ben öyle gösteriler falan görmedim, Kürtlerin Türklere taş attıklarını falan... Yalnız şöyle bir şey var, kurtçuların orada bir takım dükkanlardan destekleri var. Kürtler kurtçuların dükkanına girmez, kurtçular Kürtlerin dükkanına girmez.

Ben dazlaklardan korkmam. Benim korktuğum, korktuğum değil de, daha çok dikkat ettiğim bilgili insanlar, onların ırkçılığı. Onlarla yan yana oturuyorsun, ama fark etmiyorsun ırkçı olduklarını. Böylesi bence daha korkunç.

Kolunda güzel bir dövme var, ne o?

Mavi göz, beni kötülüklerden koruyor. Bu alevler de... Alev benim hakiki ismimdir. Bunu İstanbul'da yaptırdım. Önce sadece alev istemiştim. Çocuk, adımın Alev olduğunu söyleyince "ben sana alevli bir göz yapayım" dedi.

Alev de güzel bir hiphop'çu ismiymiş. Soyadın ne?

Yıldırım. Alev Yıldırım... *(gülüyor)* Hakiki ismimi kullanmak istemedim, belki proje yatar, batar diye. Ama Aziza'yı da çok seviyorum, çok güzel bir isim. O zamanki prodüktör arkadaşım verdi bu ismi bana. Bir akşam arkadaşlarla oturuyorduk, güzel bir geyik muhabbeti vardı. "Dur sana bir isim bulalım, lakap gibi bir şey" dediler. Neler neler söylediler; Miss Piggy'den başladılar. Ben "Azize nasıl geliyor?" dedim. O prodüktör arkadaşım, Arapçasının, yani Aziza'nın daha güzel olduğunu söyledi. Anlamı aynı, Türkçede Azize, Arapçada Aziza.

Peki o "A" ne? Aziza A'nın "A"sı...

O öyle kulağa hoş geldiği için. Aziza'nin "a"larına iyi uyduğu için.

Yeni albüm var mı yolda?

Evet, sanırım en geç seneye çıkar.

Ortaya çıkmış parça var mı?

Var, üç tanesi hazır.

Nasıl parçalar onlar?

Hiphop tarzı tabii ki. Şimdilik sözler Almanca, çünkü Alman piyasasını düşünüyorum öncelikle.

O şarkılarda ne anlatıyorsun?

Birisi, hiphop'u anlatıyor, hiphop nedir. Birisi, son senelerdeki tecrübelerimi. Birisi, his durumu, yasaklar üzerine bir parça.

Bunlardan birisinin sözlerini söyleyebilir misin?

Hiphopla ilgili olan parçamdan söyliyeyim. *(Almanca mırıldanıyor, sonra Türkçeye çeviriyor)* "Sıcak yağ gibi sıcak/Sıcak yağ tehlikelidir yakar seni / Çabuk olur yakar seni / Aniden bir yerini yakar fark etmezsin bile/Korkar insan ondan..." Bu hakiki hiphop'çu, sahte hiphop'çu tartışması var ya, bu parçada biraz tepki gösteriyorum, yani "sen cool'luğunu, erkekliğini gösterip, hakiki hiphop'çu olduğunu söylüyorsan, ben de kızgın yağ gibiyim, ben de yağ gibi sıcağım, hiphop'un anasıyım, yağın anasıyım, imanını gevretirim..." diyorum. "Benim sözlerim yağ gibi kayar/ Plağın girintilerine girer..." *(kahkahayla gülüyor)* "Onların içine akıyorum ve kalıyorum..." Bunlar belki çok saçma geliyor şimdi ama, hiphop'ta kullanılan şeyler. Bir de tabii hemen böyle Türkçeye çevirince Almancadaki tadı olmuyor.

Yasaklar üzerine olan şarkı nasıl bir şey?

(sözleri hatırlamaya çalışarak kendi kendine mırıldanıyor) Yasaklar insanın göğsüne koyulmuş bir taş gibi, sanki ağır bir taşı insanın göğsüne koyuyorsun, kalbinin üstüne ağırlık veriyorsun, şimdi tam Türkçesini getiremiyorum. *(şarkıyı mırıldanıyor)* Bir de kendine koyduğun yasaklar var, onun üstüne dıştan gelen yasaklar da ekleniyor ve bu ağırlığın altında eziliyorsun.

Bu albümü Alman piyasası için yapıyorum diyorsun. Alman piyasasında, Almanca hiphop söyleyen bir Türk kızının dinleyicisi var mı?

Var. Çok var.

Kim onlar, nasıl insanlar?

Karışık. Çok karışık. Profesörlerinden tut, bu multi-kulti'cilerden tut, entellerden tut, normal işine giden insanlardan tut, onların çocukları, onların anne-babaları... Yani çok karışık.

Bir ortak paydaları var mı?

Merak ve değişik şeye sevgi. Kadınlar, açık sözlü bir kadın olduğum için hoşlanıyorlar herhalde, bir de ritmleri çok seviyorlar. Bilmiyorum, gelip bana öyle diyorlar, "sözlerin çok güzel, ritmlerin çok güzel" diyorlar.

Söyleşi: **Serkan Seymen**

Rojin

Onu ilk defa Fransa'da yaşayan bir Cocteau Twins hayranı arkadaştan duymuştuk. "Rojin diye bir kızın söylediği 'Öz' adlı parça dinledim, çok beğendim, o albümü bana bulabilir misiniz?" demişti. "Ya Hep Ya Hiç"i keşfetmemiz böyle oldu. Dinleyince meraklandık. Neler yok ki: Ciwan Haco besteleri, Lorca'nın "Kanlı Düğün"ü, "Burçak Tarlası"... Dinledikçe, o oturaklı sesin arkasındaki kişiliği –ve kimliği– merak ettik...

Tahterevalli duygusu

Rojin çok güzel bir isim, oradan başlasak; anlamı ne?..

Rojin Keser: Güneş ve hayat: "Ro" güneş, "jin" hayat demek. Şanssıma, nüfus müdürü babamın arkadaşıymış, adamcağız ürkerek, bir-iki harf oynatarak kimliğe yazmış. Bütün kardeşlerimin kimliklerinde de öyledir: Hepsininkine bir takım kurtarıcı harflerle yazılmış. Mesela, Dersim var, Dersin yazmış onu. Cudi'yi Cilli, Rojin'i Rujin yazmış... Yani, muhtemel bir yasal işleme karşı tedbir almış, sanki yanlış yazılmış gibi yapmış.

Kaç kardeşsiniz?

Beş. Dersim, Cudi, Rojin, Seve, Ruken. "Seve" elma demek, "Ruken" güleryüz... Ben çok çektim adımdan. İşyerine başvuruda bulunuyorum, insanlara Atatürk ilkeleri soruluyor, bana Hint Okyanusu'nun yüzölçümü... Kızılay Meydanı'nda, sırf arananlar listesinde Rojin adında bir kız var diye, sabaha kadar karakolda tutulup dayak yedim mesela. Adımla ilgili çok acı yaşadığım için, inat ettim, değiştirmedim.

Kolundaki dövmedeki resim ne?

Ejderha...

Niye ejderha?

Bilmiyorum, ağzından ateş çıktığı için herhalde. Ateşin çocuğu olmakla ilgili. Bana hep "güneşe karşı dayanıksızsın, ne biçim ateşin çocuğusun" derlerdi. Ama ateşin çocuğuyum ben.

Nasıl yani?

Şaka ediyorum... Ateşe tapınma aslında Yezidilikten gelme bir şey. Kürtlerin ilk dini Yezidilik biliyorsunuz, sonradan İslamiyeti kabul ediyorlar. Sanıyorum onunla ilgili ateşin çocuğu olma hikayesi. Çocukluğumuzdan beri yer etmiş.

Yezidilik nasıl bir din?

Pek fazla bilgim yok ama, tamamen sevgi temelinde, tabuları olmayan, Budizmle birçok ortak noktası olan bir din. Yezidilikte, İslamiyetteki o baskı, kadın - erkek ayrımı, o katı kurallar yok. Kızılderili inanışlarına da benzer tarafları var: Ateş, zılgıt, çığlık...

Yezidilik, günümüzde de Kürtler arasında yaygın mı?

Tabii, tabii. Büyük bir çoğunluk var Yezidiliği sürdüren. Almanya'nın Emmelich kentinde tam sınırda, tamamen sadece Yezidi Kürtlerin yaşadığını biliyorum.

Türkiye'den mi göçmüşler oraya?

Evet. Çok yıpratılmışlar. Mardin'de, Midyat'ta, Süryanîler olsun, Yezidiler olsun, gerçekten çok büyük hakaretler görmüşler, evleri yakılmış, yok edilmiş. Tıpkı Hamidiye alayları mantığıyla... Onlar da göç etmişler tabii ki.

Yezidilerin ibadetleri nasıl?

Güneşe ibadet ediyorlar. Bir nevi selam veriyorlar, sevgi gösteriyorlar; duaları güneşe, ışığa... Yezidilerde, şeytan her zor koşuldan kurtulabilen zeki bir varlıktır. Ona küfredemezsiniz, şeytan onlar için kutsaldır.

Doğum yerin neresi?

Adana. Annem Lübnan doğumlu, Suriye'de büyümüş. Babam Nusaybinli, sınırda yaşıyor, sınır ticaretiyle uğraşıyor. Babam Kürt, annem de Kürt, ama onda Araplık da var. Benim anadilim, evde sürekli Kürtçe konuşulduğu için Kürtçe. Arapça da biliyorum, çünkü annem-babam evde Arapça da konuşurdu.

Baban da Arapça biliyor yani...

Tabii, çünkü Mardin'in merkezi esas olarak Arap ağırlıklıdır, çevresi daha çok Kürttür. Bizim orada çok Ermeni de vardır.

Albümde Kürtçe şarkı yok...

Şirketin politikası aslında... Ben çok istedim, bir tane olsun diye... İstenmedi, ben de bir sakınca görmedim, herhangi bir dilde okumanın benim için bir sakıncası yok. Müziğin evrenselliği ve güzelliği önemli.

Çok sevdiğin Kürtçe bir türkü var mı?

Şivan Perwer'in bir parçası var: "Loy Loy" başlıyor, "loy loy" diye gidiyor...

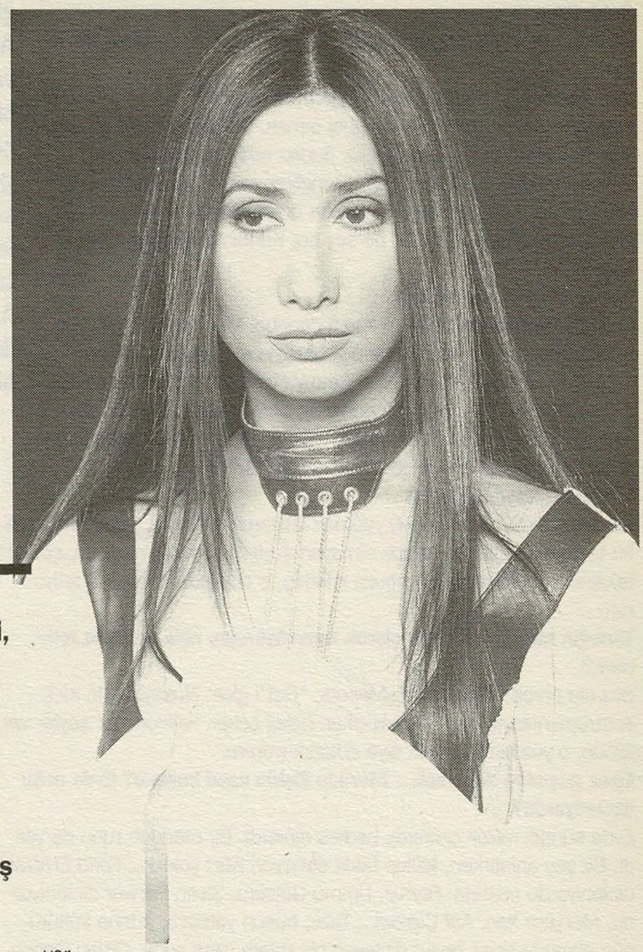

Ciwan'dan etkilendim tabii, ama benim asıl esin kaynağım fusion'ın üstadı Jaco Pastorius, ondan çok etkilendim. Hakikaten geniş yelpazesi var adamın; rock yapıyor, blues yapıyor, caz yapıyor, böyle bir zenginliği var.

O şarkıda ne anlatılıyor?

Sözlerde enteresan bir şey var, sadece bu şarkıya özgü değil, Kürt edebiyatında inanılmaz bir estetik var. Ayıp diye bir şey yok bir kere. Ciwan'ın bir şarkısı var, diyor ki, "ince kız ince kız / göğüslerin Antep pekmezi" ... Çok enteresan benzetmeler var. Bunları kadın şarkıcılar da söylüyor, öyle bir rahatlık var. Mesela, Musa Amca'nın (Musa Anter) köyüne gittiğiniz zaman, cinsellik üzerine inanılmaz espriler yapılır. Başka bir yerde bunu yaptığınız zaman, "ne kadar ayıp!" derler. Kürt edebiyatı çok zengin. Sanırım bunda Yezidiliğin etkisi de var.

O zengin edebiyatın içinde seni özellikle etkileyen isimler kimler?

İlk aklıma gelen, Arif Cizrewi. Ermenistan Kürtlerindendir. Çocukken Erivan radyosundan onu çok dinlerdik. Hakikaten çok iyi bir dengbej'dir. Sonra, Mıradko var...

Kemençeci Mıradko mu?

Evet, aslında kemençe Kürt müziğinde olmayan bir enstrümandır, fakat Mıradko hakkıyla kullanır.

Qerebeté Xaco da var...

Qerebete dengbej sayılmaz, biraz farklıdır, o alıp yorumluyor. Ciwan bunların son kuşağı. Dengbejlerden çok beslendik.

Dengbej nedir, kimdir? Biraz anlatır mısın?

Kelime anlamıyla söylersek, "deng" ses demek, "bej" de söyleyen. Savaşları, gündelik olayları direkt müzikal dille bize aktaran insanlara dengbej diyoruz. O zaman, dengbejler çok meşhurdu, enstrümansız, elleri kulakta, saatlerce yorulmadan şarkı okurlar. Arif Cizrewi bunlardan biri.

Dengbejlik sadece bir söz ustalığı değil, aynı zamanda bir hayat tarzı galiba. Bir dengbej nasıl yaşar?

Derviş gibi yaşar. Hüseinko vardı bizim, kördü, rebab çalardı. Adamın yaşantısında, "para kazanayım, mülk edineyim" gibi şeyler yoktu, hakikaten anarşist bir ruhu vardı. Dengbejlerde anarşist bir ruh vardır, bilinçsiz olarak belki, kavramlaştıramamıştır bunu. Dile getirdikleri halkın sancılarıdır; felsefi ve edebi tarafı da vardır... Ayrıca, komiği de var, bu pek bilinmez.

Ciwan Haco'ya çağdaş bir dengbej denebilir mi?

Ben diyemem açıkçası. Direkt o tür bir yaşam içinden gelip üretmiyor, Ciwan daha profesyonel; müzik eğitimi almış, bir takım parçaları yörelerden alıp farklı şekillerde besteler yapıyor. Ama onu dengbej olarak görenler de vardır tabii.

Peki, Şiwan?

Şiwan'ın farklı bir misyonu, farklı bir tarzı var. Daha otantik, daha yerel.

Sen kendini bir dengbej olarak görüyor musun?

Hayır. Benim ne haddime dengbej olmak. Gerçekten, ayrı bir şey, ayrı bir yaşam bakışı. Dengbejlik Budist rahip duygusu istiyor. Ben öyle olduğuna inanıyorum. Dengbejlere müthiş saygım var. Mülkiyetsiz, sahiplenmeyen insanlar onlar. Böyle bir duygum oluşamıyor maalesef. Çok zor bir şey bu. Kendime dengbej diyemem.

Kadın dengbej var mı hiç?

Pek yok. Benim tek bildiğim kadın dengbej Meryem Xan'dır. "Çeto" diye bir şarkısı var. İstemediği birisiyle evlenmeye zorlanan bir kadının öyküsüdür, sevgilisi Çeto'ya kavuşamamasının acısını anlatır. Meryem Xan tam bir dengbej, ama maalesef çıldırmış. Nusaybinliymiş, yıllar önce ölmüş. "Çeto" inanılmaz bir parça. Ama onu bilen çok az kişi var. Otantik, sadece sesle...

Dengbejler derviş gibi yaşar. Anarşist bir ruh vardır onlarda, bilinçsiz olarak belki. Dile getirdikleri halkın sancılarıdır; felsefi ve edebi tarafı da vardır. Ayrıca, komiği de var, bu pek bilinmez.

Keşke koysaydın albüme...

Bir dahakinde böyle bir şey yapmak istiyorum aslında. İçiçe, ama yine bu tarzdan, bu tattan kopuk olmayan şeyler yapmak istiyorum, çünkü tekseslilik hakikaten ruhumuza işlemiş, o duygudan arınmak istiyorum...

Yaptığın müziği folk-rock olarak tanımlıyorsun, niye özellikle folk-rock?

Beş-altı parça Doğu havalı. Mesela, "Gel"i gidin Nusaybin'de rock enstrümanlarıyla çalın, adam çıkar, halay çeker. Folklorik bir şeyler var içinde, o yüzden folk-rock diye adlandırıyorum.

Biraz geçmişe dönersek... Müzikle ilişkin nasıl başladı? Evde neler dinleniyordu?

Evde sürekli müzik çalınırdı, herkes dinlerdi. Bir meddah ruhu da vardı. Bir şey anlatırken, kalkıp taklit etmeyen Kürt yoktur... Ferid El-Atraş dinleniyordu mesela. Feyruz, Ümmü Gülsüm, Şivan Perwer dinleniyordu, Meryem Xan, Arif Cizrewi... Tabii, bunun yanısıra, Adana kültürünün etkisiyle Ferdi Tayfur dinleyen bir ablam vardı evde. Orhan Gencebay da dinlerdi.

Oturup toplu olarak müzik dinleniyor muydu?

Tabii, tabii, ağlanırdı, dinlenip ağlanırdı. Mesela, "Lori" (Ninni) diye bir parçası vardı Şiwan'ın, oturur hep beraber ağlardık.

O günlerde kitaplarla aran nasıldı, neler okuyordun?

O günlerde, 70'li yılların rüzgarıyla, Mitka Gripceva'nın "Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum"unu ve benzeri romanları okuyordum. Daha sonra, Fakir Baykurt'un romanlarına sardırdım. Mitka Gripceva beni çok etkilemişti. Sonra, "Kızıl Yıldız" vardı... Hep tabii, göç mahallesinin etkileri...

Nerede oturuyordun?

Hürriyet mahallesinde, tam bir göç mahallesiydi... Etnik bir dünya, istesen de istemesen de... Adana insana Barbara Cartland okutmuyor, Mitka Gripceva okutuyor... Ayrıca, yaşam biçimi, sınıfsal konumundan dolayı, istesen de istemesen de kafanda iz bırakanlar böyle şeyler oluyor.

Konservatuara gitmeye nasıl karar verdin?

Okulda hocalarım "konservatuara git" diyorlardı... Aileme konservatuara gitmek istediğimi söylediğimde, bayağı bir sopa yedim. "Soytarı mı olacaksın, kötü kadın mı olacaksın" diye... "Bizim babalarımızı eğlendirirdi herkes, şimdi sen mi herkesi eğlendireceksin?..."

Fakat, yine de izin verdiler sonuçta, öyle mi?

Ben kaçtım. *(gülüyor)* Bir gün çantamı hazırladım. Günlerce planladım, yatağın altına koydum. Ve sabah annemin babamın uyanmadığı bir saatte evden çıktım.

Ferdi Tayfur dinleyen ablana söylemiş miydin?

Evet. *(gülüyor)*

Ne demişti?

"Kızım, sen delisin" demişti, "bak okuyorsun, otur memur ol, öğretmen ol". Nitekim, kendisi öğretmen oldu.

Sen de çantayı kaptın, kaçtın...

Evet, çantayı kaptım, kaçtım. Takılarımı bozdurdum bir güzel. Adana'dan otobüse bindim. Sınava girdim Ankara'da. Adana'daki belediye konservatuarındayken, Ankara'nın en iyi konservatuar olduğunu duymuştum.

Adana Belediye Konservatuarı'na izin vermişler miydi?

Tabii, ona haftasonları ve akşamları gidiyordum. "Artık bıktık bu kızdan, git bari" diyorlardı, "ama, uzatma bu işi..." Ankara'da sınavlar art ardaydı, bir ay kadar. Sonuçta Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı'nın Tiyatro bölümüne girdim.

Bu arada, ne yiyip ne içiyordun, nerede kalıyordun?

Orada sınava beraber girdiğim, hasbelkader tanıştığım insanların evinde kaldım, bir ay boyunca. Yarım ekmek, üçgen peynirle... Mahsun'ca oldu bu gerçi ama... *(gülüyor)* Sonra, okula girdim. Jeton satarak ve okulun karşısındaki benzin istasyonunda araba camı silerek okula gittim. Sonra, barlarda şarkı söylemeye başladım.

Niye müziği değil de, tiyatroyu seçtin?

Şan eğitimi zaten onun içinde olduğu için, geçiş yapacaktım. Tiyatro aşkı da vardı, tiyatroya devam ettim zaten, haftasonlarında barda şarkı söyleyip haftaiçinde devlet tiyatrosunda oynuyordum... Ankara bana Brecht'i tanıttı. Ve Çehov'u... Hayatımdaki tabuları kırmamda, kendimi ifade etmemde, hedeflerimi belirlememde tiyatro çok katkıda bulundu. Çok oyun okudum o yıllarda. Milli Kütüphane'yle okul arasında gidip geliyordum. Ailem takip ettiriyormuş, kız ne yapıyor diye. Bakmışlar, "habire koca bir binaya gidiyor, bir okula gidiyor, bir oraya gidiyor, başka bir yere gitmiyor" demişler. *(gülüyor)*

O günlerde seni derinden etkileyen bir kitap, bir oyun oldu mu?

Murathan Mungan'ın "Taziye"si... "Taziye"nin cümle kurgusu, dili, betimlemeleri, imgeleri tamamen o topraklardan gelip kenti anlamaya çalışan bir dil. Oradaki öldürülen hasta kadını kendime çok yakın buldum. Orada geçen isimler, mesela Heja, beni çarptı.

"Taziye" ile Fakir Baykurt'un "Yılanların Öcü" arasında bir paralellik var mı?

"Yılanların Öcü"ne çok fazla benzeyen bir hikâyesi var "Taziye"nin. Bir töre, bir yasa var ve bu yasaya karşı koyan, dediğinde direten bir kadın var. Sonuçta, töreye mahkum ediliyor. Şu anda da, gazetelerde okuyoruz, bir sürü namus cinayeti... "Taziye"de birbiriyle kanlı iki aileden birinin kızı var. Birisi kasrın kapısını açıyor ve bu kadının kocası öldürülüyor. Kadın karşı aşiretten olduğu için kapıyı onun açtığı ve kocasını öldürttüğü söyleniyor. Ve kadını genç oğluna öldürttürüyorlar. Bu beni çok çarpmıştı. Nitekim, aynı olay, benim aile çevremden birisinin başına geldi. Başkasıyla ilişkiye girmiş bir kız dağa kaldırıldı ve öldürüldü. Ben o anlamda, kendimi şanslı görüyorum. Şurama bir kurşun yiyebilirdim. Beni o koca binayla konservatuar arasında gidip gelmem korudu.

Müzikle ilişkin nasıldı o sıralar, neler dinliyordun, seni kimler etkiliyordu?

İbrahim Tatlıses dinliyordum. Gerçekten zevk alarak; onun o eski uzunhavaları... Müthiş bir gırtlağı var. Bir Led Zeppelin'den çok etkilendim. Özellikle "Kashmir"den. O parçanın özünün Ortadoğu'dan beslendiğini biliyorsunuz. Bu alaşım beni çarptı. Bir de Laura Branigan'ı çok severdim. Aziza Mustapha Zadeh de çok hoşuma gidiyordu. Zorlama bir ses gösterisi gibi geliyordu bazı parçalarda ama, ritmleri etkileyiciydi.

Ankara'da barlarda şarkı söylediğinden bahsettin. Ne tür şeyler söylüyordun?

Kürtçe söylüyordum, türkü söylüyordum. Özgün müzik tarzı şeyler, Beatles'ın "Yesterday"i, "Let It Be"si gibi yumuşak parçalar söylüyordum.

Nasıl bir atmosfer vardı o barlarda?

Tamamen, geçmişe büyük bir özlem vardı. Belki şimdi de öyle, her on yılda bir, öbür on yılımızı mı özlüyoruz ne? Hep bir özlem var. Ama bar şarkıcılığı ya da bar atmosferi derseniz, bir şarkıcı için gerçek bir işkence. Çünkü insanlar eğlenmeye çalışırken siz orada duygu satıp bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz. Ankara'nın dinleyicisi çok daha seviyeli İstanbul'a nazaran. Gerçekten, tiyatro seyircisi de öyle. Çok sıcak, samimi, değer veren bir yanı var.

O barlarda senden en çok hangi şarkı isteniyordu?

Kürtçe söylediğim şarkılar olurdu bazı yerlerde. "Lori Lori"yi söylüyordum. "Lütfen çıplak sesle söyle" diyorlardı bana. En çok o ilgimi çekiyordu, ben de çıplak sesle söylüyordum.

Kürtçe şarkıların dışında ne isteniyordu?

Özgün müzik parçaları isteniyordu. Özgün müziğin yeni çıktığı dönemdi. Başka, en çok istenen parça "İspanyol Meyhanesi"ydi tabii...

O dönemlerde, Kürt meselesi Türkiye'nin gündemine çok ciddi bir şekilde girdi. O sıralarda neler düşündün, ne gibi duygularla yaşadın?

Bu sorunun dünyanın her yerinde olduğunu düşünüyorum. Dünyanın her yerinde, sistemler varoldukça, böyle sorunların olacağına inanıyorum. Bu tamamen insanın egosuyla, sistemin egosuyla ilgili bir durum bence. O yıllarda da çok yoğun olarak hissettik tabii, aile çevresi, aşiret, ilişkiler... Çünkü, istesen de istemesen de, yabancı kalamıyorsun.

Albümde Ciwan Haco'dan üç parça var... Müzik anlayışında Ciwan'ın yeri ne? Ciwan'ın lirikleri hep geleneksel kültürden geliyor, ama Kürt müziğini bir yere getirmek gibi, ilerletmek gibi bir derdi pek yok. Müziğinde ise sürekli bir arayış içinde. Bir yaptığı caza benziyor, biri blues'a, folk-rock'a... Ciwan'ın bu yaklaşımının senin üzerinde etkisi oldu mu?

Ciwan'dan etkilendim tabii, ama benim asıl esin kaynağım fusion'ın üstadı Jaco Pastorius'tur. Hakikaten geniş yelpazesi var adamın; rock yapıyor, blues yapıyor, caz yapıyor, böyle bir zenginliği var. Ve güzel yapıyor, basketbolcu olmasına rağmen. Ciwan şarkılarına gelince... Annem Suriye'de büyüdüğü için, Haco ailesiyle yıllardır tanışıyoruz. Dolayısıyla, Ciwan seneler-den beri görüştüğümüz bir insan. Bana albüm yapmam gerektiğini, barlarda şarkı söyleyerek hiçbir yere varamayacağımı söyledi. "Elinde bir albüm olursa, bu, duvara astığın diplomaya benzemez" demişti bana. Sesimin sağlam bir ses olduğunu, bana destek vereceğini söyledi. Ben de beğendiğim üç tane aşk parçasını, özellikle aşka dair parçalarını aldım.

Ankara'da Milli Kütüphane ile okul arasında gidip geliyordum. Ailem takip ettiriyormuş, kız ne yapıyor diye. Bakmışlar, "habire koca bir binaya gidiyor, bir okula gidiyor, bir oraya gidiyor, başka bir yere gitmiyor" demişler.

Sözler kimin?

Sözler benim. Müzik Ciwan'ın. Tamamen değişti aslında, Ciwan'ın orijinaline çok da benzemeyen, benim kattığım şeyler var. Dinlediğinizde "a, bu o mu?" diyorsunuz. Ben oradan alınan ezgilere sadık kalmak, saygılı olmak adına Ciwan'ın adını yazmak zorunda hissettim kendimi. Albümdeki Ciwan bestelerinden "Yar De"nin sözleri Gülbahar'a ait.

Gülbahar'la nereden tanışıyorsunuz?

Türkü Bar'da söylemeye başlayacaktım, Gülbahar'la orada tanıştık ve tanışır tanışmaz, onda İstanbul'da hiçbir kadınla yakalayamadığım bir elektriği yakaladım. Herhalde Gülbahar'da toprak kokusu var. İnanılmaz doğaldır, sıcak bir insandır. Pir Sultan'ın torunu olduğu için mi ne? Bu piyasadaki hiçbir sanatçıya benzemez, ne tavır olarak, ne de ego olarak. O yüzden birbirimizi çok sevdik. "Kadın kadının kurdudur" lafı var ya İstanbulluların, biz hiç birbirimizin kurdu olmadık, birbirimizin dayanağı olduk. Sürekli görüşürüz, bestelerini okur bana. Çok dolu ve dengbej ruhuyla yaşayan ender insanlardandır.

Albümde "Kanlı Düğün" var, Lorca'ya ilgi duyman nasıl oldu?

Lorca'yı tahteravalli duygusu yüzünden çok benzetiyorum kendime. İki şey arasında kalmak. Adana'da büyüyüp, başka bir kültürü de alıp dengede durmaya çalışmak... Lorca'nın İspanya'daki durumunu Ian Gibson kitabında çok güzel anlatıyor. Cumhuriyetçilerin yanında yer alır, milislerin elinde vurulur Lorca. Tıpkı Charlie Chaplin'in ya da Sean Connery'nin içinde bulunduğu durum gibi... Adam İskoçya'nın bağımsızlığını istediği için aforoz edilmişti. Birçok sanatçı, dünyadaki birçok insan tahteravalli duygusunu yaşamıştır. O anlamda, Lorca'yı çok seviyorum. Lorca'yı Murathan Mungan'a çok benzetiyorum. Dili çok benzer Lorca'nın Murathan'a. Geleneksel dili, imgelemleri, eski unutulmuş kelimeleri kullanışları... Sanduka gibi büyülü, mistik, üzeri açılmadık kelimeler Lorca'da da vardır. Murathan'dan sonra keşfettim Lorca'yı.

Niye özellikle "Kanlı Düğün"?

İnsanların yaşamlarının mutlu olmadığını, hayatın aslında acı olduğunu hatırlatır bana hep "Kanlı Düğün". Aragon'un dediği gibi, "mutlu aşk yoktur", bunu söyleyebilirim ancak. *(gülüyor)*

Bir de bizlerin Tülay German'la tanıyıp sevdiğimiz "Burçak Tarlası" var albümde...

"Burçak Tarlası"nda da yine töresel bir şey var. Tavır gösteren bir kadın, tarlada birkaç kadınla beraber olan bir ana, sahte yüzlü bir erkek... Kadınsal bir şey, kendimle özdeşleşen bir şey...

İki parçada, "Nadas" ve "Öz"de, sesini diğer şarkılardan çok farklı bir şekilde kullanıyorsun; Cocteau Twins'i anımsatıyor biraz.

Her şarkıda farklı ses kullanmak gibi bir takıntım oldu. Albümdeki her şarkının başka bir karakteri, başka bir kimliği olduğuna inanıyorum. Bundan sonraki albümlerde de böyle şeyler olsun istiyorum.

Kürtçe ya da Arapça şarkı olacak mı?

Düşünüyorum, ilerde. Bu albümün başka dillerde okunmasını önerdiler bana, şansı olacağını söylediler. Öyle bir şey de yapmak istiyorum açıkçası. Kendime sakladığım Kürtçe şarkılar, besteler var. Şu anda söylemek istemiyorum onları. Ortam hazır değil. Siyasî söylemli şeyler değil. İnsanlar albümden çok kökenimle, kimliğimle ilgileniyor. Bu benim problemim değil, ülkenin problemi. Onlara ilginç geliyor: Kürt, kadın, rock'çu... Tamamen kökenime dair sorular soruyorlar. Açıkçası, bu da çok hoşuma gitmiyor. Sonuçta, albümün yelpazesi benim kökenimle ilgili dahi olsa, ortada bir albüm var, onunla ilgilenilmesi beni daha çok etkileyecektir.

Albümün adı niye "Ya Hep Ya Hiç" ?

(gülüyor) Şarkının içinde "ya hep ya hiç" lafı yok, "ya senle ya da hiç" var. Ama albümün adını "Ya Hep Ya Hiç" koydum, çünkü hepimizin bir şeyleri savunurken, söylerken, hep iki arada bir derede bir tavrımız var. "Ya Hep ya Hiç" bu söyleme karşı. Samimi, açık, net: Ya hep ya hiç!

Söyleşi: ***Serdar Giritli - Yücel Göktürk***

1 Harfin 1 Yıllık Öyküsü

Çetin Altan
Kral Öldü, Yaşasın Kral
Sobe
2027 Yılının Anıları
Ben Milletvekili İken

Selim İleri
Ay Hala Güzel
Biten (İki) Yüzyıl
Kırık İnceliklerin Şairi: Behçet Necatigil

Mehmet Rifat
Gösterge Eleştirisi
Homo Semioticus

Ahmet Cemal
Okuyan Gençliğe Mektuplar

Aydın Engin
Ben Frankfurt'ta Şoförken

Tarık Günersel
Kumlaşmak

Ahmet Mithat
Karı koca Masalı

Halid Ziya Uşaklıgil
Valide Mektupları

İshak Reyna
Dokuz'dan Sıfır'a

Platon
Gorgias ya da Retorik Üstüne

Jonathan Swift
Alçakgönüllü Bir Öneri

Honore de Balzac
Hazırlayan: Mehmet Rifat

Aleandre Dumas fils
Kamelyalı Kadın

Jules Verne
2890 Yılında

Roland Barthes
Ara olaylar
Göstergebilimsel Serüven

kaf
Büyükparmakkapı Sokak
20/A Beyoğlu
0212 292 0639

Serüvenciler

Serüvenciler yeni bir grup, ilk albümleri "Veda"nın da daha dumanı tütüyor ama, grup üyeleri tanıdık: Tuncay Akdoğan'ı Kızılırmak'tan tanıyoruz, Uğurcan Sezen ve Gürsoy Tanç'ı Zuğaşi Berepe'den. Vokalde Serdar Şengül var, darbukada Remzi Çoban. Yine de en meşhurları, Kürt müziğinin önemli sesi Fırat Başkale. Arabeskten rock'a uzanan geniş bir alanda maharetle icrayı sanat eyleyen Serüvenciler'e bakınca aklımız Nuh'un gemisine gitti, öyle başladık...

Karmaşa çorbayı yarattı

İlk olarak gruba bakınca Nuh'un gemisi geliyor akla...

Tuncay Akdoğan: Gerçekten Nuh'un gemisi gibiyiz. Eleman olarak birçok tarzdan müzisyen var aramızda. Yıllardır hep sentez yapmaya çalışıyoruz. Özgün müzik dedikleri, bana göre kimliği olmayan bir müzik ortaya çıktı. Şimdi bunu aldık ve kimlikli hale getirmeye çalıştık. İlk albümümüzde çok fazla sindirdik mi bunu? Emin değilim, biraz karışık bir albüm oldu ama başlangıç olarak iyi. Solistlerimizden birisi konservatuarın sanat müziği bölümünden mezun. Diğeri Kürt müziğinin bana göre iyi seslerinden birisi, Fırat Başkale. Uğurcan ile Gürsoy Lazca rock yapan Zuğaşi Berepe'den geliyorlar. Rock, hiphop, tekno... Her şey var. Benim nereden geldiğim belli değil. Daha doğrusu karmaşık.

Peki bu kadar insan nasıl bir araya geldi?

Tuncay: "Rock Gazel" adında bir parçam vardı. Bu parçanın demosunu kaydetmek için Sony, Fırat ve beni stüdyoya sokmuştu. O parça için stüdyoda Fırat'la epey boğuşmuştuk. İkili bir tasarımız vardı. Sonra kaldı o iş. O zamanlar Serüvenciler fikri vardı aklımda. Altyapılar için kafamda bu işi en iyi yapacaklarını düşündüklerim Zuğaşi Berepe'ydi. Onların dağılmasını bekledim. *(gülüyor)* Onlar dağılınca atmaca gibi atladım üstlerine. Gürsoy ve Uğurcan katıldı aramıza. Dört yıllık bir geçmişi var grubun. Bu süreçte pek çok arkadaş girdi çıktı gruba. Bir dönem Arapça söyleyen bir solistimiz vardı. Bu beni heyecanlandırıyordu tabii. Ama o da evlenip gitti. Daha sonra albümün kayıtları başladı. Bir de demirci ustamız var: O da darbuka, perküsyon çalıyor. Beyoğlu'nda bildiğiniz tüm barların demirlerini yapan adamdır. Mısır'da darbuka öğrenmiş bir adam. Şimdi duyduk ki bir de bateri çalıyormuş. Barlarda kendi kendini geliştiriyormuş. İşte böyle garip bir grup olduk...

Yıllardır hep sentez yapmaya çalışıyoruz. Özgün müzik dedikleri, bana göre kimliği olmayan bir müzik ortaya çıktı. Şimdi bunu aldık ve kimlikli hale getirmeye çalıştık. İlk albümümüzde çok fazla sindirdik mi bunu? Emin değilim, biraz karışık bir albüm oldu ama başlangıç olarak iyi.

"Rock Gazel" neden albümde yok?

Tuncay: Çünkü Fırat sözlerini ezberleyemedi. *(gülüyor)* Uzun geldi sözler. Kağıttan bakıp okumaya kalkınca parça 12-13 dakika sürdü.

Yıllardır pek çok sol müzik grubunda çalışıyordunuz. Serüvenciler fikri nasıl ortaya çıktı?

Tuncay: Grup Yorum, Kızılırmak gibi gruplarda çaldım. Onlarla hoş şeyler yapmama rağmen asıl istediğim müzik o değildi. Biraz rock olsun, biraz orient olsun istiyordum. Arabeske bulaşmak istiyordum. Dört sene boyunca bilgisayarlarda demolar yaptım. Tek başıma altyapılarını yapıp parçaları okumuştum. Ama bir grup kurmak istiyordum. Dışarıdan adamları getirip, paralarını verip bir albüm kaydetmek istemiyordum. Tabii grubu kurarken zorlu bir süreç yaşadık. Parasızlık çektik, sekiz-dokuz kişiyi bir arada tutmak zor oldu. Kimisi gitti. Şu anda kalanlar dört yıllık süreçten süzülmüş olanlar. Altyapılar dört yıl sürdü ama stüdyoya girdiğimizde benden çıktı olay. Sonunda ummadığım bir müzikle karşılaştım. Beni aştı açıkçası. "Sokak Çocukları" şarkısını kaydederken "darbuka çalalım, şurayı şöyle yapalım" diyordum. Onlar da "sakin ol" diyorlardı. Sonunda çaldırdım darbukayı, ama şimdi ara bul albümde darbukayı. Başka bir sound oldu. Provalar sırasında albümün son parçası "Wıy Laho" ortaya çıktı, parçayı dinler dinlemez "orient-rock'tan vazgeçiyorum, benim istediğim müzik bu işte!" dedim. Ama böyle bir sound çıkarmamız için birkaç albüm daha yapmamız gerekir.

Orient-rock sizin için ne ifade ediyor?

Tuncay: O bana özel bir şey. Ben Adana'da büyüdüm. Arabım. Arap müziği dinleyerek büyüdüm. Daha sonra İstanbul'a geldim. Devrimci oldum. Cezaevine girdim, çıktım. Grup Yorum'dayken Ruhi Su geleneğini seçtik. Batı'ya bakalım dedik, Inti-Illimani'leri gördük. Derken marşlara yöneldik. Çok tatmin edici bir müzik değildi. Kızılırmak'a geçtim. Türkülerin daha çağdaş yorumlanması derken o da tıkandı bir yerde. Kafamda kendi bölgemdeki müziği yapmak yatıyordu. Devrimcilerin karşı çıktığı arabesk müziğini yapmak istiyordum. Halkın yarattığı bir müzik olduğu için çok saygı duyuyordum ona. Ama çalıştığım gruplarda darbuka veya keman kullandırmak istediğim zaman hep arabesk denildiğini gördüm. Türkiye'de yapılan rock da ilgimi çekiyordu. Zugaşi Berepe'yle flörtüm Kızılırmak'tayken başlamıştı. 80'li yıllarda rock gruplarına konserler düzenlerdim. O yıllarda hep "Türkiye'de kimse rock dinlemiyor" derlerdi. Ama onlardan on yıl evvel Cem Karaca tüm Türkiye'ye rock dinletmişti. Demek ki sizin diliniz yabancı. Yavaş yavaş bu ülkede rock dinler olduk. Ne yazık ki Özlem Tekinler, Haluk Leventler önünü açtılar. Bütün bunlar yüzünden içimde kalan Arap müziğiyle rock müziği arasında gidip geldim. Kızılırmak'tayken rock yapmayı denemiştim birkaç parçada, ama ne solist, ne de müzik buna elverişliydi. Ne yapsak olmadı. Zugaşi Berepe'ye girmek istesem, grupta yerim yoktu. Hangi enstrümanı çalacaktım?

Peki sizler için bu müzik ne ifade ediyor?

Gürsoy Tanç: Zuğaşi, Uğurcan ve benim için bir okuldu. Orada çok şey öğrendik. Kafalarımız çok açıldı. Bundan üç yıl önce Tuncay böyle bir teklifle geldiğinde bir prova yapmıştık. Güzel geçmişti prova. Ama daha sonra bir süre görüşmedik. Tuncay tekrar teklifle geldiğinde bizim de dağılma sürecimize denk gelmişti. Bir şeyler yapmak istiyorduk. Tuncay'ın albümde olmasını istediği besteleri vardı. Onlar üstüne çalışmaya başladık. Tabii çok kavga etmeye başladık. Gerçi hâlâ ediyoruz. *(gülüyor)* Provalar Zuğaşi'ye bir darbuka katılmış gibi geçiyordu. Fırat Kürt kimliğini, Tuncay Arap kimliğini yansıtıyordu. İlk günlerde Kazım Lazca söylüyordu. Dolayısıyla orient-rock'u aşan bir durum ortaya çıkmıştı. Şekillenmemiz böyle oldu. Albümde Tuncay, Fırat ve benim bestelerimiz yer aldı. Renkli bir müzik ortaya çıktı. "Süper bir şey yaptık, off" filan demek istemiyorum. Bu anlamda rahat değilim. Çünkü sonuna kadar tatmin olmadım diyebilirim. Ama emin olun ki bu albümün çıkması çok zor oldu.

Foto: Şahan Nuhoğlu

Tuncay: Zorluğun en büyük nedenlerinden birisini ben söyleyeyim: Arap ve rock sentezindeki en büyük zorluğu mikste yaşadık. Kayıtları ve miksi yapan Zuğaşi'nin eski basçısı Metin Kalaç'ı epey yorduk. Çaldırmışız tüm holloları, darbukaları, gitarları... Perküsyonları gömdüğün zaman rock oluyor, darbukaları çıkardığın zaman orient oluyor. Ben solistlerin seslerinin gömülmesini istemiyordum, onlar istiyordu. 140 saat kayıt yaptık ama 183 saat miks sürdü.

Tuncay: Perküsyonlarımız yetmedi, Laço Tayfa'dan Mehmet Akatay'ı çağırdık. Kemanları Saim Perker'lerin Batı grubu yerine alaturkacılardan oluşan A Takımı'na çaldırdık. Her şey miksте ortaya çıktı. Tabii Serdar'ı unutmamalıyım: O da sesiyle grubun ilginç bir yanıydı.

Siz nasıl katıldınız gruba?

Serdar Şengül: Bir barda sevilen şarkıları çalan

38→

bir rock grubunda çalışıyordum. Tuncay'la orada tanıştık. Bana grupta çalışma teklifi getirdi. Tabii ben hemen irkildim. On senedir müzikle uğraşıyordum, klasik Türk müziği eğitimi alıyordum. Ama profesyonel bir gruba dahil olmak istiyordum. Gürsoy'u daha önceden tanıyordum. Ben de katıldım gruba.

Gürsoy: Biz kayıt yaparken bazen bakıyordum, Tuncay'la Serdar kafa kafaya vermişler. Serdar'da Türk müziği gırtlağı var, ama Tuncay daha "macun"lu okumasını istiyordu. "Daha halk, daha halk, daha halk..." diye diye kafasına girdi.

Serdar: Aslında ben arabesk dinleyerek büyüdüm. Halk müziği ve sanat müziğini de fazla dinlemedim.

Tuncay: Ne arabeski allahsız! Cengiz Kurtoğlu'na arabesk mi diyorsun? *(kahkahalar)* Serdar'ın Cengiz Kurtoğlu havasını yıkmak için çıldırdım.

Serdar: Sesim benziyor, ne yapayım?

Gürsoy: Bir ara da Faruk Tınaz gibi okumaya kalktı... *(kahkahalar)*

Beyoğlu'yla çok ilişkisi olan bir albüm "Veda". "Sokak Çocukları" bu şarkılardan birisi. Beyoğlu size ne ifade ediyor?

Tuncay: O çocuklarla çok yaşadım ben. Dört sene evvel her şeyimi, evimi, ailemi, grubumu, çevremi sıfırlayıp geldim. Sıfırı görmek için geldim. O dönem benim en dibi görmek istediğim bir dönemdi. O çocuklarla kalmak, yaşamak istedim. Sadece bir fantezi değildi. Beyoğlu işte ya... Sabah güneş vurmaya başlıyor. Kışın bir yerden güneş gelmeye başlıyor. Mazgalların üstünde yatıyor çocuklar, ısınmak için. İnsanlar gelip geçiyor. Acele acele işlerine yetişmeye çalışıyorlar. Akşamları gezmeye çıkıyor insanlar. Beni görüp "hadi gel, seni kurtaralım" diyorlar. "Ben sizi kurtarmak için yola çıktım, deli misiniz, siz beni nasıl kurtaracaksınız?" şeklinde bir duygusallıktı benimkisi. Onun müziğini bir türlü yapamıyordum. Gürsoy geldi, pat diye koydu ortaya parçayı. Gerçi boğuştuk biraz, "benim bestemi değiştiremezsin" filan dedim ama, sonunda onun dediği ortaya çıktı. Eline sağlık, çok güzel oldu. Ama şunu farkettim: İçinde yaşamana rağmen dışarıdan bakıyorsun. Hâlâ söylüyorum, o çocuklar hiçbirimizin umurunda değil. Vicdansız belki... Sinema çıkışında yanımıza yapışan çocuklar, "abi bir şarap parası ver" diyen çocuklar onlar... Biraz da mecbur kaldık. Herkes koşturuyor, herkesin bir hayat mücadelesi var. Devrim yapmak için yola çıkmışız ya, kenara çekilemiyoruz. Sonuna kadar gitme inadımız var. Bütün bu karmaşa böyle bir çorbayı yarattı. Aslında "Sokak Çocukları"nı kullanmak istemiyordum. İçimde kalsın diyordum. Onları kullanacaksın, şarkı yapacaksın ve kaset satacaksın. Ama zaten yapılan her beste çocuğunu satmak gibi bir şey.

Sizi sokaklardan kurtarmak isteyen insanlar bu albüme nasıl tepki verdiler?

Tuncay: Bana tepki vermediler. Çünkü aşağı yukarı on yıldır bu kavgayı yapıyorum ben onlarla. Diyorum ki, ilk iki parçayı albümden çıkarırsan, arabesk diyebileceğim parça yok. İnsanlar ilk iki parçadan dolayı albüme "arabesk olmuş bu" diyorlar. Belki deneme olsun diye yaptık. Gerçi bana kalsa albümün tamamını böyle yapardım ama, biz birlikteyiz, böyle de çok güzel oldu. Artık o eleştiriler çok önemli değil.

Serdar: Barlardan tanıdığımız, çevremizde gördüğümüz insanlardan albümden bir şey anlamayanlar oldu. İlk dinleyişte burun çevirdiler. Ama bir vücut salonuna gitsen, hemen "ben bir ayda üçgen vücut istiyorum" diyemezsin ki. En az altı ay geçmesi gerekir. Bizim albümü de öyle nitelendiriyorum. Hazmı kesinlikle kolay değil. Biraz çaba istiyor. Birbirini izleyen her parça diğerinden çok farklı çünkü.

Gürsoy: Albümle ilgili bana gelen her eleştiride bir eklektisizmden bahsediliyor. Ben bunu çok haklı ve normal buluyorum. Bu insanlardan çıkan bir ürünün içerisinde eklektik bir durum olabileceğini ben de görebiliyorum. Tartışmasını da çok yaptık. Hayatlarımızda da yapıştırma çok şey var. Üstümüz rengarenk elişi kağıtlarıyla dolu. Dolayısıyla bu albüm de öyle bir şey. Bu insanlar bir araya geldi ve kim cebinde ne varsa bunu ortaya koydu. Her türlü eleştiriye açık bir albüm, ama bunu abartmanın da, yermenin de çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Ben gözümü kapatıp albümü dinlerken, stüdyodaki hallerimizi, stüdyo öncesi yaşadıklarımızı, bu insanların daha önceki hayatlarını düşünüyorum. Garip aslında... Bu röportaj sırasında bu kadar çok şey söyleyeceğimi zannetmiyordum. *(gülüyor)* Bunları daha önce düşünmemiştim çünkü. Şimdi ben de şaşırdım.

Spartaküs'ten Che'ye hep düşlerimizin kahramanları olarak yaşamış insanlar var. Biz kahraman olmak istemedik, ama onların yolunu anlatmak istedik. Dünyayı pisliğinden arındırabilir miyiz? Sanmıyorum, ama nefes alabileceğimiz kadar bir pay bırakalım hiç olmazsa.

Asıl Fırat Başkale şimdi neler düşünüyor? Herkes sizi Kürt müziğinin bir sesi olarak görüyor...

Fırat Başkale: Bugüne kadar sekiz albüm yaptım. İkisi Türkçe, gerisi Kürtçeydi. Ben Kürt müziği yaptığımı söylemiyorum. Böyle bir iddiam da yok. Sadece politik bir süreç yaşadım. Bu ülkede Kürt müziğinin varolması gerektiğini ve birilerinin buna öncülük yapması gerektiğini düşünüyordum. Ben Kürtçeyi yirmi yaşıma kadar doğru dürüst bilmiyordum, hâlâ çok iyi bildiğimi söyleyemem. Hakkari, Van yöresel Kürtçesini konuşuyorum sadece. Bugüne kadar yaptıklarımın tipik Türk halk müziği kasetlerinden hiçbir farkı yoktu. Sadece dili değişikti. "Kürtçe sözlü Türk halk müziği" gibi bir şey oluyor yani. *(gülüyor)* Kürt müziğinin kendine göre orijinal bir sound'u var, mistik yanı var, bunlara hiç dikkat etmedik. Kürt müziğini anlatabilmek benim haddim ve harcım değil. Bunu kim yapabilir? Şivan Perwer yapabilir mesela. İnanılmaz bir gırtlak yapısına sahip, Kürtçeyi çok iyi bilen birisidir Şivan. O anlatabilir. Biz Kürtçe müzik yapıyoruz, ama konuşurken Türkçe düşünüyoruz. Müziği yaparken bile Türkçe düşünüyoruz. Şimdi herkes şaşırıyor, "Fırat'ın Serüvenciler'de ne işi var?" diyorlar. "Devrimci müzik" yapan bizler hep Avrupa'da birbirimizi tanırız. Tuncay'ı Kızılırmak'la katıldığı bir Avrupa konserinde tanımıştım. "İyi, efendi bir adam" der geçerdim. Geze geze, göre göre tanırsın insanları. Derler ya, gez Konya'yı gör dünyayı... Konya'ya da hiç gitmedim ha... *(gülüyor)* Tuncay bir gün bana "Rock Gazel" teklifiyle geldiğinde "iyi birine benziyorsun, okuyayım bari" demiştim. İlişkimiz böyle başladı. Bu işin en büyük yanı duygusallık. Ne kadar sanat yapılmış, ne kadar etnik malzeme var içinde, ne kadar rock, ne kadar caz var? Bunlar beni ilgilendirmiyor. Beni duygular daha çok ilgilendiriyor. Sonuçta ben bu adamı sevdim. Onda kendimi buldum ve bir gün ona dedim ki, "tek başıma kalsam bile Serüvenciler'i devam ettireceğim!" Artık tek bağlama alıp tıngır tıngır söylemek istemiyorum. Müzik bir ekip işidir, beyin işidir. Beyinleri de ben bu grupta görüyorum. Sanıyorum bir-iki yıl içinde çok güzel şeyler yapacağız.

Nelere "veda" var bu albümde?

Tuncay: Albümün kapağına bakarsan, iki farklı dünya, ton var. Albümün kapağındaki dünyada masmavi bir ton var. Bunun bizim dünyamızla alakası yok tabii. Bizim uzay gemimiz var kapakta, o bizim takamız. Bir bulutun üstüne binmiş gidiyoruz. Kapağın içindeyse martılar filan var, ama kirlenmiş, pis bir dünya var. O dünyadan yepyeni bir gezegene, masmavi bir dünyaya gidiyoruz. Bu bir düş tabii. Binlerce yıldır bir sürü insan taşıyor bu düşü. Hep bizi çekmiştir o. Spartaküs'ten Che'ye hep düşlerimizin kahramanları olarak yaşamış insanlar var. Biz kahraman olmak istemedik, ama onların yolunu anlatmak istedik. Dünyayı pisliğinden arındırabilir miyiz? Sanmıyorum, ama nefes alabileceğimiz kadar bir pay bırakalım hiç olmazsa. "Veda" parçası benim için her şeyin bittiği bir noktayı anlatıyordu. Çok umutsuz bir anımda yazmıştım. O umutsuzluğu kırmak için "Serüvenci"yi yazdım.

İlk iki parçadan dolayı arabesk yaptığınızı söyleyenler oldu, ama albümün tamamında bu hava yok. İleride böyle şeyler yapacak mısınız?

Gürsoy: Aslında albümün geneline baktığınızda herkesin bir taraflara daha farklı bakmaya başladığını görüyorsunuz. Kafalarımız daha da açılıyor. Arabesk benim için çok yeni bir şey. Fakat kültürel olarak çok yakınımda bir şey. Bunlar denemelerdi. Ama kafamıza oturmaya başladılar. Şimdi ben Tuncay'la nasıl müzik yapılabileceğini biliyorum mesela. Nasıl müzik yapılamayacağını da öğrendim dolayısıyla. Ya da Serdar'ın ne tür şeyler söyleyebileceğini daha iyi biliyorum şimdi. Böyle devam etmeyebiliriz. Daha arabesk ya da daha akustik bir şeyler yapabiliriz.

Tuncay: Ritmlere bayağı ağırlık vermek istiyoruz.

Gürsoy: Tekno'dan arabesk'e, rock'tan hip-hop'a pek çok alana göz kırpıyor müziğimiz. Perküsyonlar elektro gitarlarla boğuşuyorlar, bir şeyler oluyor aralarında. Kendi kendilerine bir yol buluyorlar sonunda. Sonuç olarak bu gruptaki insanların renklerinin korunacağını ve korunması gerektiği taraftarıyım.

Peki sizce müziğinizi kimler dinliyor?

Tuncay: En zor soru bu. Plak şirketimize bir klip çekmesi gerektiğini dayattık. Ama sekiz parça içinden haftalardır bir şey seçemedik. Bir parça seçiyoruz, arabesk bulunuyor, bir parça seçiyoruz, neşeli bulunuyor. Her şarkının ayrı bir havası var ve biz hâlâ klip için parça seçemedik. Hedef kitleye göre klip çekilir, ama ben hedef kitleyi bilmiyorum ki. Yıllardır Kızılırmak'ı dinleyen bir kitle var, yıllardır Zuğaşi Berepe ve Fırat Başkale'yi dinleyen bir kitle var. Üçümüzü ortak dinleyen bir kitle de var. Geçmişte aynı gecelerde sahneye çıktığımız da olmuştu. Ama o gelenler en çok Fırat'tan zevk alıyorlardı. *(gülüyor)* Umarım bu kitleler bizi dinlerler. Ama hiç bilmiyorum, emin değilim. Bilen varsa söylesin...

Söyleşi: **Ulaş Özdemir**

Maria Rita Epik

Türkiye'de sayıları iki elin parmaklarına varmayan "has" şarkıyazarları arasında anılması gereken bir isim Maria Rita Epik. Yeni nesiller belki ne bu ismi hatırlar, ne de "güneşte gölgede yağmurda / seviyorum du ba di da duda duda" şarkısını. İşte bu "Seviyorum"u 21. Peron'la birlikte yorumlayan İzmirli Maria Rita Epik, 1979'da Eurovision elemelerini kazanmış, ancak Arap ülkelerinin petrolü kesmesinden korkan devrin başbakanı (yeni nesiller belki bu ismi de hatırlamaz: Bülent Ecevit) tarafından İsrail'deki yarışmaya gönderilmemişti... Bugünün Maria Rita Epik'i ise Selanik'teki bir festivale katılmak üzere hazırlıklar yapıyor. Hikayemizin başı ve sonu böyle. "Peki aradaki 21 koca sene boyunca ne yapmış" diye soracak olursanız, Maria Rita Epik cevaplamaya hazır.

BİR KÖPRÜYÜM ASLINDA

Bir festival haberi aldık...

Maria Rita Epik: 22-27 Eylül tarihleri arasında Selanik'te Akdeniz - Karadeniz Yaratıcı Kadınlar Festivali yapılıyor. Unesco'nun düzenlediği, sadece müzik dalında değil, şenlik diyebileceğimiz kadar geniş kapsamlı bir festival. Seramik, fotoğrafçılık, sinema, edebiyat ve müziğin çeşitli dalları var. "Thalassa" isimli şarkımın ilk kaydını gönderdim, çok beğendiler, beni festivale davet ettiler, şimdi de final akşamında bu şarkıyı söylememi istiyorlar, taşıdığı anlamdan ötürü. Bir normal konserim olacak, kendi bestelerimi seslendirdiğim. O akşam bir de Mısırlı bir bayan perküsyonist varmış, o geceyi onunla paylaşacakmışım...

Ne anlatıyor "Thalassa" şarkısı? Taşıdığı anlam ne?

"Thalassa", deniz demek. 1999'un mayıs ayında yazmaya başladım şarkıyı. Yani, Yunanistan'la aramızdaki bu enteresan yakınlık başlamadan çok önce. Çeşme'den Sakız'a yaptığım bir yolculuk sırasında hem Çeşme'de hem de Sakız'da denizin aynı kokmasından yola çıkarak yazdım. Şarkının Yunanca kısmında şu sözler var: "Deniz, her iki yakada da kokun aynı, istersen barış köprüsü, istersen savaşın ta kendisi olabiliyorsun. Deniz her iki yakada da kokun aynı, bir bebeğe annesinin iki memesi nasılsa öyle." Ben müzik tahsilimi Virginia'da yapmıştım, sonra kısa bir dönem için Los Angeles'a gittiğimde, okyanusun kokusunun böyle olmadığını gördüm. Böyle kokmuyor, ağır bir kokusu var.

Ben finale kaldığımda herkes bana dedi ki, "Maria, herhalde bu yarışmayı kazanacağını düşünmüyorsun, değil mi, senin adın Maria neticede." Ama halkın oylarıyla birinci oldum. Yani benim halkım bana dedi ki, "kardeşim, sen benim vatandaşımsın, senin isminin Maria olması beni ilgilendirmiyor, senin şarkın güzel".

Bu festival sayesinde hâlâ besteler yaptığınızı da öğrenmiş oluyoruz...

Ben şarkı yazarlığını hiç bırakmadım. 11 yaşında gitar çalmaya, 12 yaşında şarkı yazmaya başladım. Eurovision'u kazanıp da o hüsranı yaşadıktan sonra, iki sene bir suskunluğum oldu. Sonra bir dönem daha kısa bir suskunluğum oldu. Onun dışında hep yazdım.

Bunlar sizin kendi iç suskunluklarınız olmalı. Yoksa, bize kalsa siz hep suskunsunuz...

(gülüyor) Evet, tabii, öyle söyleyeyim.

12 yaşındayken de "şarkı yazmak" olarak mı tarif ediyordunuz yaptığınız şeyi? Gitar çalmak değil, müzik yapmak değil, şarkı söylemek değil...

İlk yazdığım geceyi hatırlıyorum, İzmir'le ilgili bir şarkıydı. Çok etkilendim ve hemen babamla paylaştım. Babamla yaşıyordum, en yakın arkadaşımdı, her şeyimi paylaştığım insandı. "Babacığım şarkı yazdım" dedim, "hadi yaa ordan" dedi, inanmadı. Çünkü bizim ailede hiç kimsede müzik yeteneği yoktur. Sonra o dürtü hep geldi. Önce İngilizce şarkılar yazdım, anadilim Türkçe ama, müzikal dil olarak belki kendimi böyle daha iyi ifade edebiliyordum. Sonra duygular içimde büyüdükçe, ben de olgunlaştıkça Türkçe yazmaya başladım.

O zamanın İzmir ortamı nasıldı? Gitarınızla yalnız bir çocuk muydunuz, yoksa dönem gençliğinin bir parçası gibi mi görüyordunuz kendinizi?

Bizim ailemizde uzun bir hüzün dönemi oldu, annemi çok küçük yaşta kaybettim, üç buçuk yaşındaydım. Uzun süre biz müziksiz kaldık. Sonra birdenbire, halamın damadı olan Mustafa Besimzade, elinde gitarla ailemize girdi. Mustafa'yla gitarı arasındaki arkadaşlık çok hoşuma gitti, bir de insanları etkilemesi... Çok güzel bir sesi de vardı, Adamo'nun, Georges Moustaki'nin şarkılarını söylerdi. Ama diğer taraftan da tabii benim büyüdüğüm dönemde Hümeyra vardı, Fikret Kızılok vardı... Ama "onlar gibi olayım" tipi bir özenme değildi. Bir ifade biçimidir müzik, ben de kendimi böyle ifade etmek istiyorum. Benim de söyleyecek bir şeylerim var. Böyle düşünerek çıktı ortaya.

Eurovision'u kazandığınızda kaç yaşındaydınız?

21. Şimdiki yaşımın tam yarısı.

21. Peron zaten sizin grubunuz muydu?

Hayır. İlginç bir buluşmaydı. Üç tanesi tıpta, bir tanesi de diş hekimliğinde okuyordu. Andreas, Haluk, Erdem ve Gökhan. Onların bir grubu vardı ve bir kız solist arıyorlardı. Beni davet ettiler, tanıştım, sesimi dinlettim. Birlikte yaptığımız "Tanışma" albümünü dinlediyseniz, orda çok güzel şarkıları vardır. Andreas öylesine bir fikir attı ortaya, Eurovision'a katılalım mı diye... Olabilir, neden olmasın! "Sen de şarkıların varsa çal" dedi bana. "Seviyorum", İngilizce sözlüydü o sırada. Çok beğendi, "buna Türkçe söz yaz, Eurovision'a gönderelim" dedi. Aynı İngilizcesinin karşılığı olan sözler yazdım. O şarkıyla Eurovision'a katıldık, ve zaten Eurovision bittikten sonra da herkes kendi yoluna gitti, çünkü hepimizi çok üzen bir tecrübe oldu...

Birkaç yıl önce TRT'de bu olayı çok güzel yorumlamıştınız...

Ne demiştim acaba? Söyleyin, tekrar edeyim. *(gülüyor)*

Seynan Levent "kazandınız, göndermediler, çok üzüldünüz mü" diye sordu size. Siz de aşağı yukarı şöyle bir cevap verdiniz: "Devlet çocukları bir lafla ölmeye, öldürmeye gönderiyor. Beni alt tarafı bir şarkı yarışmasına göndermemiş, ne olacak ki?"

Doğru. Ama 21 yaşında bu başıma geldiğinde üzülmüştüm tabii. Hatta hatırlıyorum, babam sabaha karşı 3'te kapımı açtı, demek ki o da uyuyamamış, birbirimize sarıldık ve ağladık. Sonra büyüyüp, bilinçlenip olgunlaştığınızda görüyorsunuz ki, bir devlet kararıyla gençler ölmeye gidiyor. Şimdi artık çok önemsiz. Ama bu kadar yıl geride kaldığı için değil, farklı bir bilinçte olduğum için, başka şeylerin çok daha önemli olduğunu idrak ettiğim için böyle. Tabii üzücüydü yaşanan. Yalnız benim açımdan değil, ülkem açısından üzücüydü. Hiç hoş değil: TRT'den bir insan size telefon açıyor, diyor ki "Çok üzgünüm Maria, ama Başbakan'ın kendisi dedi ki: Arap ülkeleri baskı yaptılar, petrol vermemeye kadar götürdüler işi". Bunu duymak çok üzücü.

Başbakan hâlâ aynı başbakan.

Geçen sene, yirmi sene sonra bir arkadaşımın parçası finale kaldı ve bir önceki seneden gene İsrail kazanmıştı. Aman dikkat et dedim, başbakan aynı başbakan, n'olur n'olmaz... *(gülüyor)*

Bu karar, üzücü olmasının yanında anlamsız da gözükmüş olmalı...

Ben her zaman dobra bir insan oldum. 21

yaşındaydım, daha naiftim ama o günlerde bana soran gazetecilere söylediğim şu oldu: "Ben müziğin bir barış aracı olduğunu düşünürdüm. Şimdi bir şekilde bir silah olarak kullanılıyor. Bu beni son derece üzdü." Anlamsızlık, haksızlık, her şey, bir sürü şey... Kendi açımdan baktığım zaman; bir sürü heyecanlı duygularla ortaya çıkıyorum, ülkemi temsil etmeye hak kazanıyorum, ama birdenbire hakkım elimden alınıyor. İkincisi, ben ve arkadaşlarım pırıl pırıl insanlardık, hepimiz yabancı dil bilen insanlardık, ben beş dil biliyorum. Ne kadar farklı temsil edecektik Türkiye'yi.

İsminizin yarattığı bir takım tepkiler olmuş muydu o dönem? Siz Levantensiniz değil mi?

Levantenim. Ben finale kaldığımda herkes ama herkes bana dedi ki, "Maria, herhalde bu yarışmayı kazanacağını düşünmüyorsun değil mi, senin adın Maria neticede. Mümkün değil, seni birinci yapacaklarını düşünme." Ben de kendimi buna hazırladım, birinci olamam diye şartladım. Ama bir yandan da çok istiyordum kazanmayı. Zaten finale kalmak çok güzeldi, çünkü Mithat Fenmen gibi insanların bulunduğu bir jüri tarafından finale bırakılan bir şarkıydı. Ve sonra halkın oylarıyla birinci oldum. Bu yüzden, bence çok özel bir birinciliği var. Yani benim halkım bana dedi ki, "kardeşim, sen benim vatandaşımsın, senin isminin Maria olması beni ilgilendirmiyor, senin şarkın güzel". Bu çok güzel bir mesaj.

Siz kimlerin arasında birinci gelmiştiniz?

İlhan İrem otomatikman elenmişti, şarkısını daha önce yayınladığı için. Saadet Sun, Kuzenler, Cantekin, Çetin Alp vardı benim hatırladığım... AKM'de oluyordu yarışma, jandarmaların gölgesinde, sıkıyönetim zamanıydı. Teknik açıdan o kadar yetersizdi ki, yarışma sırasında hiçbirimiz sesimizi duymadık, arkada koca senfoni orkestrası çalıyor ve biz o kör mikrofonlara söyledik.

Farzedelim ki, Eurovision hâlâ popüler bir yarışma ve farzedelim ki bu isimle şimdi yarışmaya girdiniz. Şarkınız gene çok güzel. Halk jürisi sizce aynı seçimi yapar mıydı?

Bence evet. Ben aynı zamanda yaz aylarında rehberlik yapıyorum, Türkiye'nin her yerini gezdim. Anadolu insanının özel bir sağduyusu var.

Yani, yirmi sene önce bu ülkede Maria adıyla yaşıyor olmakla şimdi Maria adıyla yaşıyor olmak arasında bir fark yok diyorsunuz...

Hiçbir zaman ismim Maria diye bir ayrımcılıkla karşılaşmadım. Chantal Zakari ismini hatırlar mısınız? Hani İzmir'de türban eylemleri sırasında Atatürk'ün resmini gösterdi ya. O benim akrabam oluyor. O dönemde İzmir Belediye Başkanı Burhan Özfatura, "Atatürk'ü savunmak ona mı kalmış! Dua etsin ki biz ona pasaport verdik" gibi bir ifade kullandı. Pasaportla kastettiği de nüfus cüzdanı tabii!.. Biz 1700'lerde Anadolu'ya yerleştik, Chantal'lerse 1600'lerde Edirne'ye gelmişler. Bu olaydan hemen sonra, Bornova Belediyesi tarafından Uğur Mumcu'nun doğumgünü kutlanıyordu, ben de sahneye çıktım. O gece, şarkılarımı söyledikten sonra "Cumhurbaşkanı'na Mektup" diye bir mektup okudum. Ve dedim ki, "siz Cumhurbaşkanı olarak sadece Kurban bayramını, Ramazan bayramını değil, bu ülkede yaşayan Musevilerin de, Hristiyan vatandaşlarınızın da bayramını kutlamakla mükellefsiniz. Bu sayede televizyonu açıp seyreden küçük çocuklar bilecekler ki biz sadece müslüman yaşamıyoruz burada. Böylece geleceğin belediye başkanları böyle bir gaf yapmayacaklar." Bu mektubu gönderdim de kendilerine, fakat bana bir cevap göndermediler.

Kimdi Cumhurbaşkanı?

Süleyman Demirel. Fakat makamından ayrılmadan önceki son Noelimizi kutladı.

Televizyonda bazı kanalların haberlerinde şöyle bir şeye tanık oluyoruz son yıllarda: Clinton'ın müslümanların bayramını kutlamasını büyük bir gururla veriyorlar. Biraz da, "bakın Amerika'da o kadar çoğaldık ki, mecburen kutluyor" gibi bir havayla veriyorlar... Demirel, hıristiyan vatandaşlara değil de, Clinton'a saygısından dolayı kutlamış olmasın Noel'i?

(gülüyor) Olabilir. Musevilerinkini hâlâ kutlamadı, Yom Kipur hâlâ kutlanmadı. Neyse, belki Ahmet Necdet Sezer yapar onu. O mektupta "artık nüfuz cüzdanlarından şu din hanesini kaldırın" da demiştim. Zamanında Ahmet Necdet Sezer de bu yönde oy vermiş, onu biliyorum.

Hep isminizden gidiyoruz ama, son bir soru: Çekirdek Sanatevi kasetinde niye isminiz Su Epik olarak geçiyor?

Fikret'in (Kızılok) düşüncesiydi. Fikret biraz dominant bir insandır. Ben de o dönemde şimdikinden daha tavizkârdım açıkçası. Fikret sadece kaset için değil, genel anlamda, bana şunu söyledi: "Benim adım eğer Jak Kızılok olsaydı, ben bu kadar rahat bu noktaya gelemezdim. Bu senin için engel olabilir. Gel, ismini Su yapalım". Ben çok direndim. Ama onun prodüksiyonuydu, dominant bir insandı, o kaset öyle çıktı. Fikret'in mantığı buydu.

Siz Cumhurbaşkanı olarak sadece Kurban bayramını, Ramazan bayramını değil, bu ülkede yaşayan Musevilerin de, Hristiyan vatandaşlarınızın da bayramını kutlamakla mükellefsiniz. Bu sayede, televizyonu açıp seyreden küçük çocuklar bilecekler ki, biz sadece müslüman yaşamıyoruz burada.

Sonra pişmanlık duydunuz mu, "keşke yapmasaydım" dediniz mi?

Evet, diyorum. Yapmamalıydım.

Esasına bakarsanız, Fikret Kızılok da bunu yapmamalıymış.

Yani, işte, şey... *(düşünüyor)* Benim iyiliğimi düşündü. Öyle diyelim. *(gülüyor)*

Sizin ilk suskunluğunuz Eurovision sonrası döneme mi denk geldi?

Evet, bir-iki sene bir şey yazamadım. Sonra Amerika'ya gittim müzik okumaya. 84'de döndükten sonra her şeyi değişmiş buldum. Özal dönemi başlamıştı. Ben Amerika'ya gitmeden önce insanlar asla para konuşmazdı, döndüğümde herkesi para konuşur buldum. Halbuki para özel bir şeydi. Paran yoksa kocanı, sevgilini çekerdin kenara, para meselesini özel konuşurdun. Alenen konuşulan bir şey değildi para Türkiye'de... Çok şey değişti. Üç sene burada olmayan bir insan hemen gözlemleyebiliyordu o farkları. İnsanlar değişti. Gittikten sonra hiçbir zaman aynı noktaya dönmediğinizi farkediyorsunuz. Giderim, iyi değilse geri dönerim, kaldığım yerden devam ederim diyorsunuz. Ama geri döndüğünüzde kendinizi orada bulmuyorsunuz. Kaldığınız yer diye bir şey kalmıyor. Kendi ülkeniz de olsa bambaşka bir şeye baştan başlamak durumundasınız. Çok zor günlerdi benim için. Yalnız yaşamaya alışmıştım, tekrar babamla yaşamaya alışmam gerekiyordu, çünkü yalnız kalmayı istemiyordu. Çeşitli dillerden filmleri Türkçeye çevirdim o dönemde, çok güzel bir tecrübeydi. Sonra maddi sıkıntımı aşmak için turneye çıkmak zorunda kaldım, bütün Türkiye'de şarkı söyledim. Hülya Süer, Edip Akbayram'la beraber... O yıllarda Anadolu turneleri hâlâ vardı, 85 başlarıydı.

Nasıl anılar kaldı sizde o turneden?

Bazı yerler çok ürkütücüydü. Bir adam kapalı spor salonunda üstünüze atlıyor ve elinize bir kağıt tutuşturuyor, "Dom Dom Kurşunu"nu istiyor. Diyorum ki "onu Hülya hanım söyleyecek". "Sen söyleyemezsin di mi, sen söyleyemezsin tabii" diyor adam bana. Edip kendi şarkılarını söyledi, Hülya hanım "Dom Dom Kurşunu"nu söyledi, buna rağmen otobüsümüz taşlandı Rize'de. Diğer taraftan, ya Ordu'ydu ya Giresun, ben şarkılarımı söylerken bir kadının ağladığını gördüm karşıda. Halbuki ilk kez duyuyordu şarkımı, o anda dokundu ona demek ki. İşte Türkiye böyle bir yer. *(gülüyor)*

Amerika'da olduğunuz yılların Amerikası nasıl bir yerdi?

68'de, 10 yaşında ilk gidişimde çok sevdim. Bir çocuğun etkilenebileceği her şeyden etkilendim. Bir: Televizyon. İki: Her yer yeşil. Üç: Otomatik Cola makineleri var, para atıyorsun, şrrınkkk Cola düşüyor... *(gülüyor)* Abimi ziyarete gitmiştim, teyzemin kızıyla aynı yaştaydık, onun okulundan çok etkilendim. Bir saatte "ödevimi bitirdim" diye çıkıyordu odasından, bense Türkiye'de sabahlıyordum ödev yetiştirmek için... Sonra 81'de tekrar New York'a gittiğimde "allahım ben ne yaptım" dedim. Aslında Avrupa'da okumak isterdim müziği. Çok ilginç, İtalyan kökenli olmama rağmen Londra'yı kendime yakın hissederdim... Avrupa dünyaya açık bir kıta. Amerika ise sırf Amerika. Ve sanıyor ki dünya sadece kendisi. Haberleri açıyorsunuz, Amerika'yla başlıyor, Amerika'yla bitiyor. Radyoda dinlediğiniz müziklerde bile renk yok orada. Avrupa'da ise her renk var. Artık inanılmaz renklendi Avrupa: Afrika'dan göçenler, Uzakdoğudan gelenler. Avrupa artık snobluğunu bıraktı. Özellikle evlilikler olup da çocuklar dünyaya gelince o züppelik ortadan kalktı. Aşağı görme ortadan kalktı. Avusturya hariç. Ya da Avusturya'daki bir parti hariç, öyle diyelim. *(gülüyor)*

Türkiye'de 80'li yıllarda müzik yaparak geçiminizi sağlayabildiniz mi?

85'in yazında Bodrum'da Mavi'de çalmaya başladım. Fakat 85'de Mavi'ye gelen kitleyle 86'da Mavi'ye gelen kitlenin bile farklılaştığını gördüm. Çok ilginç. İlk yaz beni anlayan bir kesimken, her şarkı söylediğimde susup dinleyen bir kitleyken, bir yaz sonra bir türlü müzikal ve duygusal iletişim kuramadığım bir kitlenin gelmeye başladığını gözlemledim. Benim babamdan gelen bir param olmadı hayatımda. Gece kulüplerinde şarkı söylemenin garanti bir şey olmadığını da gördüm. Müzikten başka bir şey yapmayı düşünmüyordum ama, zaten bir taraftan da ismin engel oluyor başka bir şey yapmana. Aslında işletme fakültesi mezunuyum. Sonra rehber de oldum, ama karakterimden kaynaklanan bir takım sıkıntılarım oldu. Rehberlikten altı ayda oniki ayın kazancını çıkarmak istiyorsanız, başka türlü bir rehber olmanız lazım. Ama ben Halikarnas Balıkçısı gibi olmak istedim. Gelen insan Türkiye'den iyi izlenimlerle ayrılsın istedim. Çalışmamın karşılığını alayım, paramı alayım istedim, ama o komisyon işleri, hanut işleri bana göre olmadı hiçbir zaman. Tam o sırada Yama-

ha imdadıma yetişti. Yamaha enstrümanları Türkiye'ye girmeye başladı, İstanbul'da Melih Kibar uygulamalı tanıtım merkezini kurdu. İzmir'de de kurulması gerekiyordu, genel distribütörü de İzmirli bir işadamıydı. Yamaha'nın uygulaması buydu: Bir müzik mağazası olduğu zaman mutlaka okulunun da olması gerekiyordu. Promosyonel bir şeydi ama, yine de bence güzel bir fikirdi. Ben de kabul ettim. Okulu kurdum, dört yıl boyunca işlettim, sonra kendi okulumu açtım. On yıl boyunca kendi okulumu oturtmak için inanılmaz bir çaba verdim. Ve şimdi on sene oldu, kurum oturdu, artık şarkılarıma dönmek istiyorum. İşte hayatımın özeti. *(gülüyor)*

"Yanımda Yoksun" diye bir albümünüz var, o hangi sene yayınlanmıştı? Şansınızı bir kez daha denemek mi istemiştiniz?

Evet, 89 yılıydı. Tanrı herkesi böyle bir şeyle donatmıyor, ben bunu tanrıdan bir armağan olarak görüyorum. Ve bunun bende kalmaması gerekiyor, paylaşmam, vermem gerekiyor. Yayınlamam gerekiyor. Dolayısıyla bir daha yola çıktım. Ama iyi bir stüdyoda olmadı o çalışma. İstediğim gibi bir aranje olmadı. Hiçbir zaman iyi bir yorumcu olamayacağım, tamam, ama şarkılarım güzel, bunu biliyorum, şarkılarımın tek gitardaki formu illa değişecekse, şarkılarıma bir şey katmalı. Ve eksiltmemeli. Ben ne yazık ki "Yanımda Yoksun"da bunu bulamadım. O düzenlemeler şarkılarımı eksiltti. Türk pop tarihinde satmayan albümlerden biri herhalde. Ne kadar sattıysa da, onun karşılığını bile alamadım. Öyle laubali bir sektördü o zamanlar, şimdi içinde değilim, bilgim yok.

İlk yıllardan bu döneme şarkı yazmaya hiç ara vermediniz. Söylemek, ifade etmek istediğiniz şeyler zaman içinde değişti mi?

Yaşın ilerledikçe, bilincin geliştikçe değişen şeyler var. Mesela Uğur Mumcu için yazdığım "Peki Ben Niye Öldüm?" diye bir şarkım var. Ben Güldal Mumcu'ya "başın sağolsun" demedim o şarkı bitene kadar. Dedim ki kendi kendime, "dur bakalım, sen sanatçı olarak önce bunu bir hak et, görevini yerine getir". Yoksa, başın sağolsun demek kolay... Aşk şarkılarını ise tabii ki her zaman yazıyorsunuz. O değişmiyor. Ama 17 yaşınızda hissettiğiniz aşkla 40 yaşınızda hissettiğiniz aşk farklı. Aşkı ifade biçiminiz değişebiliyor. Mesela bir şarkım var, "aşk sanılan şey bu / aşk hormonal salgılar / aşk sanılan şey bu / organ kamaşması, o kadar" diyorum. Bunu 20 yaşımda söyleyemezdim. *(gülüyor)*

Bütün aşk şarkılarınız böyle olmasa gerek. Yine TRT'de hüzünlü bir ayrılık şarkısı dinlemiştik sizden: Sevgilinizle ayrılıyorsunuz ve ampul değiştirmek bile size zor geliyor artık...

Evet, "Artık Öğrenmeli" diye bir şarkı. İlk defa bir arkadaşımın şiirini şarkılaştırmıştım. Sonra kendi sözlerimi ekledim ve anlamını bozmadan onun sözleriyle de oynadım: "Artık öğrenmeli onsuz yaşamayı / Bu kenti onsuz sevmeyi / Yollarda yapayalnız ellerim bomboş yürümeyi / Tek kişilik sofraya / Gece onsuz yatmaya / Artık alışmalı..." Sizin sevdiğiniz ampul kısmı da şöyle *(gülüyor)*: "Birkaç çivi çakmaya / Yeni ampul takmaya / Artık alışmalı."

Okulunuzdan bahsedebilir misiniz? Nasıl bir eğitim veriliyor?

Sadece klasik müzik eğitimi veriyoruz. Kodaly yöntemiyle müzik eğitimi dediğimiz bir yöntem var. Zoltan Kodaly bir Macar besteci, 1882-1967 yılları arasında yaşamış, besteciliğinden ziyade eğitim metoduyla tanınan bir insan. Felsefesi şu: Bir çocuğa anadilini öğretir gibi müziği öğretmeye başlarsan hiç sıkıntı çekmeden öğrenir gider. Ama sonradan "bu do'dur, bu re'dir, bu mi'dir" gibi şeylerle başlarsan bağlantı kuramaz. Böyle düşünüyor Kodaly. Okulda ben 0 - 6 yaş grubuyla ilgileniyorum.

"Sıfır yaş"ı, herhalde lafın gelişi söylüyorsunuz. En küçük öğrenciniz kaç yaşında mesela?

Lafın gelişi değil. Bu sene dokuz aylık bir bebekle başlayacağım.

Ne yapıyor 9 aylık bebek karşınızda?

Oturuyor, dinliyor. Annesi de onu o tempoda sallıyor mesela. Ya da kulağına melodiyi mırıldanıyor. O sırada müziğin içinde olması önemli.

Bu yöntemle çocuk mu öğreniyor, anne mi öğreniyor?

İşte bu söylediğiniz çok önemli. İkisi de öğreniyor. Zoltan Kodaly'ın söylediği şeylerden biri de bu: "Bir bebeğin müzik eğitimi ne zaman başlamalı" diye sormuşlar Kodaly'a. Tam "doğar doğmaz" demek üzereyken durmuş, düşünmüş, "annesi doğduğunda" demiş.

Çocuklar büyüyünce çalgı eğitimine mi sıra geliyor?

Çalgıya hazır olduklarında çocukları çalgılara gönderiyoruz. "Hangisini sevdin" diyorum, söylüyor, "tamam" diyorum. Eğer iki çalgıyı birden sevdiğini söylerse, anneye diyorum ki, "biri benim hediyem olmak üzere iki çalgıyla eğitime başlasın, zaman içerisinde hangisini seçerse oraya yönlendiririz." Okul on yıllık ama, iki yıldır Kodaly eğitimini uyguluyoruz. Mesela yetiştirdiğimiz bir öğrencimiz, Batu Şener, yedi yıldır piyano çalıyor, bu sene Mozart konçerto çalacak.

Neden böyle bir okulu tercih ettiğinizi merak ediyor insan. Siz bir şarkıyazarısınız. Kusura bakmayın ama, sizi piyanonun başında Mozart yorumlarken düşünemiyoruz...

(gülüyor) Hayır, hiçbir zaman bunu yapamadım, iyi bir piyanist de olamadım. Keşke olsaydım.

Başkalarının eserlerini yorumlayan virtüözler yetiştireceğinize, insanları şarkı yazmaya yöneltecek bir eğitim daha ilginç olmaz mıydı?

Her yerde, eğitimde yaratıcılığı teşvikle olur bu. İstiyorum ki, mutlaka dört ölçü de olsa bir beste yapsın çocuk. Bu Cemal Reşit Rey'in Fahir Atakoğlu'na, Aydın Karlıbel'e verdiği ödevdi. Önce dört ölçü bile olsa bir şey yaratacak, sonra o sekiz ölçü olacak, sonra "hadi buna bir akor yaz" diyeceksiniz. Sonra diyeceksiniz ki, "sence bu şarkı ne diyor? Çayırda mı yürüyorsun, uçuyor musun?.." Ondan sonra bir şarkı yazacak.

Bir ümit vaat ediyor mu şimdiki çocuklar?.. Çünkü Türkiye'de genç kuşaklarda şarkı yazarlığı neredeyse öldü gibi bir şey.

Ben Türkiye'nin geleceğini çok parlak görüyorum. Pek çok sebepten. Çok önemli bir konumda, kendi değerinin farkına varmaya başladı. Bir insanın bile kendi değerinin farkına varması çok önemli bir şey. Bir ülkenin kendi değerinin farkına varması ise çok önemli. Ve sanıyorum ki artık böyle darbeler marbeler olmayacak ülkemizde. Her on senede bir sekteye uğrayan, demokrasi olmasına çalıştığımız bir idare altında, insanın keyfi kalmıyor zaten bir şeyler yaratmak, üretmek için.

Ama iyi şarkılar hep bu darbeleri görmüş, yaşamış insanlardan çıkıyor. Yaşı belli bir seviyenin üstündeki insanlardan geliyor doğru dürüst şarkılar hep...

(gülüyor) Yok, arada sırada güzel şeyler çıkıyor gençlerden.

Ne mesela?

Hmmm... Ne mesela? *(gülüyor)* Bir dakika, buna sonra cevap vereyim. Bir takım şeyler ivme kazanmaya başladı. Ama çok büyük problemlerimiz var. Avrupa'nın 500 sene önce yaşadığı rönesansı yaşamadan küt diye bir yere geçmiş olan bir toplumuz. Oradaki müziğin evrimini hiçbir şekilde yaşamadık. Burada da çok şanssız bir dönem yaşadık. Çok önemli insanlar müziğimize ihanet etti. Bence hiç ihtiyaçları yokken arabeske kaydılar. Sadece para için.

Ama arabeskte pekâlâ güzel şarkılar yazılıyor hâlâ.

Peki, tamam, öyle diyorsanız öyle olsun. İfade özgürlüğü var. *(gülüyor)*

Arap müziğini güzel bulmuyor musunuz?

Arabesk başka, Arap müziği başka. *(gülüyor)* Beni kışkırtıyorsunuz madem... Orhan Gencebay'ın ilk albümüne benim müthiş saygım var, çünkü müzikalitesi çok yüksek. A'sı, B'si, C'si olan şarkılar bunlar. Felsefesi de var ve samimi. Peki ben neye saygı duymuyorum? Kaderciliği kendisine yakıştıran bir insan ve bir toplum hoşuma gitmiyor. Sevgilin seni terketmiş gitmiş, mahvoluyorsan, sırtını dön, toparlan ve yeni bir hayata başla diye düşünürüm ben... Ayrıca bir takım kolay müzik kalıplarıyla insanların yakalanmaya çalışılmasından hoşlanmıyorum.

Ama çoğu şarkının basitlikten doğan bir güzelliği yok mudur zaten? Yazdığınız şarkının armonik yapısı, hangi akorlarda gezindiği mi önemli, yoksa insanda uyandırdığı yoğun etki mi?

Bence samimi olmak çok önemli. Ben bu şarkıyı seni avlamak için mi yazıyorum, yoksa bunlar benim kendi samimi duygularım, ifade etmek istediğim şeyler mi?

Demin şarkıyazarlığının sizin için bir "tanrı armağanı" olduğunu ve bunun paylaşılması gerektiğini söylediniz. Önemli olan da bu. Ama "benim bir becerim var, bunu satayım" dediğiniz noktada tabii ki başka bir şey oluyor, o samimiyetsizlik ortaya çıkıyor galiba.

Çocuklara hep "ilahlarınızı doğru seçin" derim. Benim bir tek ilahım oldu müzikte: Leonard Bernstein. Ama niçin? Yetenekli bir insan, fakat her zaman yeteneğini tanrının ona vermiş olduğu bu armağanı başkalarına eğitim de vererek paylaştı, diğer taraftan da o kadar da alçakgönüllü bir insandı ki, bir dünya görüşü, bir ruhu vardı, iyi bir insandı. Bizim ülkemizde bilgi kıskançlığı var. İngiltere'de yaz aylarında yaz kurslarına giderim ben, kendimi geliştirmek için. O kurslarda bir gün not alırken şöyle bir şey yazmışım deftere: Bilgi paylaşma medeniyeti. Bizde ise bilgiyi kıskanma var, dolayısıyla insan yetiştirmekten korkuyorsun, çünkü o seni aşar, senin değerini azaltır korkusuyla. Mesela şimdi güleceksiniz, benim bir tane filem var, pamuk-

tan yapılmış eski pazar filesi. Onu hatıra olarak saklıyorum, çünkü ustası öldü. Ve yapan başka kimse yok. O usta neden bir tane adam yetiştirmedi bunu yapabilecek? Öğretmenler öğrencilerine her şeyi anlatmıyorlar, korkuyorlar, çünkü kendileri güvensiz... Bir de ben şöyle düşünüyorum: Sanatçı diye nitelendirdiğimiz insanın toplumun üstünde olması lazım. Hani bir ara "halka inilmez, çıkılır" gibi laflar dolaşıyordu ortalıkta. Değil. Öyle bir noktada olacaksın ki, yukarı çekeceksin insanları. Diyeceksin ki, "gel bu güzel müziği dinle, gel bu şarkımın sözleri üzerinde düşün, bakalım sen ne diyeceksin..."

Doğrusu, sanatçıyla halk arasındaki bu hiyerarşi çok rahatsız edici geliyor... Ama öbür türlüsü bin beter, çünkü zaafları istismer etmekten başka bir şey değil.

Değil mi? Yaa düşünün bir kere, Nâzım Hikmet bir şiiri yazarken acaba hiç düşünmüş mü, "kaç tane satacak bu" diye. Yahut da "falancayı yakalar mı bu" diye. Falanca hanıma hitap ettiği aşk şiirleri olabilir, bir çeşit serenad niyetiyle yazdığı. Olsun. Samimi ama, değil mi? Adamın söyleyecek bir şeyi vardı ve bunun için yazdı. Ondan sonra insanlar bu yazdıklarından etkilendiler. Şu andaki temel yanlışlık, "bu omomatik satıyor, şöyle pazarlayalım" gibi bir ürün olarak bakılması şarkıya. Bir felsefesi yok artık. Bir de kullanılan bu yeni teknolojiyle, sanki çok az bir eforla çok fazla şey yapıyormuş görüntüsü de yaratılabiliyor.

Gençlerden arasıra iyi şeyler çıktığını söylemiştiniz. Deminki soruya cevap vermenin zamanı geldi artık...

(gülüyor) Bülent (Ortaçgil) için yapılan çalışmanın çok değerli olduğuna inanıyorum. Bu şu demektir: Şimdiye kadar yapmış olduğun şeylerden dolayı biz seni seviyoruz, yakın buluyoruz ve bu bizim sana hediyemiz.

O albüme katılan insanlar içinde Bülent Ortaçgil çapında şarkı yazmış olan var mı sizce?

Teoman'ı, Şebnem Ferah'ı beğeniyorum. Fakat şöyle söyleyebilir miyim: Bach da dahil olmak üzere benim her zaman şöyle bir görüşüm oldu. Her sanatçının belirli eserlerini beğeniyorum. Bach'ın bütün eserlerini baştan sona beğeniyorum desem yalan. Aynı şekilde Teoman'ın da bütün şarkılarını beğeniyorum desem yalan. Şebnem Ferah'ın da bazı çalışmalarını beğeniyorum, "Bu Aşk Fazla Sana" mesela.

Mirkelam'la aranız nasıl?

"Hatıralar" şarkısını seviyorum. Ama o şarkıların düzenlemelerindeki İskender Paydaş imzasını Şebnem Ferah parçalarında da görmek hoşuma gitmedi. İkisi farklı insanlar. Mirkelam'a ve Şebnem'e aynı şeyi uygulaması hoşuma gitmedi.

Siz de bir Bülent Ortaçgil şarkısı yorumlamak ister miydiniz bu albümde?

Hayır. Ama benim için böyle bir şey yapılsın isterdim. *(gülüyor)* Benim de başkalarının şarkılarını yorumladığım bir dönem oldu. Ama açıkçası çok hoşlandığım bir şey değil. Kendimi ifade etmeyi daha çok seviyorum her zaman.

Ne zaman yorumladınız başkalarının şarkılarını? Hangi şarkılardı bunlar?

Mavi döneminde filan. Ayrıca Amerika'da okurken otellerin lobilerinde çok müzik yaptım, kendi bestelerimi de çalıyordum, hatta bu vasıtayla Türklerle tanışıyordum. "Aaa, Türkçe söylüyor, nasıl olur" diye bir şaşkınlık oluyordu. Mesela Ayten Alpman'ın söylediği "Tek Başına" İtalyan bestesidir, fakat Türkçe sözleri çok güzel, ben bunu Türkçe söylerdim. Beatles söylerdim, İtalyanca, Fransızca şarkılar, Aznavour'un "Bohème"ini, Becaud'nun "Nathalie"sini söylerdim.

İngilizce şarkılar yazdığınız zamanlarda etkilendiğiniz, örnek aldığınız kimseler var mıydı?

Gitar çalmaya başladığımızda hep tanınmış şarkılardan yola çıkıyoruz ya, mesela Mustafa abimin bana ilk öğrettiği şarkı "Tombe la neige", *(mırıldanıyor)* "her yerde kar var..." Öğrendiğiniz bir şarkı olunca "ben bunun üstüne bir şey yapabilir miyim" gibi düşünüyorsunuz. O şarkıyı, o şarkının akorlarını kullanarak ben bir şey yaratabilir miyim? Üç akor olduğunu görünce "aa, bu kadar basit miymiş" diyebilirsiniz, ama kolaysa gel de yaz bakalım üç akorla o kadar etkileyici bir şarkı... Sevdiğim isimleri soruyorsanız, Mina'ya şarkıcı olarak büyük saygı duyuyorum. 60 yaşında ve hâlâ müthiş şarkı söylüyor. Beatles büyük bir öncü. Elton John'un, Bee Gees'in bazı şarkılarını severim. Bu yolculukta yanıma aldığım CD'leri düşündüm de şimdi. Mesela "The Sound Of Music" çok güzel bir müzikal, "West Side Story" de öyle. Zaten benim sonunda varmak istediğim yer müzikaller. Halide Edip Adıvar için bir müzikal yazıyorum şimdi. Kendi şarkılarımdan bir CD yapıp ondan sonra, bir de o müzikali bitirebilirsem oh deyip rahatlayacağım.

Niye Halide Edip Adıvar?

Öncü olduğu için. Halide Edip 1964'de öldü ve ölümünün otuzuncu yılında PEN derneği, yazarları davet etti anma toplantısı için. Ve o toplantıya yalnızca 10 kişi gelmiş. Bu nankörlük, bu hafıza kaybı hiç hoşuma gitmedi. İnanılmaz özel bir insandı. Yazardı, fakat yazar olmadan önce kişilik olarak Türkiye'de hiç yapılmamış bir takım şeyleri yapmıştı. İki çocuğunu Kurtuluş Savaşı başladığı sırada Amerika'ya yolluyor, emniyete almak için. Üstüne kuma aldığı için kocasını boşuyor, ondan sonra Ankara'ya gidip Kurtuluş Savaşı'na katılıyor. Ve Ankara'da o dönemde İngilizce bilen tek insan. Atatürk'e gazetecilerle olan görüşmelerinde, yazışmalarında yardımcı oluyor.

84'te döndükten sonra her şeyi değişmiş buldum. Özal dönemi başlamıştı. Ben Amerika'ya gitmeden önce insanlar asla para konuşmazdı, döndüğümde herkesi para konuşur buldum. Halbuki para özel bir şeydi. Paran yoksa kocanı, sevgilini çekerdin kenara, para meselesini özel konuşurdun...

Ve galiba Atatürk'le eşit ilişki kuran tek insan, tek aydın.

Evet. Hiçbir zaman kendisini Atatürk'ün altında görmedi. Onlar küs ayrıldılar. Müzikalimde yapmak istediğim şey onları ayrı zamanlarda barıştırmak. Zamanları olsaydı mutlaka barışacaklarına inanıyorum.

İlk kocasıyla olan ilişkisi çok büyük bir aşk. Adnan Adıvar'la evliliği ise çok problemli.

Evet, tutku olmayan, entellektüel bir ilişki sadece.

Hatıralarından şu da çıkıyor ki, aslında başka birilerine aşık da oluyor. Mesela "Türkün Ateşle İmtihanı"nda Doktor Nazım var. Ondan öyle güzel cümlelerle bahsediyor ki... Oysa kocası için pısırık, korkak gibi sıfatlar kullanıyor.

Çok daha güçlü bir insan kocasından. Sürgünde oldukları yıllarda şöyle söylüyor kocasına: "Sen yaşamıyorsun, adeta vejete ediyorsun. Biraz felsefe oku, biraz çeviri yap" diye onu dürtüklüyor. Adnan Adıvar müthiş bir depresyona girmiş Londra'dayken. Sonra Paris'e geçiyorlar ve orada İslam Ansiklopedi'sini yazmaya başlıyor Adnan Adıvar, kendini toparlıyor. Vedat Günyol'la da görüştüm: Zor bir kadınmış. *(gülüyor)*

Şöyle bir hikayesini anlattılar: Bir sözlü sınavda, yakışıklı bir öğrenci her soruda gözünü tavana dikip öylece duruyor. Sonra, hocalar notlarını okuyor, geçer not veren yok. Halide Edip "yedi verdim" diyor. "Aman hocam" diyorlar "tek bir soruyu cevaplamadı". Halide Edip, "olsun" diyor, "çocuk düşündü."

(gülüyor) Çok cesur kadın. Millet Meclisi üyeliği de öyle. Bağımsız milletvekili ama, milletvekilinin elinde bir şey olmadığını görüp çekiliyor.

Özellikle sevdiğiniz bir romanı var mı?

"Handan". İnanılmaz bir tutku. Ama yazarlığı değil beni enterese eden. Kadının kendisi. İnsanın kendisi. Onu canlı tutmak için çabalayacağım.

Böyle başka figürler var mı sizin hayatınızda?

Florance Nightingale. Darwin. Böyle öncüler.

Bizim edebiyatçılarımız arasında sizin ilginizi çeken biri var mı?

Her zaman Pınar Kür'ü çok yakın buldum. Şimdi de Ayşe Kulin'i çok yakın hissediyorum. Orhan Pamuk filan demeyeceğim, mutlaka büyük bir yazar ama ben buluşamadım onunla. "Sessiz Ev"i çok beğenmiştim. Beni içine aldı, okudum, bitirdim. Ama "Kara Kitap"ı okuyorum, okuyorum, beni nereye götürmeye çalışıyor anlayamıyorum, iletişim kuramıyorum, son 25 sayfasında bıraktım. Çok ayıp ama bıraktım.

İsminizden uzun uzun bahsettik, soyadınızı soramadık. Bu güzel soyadı nerden geliyor?

(gülüyor) Ailemin soyadı Korsini idi. Floransa'da Arno nehrinin kıyısında Korsini sarayı vardı. Baba tarafım oradan geliyor, asil bir aile. Sonra bir miras anlaşmazlığı oluyor, küçük kardeş –yani benim dedelerimin dedesi– Floransa'yı terkediyor, o zaman İtalyan adaları olan şimdiki Yunan adalarından Tinos'a yerleşiyor. Oradan da Anadolu'ya geçiyorlar. Benim dedem Jorj Korsini Cumhuriyetin ilk yıllarında İtalyan vatandaşı olduğu halde resmi dairede çalışıyor. Aynı zamanda CHP'ye üye. Sonra resmi dairede çalışabilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma zorunluluğu geliyor. Soyadı kanunu çıktığında "artık Türk vatandaşı olalım" diye düşünüyor, sözlüğü karıştırıp "epik"i buluyor. Dedem Jorj Korsini Epik olarak anılırmış. Babam da 1920 doğumlu olduğu için o da Polikarp Korsini Epik olarak anıldı hayatı boyunca. Ama Korsini soyadı bana kadar gelmedi.

Babanız hayatta mı?

Ne yazık ki 1997'de kaybettik, zor bir kanser hastalığı geçirdi. Çok özel bir insandı babam.

Selanik konserinizde başarılar dileyelim... Sizi çok heyecanlandıran bir konser galiba.

Demin kitaplardan bahsederken söylemeyi unuttum, Kemal Yalçın'ın "Emanet Çeyiz" diye bir romanı var, mübadele insanlarını anlatıyor. Çok sevdiğim bir çalışma. Abdi İpekçi ödülünü kazandı. "Thalassa" şarkısı da öyle bir işlev görsün, iki ülke arasında bir köprü olsun isterim. Atalarım arasında İtalyan da var, Yunanlı da var, Avusturya-Macar da var. Ama beş nesildir buradalar. Ben öyle bir köprüyüm aslında.

ROLL KİTAPLIĞI

Boris Vian Karıncalar (Altıkırkbeş)
Edgar Allan Poe Garabet Meleği (Sel)
François Hartog Tarih, Başkalık, Zamansallık (Dost)
François Rabelais Gargantua (İş Bankası)
Gilles Deleuze - Felix Guattari Kafka (YKY)
Giovanni Scognamillo - Metin Demirhan Fantastik Türk Sineması (Kabalcı)
Julio Cortazar Lucas Diye Biri (Metis)
Lewis Carroll Köpan Avı (Roll)
Mehmet Rifat (haz.) Honoré de Balzac (Kaf)
Nazif Topçuoğlu Fotoğraf Ölmedi Ama Tuhaf Kokuyor (YKY)
Noam Chomsky Yeni Dünya Düzeninde Yalanlar ve Gerçekler (Mavi Ada)
Oscar Wilde Sosyalizm ve İnsan Ruhu (Roll)
Rıfat N. Bali Bir Türkleştirme Serüveni (İletişim)
Theo Stemmler Futbolun Kısa Tarihi (Dost)
Vikram Seth Maggiore Dörtlüsü (Doğan)
Virginie Despentes İkiz Yaşamlar (Doğan)
Vladimir Nabokov Bir Günbatımının Ayrıntıları (İletişim)
Will Self Dal ve Budak (İletişim)
Wilhelm Reich Gençlik Tutkusu (Payel)
Yves Simon Duygu Sapması (Everest)

En son Hintli yazar Vikram Seth'in "An Equal Music" (Maggiore Dörtlüsü) adlı kitabını okudum. Ondan önce de, Seth'in ezeli rakibi Salman Rüşdi'nin "The Ground Beneath Her Feet"ini (Ayaklarının Altındaki Yer) okumuştum. Bu iki kitabı, birbirleriyle rekabet eden iki Hintli yazarı –bu rekabetleri de pek dostane bir biçimde değil– art arda okumak ilginç olur diye düşünmüştüm. İki yazar da kitaplarına konu olarak müziği seçmişlerdi. Ayrıca, bu iki kitap aynı günlerde piyasaya çıkmıştı... Salman Rüşdi, U2'nun Bono'suyla ahbaplık kurmuş ve rock dünyasının ifratlarını romanının background'u yapmış. Bence olağanüstü başarısızlıkta bir kitap. Dolayısıyla bu iki kitap arasında, Vikram Seth'in "An Equal Music"ini galip ilan ediyorum.

IAN ANDERSON, *Roll, sayı 42*

FOTO-ZAPPA

Günümüzün en ünlü fotoğrafçılarından olan Richard Avedon 1960'lı yıllarda Frank Zappa'nın ve Bob Dylan'ın fotoğraflarını çekmişti.

1985 yılında ABD kongresindeki şarkı sözlerinin sansür edilmesiyle ilgili tartışmalara konuşmacı olarak katılan Frank Zappa, yaşamı boyunca tam özgürlükçü ve her türlü sansüre karşı tavrından ödün vermemiştir.

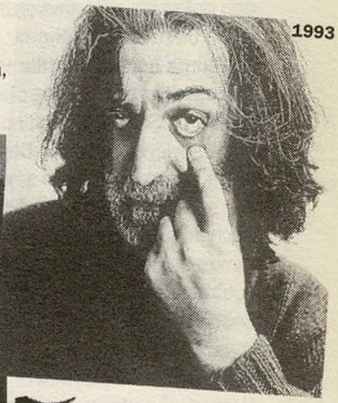

Avedon'un 1980'li yıllarda ABD'nin batısında yaşayan marjinal tiplere saygısının ifadesi olarak onların fotoğraflarından oluşan bir sergisi ve "In The American West" adlı bir kitabı vardır. Burada Avedon genellikle toplumun kenarlarında kalmış insanları, işçileri, evsizleri, birkaç bilimsel araştırmacıyı tam bir yalınlıkla fotoğraflar. Bunların görünüşleri, yüzeysel özellikleri, görkemli bir biçimde aktarılır, zaten fotoğrafların tüm yapabildiği budur.

"Absolutely Free", bu zamanın pop müziğinden epeyce farklı, hatta acayip bir plaktı: Elektronik modern klasiğe benzer müzik parçalarının ve erotik mesajların yanısıra, Beyaz Saray'la ve Amerikan toplumuyla acımasızca alay ederek, hem o sıralar tüm şiddetiyle sürmekte olan Vietnam savaşına karşı çıkıyor, hem de işsiz güçsüz esrarkeş hippilere karşı derin alaycı eleştiriler taşıyordu.

1970'lere geldiğimizde Avedon, bir marifet yapmışlarcasına madalyalarla dolu göğüslerini gururla sergileyen ABD ordusu kuvvet komutanlarının ve diğer devlet büyüklerinin fotoğraflarını çeker. Bunlar ilk önce alternatif kültürün sözcüsü konumundaki Rolling Stone dergisinde yayınlanır.

Mothers'ın, herkesin tanıdığı Beatles'ların "Sgt. Pepper" LP'sine nazire olarak 1967'de çıkardıkları üçüncü LP'leri "We're Only In It For The Money" ilk duyduğumda beni çok şaşırtmış ve sevindirmişti, çünkü burada hızla ticarileşmekte olan pop müzik dünyasının acı bir eleştirisi yer alıyordu.

Avedon, 1971 yılında kararlı bir savaş aleyhtarı olarak gittiği Saygon'da, kapalı bir otel odasında, büyük gizlilik içinde çektiği savaş kurbanları fotoğraflarını içi elverip bir türlü yayımlayamaz. Bu fotoğrafların insanların bakmaya dayanamayacağı kadar korkunç olduklarını düşünerek onları sergilemez.

Zappa, tüm kural dışı görüntüsüne karşın, en başından beri uyuşturucu karşıtı tavrıyla hippi sayılmazdı, yahut da "en gerçek" hippi oydu, bakış açınıza bağlı.

20 Aralık 1993 (3 Aralık'ta ölen Zappa'nın gerçekleşmeyen 53. yaşgününden bir gün öncesi) tarihli New Yorker'da Avedon'un bir dergi için yaptığı ilk işlerden birini görüyoruz: 26 yıl arayla çekilmiş iki Frank Zappa portresi. İkincisi çekildiği zaman Zappa da, Avedon da onun az bir ömrü kaldığını biliyor olmalıydı.

Frank Zappa da, Richard Avedon da ileri teknolojinin ve medyanın tamamen değiştirdiği günümüz dünyasında entellektüelin bulması gereken farklı söylemi başarıyla yakalamış birer sanatçı olarak görülebilirler. Onların muhalif tavırları sistem içinde yer almalarına ve başarı kazanmalarına engel olmamıştır, tersine. Zaten seslerini duyurabilmek için başka çareleri de yoktu. İkisi de sonuna dek bu tavırlarını sürdürebildiler. Politikayla biraz daha fazla ilgilenmek zorunda kalmış bir başka sanatçı olan Vaclav Havel'den, Zappa'nın son konserini Rus ordularının Çekoslovakya'yı terk etmeleri şerefine Prag'da hasta hasta verdiğini öğreniyoruz. Havel, New Yorker'ın aynı sayısında çıkan yazısında, "Zappa, Sovyet işgalinden sonraki yıllarda, Çek yeraltı hareketinin önde gelen tanrıları arasındaydı" diyor.

(Nazif Topçuoğlu'nun "Fotoğraf Ölmedi Ama Tuhaf Kokuyor" adlı kitabından)

Rıfat N. Bali

Rıfat Bali, İletişim'den çıkan "Bir Türkleştirme Serüveni" adlı kitabındaki kısa yaşam öyküsünde kendini şöyle tanıtıyor; "Yazarlık ve araştırmacılık serüveni 1995'te Express dergisinde yayınlanan bir yazıyla başladı, daha sonra alev bacayı sardı." Alev bacayı sardı... Ve bu yangınla kaynakçası 40, kendisi 600 sayfalık dev bir araştırma çıktı meydana. Express'ten sonra Müteferrika, Varlık, Birikim, Virgül, Felsefelogos, Toplumsal Tarih, Tarih ve Toplum, Folklor ve Edebiyat, Tiryaki dergilerinde, Agos ve Şalom gibi cemaat gazetelerinde yazıları çıktı. Çeşitli ansiklopedilere madde yazdı, bazı kitaplara makaleler verdi. Bazı kitapları Türkçede onun itelemesiyle çıkabildi. Rıfat Bali, yakın bir gelecekte İbranice de basılacak bu ilk eserinde, 1923-1945 arası Yahudilere karşı yürütülen Türkleştirme gayretlerini anlatıyor. Cumhuriyet tarihinin karanlıkta kalmış bir safhası daha böylece günışığına çıkıyor. Bu araştırma tuğla gibi ama, Bali'nin kıvrak kalemi sayesinde, roman lezzetinde...

İyi değildik, iyi değiliz, iyi olabilecek miyiz?

Kitabınızda hemen hemen bütün Yahudiler var, ama siz yoksunuz...

Rıfat N. Bali: Evet, yokum. *(gülüyor)* Önsözde de yokum. Niçin olmadığımı anlatmadan önce biraz kendimden söz edeyim. 1948 yılında İstanbul'da Tepebaşı Piremeci Sokak'ta doğdum. Şu anda o ev hâlâ mevcut, İstanbul Barosu'nun bulunduğu sokakta. Oraları o dönem bir getto gibiydi. 1960'a kadar, yani 12 yaşıma kadar orada yaşadım. Ondan sonra Osmanbey'e taşındık. Göç etmenin sebebine gelince, 48'den ilkokulu bitirene kadar Kuledibi'nde 1. Musevi Karma İlkokulu'na gittim. Sonra teyzemin telkinleriyle o zamanlar seçkinler semti sayılan Osmanbey'e geldik. Teyzemin hayat tarzı annemden farklıydı. Biz daha esnaf bir aileydik, teyzeminse daha monden, daha kozmopolit bir hayat tarzı vardı. İşte, "siz burada mı kalacaksınız, siz bu çocuğun hayatını mı mahvedeceksiniz! Daha iyi bir semte gidin" diye diye bizimkileri ikna etti. Bir evin bir oğluydum. O dönemler Fransızca modaydı, Fransız okullarına yazıldım.

Anneniz babanız nereli?

İstanbullu. Büyükanne-baba da İstanbullu. Üsküdar'da Dağhamamı'nda oturuyorlarmış. Oradan Tepebaşı'na gelmişler. Bali soyadı, bildiğiniz gibi Türk ve Müslümanlar arasında da yaygın olarak var. Mesela Önder Bali... Bizim bu ad aileden alınmış bir ad, sonradan alınmış değil. Bir takım Yahudi kaynaklarını incelerken tesadüfen Karaylar dediğimiz Kırım Yahudileri (13. Kabile) arasında Bali soyadına rastladım. Ve de içime bir şüphe düştü. Karay Yahudileri ayrı bir mezheptir. Kırım'dan gelen Karay Yahudileri Hasköy'de yerleşmişler. Karaylar aslen Türk olup sonradan Yahudi dinini kabul etmiş bir mezhep. Bugün yaşayan sayıları 50 kadar Karay var. Ayrı sinagogları, ayrı dilleri var. Türkiye Yahudi cemaatine fiili olarak bağlı olmayan bir mezhep. Ailem belki sonradan aralarında evlenmelerle Sefarad oldu, İspanyol oldu, kesin bilemiyorum. Bali'nin kelime anlamını da bugüne kadar bulamadım.

Cemaat yine cemaat kaldı. Yurttaşlık projesi iflas etti, yurttaşlık diye bir kavram ortadan kalktı. "Yüzde 99.9'u Türk ve Müslüman" söylemi içinde gayrimüslimler süs bitkisi gibi kaldı. Lisan açısından, Türk müziğini sevme açısından evet, ama Türk ülküsüne sarılma açısından hayır.

Rıfat ile Bali'nin arasında bir de esrarengiz N var... N ne?

Benim babam yedi kardeşti. Çoğunun da çocukları erkekti. Adet üzerine Rafael olan büyükbabamın adı Türkçeleştirilerek Rıfat olarak bütün kardeşlerin erkek çocuklarına verildi. Dolayısıyla ailede dört tane Rıfat Bali vardı. Yazı yazmaya başladığımda yazılarımla ilgili tepkilerin doğru adrese gitmesi için babamın adının (Nesim) ilk harfini kullandım.

Liseden sonra ne okudunuz?

1968'de üniversite imtihanına girdim, hukuk kazandım. Ama beğenmedim, devam etmedim. Babam eczacılık, diş hekimliği diyordu, o dönemler modaydı. Benimse gönlümde biraz iktisat yatıyordu ama kazanamadım. Askerden döndüm, iş arıyorum, tesadüfen bir şirkete girdim, çalışmaya başladım. Bir Yahudiye ait küçük bir şirketti. Hem çalışıp hem okumaya heves ettim. O sıralar özel yüksek okullar vardı, Galatasaray'da böyle bir okulun gece kısmına yazıldım. Aynı zamanda İngilizce öğrenmeye çalışıyordum. Üçüncü sınıftan ayrıldım, matematiği bir türlü veremiyordum. 92'de çalıştığım işyerine ortak oldum, derken ortağım ayrıldı, şirket bana kaldı. Biri üniversite öğrencisi iki çocuğum var, klasik bir aile babasıyım. *(gülüyor)* Kitapta niye olmadığıma gelince... Bir etnik kimlikle, bir dinsel kimlikle ortaya çıktığınızda bir yerde tarafsınız. Ve bu tür, tırnak içinde "netameli" konularda yazdığınızda objektif olamamakla suçlanma ihtimali var. O kaygıyla kendimi biraz sakladım. Yani, ben bir cemaatin, tırnak içinde "avukatı" değilim. Sadece kimliğim var ama ondan maada objektif bakmaya çalıştım. İşte bundan dolayı kitabımda "ben" bilhassa yok.

Yazmaya nasıl başladınız?

Ben 1995'e kadar hiçbir şey yazmadım. O sıralar Express'i okuyordum, hoşuma gidiyordu. Halen de ilk aşkımdır, ilk gözağrım. Foti Benlisoy bu dergide "Paskalya"yı yazmıştı ve sonunda da "Yahudilerden biri çıksın da 'Hamursuz'u yazsın" diyordu. Küçük bir meydan okuma gibiydi, hoşuma gitti, yazdım ve ondan sonra ara sıra güncel olaylarla gelen tepkimi, hissettiklerimi Express'te dile getirmeye başladım. Hiçbir müdahale olmayan serbest bir forumdu, başka yerde yazamayan insanların yayın organıydı. Bir yerde beni ateşleyen dergidir. Ondan önce hiç yazmamıştım, alakam yoktu, böyle acayip bir şey. Birden başka insan oldum. Eşim diyor, "95'e kadar 'normal' bir insandın, 95'ten sonra 'anormal' bir insan oldun." Değiştim yani, ben bile kendimi tanıyamıyorum. Meşhur "Kökler" filmindeki gibi ben de köklerimi bilmiyordum. Yazmaya başlayınca öğrendim, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihini öğrendim, kendi küçük cemaatimin tarihini öğrendim.

Sizi bu kitabı yazmaya iten neydi?

1992'de, İspanya'dan kovulan Yahudilerin Osmanlı'ya gelmelerinin 500. yıldönümü debdebe ile kutlandı. Malûm söylem "birlik-beraberlik"ti: "Çok iyiydik, çok iyiyiz, çok iyi olacağız..." Oysa gerçek hiç de böyle değil. Cemaat, özellikle İslami basın tarafından çok bariz ve yoğun bir şekilde anti-semitizme maruzdu. İşte buradan yola çıkarak klasik söylemin dışında bir şeyler yazmak ihtiyacı duydum. Sekiz yıl önce İsrail'de yayınlanan Avner Levi'nin kitabı da beni çok etkiledi. Hatta bu kitabın "Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler" adıyla İletişim'den Türkçe çıkmasını sağladım.

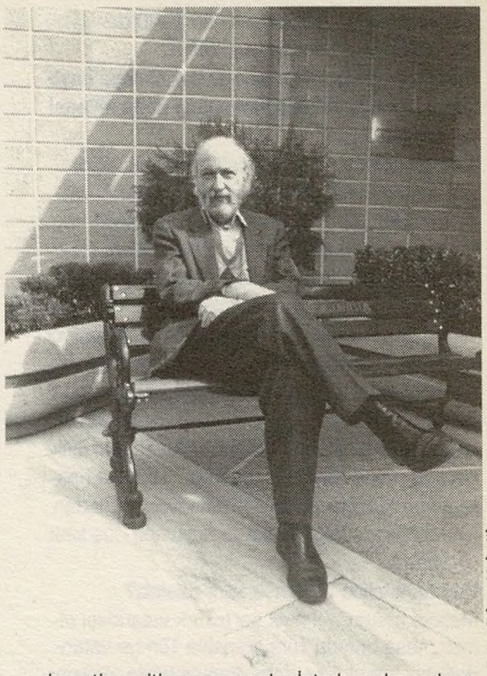

Foto: Şahan Nuhoğlu

Avner Levi hakkında biraz bilgi verir misiniz?

İzmirli bir Yahudi. 70'lerde İsrail'e göçmüş. Kitap İsrail'de 1992'de, yani Türkiye'deki 500. yıl kutlamaları sırasında çıktı. Yazar bu kitabında özet olarak, "pek de o kadar iyi değildik" diyor. Burada herkes bu kitaptan haberdardı ama kimse çevirmeye teşebbüs etmedi. Ancak 1996'da benim telkinlerimle Türkçeye çevrilebildi. Bu kitap benim görüşlerimi değiştirdi. Ondan elde ettiğim birçok ipucu kitabımı yazarken çok işime yaradı.

İspanya'dan kaçan ya da sürülen Yahudileri Osmanlı'dan başka kabul eden ülkeler oldu mu?

Oldu tabii, Avrupa hariç her tarafa gittiler. Mesela Kuzey Afrika'ya gidenler oldu. Ama kitlesel olarak Osmanlı'ya sığındılar. Dilleri önce İspanyolcayken, sonra gittikleri ülkenin dilleriyle etkileşim içinde değişti. Mesela bir Faslı Yahudinin İspanyolcasıyla bizden bir Yahudinin İspanyolcası farklıdır. Ancak ülkemizde bir yanlış sürekli tekrarlanıp duruyor; yaygın olarak Yahudilerin 500 yıldan beri burada olduğu sanılıyor. Bu yanlıştır. Daha önce de vardılar. Bu yanlışın nedenlerinden biri, Türkiye Yahudilerinin kullandığı tarih üslûbundan ileri geliyor, yani "500 yıl önce göç edip buraya geldik." Bu yanlış, Bizans döneminde de, daha önce de Yahudiler vardı (Nazilli-Sardes sinagogu İ.S. 250). Malûm, 92'de yapılan 500. Yıl Kutlamalarından dolayı ve tarihi siyasete alet edenlerin yüzünden. "Biz bunları 500 yıl-

dan beri kucaklıyoruz" diyorlar. Şimdi bunun bir menfi tarafı var, bu da kamuoyunda kabul edilen "Rumlar, Ermeniler buralıdır, her zaman burada yaşadılar. Ama Yahudiler göçmendir, buraya 500 sene önce geldiler, misafirdirler" anlayışı... İspanya'dan göç kitlesel olduğu için Yahudilerin miladı ordan başlatılıyor.

Araştırmanızı 1923-1945 yılları arasında sınırlamışsınız. Niçin?

Beni daha çok Cumhuriyet dönemi ilgilendiriyor. Bunun da "tek partili" yılları. Eski Türkçe bilmediğim için zaten o eski dönemlere giremezdim. Kısıtlama bu yüzden. Bundan sonra yayımlayacağım iki kitapla da önce 1948-49 yıllarında İsrail'e gerçekleşen göçü, sonra da 1950'den günümüze dek olan dönemi yazacağım.

Cumhuriyetle beraber ulus-devlet olmaya başlıyoruz. Türkiye Yahudilerinin buna karşı refleksi ne olmuştu?

Yahudiler Osmanlı millet sistemi içinde, diğer müslüman olmayanlar gibi yarı özerk bir hayat sürüyorlardı. Kendi başlarını kendileri seçiyordu. Belli işleri yapıyorlardı. Nasıl giyinecekleri, nerede oturacakları filan merkezi otoritece belirlenmişti ve onlar da buna razı olmuşlardı. Cumhuriyetten sonra Türkiye ulus devlet olmaya başlıyor ve bir de anayasa yapıyor, "dil, din, ırk farkı yoktur, herkes eşittir" diyor. Bu, Yahudiler arasında büyük bir sevinç ve umut kaynağı oluyor. Ancak anayasa teminatı altındaki bu hakların gündelik hayatta pek esamesi okunmuyor. 1923'te başlayan bu süreçin gerçekliği Yahudiler tarafından kısa zamanda idrak edildi ve büyük bir düş kırıklığı yarattı.

Bu hak ihlaline bir örnek verir misiniz?

Mesela memuriyetin ilk şartı Türk vatandaşı olmak. Yasa burada Türk demekle Türkiye vatandaşlığını kastediyor. Ama pratikte böyle olmuyor. Burada Müslüman-Türk kastediliyor. Bürokrat da bunu böyle tatbik ediyor. Müslüman olmayan vatandaşlarını dışlıyor.

O sıralar bir de "Vatandaş Türkçe konuş" kampanyası var...

Türkçe konuşma meselesi Kemalizmin temel düsturlarından biri. Tek dil, tek ülkü, tek kültür yaratmak istiyorlar ama ellerinde sihirli değnek yok. Koca Osmanlı mirasını bir günde değiştiremiyorlar. Yahudi yaşlıları Türkçe bilmiyor, İspanyolca (Ladino) konuşuyorlar, burjuvalar ise Fransızca. Lozan'da gayrımüslimlerin kendi dillerini konuşma, kendi dillerinde eğitim yapma hakları tanınmış. Ermeni ve Rum cemaat için çok güzel. Ama Yahudilerin kendi dilleri yok, İspanyolca konuşuyorlar. Ama kimse "İspanyolca bizim milli dilimizdir" de demiyor. İbranice bilen zaten yok. Türk kamuoyu, gazetelerin, dincilerin, milliyetçilerin, hatta güya solcuların da kışkırtmasıyla Yahudilere karşı kinlendiriliyor, "nankör Yahudiler, 500 senedir memleketimizde yaşıyorlar ama kendilerini kovan İspanyolların dilini konuşuyorlar. Zenginleri de Türkçe yerine Fransızca öğreniyor" diye. Rum ve Ermeniler bu konuda Yahudilerden daha şanslıydı.

Büyükada'da Yahudi vatandaşlarımız Türkçe konuşmamakta ısrar ediyorlar...

- Bizim mahdum Türkçeyi adeta unutmuş...
- Avrupa'da mı oturuyor?
- Hayır, Büyükada'da!

Akbaba, 8 Ağustos 1936, sayı 135

Türkçe dayatmasını cemaat nasıl karşılamıştı?

1927 nüfus sayımına göre Türkiye'de 82 bin Yahudi var. O dönemin cemaat liderleri bu asimilasyonu kabul ediyor. Mesela Türkçe kursları açıyorlar. İspanyol şivesiyle Türkçe konuşan Yahudiler de mizah konusu oluyor. Zaten adam hevesli değil, bir de alay edilince şevki kırılıyor.

Ladino'yu yaşatmak için çalışma yapanlar var mı?

Türkiye'de yok sayılır, cemaat gazetesi bir sayfa yapıyor, o kadar. Bir tane Yahudi okulu var. O da İbraniceyi, İngilizce, Fransızca gibi yabancı dil statüsünde öğretiyor, İspanyolca öğretmiyor. Ama dünyada Ladino lisanını yaşatmak, canlı tutmak için ciddi teşebbüsler, ciddi çalışmalar var. Amerika'da, İsrail'de akademik seviyede çalışmalar var, internet tartışma gruplarında sırf bu lisanda yazışma yapan gruplar var. Geleneksel dile artık sahip çıkılıyor, bunda utanılacak bir şey yok. Türkiye Yahudileri halen üzerlerinden o travmayı atamamış durumda. 30-40 sene lisanı iyi konuşamamış olmanın getirdiği ezikliği, toplumun getirdiği aşağılamalardan dolayı ve hani "Türküz, Türk olduk, Yahudi değiliz"i ispat etmek psikozundan halen bu lisana tam olarak sahip çıkamadılar. Bir problem de, sahip çıkarsak, çocuklarımıza bu lisanı konuşturursak şiveleri bozulur. Endişeleri o. İsraile gittikleri zaman turist gibi kalıyorlar. En büyük problem de bu, çünkü İbranice de bilmiyorlar. Bana kalırsa, İspanyolcadan önce İbranice öğrenmeleri lazım. Çünkü ana dil o. "Kimlik muhafaza, kimlik muhafaza" diyorlar, İbranice bilmezsen kimliğini nasıl muhafaza edeceksin!

Türkiye Yahudilerinin sosyo-ekonomik durumu nasıl?

Yarısı zengin yarısı fakir diyebiliriz. 1948-49'da cematin yüzde 50'si göç etti. Göçenlere bakıyoruz, çoğunluğu fakir insanlar. Ama kamuoyuna yansıyan hep zengin Yahudiler. Beyoğlu'nda oturuyorlar, pahalı giyiniyor, pahalı tüketiyorlar. Bunlar göze batıyor. O yıllar lüks ve israf teşhir ediliyor. Peki yine o sıralar Türkler nasıl? Kurtuluş savaşı yeni bitmiş. Yoksul, sanayii olmayan bir ülke. CHP'ye yakın olanlar, "afferiste" (işbitirici) Türk işadamları galibiyetin nemasını yiyorlar. Devrin basını, "Savaşı biz yaptık, biz kazandık. Siz zahmet çekmediniz ama lüks ve israf içinde yaşıyorsunuz" diye sürekli düşmanlığı körüklüyor. Elbette sınıfsal bir çatışma da var. Ama din faktörü daha baskın.

Anti-semitizm yani...

Osmanlı'da azınlıklar ikinci sınıf vatandaş olarak müslümanların zimmetindeydi. Cumhuriyete geçilince anayasa ve Lozan antlaşmasına rağmen bu anlayış devam etti. Yahudiler, modern vatandaş olarak değil, ikinci sınıf vatandaş olarak, yani eskisi gibi görülmeye devam edildi.

Fakat bakıyoruz, İspanyolca konuştu diye kimsenin resmi olarak başına bir şey gelmiyor...

Devlet nezdinde bir sorun yok. "Türkçe konuş" kampanyasını üniversite gençliği başlatıyor. İyi niyetle başlatılıyor ama sonradan dejenere oluyor, zora başvuruyorlar.

Kitabınızda "Trakya olayları"na geniş yer vermişsiniz...

Umumî yerlerde Türkçe mecburî olacak

- Kel betiz... Bu fotlarla yabancılar öz dilimizi ne kadar dejenere bir hale getiriyorlar değil mi? Maşeri Fatoş!

Karikatür, 13 Mart 1937, sayı 63

Edirne, Kırklareli, Uzunköprü, Çanakkale gibi yoğun Yahudi nüfus barındıran yerleşimlerde zincirleme, organize bir saldırı başlatılıyor. Bunun iki ana sebebi var: Mandıralar Yahudilerin elinde. Peynircilik Trakya'da önemli bir gelir kapısı. Sonra tefecilik de Yahudilerin elinde. İkinci sebep, o sıralar çıkarılan İskan Kanunu. Trakya güvenlik açısından hassas bölge. Buralardan "güvenilmez" Yahudi nüfus gitmeli diye bir anlayış hakim. Bunun için bir korkutma, yıldırma kampanyası tezgahlanıyor. Önce münferit bir olay gibi başlıyor. Sonra yağma girişimine dönüşüyor. Hareketin arkasında CHP yerel teşkilatları var. Sonunda Yahudiler kaçıyor, İstanbul'a, Filistin'e, Güney Amerika'ya. Devlet olaya el koyuyor. Yağma edilen malları geri veriyor ama güven tesis etmiyor. Kaçanları geri döndürmek için hiçbir şey yapılmıyor. 1935'te üç-dört bin Yahudi Türkiye'den gidiyor.

II. Dünya Savaşı sırasında Yahudilerin durumu neydi?

Türkiye savaşa girmedi ama Almanlar Trakya sınırına dayandıklarında tarihe "Yirmi Kur'a İhtiyatları" diye geçen olay meydana geliyor. 1941 haziranında 20 sınıf gayrimüslim silah altına alınıyor. Sokaktan toplanarak alınıyorlar. Silah altında pek öyle zorda değiller ama neden alındıkları izah edilmiyor. "Bizi katletmek için topladılar" şeklinde bir paranoya zihinleri işgal ediyor. Temmuz 42'de terhis oluyorlar. Kasım 42'de Varlık Vergisi gelip çatıyor, ikinci darbe. Ödeyemeyenler Aşkale'ye... Vergilendirmede eşitlik ilkesi alenen çiğneniyor.

Aşkale'ye ne kadar Yahudi sürgün edildi?

Gidenlerin bin kadarı Yahudi. Toplam iki bin kişi sürülüyor. Görüldüğü gibi çoğunluk Yahudilerde. Bir başka önemli nokta da şu: Devletle iyi ilişkiler kurmuş cemaatin lideri, sözcüsü konumundaki insanlar da sürülüyor. Mesela Avukat Gad Franko gibi asimilasyonu savunanlar bile paçayı kurtaramıyor. Bu o kadro içinde büyük bir hayal kırıklığı yaratıyor. Yahudi halkı nezdinde ise, bu gibi kişilere hiç güven kalmıyor.

Türkleştirme kampanyası ne kadar başarılı oldu?

Olamadı, cemaat yine cemaat kaldı. Yurttaşlık projesi iflas etti, yurttaşlık diye bir kavram ortadan kalktı. "Yüzde 99.9'u Türk ve Müslüman" söylemi içinde gayrimüslimler süs bitkisi gibi kaldı. Lisan açısından, Türk müziğini sevme açısından evet ama, Türk ülküsüne sarılma açısından hayır. Çünkü onların başka bir ülküsü var; Yahudiliğe karşı, İsrail'e karşı bir sevgi var. Ama bunu

ifade edemiyorlar. Çünkü siyonizm ve İsrail, özellikle sağ basın tarafından önyargısız değerlendirilemiyor.

Bütün bu gelişmeler sırasında Türkiyeli aydınlar nasıl bir tavır takınıyor?

Va-Nu, Serteller, Ahmet Emin Yalman gibi birkaç isim dışında genellikle bu ayrımcılık onay görüyor. Türkleşmenin bir şartı olarak kabul ediliyor. Bu verdiğim isimlerin çizgilerinde bile çeşitli zamanlarda çeşitli sapmalar oluyor. Türkleştirme kampanyasında bir de şöyle tuhaf bir şey yaşanıyor: Cevat Rıfat Atilhan ve Nihal Atsız gibi radikal sağcı yazarlarda, Yahudiler Türkçe isimler almaya başlayınca, "hayır kardeşim, Türkleşmeyin de biz kimin ne olduğu anlayalım" şeklinde bir zihniyet de var.

Solcuların tavrı nasıldı?

"Güya solcu" kesimde rastlanan gizli ya da aleni Yahudi düşmanlığına anti-semitik demek biraz haksızlık olur. İslami kesim için doğru, çok net bir şekilde görüyorsunuz. Mesela "kan iftirası" var, işte "bunlar Hamursuza kan katıyorlar" falan gibi. Hiç şüphe göstermeyecek anti-semit iftiralar...

"Hamursuza kan katmak" ne demek?

Hıristiyan anti-semitizminde yer alan bir şey. Hamursuz, hıristiyanların Paskalya bayramına benzeyen bir bayram, yani Hz. Musa'nın Mısır'dan Beni İsrail'i hürriyete kavuşturması. O sırada sürgünden çıkarken çölde mayasız ekmek pişirdiler. Halen Hamursuz bayramında bu yenir. Hıristiyan anti-semitizminde derler ki, "mayasız ekmeğin hamurunda genç hıristiyan çocuklarının kanı var! Ekmek, bu çocukların kanlarıyla hazırlanıyor." Bu iftira hıristiyanlardan İslam anti-semitizmine de geçmiştir. Osmanlı'da da rastlandı bunlara. Padişahlar, şeyhülislamlar "böyle bir şey yoktur" diye fetvalar verdi.

Solcularda Yahudi düşmanlığı nasıl ortaya çıkıyor?

Sol kesimde daha çok "azınlık karşıtlığından" kaynaklanan bir düşmanlık var. Kimi zamanlar anti-semitizme kayar gibi oluyorlar. Bunun iki ana sebebi var: Birincisi, 70'li yıllarda yaşanan Filistin'deki savaş pratiği. O zamanlardan kalan bir anti-İsrail duygusu var. Bu duygu kolayca Yahudi düşmanlığına da kayabilir. Ant dergisine filan baktığınız zaman görüyorsunuz, kaba bir Yahudi düşmanlığı yok, buna dikkat ettiler. Ama "İsrail emperyalizmi" dediler. 67 savaşına baktığınızda, orada İsrail'in hiçbir suçu yok. Saldırıya uğrayan, mazlum olan İsrail. Buna rağmen Arap yanlısı olmak, işte bu hissiyatın hâlâ canlı olmasından kaynaklanan bir şey. İkinci neden, "zengin, çıkarcı, tefeci, kapitalist Yahudi" imajından kaynaklanan stereotiplerden gelen bir problem bu. Azınlık karşıtı bir duygu, evet; ama anti-semit bir duygu mu? O çok sert bir kelime. İsrail-Arap savaşından önceki solda Yahudi düşmanlığına rastlanmıyor. Tersine, Mihri Belli anılarında da söylüyor, Varlık Vergisine ve Saraçoğlu faşizmine karşı bilfiil karşı çıkmış insanlardır. O dönemde Türkiye solu içinde iki-üç tane de olsa Yahudi fiilen görev aldı. Zihni Anadol'un anılarında söz ediliyor: Biri Amato, biri Naey'di. Faşizme karşı omuz omuza mücadele etmişler. 70'li yıllardan sonra Arap-İsrail kavgasından sonra solda tavır değişti. Biliyorsunuz, bugün gazetelerde El Fetih'te savaşmış köşeyazarları var.

Yahudilerle Arapların akrabalığından sözeder misiniz?

Araplarla Yahudiler birbirlerine "kuzen" derler, "yeğen" derler. Semit bir kavimden geliyorlar, lisanlar da semit lisanlar. Öyle olmasına rağmen siyaset yüzünden, din ve Filistin meselesinden ötürü düşman haline geldiler. "Yahudiler de Araptır" diye bir görüş var. Ancak bu Yahudi aydınları arasında hiç tartışılmıyor, gündemlerinde yok.

Yahudi ve musevi sıfatlarından hangisini tercih ediyorsunuz?

Son beş-on seneye kadar Türkiye Yahudileri, musevi kelimesini tercih ediyordu. Sebebi, Yahudinin museviye göre aşağılayıcı bir anlam taşıması. Bir ölçüde de bu geçerliydi. Hatta hatırlıyorum, 10-15 sene evvel İletişim Yayınları'ndan "Yahudi Dünyası" diye çeviri bir kitap çıkmıştı, büyük boy, ciltli. Ona da tenkid gelmişti, kitabın adını niye Musevi Dünyası koymadınız diye. Bugün de resmi söylemde, yani cemaat elitinin kullandığı kelime musevidir. Ben kullanmıyorum, çünkü bence bu bir fasit daire. Kullanmadığınız sürece kendiniz bir tabu yaratıyorsunuz. Doğrusu Yahudi. Ama buna benzer bir durum da Fransa'da yaşandı. "Juif", Yahudi demek ve aşalayıcı bir anlam taşıyor. "Israelite" yani "Beni İsrail Çocuğu" ise, musevi anlamında kullanılıyordu. Ama bugün artık orada da bu aşıldı ve Yahudi anlamında juif kullanılıyor.

Yunanistan'da da Yahudilere karşı ırkçı politikalar uygulandı. Mesela Selanik'te Yahudi mahallesi yakılarak, mezarlığı ise dozerlerle yıkılarak yok edildi...

Yunanistan'daki Yahudiler, özellikle Selanik Yahudileri Osmanlı yönetimine çok eklenmiş bir yaşam içindeydi. Özellikle maddi açıdan. Bence Yunanistan bağımsızlıktan sonra bunun öcünü almak için böyle davrandı. Asıl büyük trajedi, II. Dünya Savaşı'nda Yunanistan, Yahudileri Nazilere teslim ederek soykırıma uğrattı. Bu da Yunan Yahudiliğinin sonunu getirmiş oldu.

Neva Şalom katliamı ve Başkonsolos Ephraim Elrom cinayeti hakkında araştırmanız var mı?

Yok, ama bu sinagog baskını bana kalırsa örtbas edildi. Yani bu Arap teröristler gökten paraşütle düşüp de orada bir sinagog olduğunu keşfetmediler. Onlara bu hedefi gösterenler var. Onların yerel yardakçıları vardı. Örtbas edildi, her iki taraf da örtbas etti. Hem İsrail'de hem Türkiye'de. Elrom cinayeti de örtbas edilmiştir. Ben kitabım için İsrail'de araştırma yaparken şahit oldum. O döneme ait arşivler incelemeye açık. Ancak Elrom cinayeti dosyaları hariç. Vermiyorlar, göstermiyorlar. Açık olduğu halde.

Kitabınız cemaat içinde nasıl karşılandı?

Konuşmayan cemaatin bir konuşan adamı, "kardeşim, bunları biz zaten biliyorduk, yazdıkların yeni bir şey değil" dedi. Kimileri "bize zararı dokunabilir" yorumunu yaptı. Üçüncü bir görüş ise yönetici elitten geldi, "siyasi iktidarla olan ilişkilerimize zarar verebilir" şeklinde. Halbuki bir kitap yüzünden ne siyasi ilişkiler bozulur ne de Türkiye'nin düzeni. Bu tedirginlik, tipik Türkleştirilememiş bir cemaatin halet-i ruhiyesini yansıtıyor. Kendini yurttaş olarak görsen, böyle sorgu suale, beislere kapılmadan yazar çizersin. Bunu yapamıyorsan, sen demek ki kendini zimmetli addediyorsun veyahut siyasi iktidar seni hâlâ öyle görüyor ve sen de o pozisyonu kabullenmişsin, bundan dolayı bir tedirginlik duyuyorsun.

Söyleşi: **Ahmet Eken - Ümit Bayazoğlu**

Osman Ratıp Bey adındaki 42 yaşında evli bir adam, ilk bakışta aşık olduğu 22 yaşındaki Elza Niyego adlı Yahudi bir genç kıza evlenme teklif etti, ancak karşılık görmedi. Bu ısrarlı ve tek yanlı ilişki dramatik bir şekilde son buldu. Osman Ratıp Bey, Elza'nın bir Yahudi genciyle nişanlandığını öğrenince çılgına döndü, 17 Ağustos 1927 akşamı onu bıçaklayarak hunharca öldürdü. Elza Niyego'nun cesedi Adli Tıp yetkilisinin olay yerine gelmesine kadar üç saat boyunca yerde kaldı. Evinin yakınında işlenmiş bu cinayete tanık olan Elza'nın annesinin cesedin üzerine bir örtü örtmesine izin verilmedi. Cesedin bu şekilde saatler boyunca sokakta bırakılması da Yahudi toplumunu son derece öfkelendirdi. (...) Cinayetin duyulması üzerine Yahudiler, Niyego ailesinin oturduğu eve akın akın gittiler ve üzüntülü aileye görkemli bir cenaze töreni düzenleme sözü verdiler. Yahudi halkı, maktülün Yahudi olmasını, Osman Ratıp Bey'in ise hem Türk, hem de önemli geçmişe sahip bir aile mensubu olmasını ve daha önce tutuklandığında hemen serbest bırakılışını göz önünde bulundurarak katilin bu cinayetten hafif bir cezayla sıyrılacağına inandı. Nitekim öyle de oldu. Osman Ratıp Bey, aklî dengesinin yerinde olmadığı belirtilerek akıl hastanesine gönderildi. Elza Niyego'nun cenazesi cinayetin ertesi günü kaldırıldı. Cenaze Bankalar Caddesi'nden ilerleyip maktülün evinin önünden geçerek Arnavutköy Yahudi mezarlığına doğru yol alırken sokaklar Yahudilerle hıncahınç doluydu. Sayıları tam belli olmayan bu kalabalığın on ilâ yirmi beş bin civarında olduğu tahmin ediliyordu. İstanbul halkı yüzyıllardan beri benzeri görülmemiş bir öfke patlamasına tanık oluyordu. Kalabalıkta bulunan Yahudilerden bazıları Elza Niyego'nun Yahudi olması nedeniyle katilin gerektiği gibi cezalandırılmayacağına inandıkları için sokaklarda "Adalet istiyoruz!", "Korkak Türkler!" diye bağırdılar. (...) Özellikle azınlık çevrelerinde okunan Cumhuriyet gazetesinin Fransızca baskısı olan La République, Yahudileri sert bir dille ikaz etti: "Yahudi vatandaşlarımız adalet istiyorlar. Ama Yahudi vatandaşlarımız Türkiye Cumhuriyeti'nin adalete sahip olduğunu pekâlâ biliyorlar. Dolayısıyla bağırmak ve gösteri yapmak için bir neden yok". (...) Elza Niyego olayının yan etkileri de oldu. Bu olay nedeniyle geçmişte Yahudileri de kapsayan ancak daha sonra sadece Rumlara ve Ermenilere uygulanan Türkiye içinde serbest dolaşım yasağı, 29 Ağustos 1927 tarihinden itibaren bir kez daha Yahudilere de uygulanmaya başlandı. Bu uygulamayla Yahudi tüccar ve esnafın Anadolu'daki serbest dolaşımlarını önlemek ve bu şekilde Anadolu'yu terk etmiş olan Rum ve Ermeni tüccar ve esnafın yerini alan Yahudi esnafın bertaraf edilerek ticaret sahasını sadece Türk tüccarlara bırakmak amaçlandı.

(Sayfa 109-131 arasından kısaltarak)

Mengü Ertel: Ortaokul sıralarında biz bir grup Türk çocuktuk. Yahudi çocuklar bizi uzaktan görünce kaçarlardı. Tam Alman faşizminin ağırlıklı olduğu dönemdi. 'Yahudi taşlamaya gidelim' derler, havraya gider, camları kırarlardı. Ben iştirak etmez ve engellemeye çalışırdım. Seneler sonra Karaköy'de aşina olduğum bir musevi, 'Beni bir kere dövülmekten kurtardınız' dedi. Çocuklar dövüyorlarmış, ben gelmiş öbürlerini kovalamış ve onu evine kadar götürmüşüm. Çok korkmuş ve etkilenmiş bundan. 'Vatandaş Türkçe konuş' kampanyasını hatırlıyorum. Tramvayda ikaz edildiklerini, bir takım insanların onlara karışmasına üzüldüğümü, korkudan sustuklarını, konuşmamaya, yahut da çok kötü bir Türkçeyle konuşmaya çalıştıklarını hatırlıyorum. Öyle resimler var kafamda. Tramvayda 'Pis Yahudi' diye bağırıldığını, birisinin diğerine 'o gavurdan alma' dediğini, ama bir yandan da bakkal Madam Ester'den veresiye alındığını, ona borçlanıldığını, ondan kaçıldığını. Onun da sizi görmemezliğe geldiğini, çırağını gönderip 'epeydir uğramadılar, göreceğimiz geldi' dediğini...

Metallica'dan yedim tokadı

"Telif hakkı ödenmeden çalınırsa şarkılar, basılırsa kitaplar..." Ne güzel bir Mazhar Fuat Özkan şikayetnamesiydi. Üstelik o günlerde ne internet vardı, ne MP3, ne de Napster. Bugünse Neil Young'ın dediği gibi, "saçını başını yolanlardan" geçilmiyor ortalık ve Erkin Koray gibi "çöz beni arapsaçı" diye bağırası geliyor insanın. Olan bitenler, elbette birilerinin beleş müzik dinlerken diğerlerinin aç kalması gibi mutlak bir sömürüye indirgenemez. Ama ortada bir tür haksızlık olduğu kesin, daha doğrusu yeni bir "hak" tarifine ve dinleyiciyle müzisyen arasındaki "aracı kurumların" sorgulanmasına ihtiyaç var galiba. Neler oldu da bugünlere gelindi? Hikayemiz uzun...

Bir gün Napster pencerelerini açan yüzbinlerce kişi "siz artık burada istenmiyorsunuz, arkanızı dönün ve çıkın, yok ille de tantana edecekseniz gidin şu adrese tıklayın" mesajıyla karşılaşırlar. Adreste, bir ABD mahkemesinin resmi yazısı ve altında itiraz başvuru formu vardır. Metallica eserlerini telif hakları kanununu çiğneyerek kullandıkları anlaşılmıştır. İtiraz edenler...

Napster cenneti

Halbuki bu bir rüyaydı ve çok güzel başlamıştı. Bir internet sitesi vardı, oraya kayıt olup programı indiriyordunuz ve artık istediğiniz parçayı arayabiliyor, bulduğunuz anda da MP3 formatında bilgisayarınıza kaydediyordunuz. Cennet! Bin yıldır duymadığınız, dinleyemediğiniz sürüyle parça patır patır çıkıyordu karşınızdaki listede. Bir tek parça için gidip de dünya kadar para bayılmak istemediğiniz albümlerin intikamını almak mümkündü, çünkü artık o parça elinizin altındaydı. Yüzlerce parçalık bir arşiviniz oluştu bu arada. Dünyanın dört bir yanında sizin gibi insanlar vardı. Ve bütün bu olanlardan fena halde rahatsız olanlar da! Metallica, rahatsızların en ünlüsü ve en gürültücüsü oldu.

Lars Ulrich uyanıyor

"Birkaç ay önce oturmuş 'Görevimiz Tehlike - 2' müziği üzerine çalışırken, taslak halindeki parçanın çoktan bazı radyo istasyonlarında çalındığına dair haberler aldık. Olayı takip ettiğimizde karşımıza Napster çıktı. Sonradan öğrendik ki, telif hakları alınmış eski parçalarımız da dahil bütün parçalarımızı meğerse isteyen herkes Napster sayesinde kaydedebiliyor."

Bugüne kadar yalnızca birkaç kere hokey sonuçlarını öğrenmek için internete girdiğini itiraf eden Metallica'nın davulcusu Lars Ulrich'in bu alemde neler olup bittiğinden anlaşılan haberi yoktu.

Oysa 1999 ekiminde Public Enemy'den Chuck D, MP3'e övgüler sunmuştu. "Aracıların kökünü kurutmak değildir mesele, denge sağlamaktır ve herkesin artık elindekini biraz paylaşması zamanıdır" diyordu. Ocak 2000'de ise MP3.com sitesi dava edildi. Telif hakları kanunu ihlal edilmişti.

Lars Ulrich kültür korsanlığı diye adlandırdığı dalda dava açan ilk müzisyen değil. Aslında bu şeref Sir Arthur Sullivan'a ait. 19 yüzyılın son çeyreğinde Sullivan operalar bestelerken fonograf emekleme aşamasındaydı, radyodan eser yoktu, müziğin yaşama alanları kiliseler, tiyatrolar ve orta sınıf salonların piyanolarıydı. Elden ele dolaşan notalar bestecilerin geçim kaynağıydı. Britanya'nın en gözde bestekârlarından birisi olan Sullivan yıllarca –özellikle Amerika'da– telif hakları davalarıyla uğraştı. Notaları kaçak olarak basılıyor, rahatça yayılıyordu. Bir de çalar piyano icat olmuştu, onun ruloları vardı, oradaki delikler bildik notalara benzemediği için mevzuatta geçmiyor ve üzerlerinde hak talep edilemiyordu. Sonunda Amerika'da 1902'de telif hakkı kanunu kabul edildiğinde, sokaklarda binden fazla kişi korsan nota kağıtlarından dev ateşler yakarak sevinç gösterileri yapıyordu. Birdenbire kıymeti anlaşılmıştı sanatçıların!

Metallica'nın Napster aleyhine açtığı dava görüşülürken duyulanlar ise, Metallica'nın hakkını teslim edenlerin değil, CD'leri parçalayan hayranlarının sesleriydi.

İşler kızışıyor

Metallica bir anda Napster, Yale Üniversitesi, Güney California Üniversitesi ve Indiana Üniversitesi'ni dava etmiştir. Daha sonra üniversiteleri çıkarır davadan, çünkü ikisi kampüslerinde Napster kullanımını yasaklamış, bir diğeri de ancak "eğitim amaçlı" olması kaydıyla ve "müzik türleri hakkında tartışmaların yapılabildiği chat odalarının kullanımı" için kalmasına izin verdiğini açıklamıştır. Grup, bu iki üniversiteye telif hakkı alınmış eserleri desteklediklerini, kültür ürünlerine de saygı gösterdikleri için müteşekkirdir! Böylece ne şiş yanar ne de kebap, Yale gibi bir kuruma çamur atmaktan da kurtulmuş olur Metallica avukatları.

Bu arada konuyla ilgili tarafların sözleri dolaşmaya başlar ortada. Genel olarak Napster bir korsan barınağı olarak görülmekte, içindekilerden de "hırsızlar" diye bahsedilmektedir. Lou Reed, herkes gibi sanatçıların da emeklerinin karşılığını alması gerektiğini söyler. Elton John, her ne kadar internette müzisyenlerin hayranlarıyla buluşması hoş bir şeyse de, yaratıcılığa saygı temelinin unutulmaması gerektiğini, internet yoluyla korsanlığa karşı olduğunu ve buna çanak tutan Napster gibi kuruluşların yaptığının yanlışlığını anlatır. The The'dan Matt Johnson için hırsızlık hırsızlıktır, "yıllardır hayranınızım, artık bırakın da bu kadarına hakkım olsun" mantığı kabul edilemez bir şeydir, "mahalle manavına gidip, eh ben sizden az zerzevat almadım bugüne kadar, şimdi verin bakalım şu domatesleri" diyemeyeceğiniz gibi...

Müziğini 1 milyon kişinin yerine 100 milyon kişinin dinlemesini tercih ettiğini belirten sanatçıların yanında, "bu aldığınız çocuğumuzun rızkıdır" diyenler de vardır. Napster'ın kapatılması talebiyle açılır dava.

Napster çark ediyor

Bu arada, MP3.com sitesi, CD'lerden oluşan bir veritabanı oluşturmaktan sorumlu bulunur, suçu sabittir, davayı kaybeder. MP3.com'a göre ise kendileri Napster yanında melektir.

Mayıs 2000'de faaliyetler şiddetlenip polisiye filmleri andırmaya başlar. Metallica, "hakkınızdan gelmesini biliriz" diyerek kolları sıvamış ve bir hafta sonu süresinde birbirlerine Metallica parçaları gönderen kullanıcıları enselemiştir! Lars, 13 kutu dokümanla dayanır kapıya, 60 binden fazla sayfada, bir milyon 400 bin korsanının ismi vardır. Konuyla ilgili online chat'te konuşan Lars, "bizim esas davamız Napster'ı kapatmaktır!" deyince, kızgın hayranlarından gelen tepkilere öyle bir cevap verir ki, ortalık iyice karışır: "Kendinize Eski-Metallica'cı mı diyorsunuz? Çok iyi! Zaten sizi hayran olarak isteyen de yok. Gerçek Metallica'cılar bizim haklarımızı desteklerdi! Bunu yapmayanlar, zaten biz saçımızı kesip baladlar çalmaya başladığımızda da mırın kırın edenlerdi."

Metallica cezalandırılmalarını ister yakalananların. Paçası tutuşan Napster, en kısa zamanda araştırmaların yapılıp haklılık saptandığı takdirde gerekenin yapılacağını açıklar. Kapanma tehlikesi karşısında gerileyen şirket beklenmedik bir hamle yapar: Bir gecede yüzbinlerce kullanıcısını tukaka ilan eder, programı kullanma haklarını ellerinden alır, kıçlarına tekmeyi vurup kapıyı kapatır. Beklemediği kadar tepkiyle karşılaşan Metallica ise, yakalananları dava etmeyeceklerini açıklar.

Napster avukatı "Metallica internetin ne menem bir şey olduğundan tamamen bihaber" diyor, "hayranlarının bunu nasıl kullandıklarını bilmiyorlar ve bunun gelecekte gruba nasıl faydalar sağlayacağını da... Radyo ve video kayıt cihazları piyasaya çıktığında da herkes böyle paniklemişti. Ama her iki endüstri de katlanarak büyüdü."

Napster ilk raund'u kaybetmekten kurtulamaz yine de. Mahkeme heyetine göre, Napster olmasa bu kadar insanın istediklerini elde etmeleri mümkün olmayacaktır. Yargıçlar MP3 dosyalarının ticari meta olarak kullanılmadığı argümanını elinin tersiyle iter. Bu dönemde CD satışlarının azaldığını, aksi bile olsa bunun çiğnenen haklar konusunu temize çıkarmayacağını belirtirler.

Atılmaların ertesi günü nette yepyeni bir faaliyet başlar, Napster'a geri sızmak için yardım siteleri açılmıştır. Ve tabii ki bunların dışında sürüyle anti-Metallica sitesi sarar ortalığı. Bir punk grubu "Metallica'dan yedim tokadı" gibisinden parçalar yaparken, Metallica'nın şarkılarına yeni sözler yazılmaktadır... Bir site, "bugüne kadar yeterince doldurmadık mı ceplerini?" diye sorarken, bir diğeri "gariban Lars" için para toplama kampanyası açar. Grup elemanlarının aralarında nasıl da parayı sevdiklerini konuştuklarını gösteren çizgi filmler yapılır. Bir tanesinde Lars ve James, "Kim Milyoner Olmak İster" yarışmasına katılmış, cevaplarının hepsi Metallica olan parayla ilgili soruları bilmiş ve dolarlara boğulmuşlarken görülmektedir, yüzlerinde korkunç bir ışıltı vardır... Mötley Crue elemanı Nikki Sixx "besili domuzu keserler" der ve devam eder: "Tişörtlerden, konserlerden ve diğer şeylerden az kazanmadılar. Bir sanatçının hayranlarına böyle bir tavır alması kabul edilir şey değil".

Aslında Napster da irtifa kaybetmiştir. Müzik meraklılarınca gayri adilane bir kovma ve sansür operasyonu yaptığı için suçlanmaktadır. Hem plak endüstrisiyle, hem Metallica'yla, hem de kıçına tekme yiyen kızgın kullanıcılarla başı derttedir.

Lars'ın Amerikan rüyası

Haziran geldiğinde giderek çirkinleşir kavga. Grubun sözcülüğünü üstlenen Lars Ulrich en çok şimşekleri çeken adamdır. Mahkemede verdiği ifade Hollywood filmlerine taş çıkartır: "Danimarka'da doğdum, 1980'de ABD'ye geldim, 1981'de en yakın arkadaşım James Hetfield'le bir grup kurdum, 1983'te ilk plağımızı yayınladık, 1985'te ise zengin olmuştuk. Ve o gün bu gündür başarıdan başarıya koşuyoruz. Bizimki Amerikan rüyasının gerçekleşmesiydi."

Bugüne kadar milyonlarca kafaya bellerine kadar saçlarıyla headbang yaptıran grubun elemanı, filmlerde görüp de ciddiye almadığımız sıradan Amerikan vatandaşı tipolojisinin davranışlarını sergilemekte, bu ülkede yaşıyor olmaktan ve huzurunda ifade verdiği sayın yargıç karşısında bulunmaktan da gurur duymaktadır!

"Bizim piyasaya sunulan müziğimiz resmen hiçbir müsaade istenmeksizin Napster sisteminde herkes için ulaşılır olmuştur. Kendi isteğiyle burada var olan, müziğini sunan sanatçılara söyleyecek bir şeyim yok, ancak tıpkı bir marangozun masayı yaptıktan sonra onu kendine saklamak, satmak ya da hediye etmek gibi seçenekleri olduğu gibi, bizim de aynı haklara sahip olmamız gerekmez mi? Napster'ın can damarı olan müziği yazan bizim grubumuzdur, Napster'ın ise bu müziğin üretiminin hiçbir aşamasında katkısı yoktur, hakkı yoktur, tek kuruş da harcamamıştır..."

Bu mantıklı ve sakin havadaki ifadenin bir yerinde, Lars zıvanadan çıkar, baklayı ağzından çıkarır: "Hele Napster kullanıcılarına, müzik tüketicilerine ne demeli? Markete dalıp beş dakika içinde ne kadar çok mal alır ve arabanızda taşıyabilirseniz o kadar kazanacağınız o yarışmalardan birindeler sanki. Üstelik Napster'da süre tahdidi de yok ve sanatçı hariç herkes kazanıyor."

Fareli köyün kavalcısı kılığındayken her şey ne güzeldir. Deliler gibi her hareketlerini takip eden, peşlerinden koşanların bu halleri onlara dolar olarak geri dönerken her şey rüyaya uygundur. Ancak, kavalcının melodilerini hiçbir karşılık ödemeden bilgisayarlarına yerleştirdikleri anlaşılınca iğrenç farelere dönüşürler birden. Hepsi boğulmayı hak etmiştir çoktan. (Lars bu ifadesiyle boğulanın kavalcının ta kendisi olduğunu geç fark eder.)

Lars hep dolar konuşur, fena halde serttir. Kendi meselesini anlatırken, acıklı durumdaki müzisyenlerden filan dem vurmayı da akıl eder: "Bir Metallica albümü hazırlamak bize aylarca zamana ve kendi cebimizden yüzbinlerce dolara mal olur. Tabii döktüğümüz ter ve kattığımız ilham da cabası. Bu bizim geçim kapımız. Çok severek yapmamıza rağmen neticede bizim için iştir. Prodüktörüne, ses mühendisine, program yapımcılarına, yardımcılara ve tabii ki diğer müzisyenlere para öderiz. Aylarca stüdyo kiralarız, bunların sahipleri de yine kendi ceplerinden donanım kuran küçük işadamlarıdır. Plaklarımızı çıkaran şirketlerde yüzlerce insan çalışmaktadır, televizyona ve radyolara programlar hazırlanır... Bütün bunlara baktığınızda ortaya büyük bir endüstri çıkıyor, bu endüstriden çok sayıda aile yaşamını sürdürüyor ve yurt ekonomisi de faydalanıyor. Unutmayalım ki, bizim grubumuz Metallica yüksek bir hayat düzeyi şansını yakalamıştır. Oysa birçok sanatçı zar zor geçinmektedir ve gelecek her kuruşa ihtiyacı vardır. Şarkı yazarlarının esas kazancının satılan plaklardan alınan gelir olduğunu da akılda tutmakta fayda var. Bir Napster heveslisinin yaptığı her kayıtta bu yaratıcı topluluğun cebinden para eksilmektedir. Gayet açık, şayet müzik kaydetmek bedava olacaksa, müzik endüstrisinin sonu geldi demektir. Yanlış olmasın, Metallica teknoloji karşıtı değildir... Plakla başladık, sonra kaset öne çıktı, derken CD geldi, eğer bundan sonrası da netten indirmek şeklinde olacaksa, kabulümüz. Ama birisi eline iki tane kod geçirmiş, hiçbir masrafa girmeksizin, yaratıcılık ortaya koymaksızın bizim müziğimizi bedavaya sunuyorsa, biz böyle bir şeyi nasıl sevinçle karşılayabiliriz? Kapitalist sisteme nasıl oturabilir böyle bir şey? Napster'ın yeni dünyasında rekabet edebilmemiz için hangi serbest piyasa ekonomisi modeli bize destek olacaktır?.."

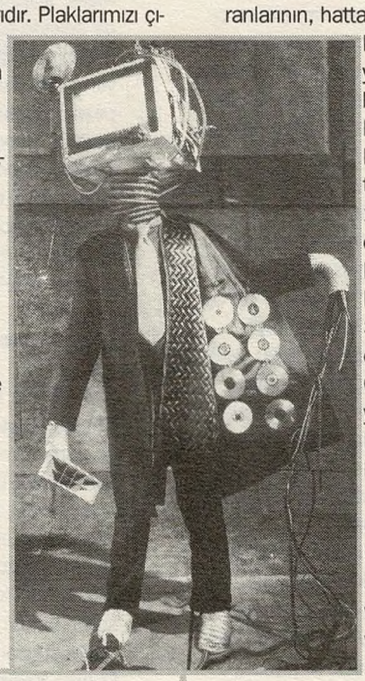

Lars, ne sanıyorsun kendini?

Bu ifadeden sonra kızgınlık ayyuka çıkar. Grubun bütün aşamalarını sıkı takip etmiş olan hayranları bağırmaktadır: "Lars, insanlar sizin bantlarınızı elden ele vermese, sen şimdi küçük bir kulüpte antrenörlük kovalayan, unutulmuş bir tenis oyuncusu olmayacak mıydın? Yani artık zenginsin ve güzel bir evin var diye o insanlara ihtiyacın kalmadı. Beş parasız olduğun günlerde nedense 'sanatının kutsallığı'nı takmadın kafaya. Ne sanıyorsun kendini, Pablo Picasso filan mı?.." "Prova stüdyosunda yatıp kalktığınız günleri ne çabuk unuttun, Anthrax'ın size buzdolabı getirdiği günleri? Ağlıyordunuz be!"

Courtney Love, acı konuşmasıyla birçoklarının duygularını dile getirir: "Yıllar önce Metallica'nın metal gruplarının en iyilerinden birisi olduğunu düşünürdüm. Son albümlerinin berbat olduğu konusunda eleştirmenlerle hemfikirdim gerçi, kısa kesilmiş saçları ve MTV modasına uygun olma çabalarının sonuçsuz kalması acıklıydı, yine de onları bir zamanki varlıklarının hatırına hoş görüyordum. Bütün bunlar bir anda tepetaklak oldu. Zaman, hayranlarının, bir zamanlarki hayranlarının, hatta müziklerini hiç duymamış olanların bile, kendilerinin mülti-milyoner yaptığı bu gruba haddini bildirme zamanıdır."

Bir web sitesinde 60 binden fazla kişi CD almama eylemi başlatırlar. Hesap ortadadır, hiçkimse 15 dolarlık bir CD almazsa, endüstri 1 milyonluk zarara uğratılacaktır. Ancak 19 yaşındaki Napster kurucusu ve mucidi Shawn Fanning buna karşı bir çağrı yapar: "Gidip alalım birer CD ki, gücümüzü, pazardaki payımızı anlasınlar..."

Bir anda müzik içindeki en tehlikeli adam ilan edilen Fanning, 1999 ocak ayında, üniversite kampüsünde yaptığı yazılımın böyle bir tırmanışı olacağını düşünmemiştir. Program bütün üniversite kampüslerini sarmış, server'ların kilitlenmesine yol açmasıyla şimşekleri üzerine çekmiştir. Lisede Metallica ve Zeppelin parçaları çalan bir grubun üyesi olan Fanning için sevdiği gruptan böyle bir tokat yemek üzücüdür.

Elini vicdanına koyup da söyle

Aslında duygular ve heyecanlar bir tarafa bırakıldığında, telif hakkının bir sanatçı için değeri ortadadır. Üstelik gerçekten de herkes Metallica gibi şanslı değildir. Bu işten pek az kazanan ufak grupların şikayeti de, ancak yasal yollardan satılan plaklarından elde ettikleriyle geçin-

MP3: Son zamanların en popüler "sıkıştırma" yöntemi. Resim formatındaki jpeg'in, ses kayıtlarındaki karşılığı. (Bu sıkıştırma sonucunda insan kulağının kolay farkedemeyeceği bir değer kaybı oluyor şarkılarda.) Normalde 5 dakikalık bir şarkı bilgisayar ortamında 60 megabayt civarı bir yer tutarken, aynı şarkının MP3'ü, yani sıkıştırılmış hali 6 megabayt tutuyor. Bu da, internet üzerinden müzik dosyalarının transferini olanaklı kılıyor. Mesela Türkiye'deki hız fakiri internet ortamında, 5 dakikalık bir parçanın yüklenmesi (kaydı) yarım saat civarı sürüyor. Bir de MP3 çalar programlar var, en popüleri Winamp. Bu program sayesinde yüklediğiniz şarkıları güzelce dinleyebiliyorsunuz. Ayrıca dilerseniz, Musicmatch Jukebox gibi programlarla istediğiniz CD'den MP3 yapabiliyorsunuz.

Napster: Başka insanların bilgisayarlarındaki MP3 dosyalarını kendi bilgisayarınıza yükleyebilmenizi sağlayan bir program. Napster'ın kendi web sayfasından bu program ücretsiz indirilebiliyor. Bu program vasıtasıyla aynı chat yapar gibi server'a bağlanıyor ve sizin gibi aynı server'a bağlanan insanların MP3 dosyalarını kendi bilgisayarınıza indirebiliyorsunuz. Kimse MP3'ünü kendine saklayamıyor, herkes paylaşmak zorunda kalıyor.

dikleri ve bundan çalınacak her kuruşun bütçelerini derinden etkileyeceği gerçeğini dile getirir. Aylık gelirleri Mariah Carey'nin bir ayakkabı masrafını karşılamayan bağımsız firmalar ve sanatçılardır söz konusu olan.

Ancak müzik hastalarının durumu da düşündürücüdür. Birçok kişi için, maliyetinin 15-20 katına satılan CD'nin bu "hırsızlık"ta payı büyüktür. Bütün bunlar bir süre önceki "kitap çalmak suç mudur" tartışmalarını hatırlatır. Okumak isteyen insan, parası yoksa ne yapacaktır? Ya da sokaklarda yarı fiyatına satılan korsan baskılardan almak bilinçsiz tüketici damgası yemek için yeterli midir? Kimse sevdiği yazarın ekmeğine göz koymamıştır ama, kitaplar da lüks tüketim araçları sınıfına girmişlerdir...

Ayrıca internetten bilgisayara parça kaydetmek öyle birkaç saniye içinde halledilen işlerden değildir ve bununla uğraşanlar da gerçekten müziği seven insanlardır. Hiçbirinin de sanatçıların gelirinden çalmak gibi bir niyeti yoktur. Ancak müzik endüstrisi bu insanları duyarsızlıkla suçlar, "eğer en gözde grubunun müziğini bedava sunuyorsan, senin sevgin gerçek olabilir mi?" gibi sorular ortaya atarak vicdan muhasebesi silahına sarılır.

Ama bu olayın bir maskeyi düşürmeye yaradığı ortadadır. Uzun zamandır "canımız ciğerimiz hayranlarımız, sizlerle varız" nidalarıyla yürüyen gemi karaya oturmuştur. Müzisyenler için işin maddi yanı hakkında konuşmak her zaman bir tabu olmuştur, çünkü onlar "içten yaratıcılık"la iştigal etmektedir ve o taraklarda bezleri yoktur. "Para için yapıyor" damgası kimsenin işine gelir şey değildir. Ve bu dava göstermiştir ki, Metallica kâr gözetmeyen bir kuruluş olmaktan ziyade, müzik endüstrisince gayet iyi desteklenmiş milyon dolarlık bir tescilli marka projesidir.

Şu da var ki, bu sistemi kuran ve kurallarını belirleyen, hiçbir zaman sanatçının kendisi olmamıştır. Müzisyenler öncelikle şirketlerin yatırdığı parayı çıkarmakla mükelleftirler, ancak ondan sonra kendi cepleri gün yüzü görebilir... Albüm hazırlığı, tanıtımı vs. için yapılan harcamalar, CD'lerin satışı ve şirketlerin yatırdıkları parayı katlama amaçları doğrultusunda yapılır.

Internet ele avuca sığar mı?

Bütün bunlar olup biterken Napster en çok ziyaret edilen siteler listesinde paşalar gibi oturmaktadır: Temmuz ayında 5.4 milyon kişi. "Napster'ın fişi çekilmeli mi" anketi yapılır. Sonuç: %88 ile hayır. Metallica'ya bir nasihat yapılır: Eğer çölde su satarak geçiniyorsan, yağmur başladığında kendine başka bir iş bulman gerekir. Nitekim, kendini şirketleştirip hisse senetlerini piyasaya süren David Bowie için duygusal söylem zaten çok uzaktadır, bedava ve paralı olarak ikiye ayırdığı web sitesinde eski yeni müzikleri pazarlanmaktadır.

Bu sırada plak şirketleri de göze batmaya başlamıştır. 26 eyalette beş büyük şirket hakkında davalar açılır. Gündemdeki, insanların öteden beri sordukları sorudur: CD fiyatları. Büyük firmaların belli bir fiyatın altında satışı engelledikleri ve piyasaya tamamen hakim oldukları görülmüştür.

Sistemin paçası tutuşmuştur artık. Çünkü sadece MP3, Napster falan değildir mesele. Internet kendi dilini oluşturmuş, insanlar bir anda istedikleri her bilgi, dosya, resim vs. ile dünyanın bir tarafındaki bir başka insana ulaşır olmuştur. Paralı birçok yazılımı kaçak çalıştırmak için sitelerden şifreler sağlanır. Ele avuca sığmaz becerikliler sarmıştır dünyayı. Ortak noktaları görünmez oluşlarıdır. İletişimin hiç bu kadar kontrolden çıktığı görülmemiştir.

Derleyen: ***Neslihan Say***

LARS ULRICH - CHUCK D KARŞI KARŞIYA

Zaten kaybedilmiş bir savaştasın

7 Mayıs 2000 tarihinde bir Amerikan televizyonundaki Charlie Rose Show'da, Metallica'nın davulcusu Lars Ulrich ve Public Enemy'den hiphop gurusu Chuck D, Napster ve dolayısıyla telif haklarının gelecekteki durumuyla ilgili olarak karşı karşıya geldiler ve tartıştılar.

Charlie Rose: Napster dijital kayıt teknolojisiyle, Internet kullanıcıları müzik belgelerini MP3 formatında bedava olarak kopyalayabiliyor. Napster yazılımı yeni olmakla kalmıyor, ayrıca ateşli bir tartışmanın da odak noktasını oluşturuyor. Bu yüzden de Napster, bu web sitesinin kapatılmasını talep eden sanatçıların ve plak şirketlerinin sonu gelmez davalarının hedefi durumunda. Şirket aleyhine açılan büyük davaların sonuncusu efsanevi heavy metal grubu Metallica'nın imzasını taşıyor. Grup, Napster sitesi ve Napster yazılımı aracılığıyla internette Metallica müziği download eden 300 binden fazla hayranının bu siteye girişinin engellenmesini talep etti. Şirket bu talebi uygulayacaklarını açıkladı. Son günlerin bu hayli sıcak konusunu tartışmak üzere bugün, Metallica'nın davulcusu Lars Ulrich ve internette popüler müziğin ücretsiz dolaşımını ve dolayısıyla Napster'ı destekleyen Public Enemy'den Chuck D.'yi bir araya getirdik. Evet, Lars. Napster'a niye karşısınız?

Lars Ulrich: Temelde bu kontrol mekanizmasıyla ilgili. Sahip olduğunuz şeyi kontrol etmekle ilgili. Şarkılarımızın sahibi tartışılmaz bir şekilde biziz ve bu şarkıların internetteki kullanımını da biz kontrol altında tutmak istiyoruz. Bu yüzden yasal yollardan Napster'ın peşine düştük. Diğer yandan, bu konuyu kamuoyu önünde tartışmaya açmak da bizim için çok önemli. Bu durumun gerçek doğasının insanlar tarafından anlaşılması ve buna benzer teknolojilerin, sanatçıları, servis sağlayıcıları ve müzik dinleyicilerini aynı anda mutlu edecek parametrelerle yönlendirilmesi çok önemli.

Charlie Rose: Nedir bu durumun gerçek doğası?

Lars Ulrich: Teknolojinin kontrolü.

Charlie Rose: Sanatçıların kendi eserlerine sahip olma ve kontrol etme hakkı.

Lars Ulrich: Evet, şu anki sorun bu. Aynı zamanda, bu durum sürekli gelişen teknolojiyle birlikte 15 dakikada bir değişiyor, bu yüzden teknolojinin kuyruğuna takılıp sürekli kovalamanız gerekiyor. Şu an için sorun bunun kontrol edilmesi ve gelecek için bazı kıstasların belirlenmesi.

Charlie Rose: İnsanların size karşı söylediği şey de, yapmaya çalıştığınız işin teknolojiyi durdurmaya çalışmak olduğu ve bunun mümkün olmadığı.

Lars Ulrich: Bu söylenenlerin farkındayız. Bu yüzden ortaya çıkıp "Bir dakika. Mola. Oturup bu konuyu kamuoyu önünde tartışalım ve gelecekte bu teknolojileri nasıl kontrol edeceğimize karar verelim" diyen ilk sanatçılar olmaya çalışıyoruz. Napster'ın karşısına yasal platformda çıkmamızın nedeni de, benzer hizmetler sunan yeni şirketlerin, her zaman Metallica gibi, bu konuda hassas sanatçıların direnişiyle karşılaşacaklarını anlamalarını sağlamak.

Charlie Rose: İnsanların dile getirdiği başka bir nokta da bu: Cebiniz yeterince dolu, milyonlarca hayranınız var, birkaç insanın müziğinizi bedava kopyalaması sizi niye rahatsız ediyor?

Lars Ulrich: Şu an için konu para değil, kontrol. Bu gelecekle ilgili. Asıl sorun insanların interneti nasıl algıladıkları ve fikir ve sanat eserleri hakları açısından internet kullanıcılarının haklarının nereye kadar uzandığı. Şu anda insanların tavrı şu: "Internetten bilgisayarıma geçen her şey benimdir ve buna hakkım var". Bence bu mantık zinciri çok tehlikeli Bu sadece müzisyenleri değil, her tür eserin yaratıcısını etkiliyor. Bu yüzden bunun tartışılması lazım. Internet üzerinden geldiği için her şeyi kendilerine ait sanmak gibi bir hataya düşüyorlar.

Charlie Rose: İnsanların söylediği bir başka şey de şu: "Dinleyiciler zaten radyodan ya da konserlerde kayıt yapıyor."

Lars Ulrich: Ve biz bunu destekliyoruz.

Charlie Rose: Peki bunun farkı ne?

Lars Ulrich: Fark internette kopyalanan şarkıların birinci dereceden dijital kopyalar olması. Bunun raflarda satılan CD'lerden hiçbir farkı yok. Evde ya da konserlerde yapılan kayıtlar orijinal kayıtlar değil, kalite farkı var, ama internettekiler kusursuz dijital kopyalar. Bu farklı bir durum.

Charlie Rose: Satmayacak olsalar da mı?

Lars Ulrich: Evet. İnsanların anlamasını istediğim şey bunun yasadışı olduğu. Etik kısmına girmiyorum bile. Bu hırsızlıktır.

Charlie Rose: Sen de bir sanatçısın Chuck, ama eserlerinin internet üzerinden bedava kopyalanmasını destekliyorsun.

Chuck D: Bence Napster çok yeni bir radyo formu. Lars ve Metallica'nın kendi master'larını kontrol etme isteklerine saygı duymakla birlikte, onların istisnai bir durumları olduğunu görmek gerek. Sorun şu: Son elli-altmış yıldır müzik sektörü sanatçının geleceğini gözükara bir biçimde belirler duruma gelmiştir. Şu anda sürmekte olan savaş da budur, Napster gibi teknolojilerin yardımıyla güç tekrar insanların eline geçiyor. Son 15 yıldır müzik endüstrisi muhasebeciler ve avukatlar tarafından yönlendiriliyor ve bunun sanatla bir ilgisi yok. Napster'ı, dosya paylaşımı ve download edilebilen bir dağıtım ağı arasındaki bağlantı olarak görüyorum. Ve gücün tekrar insanlara geçmeye başladığına inanıyorum. Uzun bir süre boyunca teknoloji endüstri tarafından yönlendirilmişti ve teknolojinin fiyatı ne olursa olsun insanlar bu bedeli ödemek zorundaydı.

Charlie Rose: Peki bu gücün sınırları nedir? Sanatçının ayağa kalkıp "ben sanatımı geliştirmek için bir ömür harcadım ve ortaya bir ürün çıkardım, sen bunun internetten download edilebildiği için sana ait olduğunu iddia ediyorsun" deme hakkı ne zaman doğuyor?

Chuck D: 1967'de FM radyolar ortaya çıktığında da aynı tartışma yaşanmıştı. Teyp teknolojisi çıktığında da... İnsanlar yeni teknolojilerle her karşılaştığında "sanatçının hakları elden gidiyor", "bizi soyuyorlar" diye yaygara koparmışlardı. Sonuçta böyle bir şey olmadı, dahası bu yeni teknolojiler müzik endüstrisinde turbo etkisi yarattı, endüstriyi büyüttü. Şu anda olan şey, bilgisayarlar internet aracılığıyla müziğin dünyaya yayılmasını sağladı. Endüstri artık hiçbir eserin dünya haklarını sahiplenemez, zaten pratikte böyle bir şey hiç gerçekleşmedi.

Charlie Rose: Söylemeye çalıştığın şu galiba: Bazı sanatçıların dinleyicileriyle buluşabilmelerinin tek yolu internet.

Chuck D: Doğru. İki yıl içinde bir milyon sanatçının ve bir milyon plak şirketinin olacağını öngörüyorum. Uzun bir süre büyük plak şirketleri müzik üretimini kontrol altında tuttu ve küçük insanların işin içine girmesini engelledi. Şimdi pazarı paylaşmak zorunda kalacaklar. Buna karşı değilim. Muhasebeciler ve avukatlar tarafından yönetilen büyük şirketlerin çıkıp da "bu endüstriye zarar verecek" demelerini komik buluyorum, çünkü bunun kanıtı yok. Bay Lars da, telaffuz ettiği 300 bin kişinin Metallica hayranı olduğunu kabul ediyordur herhalde.

Charlie Rose: Ayrıca bu insanlar Napster'a başka bir isim altında da girebilirler.

Lars Ulrich: Biri çıkıp başka bir nükleer başlık yapabilir diye varolan nükleer başlıkları yoketmemek gibi bir şey bu. Her seferinde bir adım atarsın. Yine de dediğin birçok şeye katılıyorum.

Charlie Rose: Peki hangi konuda ayrılıyorsun Chuck'dan? Genç sanatçıların dinleyici bulma hakkını savunuyorsundur herhalde?

Lars Ulrich: Ayın Kitabı mantığıyla işleyen kitap kulüpleri gibi bir örnek var kafamda. Her ay posta kutunuza bir kitap gelir ve geriye göndermezseniz, parasını ödersiniz. Napster ve benzeri şirketler de aynı şeyi yapabilir. Tek tek grupları ve plak şirketlerini dolaşırlar ve "biz böyle bir hizmet başlatıyoruz, ne dersiniz?" derler. Böylece insanların kabul etme ya da reddetme hakkı olur.

Chuck D: Bu bir şeyi değiştirmez. Asıl sorun şu: Müzik endüstrisinin paradigması değişiyor. Eski kurallarla işleyen müzik dünyasına paralel bir başka müzik dünyası daha var artık. Eski kurallar eski beyzbol oyunu gibi kapı dışarı edilmiş durumda. Yeni kurallar müzik paylaşımı, müzik dağıtımı ve müzik sunumu üzerinde yükseliyor ve tüm dünyaya yayılmış durumda. Yağmurlu bir sahada beyzbol oynayacaksanız ve havada uçan topu yakalayacaksanız, farklı koşmanız gerekiyor, çünkü ıslak zeminde oynuyorsunuz.. Teknolojiyi yenmeniz mümkün değil. Yere bir sürü şeker saçıp insanların bunları toplamak için eğilmelerine engel olmaya çalışmak nafile.

Charlie Rose: Bir film çektiğini düşün. Oyuncuları buluyorsun, filmi finanse ediyorsun, filmi ortaya çıkarıyorsun. Sonra ben bilgisayırımın başına oturup senin çektiğin filmi bedava indiriyorum. Ne hissederdin?

Chuck D: Bir kere bu filmi çekmek için çok para harcamamam gerektiğini bilirdim. Muhasebeci kafasıyla düşünmemem gerekir, çünkü bu alan farklı işliyor.

Charlie Rose: Kısaca Lars'a şunu diyorsun: "Zaten kaybedilmiş bir savaştasın!"

Chuck D: Bu teknolojinin doğası bu. Geçenlerde Napster'a karşı dava açan Dr. Dre'yle konuşuyordum. Olup bitenlerden haberi olmadığını fark ettim. Dre iyi adamdır ama avukatı ona gelip "hey, bunlar senin cebindeki parayı yürütüyor" derse, "hemen durdurun onları!" diyecektir. Oysa olay çok daha geniş boyutlu.

Lars Ulrich: Keşke burada oturup bunun sadece parayla ilgili bir şey olduğunu söyleyebilseydim. Bu konuda farklı fikirlerimiz olduğu belli. Birkaç yıl içinde film, müzik, şiir, ortalıkta ne varsa indirebileceğin yazılımlar çıkacak. Sırf teknoloji bunu mümkün kılıyor diye fikir eserlerine bedava sahip olmak doğru mu?

Chuck D: Bence olup bitenin heyecanını yaşamak daha doğru. Ciddi bir Metallica hayranı kitleniz var ve elbette bu insanların doğrudan size gelmesini sağlayacak, sizin kontrolünüz altında olan bir sürü yan alan olacaktır zaten.

Lars Ulrich: Elbette.

Chuck D: Son elli yıldır endüstri donanım parçalarını tekelinde tuttu ve yazılımların donanımlara göre gelişmesini sağladı. Şimdi ise teknolojinin paradigması değişiyor. Yan alanlar ortaya çıkıyor. Ve sanatçıların global düzeyde çalışma imkanları var. Şirketler bunu zaten yapamıyordu.

Lars Ulrich: Söylediklerinin çoğu, plak şirketlerinin açgözlü, para hırsıyla hareket eden kurumlar olduğu varsayımından çıkıyor. Peki Napster onlardan farklı mı? Napster'ın arkasında da para yatıran adamlar var ve kapalı kapıların ardında, Napster'ın yakın gelecekte bu teknolojiyle açıkça pazara çıkıp milyonlarca dolar kazanmasının hesabı yapılıyordur muhtemelen.

Chuck D: Teknolojinin gölgesi her zaman için eğlence sektörünü tehdit etmiştir. İki ayrı dünyadan bahsediyoruz.

Lars Ulrich: Eğer plak şirketi patronları para kazanmayacaksa, internetçiler para kazanacak. Birileri bu işten kâr edecek ama eğer arada sanatçı da para kazanmıyorsa, yaptığın iş yasadışı demektir. "Metallica açgözlülük ediyor" diyenlere, "siz de aynı oranda açgözlüsünüz, çünkü bir CD'ye 16 dolar ödemek istemediğiniz için bunu yapıyorsunuz" derim. Pazar böyle işliyor.

Charlie Rose: Napster'la mücadeleniz yüzünden sizden soğuyacak hayranlarınıza bir şekilde "sizi istemiyoruz, yeterince hayranımız var" diyorsunuz.

Lars Ulrich: Dahası da var. "Eğer benim bu mücadele hakkıma saygı duymuyorsanız, sizi hayran olarak istemiyorum" diyoruz.

Chuck D: Oslo'da ya da ABD'nin göbeğinde, müzik endüstrisinin sınırlamaları yüzünden asla plak anlaşması yapamayacak birçok sanatçı olduğuna inanıyorum. Napster bütün paradigmayı altüst ediyor.

Lars Ulrich: Ben istemeyenin içinde yer almayacağı ama isteyenin yer alacağı bir ortam istiyorum. Yer almak isteyenler için Napster olsun elbette.

Chuck D: Teknolojiyle ilgili araştırmalar bitmiş değil. Silikon Vadisi'ndeki birtakım adamlarla birlikte, müziği kamuya ücretsiz sunacak ama geriye dönük takip edilerek sanatçının hakkını almasını sağlayacak bir teknoloji üzerinde çalışıyoruz.

Charlie Rose: Sanatçının ödemesini kim yapacak?

Chuck D: Bu şirket şu anda var ve bunun üzerinde çalışıyor.

Lars Ulrich: Bu işten kâr etmeyi planlamıyor mu?

Chuck D: Değişimi sevdikleri için yapıyorlar.

Lars Ulrich: Yapma Chuck, Amerika'da kimse bedava iş yapmaz.

Chuck D: Şarkıları indirdikten sonra yine de gidip CD alan insanlar var. Televizyondan kayıt yapabilecekleri halde niye insanlar gidip video kaset kiralıyor?

Lars Ulrich: İnsanlar bana da gelip "bir şarkınızı internetten indirdim, sonra CD'nizi aldım" diyor. Güzel. Ama bu benim Napster'la mücadele etmemem için bir sebep değil. Plak şirketlerini aradan çıkardığında da başka biri kâr ediyor.

Chuck D: Radyo endüstrisinin kâr etmesine sesini çıkarmıyorsun ama.

Lars Ulrich: Ürünümü ortaya çıkarmak için bana para yatıran insanların kâr etmesine bir itirazım yok.

Chuck D: Sanatçılara para yatıracak adamlar her zaman olacak. Plak şirketleri yaptıkları işi yapmaya devam edecek, başka türlüsü de beklenemez.

Charlie Rose: Peki bana bir çözüm önerin.

Lars Ulrich: Şu an için bir çözümüm yok. Ama bir sonraki albümümüzü hazırladığımızda, kendi şartlarımızla bu albümün belli bölümlerinin internette sunulabileceği çözümleri üretmiş olacağız. Her şey denge meselesi. Çözüme ulaşacağız.

Chuck D: Bu iki paralel dünya ve yeni bir paradigma yeşeriyor. Buna uyum sağlamanız gerekiyor. Bu "Chuck Lars'a karşı" durumu değil. "Plak şirketleri halka karşı" durumu.

Lars Ulrich: Servis sağlayıcıları da işin içine katman gerekiyor. Onlar da bu oyunun büyük bir parçası.

Chuck D: Ve plak şirketleri onları kontrol altında tutabilmeyi çok isterdi, tıpkı radyoları ve televizyonu tuttukları gibi.

Charlie Rose: Sen bir girişimci misin, sanatçı mı?

Chuck D: Ben yarı Jamaikalıyım. Dokuz ayrı işim var. Her gün başka bir şapka takıyorum. Olaylara daha geniş bir perspektiften bakıyorum ve tipik Amerikan girişimcisi gibi çalışmıyor kafam. Bu işin temelini de gücün insanların eline geçmesi olarak görüyorum.

Çeviren: **Ogan Güner**

20 YILIN ARDINDA HİPHOP

10. kısım

- ve sonuncu

Afrika'lardan, kölecilikten çıktık, isyanlardan, komplolardan, yeraltı hareketlerinden geçtik, ritmin söze can verdiği günlere geldik: Hiphop'un tarihi, Kara Afrika'nın, siyah adamın, sömürünün, insanın insana yapacağı en büyük kötülüklerin, şanlı direnişlerin hikayesi oldu. Tekmili birden maceramız bu ay sona eriyor, onuncu kısımda. Bu sefer Hurricane ve Abu-Jamal dava dosyalarını tetkik ediyoruz, gitgide yükselen kara öfkenin, gelişen siyah sermayenin, zirvelere yerleşen hiphop müziğin ardını arkasını kurcalıyoruz. Amerika'ya gittiğinizde nasıl giyinirseniz aynasızlar sizi yekten avlar, "hiphop'a nereden ve kiminle başlanır", hepsinin bilgisi mevcut. "Gelmiş geçmiş en büyük rapçimiz"le bu faslı bitiriyoruz. Bakalım yarınlar neler getirecek...

"Afrika gibi bir kıta yazaydım..."

Ve sonunda beklenen oldu... 1998'de rap 81 milyonluk bir satış rakamına ulaşarak pop müzik tarihinde ilk defa Amerika'nın en çok satan müzik formatı olan country'yi geçti. İkinci sırayı alan country 72 milyon satmıştı. Satışlar 1997 ile karşılaştırıldığında ise rap yüzde 31'lik bir artış gösterirken country yüzde 2 gerilemiş, rock ise yüzde 6 oranında artmıştı. Gene iki yılın kıyaslamasına göre genel olarak bütün müzik endüstrisinde yüzde 9'luk bir artış vardı ve bu hiphop'taki patlamadan kaynaklanıyordu. Hiphop, 1990'ların başından itibaren ivmeyle artan bir satış grafiği izleyerek sonunda ezeli rakibini geçti. Üstelik bunu en Amerikanvari biçimde yaptı, John Wayne'in, Clint Eastwood'un, Ronald Reagan'ın kovboy filmlerini kaldığı yerden devam ettirdi. Yazar Toni Morrison'un dediği gibi "siyah kovboylar" nihayet ortaya çıkmıştı. Sözcüklerin bittiği yerde silahlarla konuşan geleneksel Anglo-Amerikan kültür, şimdi kendi çektiği fotoğrafın arabıyla yüzleşiyordu.

East Coast rap, pop müzikteki egemenliğinin zirvesine doğru nihai tırmanışına 1995'te Notorious BIG ilk albümüyle platine giderken başlamıştı. Hemen ertesi yıl Wu-Tang elemanlarının çıkardığı solo albümler, Jay Z, Mobb Deep, Busta Rhymes, Nas ve Fugees'in albümleri peşpeşe platin plak oldular. Bunlardan Fugees'in dünya çapında 17 milyonluk bir satışa ulaşması ise daha önce ancak Beatles veya Michael Jackson gibi pop fenomenlerinin yakalayabildiği bir şeydi. New York'un rap imparatorlarının örnek işadamı olarak finans dergilerine kapak olduğu, Hollywood'un yıllık programına "rap starlı filmler" kalemini eklediği, rap starlarının talk şov yapmaya, moda şovlarına çıkmaya başladığı, giderek mültimedya çılgınlığının had safhaya vardığı yeni bir dönem başlamıştı. 1998'de hiphop'un şampanyalar patlatarak kutladığı bu dönem adını Wu-Tang Clan'ın 1993'te çıkan parçasından aldı. Kısaca, "Cream!" diyordu Wu-Tang...

C.R.E.A.M.: "Cash Rules Everything Around Me"

Akrostiş açıldığında "para konuşur" mealinde bir getto realizmi çıkıyor: "Cash rules everything around me..." Tıpkı gangster filmlerinin obsesif mottosu gibi: "Kişisel alma, bu tamamen business..." Rap'deki şiddet eğilimi, erkekçilik ve maddiyat tutkusu temellerini "Bonnie & Clyde"dan "Baba"ya kadar uzanan Hollywood mitolojilerinden aldı. Yani en Amerikan olandan. Ama bunu kendince değerlendirdi, kendine benzetti. Wu-Tang'ın "para konuşur"daki tonlaması pekala "veresiye vermem" diyen bir marihuana satıcısına da mal edilebilir. Küçük, dolaysız ve bütünüyle alt sınıfa ait. "Allah kahretsin ama gerçek böyle" der gibi, öte yandan "üstüme gelme çok katıyım." Akrostiş kapandığında ise mecazlarla dolu bir sözcük olan "krema" ile karşılaşıyoruz. 100 dolarlık banknot, kaliteli kokain, kumar kazancı gibi birçok farklı anlamlarda kullanılan "krema"nın siyah argoda aklı ister istemez başka tarafa çelen baskın bir anlamı daha var. Prince tarafından bir erotik-funk ilahisi haline getirilen "Cream", dişil ıslaklığı, vajinanın cinsel uyarıma yanıt olarak salgıladığı "nektarı" da ifade ediyor. Bu da süpermodellerle dolaşan Wu-Tang MC'lerinin, Tony Montana'nın "Scarface"de verdiği öğüdü tuttuğunu gösteriyor: "Bu ülkede önce para kazanman lazım, para kazanınca güç de kazanacaksın, o zaman kız senin..." Krema, "para-güç-saygı" formülünün bir başka ifadesiydi ve milyon dolarların konuştuğu yeni dönemin karakterini mükemmelen ifade ediyordu.

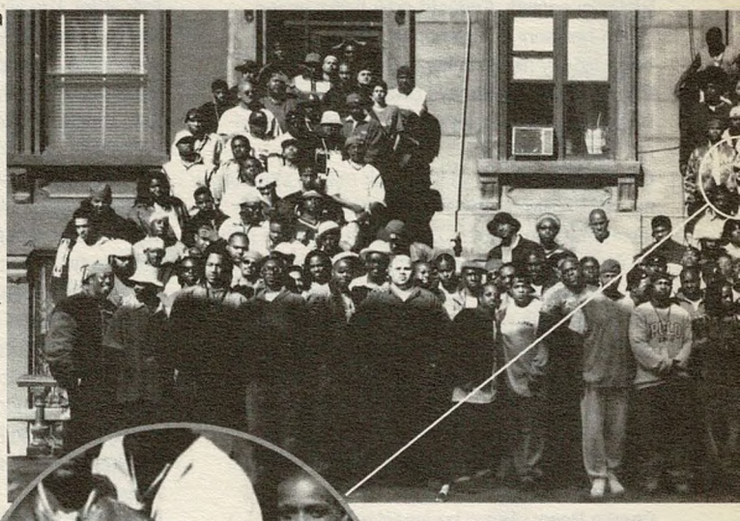

Castro'dan Derrida'ya, Susan Sarandon'dan Martin Scorsese'e, Dylan'dan Springsteen'e pek çok aklı başında sarı benizli, kritik zamanlarda siyah mücadeleye omuz attı... Zenci gençlerin aralarına alıp iftiharla "Harlem hatırası" çektirdikleri "blondie" afet ise Debbie Harry.

Amerikan pop müziğinin yeni ana dalgasını "Hiphop Nation" başlıklı bir kapakla deklare eden Times dergisi, "hiphop belki de kapitalizmi açıkça öven tek sanat formu" diye yazdı. Times'a göre rapçiler parayı "vicdan azabı çekmeden" kazanıyordu. Def Jam imparatorluğunun patronu Russell Simmons, "bu adamlar yokluktan geliyor, bunlar hakikaten gerçek insanlar, parayla övünürler" dedi: "Coca Cola'yla sözleşme yaptıklarına pişman olmazlar, aksine Coca Cola ile anlaştık diye sevinirler." Kapitalist ideolojinin savunuculuğunu üstlenen Forbes dergisi, Russell Simmons'ı yılın işadamı seçerek övgüye boğmuştu. Kimi rapçiler Forbes'ın sloganı olan "capitalist tool" sözünü şaka yollu olarak hiphop için kullandı. Public Enemy'nin güçlü antresinden sonra Chuck D, bunun politik bilinç edinmiş yeni bir rap kuşağı yaratacağını sanıyordu. Ama yanıldı, en azından olaylar beklediği biçimde gelişmedi. KRS-One'ın "Stop The Violence" kampanyası gangsta rap trendinde yaprak bile kıpırdatmadı. Nelson George "Hiphop America" kitabında hiphop'un bilinen anlamda bir politik hareket olmadığından söz ediyor: "Bir politik hareket olarak hiphop'un önündeki en büyük sorun, MC'lerin genellikle kendini yetiştirmiş veya buna istek duyan birer toplumsal eylemci olmamasıdır..."

Run DMC, hiphop'un yeni yeni sesini bulmaya başladığı yıllarında "It's Tricky" diye bir hit yapmıştı. Parçanın klibinde sokakta "bul karayı al parayı" oynatıp insanları söğüşleyen Wall Street borsacılarıyla papazı bulmuş, sonunda fena bir kazık yemişlerdi. Postendüstriyel dönemin ilk yıllarında ani bir şokla yoksullaşan siyah orta sınıfın halet-i ruhiyesini mizahi bir biçimde tasvir eden Run-DMC, rap kuşağının beyaz yakalılarla rekabetini başlatmıştı. Geçen süre içinde siyah orta sınıf kendine geldi. "Black owned business" diye bir olgu vardı artık; siyahlar sahibi siyah olan yerlerden alışveriş yapıyordu. Wall Street bankaları 1983'ten itibaren "small business" paketleri hazırlayarak küçük işletme kurmak isteyenlere düşük faizli kredi vermeye başlamıştı. Bu, zamanla siyah kesimlere de sıçradı. 70'lerde bütün Amerika'da 190 bin "black-owned business" varken, 90'ların ortasında bu rakam 620 bine çıktı. Nelson George'a göre, kendi işini kurma ideali siyah orta sınıfı "tekrar Amerikan rüyasının bir parçası" haline getirdi.

Bir acayip kapitalizm

Run-DMC ile Notorious BIG arasındaki on yılda Amerika'da çok şey değişti. Reagan-Bush döneminin noktalandığı 1992 seçimlerinde blok olarak Demokratlara oy veren siyahlar artık bazı politik kazanımlardan söz edebilecek durumdaydı. Seçimle yerel yönetimlerin başına gelen siyah yöneticilerin sayısında belli bir artış vardı. Hatta 1989-93 yılları arasında New York'un belediye başkanlığına siyah demokrat David Dinkins gelmişti. Bu konjonktürde beyaz yakalı siyahlar da arttı. İslam Ümmeti'nin finansal büyümesi başlı başına bir göstergeydi. Örgütün "okumuşlar ordusu", Armani takımları, papyonları ve asker kesimi kısa saçlarıyla siyah gençliğe tercih edilebilir bir yaşam alternatifi sunuyordu. Eğitime büyük bir önem veren, burslar açarak yeni kadrolar yetiştiren Farrakhan'ın elinde artık tıptan hukuğa kadar her alanda iyi yetişmiş, yüksek teknolojiyi kullanabilen siyah dehalar vardı. İslam Ümmeti içinde yeşeren %5 grubu iyice güçlenmişti. Teorilerine göre, siyahların yüzde 85'i yönelimlerini belirleyemeyen, bir lidere ihtiyacı olan insanlardı. Ama kendini kurtarmış yüzde 10'lara sırt çevirmişti. Kurtulmalarını sağlayacak güç, siyah bilince haiz okumuş önderlerin oluşturduğu yüzde 5'te vardı, Ümmet kurtuluş için bunların yanında yer almalıydı. İslam Ümmeti'nin ve %5 grubunun genç liderlerinden Conrad Muhammad, "hiphop bakanı" olarak tanınıyordu ve rap endüstrisindeki ilişkilerin ortasında yer alan kilit adamdı. Başkan Clinton ile yapılan pazarlıktan kârlı çıkan bir siyah elitin tırmanışa geçtiği çıplak gözle izlenebiliyordu.

Russell Simmons, Andre Harrell, Sylvia Rhone, Sean "Puff Daddy" Combs gibi siyah rap patronları küçük, bağımsız plak şirketlerinden geldi. "Indie label" sahibi olmadan önce parasızdılar. Yapımcılığını yaptığı rapçiler gibi gettoda yaşıyorlardı ve rap müziği var kılmak için en az onlar kadar çalıştılar. Hiphop'la birlikte büyüdüler. Başka bir deyişle hiphop kendi stüdyosu, kendi medyası gibi kendi işadamını da yarattı. Bütün bunlar siyah radikalizmi etkisi altında tutan Afrosantrik nasyonalizm ile içiçe gelişti. 1985'te Tommy Hilfiger'in graffitiyle yatıp kalkan New York yaşamından yola çıkarak yaptığı büyük cepli, belden düşen, alabildiğine bol kesimli ve ucuz pantolonlar, XXL tişörtler gettoda yaygın bir ilgi görmüş, böylece hiphop moda başlamıştı. Zaman içinde Ralph Lauren, Calvin Klein, DKNY gibi güçlü hazır giyim firmaları da bu tarzı benimseyerek pazara girdiler. Ama uzun vadede pazarın egemenliğini Mecca, FUBU, Phat Farm gibi siyah patronlu firmalara kaptırdılar. Hiphop gençliği bilinçli olarak onlara gitti. Phat Farm'ın da sahibi olan Def Jam imparatoru Simmons, "plak satarak kazandığımın on katını tişört, pantolon satarak kazandım" diyordu.

Simmons'ınkine benzer yükseliş hikâyeleri dinlemek siyah halkın gururunu okşuyor. Tıpkı yakın zamanın en büyük basketbol starı Michael Jordan'ın veya Oscar sahibi Denzel Washington'ın hikâyesini dinler gibi dinliyorlar. Ekonomik güvencenin sıfırlandığı bu dönemde gelecek garantisi olmayan alt sınıflar başarıyla ilgili her şeye kulak kabarttı. Chuck D, büyüdüğü mahalleyi anlatırken emekli ihtiyarların ve Reagan döneminde işsiz kalmış babaların semtte giriştiği basketbol atılımından söz ediyor. Tecrübeli ekip gençlerin zımba gibi yetiştiği bir organizasyon kurarak birçok basketbolcunun profesyonel lige kadar yükselmesine önayak olmuş.

Yeni dünya düzeninin anahtar kavramı "başarı" siyahlar için iki kere önemliydi. Kendilerinden birinin herhangi bir arenadaki başarısını taşkınlıkla destekliyorlardı. Şimdilerde feminist rapçi Queen Latifah'ın televizyondaki talk şovunu fenomen haline getiren de bu bizdenlik duygusuydu. Medyatik davranıyor diye eleştirmek şöyle dursun, onunla gurur duydular. Doğrusu Queen Latifah da hakkını verdi, iri cüssesiyle geniş yürekli, açık, dobra bir "abla" oldu.

Zihnin kaotik hali olarak New York

New York underground rap'in sloganı "keep it real" idi: Ne yaparsan yap sahici ol, kendin gibi ol. 90'ların ikinci yarısında müzik marketi peşpeşe albümlerle egemenliği altına alan East Coast rapçisinin "sanat değerini" belirleyen altın kural buydu. Wu-Tang Clan, Spice Girls ile birlikte ödüller alırken elinde herhangi bir pop reçetesi yoktu. Tam tersine, pop'u hardcore'dan vurdular. Rap sanatında en önemli şey sözcüklerin sesi ile içerdikleri anlamı bir arada yakalamaktı. Bu yüzden iyi rap yapıp boş konuşan birçok MC unutuldu gitti. Çekirdek rap dinleyicisi sahne alan MC'den hep bu şiirselliği bekledi. Rap bir müzik türü olmanın ötesinde yeni bir Afro-Amerikan edebî form niteliği de taşıyordu. 60'larda The Last Poets ve Watts Prophets şiir gruplarının ortaya koyduğu Brecht esintili şiir kosmosu, kara panter H. Rap Brown'ın hapishane rhyme'ları 80'lerin ikinci yarısında karşılığını Rakim'in olağanüstü rap stilinde bulmuştu. Yeni gelen kuşak da Rakim'in izini sürdü: Notorious BIG, Wu-Tang Clan tayfası ve bunların arasına Küçük Emrah gibi giren Nas... Gerilim, paranoya, klostrofobi, iç sıkıntısı... New York'lunun çok yakından tanıdığı bu depresif ruh halleri, rap'te daha önce Nas'in ilk albümü kadar kıvamlı anlatılmamıştı. Drug satıcısı kankalardan, köşebaşındaki barbut seanslarından falan bahsediyordu, ama bunu sanki rüya görüyor gibi anlattı. Sözlerinde ritm ve anlam bütünlüğünden öte bir de gerçeklik katmanı vardı. Reel zamanla psikolojik zamanı karıştırdı. Queensbridge'in toplu konutlarından gelen yeni yetme rapçi Nas'in 1994'te çıkardığı ilk albümü "Illmatic", tartışmasız olarak başyapıtların arasına girdi. Nas caz trompetçisi Olu Dara'nın oğluydu. Müzikle büyümüştü, kabiliyetliydi, ayrıca eli kalem de tutuyordu. 1992'de Columbia ajanları tarafından keşfedildi. Plak kontratına imza attığında hâlâ ana kuzusu bir lise öğrencisiydi. Columbia, Nas'in ilk albümündeki parçaları prodükte etmek için New York'un DJ Premiere, Q-Tip, Pete Rock, Large Professor gibi beat sihirbazlarını bir araya getirdi. Sonuç mükemmeldi, ama sadece 200 bin sattı. Nas'in rap starlığı, platine giden ikinci albümü "It Was Written" ile başladı. Zaman içinde New York'lu genç kuşağın simülasyon tutkusuyla örtüşen kimlik denemelerinde bulundu. Kolombiyalı kokain kralı Pablo Escobar'a atfen Nas Escobar oldu, sonra Mısır kralı Ramses'in tacını giyip firavun oldu, son albümünde ise Nastradamus olarak geldi. Nas özgün bir MC'ydi, ama ilk albümünün kıvamını bir daha yakalayamadı.

1990'ların ikinci yarısına girildiğinde New York'ta rap'in merkezi Brooklyn olmuştu. Bu öyle baskındı ki, "Brooklyn sound" diye bir olgu yerleşti. Rhyme sanatının yeni standartlarını New York'un üç MC'si, Biggie, Nas ve Jay Z belirledi. Hiphop'un anavatanı Güney Bronx, ise 90'larda Porto Riko'lu gangsta rap'in merkezi haline gelmişti. 200'er kiloluk iki MC, Fat Joe ve yakınlarda kalp krizi geçirerek vefat eden Big Punisher buna liderlik ediyordu. Aynı çevreden gelen Capone-N-Noreagas'in liriklerindeki ölüm tehditleri FBI tarafından takibe alındı. New York'un her zaman zengin yeraltı rap'inde ise hardrock-rap ekibi Onyx, 120-130 bpm'de rap yapan "rhyme hayvanı" DMX ve Screamin' Jay Hawkins'in hiphop karşılığı olarak beliren Busta Rhymes yeni akımlarla ilgili sinyaller göndermeye başladılar. Hiphop'un suflörü rapçilere hep aynı şeyi fısıldadı: "Keep it real..."

RZA

Brooklyn merkezdi, ama haritaya bir de New Jersey eklenmişti. Daha doğrusu, fizik olarak New Jersey eyaletine bağlı olsa da, pratikte New York'un periferisi olan üç noktadan, Newark, Jersey City ve East Orange'dan çıkan yeni rap dalgaları etkili olmaya başladı. Bu bölgeler de New York ilçeleri gibi endüstriyel alanlarla çevrelenmiş işçi sınıfı gettolarıydı ve başından beri hiphop oyununun içindeydi. Nitekim ilk rap plağını dolduran Sugarhill Gang de, funk'ın babası George Clinton da Jersey'liydi. Native Tongues hareketinin mensuplarından Queen Latifah'ın 1980'lerin sonundan itibaren oluşturmaya başladığı geniş sanatçı kolektifi bu yeni hareketlenmeye öncülük etti. Queen ilk albümünden sonra Jersey City'deki eski itfaiye binasını rap stüdyosuna çevirerek indie label Flavor Unit'i kurdu. 1991'de Naughty By Nature'i lanse ettikleri sıralarda gene Jersey'li hip-house grubu PM Dawn, hiphop'un ulaşabileceği en pembe nokta olarak pop markete girmişti. Fugees, Jersey rap'in golü oldu ve arkası geldi. Flavor Unit son olarak "Take Over" adlı bir kolektif albüm yayınladı. Queen'in de bir rap söylediği albümde Rowdy Rahz, Channel Live, James Gotti, Nikki Strong, Droopy Eye Crew gibi yakası açılmamış parlak ekipler var.

9 savaşçı, 18 hayvan, 36 oda, 360 derece

6. yüzyılda Tamo adlı Hintli budist, ruhanî eğitimini tamamlamak için Çin'deki Shaolin tapınağına gitti. Ama tapınağın başrahibi Fang Chang onu okula alma konusunda kuşkuluydu. Tamo sadakatini göstermek için bir mağara ağzında meditasyona girdi. Meditasyon sırasında öyle bir noktaya ulaştı ki, bakışlarıyla bir taşı deldi. Bunu gören başrahip onu Shaolin'e kabul etti. Tamo kendisine gösterilen şeyleri hemen öğreniyor, ama öğrendikleriyle yetinemiyordu. Sonunda rahiplerin bedenini ruhuyla aynı düzeye getirmek için yaşam gücünü (Ch'i) esas alan bir beden öğretisi geliştirmeye başladı. Hindi-Çin ikonografisinde yeralan 18 ana hayvanın günlük rutinde büyük bir ustalıkla yaptığı temel hareketleri alıp bunları savunma sanatının esas öğeleri haline getirdi. Tamo'nun deneyiminden sonra Shaolin rahipleri kendini savaş sanatları geliştirmeye verdi. Bunların en zoru kılıçlı sanatlar, kılıçlı sanatların en zoru ise Wu-Tang'di. Gerçek bir Wu-Tang ustasını savaşta yenmek imkansızdı. Gittikçe zorlaşan 36 evreden oluşan Wu-Tang eğitimini alan bir öğrencinin geçtiği her evreden sonra bir dişi sökülüyor, yerine altındiş takılıyordu. Evrelerin her birine oda (chamber) adı verilmişti ve 36 odayı tamamlayan bir Wu-Tang ustasının artık tamamen altın olan dişlerinin üstüne onur nişanı olarak platin bir set döşeniyordu. Wu-Tang eğitimine giren rahipler, bunu sadece savunma amacıyla kullanacaklarına ve düşmanlara öğretmeyeceklerine yemin ettiler. Ama içlerinden hain bir grup çıktı, Wu-Tang silahşörlerinden oluşan yenilmez bir ordu kurma hırsıyla düşman Mançuryalıların kapısını çaldı. Kalabalık haydut ordusu Shaolin tapınağını yerle bir etti. Harabeyle başbaşa kaldıklarında farkettiler ki, onlara gereken Wu-Tang bilgisi de yok olmuştu...

Shaolin savaşçıları yüzyıllar sonra New York'ta yeniden ortaya çıktı. Lider RZA'ye göre grubu oluşturan dokuz MC'nin her biri kalbinde dört odaya sahip, Voltran gibi birleştiklerinde 36 odayı tamamlayarak yenilmez güç Wu-Tang Clan'i oluşturuyorlar. Shaolin nümerolojisi bu kadarla sınırlı değil elbet. "Bedende birbiriyle 10'ar derece açı yaparak dizilmiş 36 yaşamsal nokta var, bir araya gelince 360 derece ediyor" diyor RZA: "Eğitimini tamamlamış bir Wu-Tang ustası bu noktaları çok iyi bilir, isterse karşısındakini üfleyerek bile öldürebilir."

1993'te platine giden ilk albümleri "Enter The Wu-Tang (36 Chambers)" ile rap dünyasına adım attıklarında yarattıkları etki, ancak Public Enemy ve NWA'in çıkışıyla kıyaslanabilirdi. Prince Rakeem (RZA), Raekwon, Ol' Dirty Bastard, Method Man, Ghostface Killah, Genius (GZA), U-God, Master Killa ve Inspectah Deck. Her biri ayrı bir usta, ayrı bir karakter, ayrı bir alem olan tam dokuz MC yaratıcı kombinasyonlarla birleşip dağılarak rhyme söylüyordu. "Protect Ya Neck" adlı ilk single'da Wu-Tang projesinin içerdiği anafikri kaba haliyle gösterdiler. Daldıkları lo-fi ses evrenine daha önce hiç dokunulmamıştı. Palavrayı kesip atmışlardı, gerçek insan hikâyelerini, kendilerini anlattılar. Zekâ, beceri ve fokus demekti Wu-Tang. Bütün bunları Afro-Asyatik bir mitolojinin içinde kurdular. Yaptıkları her şeyin kendi kosmoslarında bir karşılığı vardı. Wu-Tang Clan, gerçekten çılgınlıktı, olacak şey değildi, ama oldu...

Wu-Tang elemanlarının hepsi New York'un beşinci ilçesi Staten Island'dan geliyordu. Buraya Shaolin adını verdiler. Hiphop argoya öylece yerleşti. MC'lerin çoğu gangsta rap'in piyasayı egemenliği altına aldığı dönemde solo sanatçı olarak rap yapmaya çabalamışlar, ama arkada güçlü bir ekip desteği olmadığı için bir sonuç elde edememişlerdi. Grup fikri rapçi-prodüktör Robert "RZA" Diggs'ten geliyordu. New York rap'in derin bir kriz yaşadığı yıllardı. Tapınaklarına çekilip tencereyi kısık ateşte kaynatmaya başladılar. "Hepimiz İslam'ı okuduk, müslümanız. Bol bol satranç oynarız. Bu bizim savaş becerilerimizi geliştirir. Kung-fu filmleriyle yaşarız. 'Suntzu: Arts of War' kitabını her gün okuruz. Biz gerçek Shaolin askerleriyiz" diyordu Ghostface Killah. Alternatif bir yaşam biçimini paylaşıyorlardı, grup işlerini, plak şirketini, stüdyoyu, şovbiz'in ekonomik ilişkilerini militanca bir otonomi oluşturarak çözdüler, aralarında hiçbir zaman para konusu olmadı. Wu-Tang bu yanıyla hakiki bir postmodern komündü.

Wu-Tang MC'leri bugüne kadar solo, duet, trio veya kuartetler halinde 30'dan fazla albüm yaptı. Bunların çoğu altın plak, hatırlı miktarı da platin aldı. Grammy'ye abone olmuşlardı. 1997'de Voltran'ı tekrar oluşturup grubun ikinci albümü "Wu-Tang Forever"ı çıkardılar. Albüm duble olmasına rağmen 10 milyonluk bir satış elde etti. Bu albümlerin hemen hepsinin prodüktörü RZA'di. Rap dehası RZA, Wu-Tang dışında Gravediggaz adlı bir başka MC kolektifini yönettiği gibi, Bobby Digital kimliğiyle solo işler de yapıyordu. Yaptığı müziği "organize kaos" olarak adlandırdı. 70'lerin FM hitleri kadar yaylı çalgıları da seviyordu, bunları sarhoş bir minimalizmin içinde kullandı. Ritm sihirbazı olarak sırrını şöyle açıkladı: "Rap genelde 90 bpm tempoda gider. Drum & bass bunu ikiye katlayarak 180'lere fırladı. Bense yarıya düşürüp 45 bpm'e kadar indim." Lo-fi dışavurumculuğunu lo-tempo ile tamamlamıştı. Ağır tempo son dönem hiphop'un en belirgin özelliği oldu.

1975'te Bob Dylan "kardeşim" dediği Hurricane'in adalet savaşını bizzat üstlendi. (sağda altta) Gazeteci-yazar Mumia Abu-Jamal'in davası siyasi bir "kopuş davası"na dönüştü. (solda altta) 22 yaşındaki Gine göçmeni Amadou Diallo, 1999'un şubat ayında evinin önünde dört polisin açtığı ateş sonucunda yaşamını yitirdi. (yanda)

Mumia Abu-Jamal versus Cointelpro

"Wu-Tang Forever" albümü piyasaya müzik ihtiva etmeyen üçüncü bir CD ile birlikte çıktı. Internet'in yükselen şirketi America Online bedava işletim programı içeren CD'yi albümle birlikte dağıtmak için gruba yüklü bir promosyon bedeli ödemişti. Rap endüstrisinin popüler medyayı hallaç pamuğu gibi attığı ana dalga trendinde bundan doğal bir şey olamazdı. Ama finans dergileri promosyonun başarısını haber yaparken, tabloid basın Wu-Tang ile ilgili polisiye bir tefrikaya başladı. Eşzamanlı olarak FBI tarafından silah taşıdıkları gerekçesiyle tek tek sorguya çekildiler. Rapçilerin reklam yapmak için sıkça başvurduğu skandallardan biri sanıldı. Derken Ol' Dirty Bastard, "FBI ve CIA beni öldürmek istiyor" demeye başladı. Bu defa da "Dirty zaten paranoyaktır" dediler. Ama grubun yıllardır etrafında olan, organizasyon işleri kovalayan birinin FBI ajanı olduğunu ortaya çıkardıklarında iş ciddiye bindi. Yakın takibe alınmışlardı. Daha da ürkütücüsü sızıntı haberlerde Cointelpro'nun adı geçiyordu. Martin Luther King'in yatağının altına dinleme cihazı koyan bu derin örgütün Wu-Tang Clan ile ne işi olabilirdi? Bu çocuklar sonuçta siyasi filan değildi. Mumia Abu-Jamal davasının yarattığı politik dalgalanma, İslam Ümmeti'nin peşpeşe gelen radikal adımlarıyla birleşmişti. Conrad Muhammad, Harlem'de "Million Youth March" yürüyüşü örgütlemeye çalışıyordu. Hiphop'un yükseliş trendiyle çakışan bu gelişmeler kimilerini rahatsız edecek boyutlara gelmişti. Sadece Wu-Tang değil, multi-milyarder rap imparatorları da izlemeye alınmıştı. Mumia Abu-Jamal davası her anlamda kilit vazifesi görüyordu...

9 Aralık 1981 gecesi, Philadelphia'da ters yola girmiş bir Volkswagen polis tarafından durduruldu. Polis şoför koltuğundaki siyah genci dışarı alıp ararken küfür etti. Karşı taraf da aynen cevap verince dövmeye başladı. O sırada beliren ağabey Mumia Abu-Jamal kardeşini korumak için müdahalede bulundu. Derken silahlar patladı. Birkaç dakika sonra devriye ekipleri olay mahaline ulaştığında polis memuru Daniel Faulkner'ın cesedi ile hemen birkaç metre yanında göğsünden yaralanmış bir şekilde yatan Abu-Jamal'i buldu. Davacılar Abu-Jamal'in 0.38 kalibrelik tabancasıyla memur Faulkner'ı önce arkadan, sonra da iki gözünün ortasından vurduğunu savunuyordu. Arbede sırasında Faulkner da Abu-Jamal'i vurmuştu. 1982'de sonuçlanan mahkemede tamamen beyazlardan oluşan şaibeli bir jüri, görgü tanıklarının defalarca değişen çelişkili ifadelerine dayanarak Mumia Abu-Jamal'i suçlu buldu. Verdiği idam kararları yüzünden medyada "asan hakim" olarak tanınan yargıç Alberto Sabo, kalemini bir kez daha kırıp Mumia'yı ölüm cezasına çarptırdı.

Mumia Abu-Jamal ise polisi o sırada oluşan kalabalıktan birinin vurduğunu iddia ediyordu. Nitekim Mumia'nın silahının olay sırasında kullanıldığı hiçbir zaman kanıtlanamadı. Üstelik, Faulkner'ın cesedinden çıkan kurşunların balistik raporu 0.38 kalibreden daha büyük bir silahın varlığını göstermekteydi. Senaryoya göre Mumia'nın arkadan ateş ettiği söylenirken, görgü tanıklarının bazıları silahlar patlamadan önce Mumia ile Faulkner'ın yüzyüze olduğunu belirtmişti. Olayın birinci dereceden görgü tanığı olan iki hayat kadınından Cyntia White, ilk ifadelerinde "kısa boylu, kısa saçlı" siyah bir adamdan söz ettikten sonra mahkemede ifade değiştirip "uzun boylu, rasta saçlı" birini tarif etmeye başladı. Bu iki ifade arasında geçen birkaç haftalık sürede polis tarafından iki kez tutuklanarak sorguya alınmıştı. Bunun ardındaki esrar, 1995'te birinci dereceden tanık Veronica Jones tarafından açığa kavuşturuldu. Jones, 1982'deki mahkemede ifadesini polis zoruyla değiştirdiğini açıkladı. Bunun üzerine Mu-

Şüpheli şahıslar

Village Voice'un 21 Mart 2000 tarihli kapağı "Clothes Make the Suspects" (Şüpheli yapan giysiler) başlığını taşıyordu. Gazeteci Peter Noel'in Diallo cinayetinden sonra 50 beyaz ve siyah polis arasında yaptığı anket, potansiyel suçluların "eşkalini" belirledi. Aşağıdaki oranlar giysi ve aksesuarların polis tarafından durdurulmaya yol açma olasılığını gösteriyor. İronik olan, New York'ta bu unsurların en az birkaçını üstünde taşıyan, siyah, beyaz, Hispanik veya Asyalı yüzbinlerce kişinin her an geziniyor olması:

Beysbol şapkası (%10), kafa bandı (kırmızı, mavi ve kamuflaj) (%20), kapişonlu XXL sweat shirt (%20), pantolon altından görünen boks külotları (%10), "baggy" denen bol pantolonlar (%30), lastik pabuçlar (%10)...

Artı, Afrika madalyonları, altın diş, musta yüzükler vb. aksesuar da çevrilmelerde etkili oluyor. Hiphop'un geleneksel içkisi olan "kese kağıdına sarılmış Olde English malt likörü"nü sokakta içeni gördükleri anda tutukluyorlar.

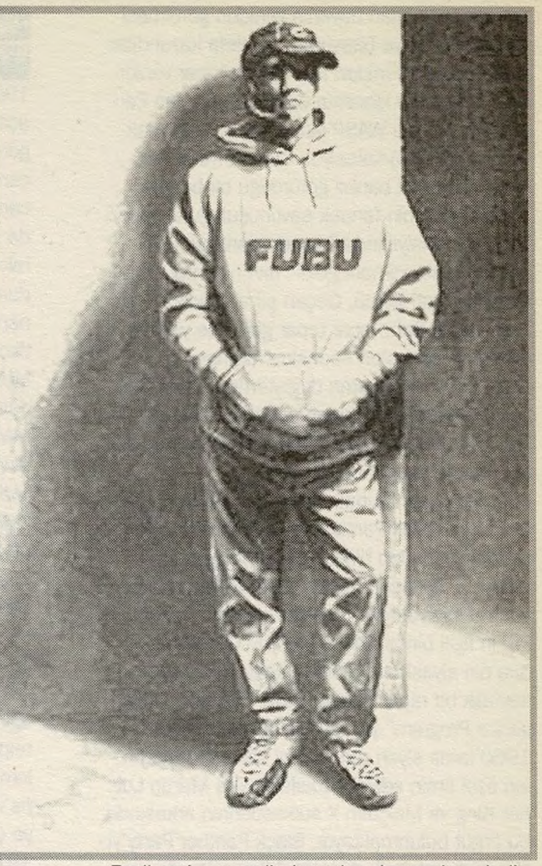

AYLIK KİTAP ve ELEŞTİRİ DERGİSİ

Türkiye ve Radikal Demokrasi
Süleyman Seyfi Öğün

Bir Türkleştirme Serüveni
Marc David Baer

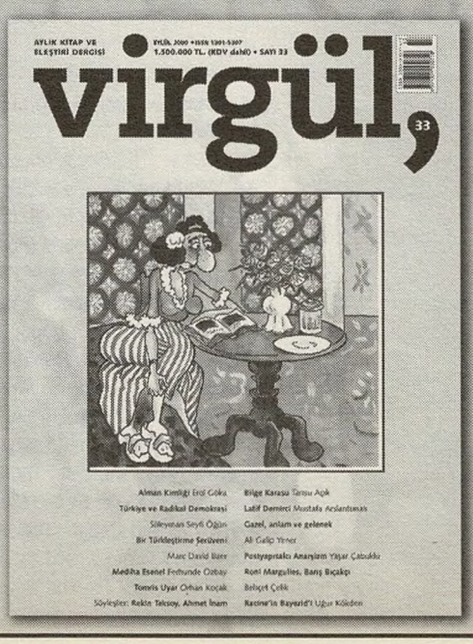

Mediha Esenel
Ferhunde Özbay

Gazel, anlam ve gelenek
Ali Galip Yener

Bilge Karasu
Tansu Açık

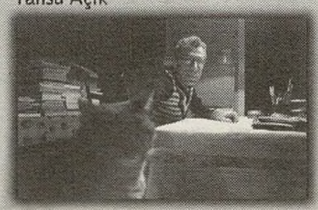

Latif Demirci
Mustafa Arslantunalı

her ayın ilk günü tüm kitapçı ve bayilerde

pusula yayıncılık tel: 0212. 252 42 80 • faks: 0212. 293 15 44

mia'nın avukatları davanın yeniden görülmesi için mahkemeye başvurdu. Bu defa kazandılar. Mahkemenin yeniden açılmasına karar verildi. Ama Amerikan idealinin doğduğu yer olan Pensilvanya eyaleti WASP'ların (beyaz, Anglo-sakson, protestan) kalesiydi, Cumhuriyetçi Parti'nin seçimleri banko götürdüğü bir bölgeydi ve Reaganizmin fanatik savunuculuğunu yapan bu oy potansiyelinde "şu zencilere gününü göstermenin zamanı geldi" fikri hakimdi. Pensilvanya resti gördü. Geçen süre içinde emekli olan yargıç Sabo apar topar görevine yeniden atandı ve Jones'un ifadesine rağmen, 1982'de verdiği kararı değiştirmeyip idam cezasını tekrarladı. Bundan sonrası artık hukukun sınırlarını aşmıştı. Abu-Jamal davası siyasi bir "kopuş davası"na dönüştü.

Gazeteci-yazar Mumia Abu-Jamal 60'larda Philadelphia Black Panther Party'nin önde gelen teşkilatçılarından biriydi; enformasyon sorumlusuydu. 70'lerin başında Philly MOVE adlı savunma inisiyatifinin organizasyonunu üstlendi. FBI'ın ilgili birimi Cointelpro'nun elinde Mumia'nın siyasî faaliyetlerini konu eden 400 sayfalık bir rapor bulunuyordu. "Counter Intelligence Program" ya da kısa adıyla Cointelpro, 1960'larda siyah radikalizmi izlemek için kurulan özel timin adıydı. İddialara göre Martin Luther King ve Malcolm X suikastlerinin arkasında bu örgüt bulunmaktaydı. Black Panther Party'yi "bir numaralı halk düşmanı" ilan eden de onlardı. Cointelpro, siyah radikallere karşı her türlü eyleme girişiyor, bu amaçla devletin imkanlarını sonuna kadar kullanıyordu. Ama "derin devlet", ünlü orta siklet boks şampiyonu Rubin "Hurricane" Carter davasında büyük bir faça verdi. Abu-Jamal'i siyasî mahkum olarak gören uluslararası network, davayı bir insan hakları davası olarak internete taşırken, Abu-Jamal'in uzun hikâyesine başlamadan önce Hurricane davasına bir göz atmayı salık veriyordu...

Hurricane, Diallo ve "Free Mumia" hareketi

1966'da New Jersey'deki bir et lokantasında açılan ateş sonucu üç beyaz yaşamını yitirmiş, görgü tanıkları suçluların beyaz bir arabayla kaçan iki siyah adam olduğunu bildirmişti. Hurricane'in de beyaz bir otomobili vardı ve o sırada yeni tanıştığı arkadaşı John Artis'i evine bırakmak üzere araba sürüyordu. Polis arabayı durdurdu ve ikisini de tutukladı. Olayda yaralanan kurbanlardan biri Carter ve Artis'in asıl tetikçiler olmadığını söyledi. Suç unsuru silahlar hiçbir zaman bulunamadı. Cinayeti işlediklerine dair hiçbir kanıt yoktu. Ama 1967'deki mahkemede bir takım esrarengiz tanıklar cinayeti onların işlediğine dair ifade verdi. Tamamen beyazlardan oluşan jüri ikiliyi birinci dereceden katil olarak "suçlu" buldu. Mahkeme ikisinin de ölüm cezasına çarptırılmasıyla sonuçlandı. İnfaz elektrikli sandalyeyle gerçekleşecekti. Devrin popüler simgelerinden biri olan Hurricane siyah radikallerle ilişki içindeydi, Malcolm X ile ahbaptı. 1964'te polis bir siyah genci döverek öldürdüğünde isyan etti, adalet sistemini ağır bir dille suçladı. Bu olaydan sonra Cointelpro tarafından mimlendi. Öte yandan bir takım yarı-resmi güçler mahkeme sürecinde Artis'i Carter aleyhinde ifade vermeye ikna etmeye çalıştılar, ama yalan söylemeyi reddetti. 1972'de Yüksek Mahkeme ölüm cezası kararını bozarak ömür boyu hapse çevirdi. İçine düştüğü komployu aşmaya çalışan Hurricane ise "16. Round" adlı kavga kitabını yazmaya başladı. 27 Eylül 1974 tarihli New York Times gazetesinde çıkan haber okuyanları dehşete düşürdü. Hurricane'i ölüm hücresine gönderen tanıklardan biri polis baskısıyla yalan ifade verdiğini itiraf ediyordu. Polis iki sabıkalıyı Hurricane aleyhine konuşmaya zorlamış, hatta adam başı 10 bin dolar vermişti. 1975'te Bob Dylan "kardeşim" dediği Hurricane'in adalet savaşını bizzat üstlenerek efsanevi "Desire" albümünün açılışına olan biteni anlatan uzun bir balad yazdı. Dylan'ı devrin iki büyük boksörü Muhammad Ali ve Joe Frazier izledi ve ülke çapında bir kampanya başladı. Amerikan aydınlarının üstlendiği hukuk savaşı uzun yıllar sürdü. 1986'da yüksek mahkeme yeni delillere dayanarak davayı düşürdü. Rubin "Hurricane" Carter ve John Artis yok yere yirmi yıl hapis yattıktan sonra serbest bırakıldı.

Hurricane'in yaşamından yirmi yıl çalan komplo, Abu-Jamal davasını da aydınlatacak anahtardı. Kamuoyu perde arkasında Cointelpro'nun bulunduğuna artık ikna olmuştu. Hurricane hapisten çıktıktan sonra gerçek bir hukuk savaşçısı oldu, feminist kara panter Angela Davis ile birlikte Abu-Jamal cephesinin başına geçti. Alice Walker, Whoopi Goldberg, Susan Sarandon, Martin Scorsese, Francis Ford Coppola, Woody Harrelson gibi her alandan tanınmış kişilerin, Jacques Chirac, Fidel Castro, Nelson Mandela, Muammer Kaddafi gibi siyasi liderlerin desteklediği uluslararası "Free Mumia" organizasyonunu süratle örgütlediler. Madam Mitterand, Abu-Jamal'i bizzat hapiste ziyaret etti. Zapatistaların lideri Subcomandante Marcos, Abu Jamal'in doğumgününü samimi bir mektupla kutladı. Aralarında filozof Jacques Derrida'nın da bulunduğu 600 kişilik akademisyen grubu, ortak bildiri kaleme alarak Abu-Jamal davasının yeniden görülmesini talep etti. Tam bu süreçte meydana gelen bir başka olay, insan hakları savunucuları tarafından takip edilen davalara bir yenisini ekledi.

22 yaşındaki Gine göçmeni Amadou Diallo, 1999'un şubat ayında New York'un Bronx ilçesinde yaşadığı evin önünde dört polisin açtığı ateş sonucunda yaşamını yitirdi. Olaydan sonra yapılan incelemede polislerin silahlarından toplam 41 mermi çıktığı tespit edildi. Bunlardan 19 tanesi Diallo'nun bedenine isabet etmişti. Ayrıca Diallo'nun silahsız olduğu da ra-

BÜTÜN ZAMANLARIN EN İYİ YİRMİ ALBÜMÜ

Rap 20

Dünyanın en prestijli rap dergilerinden biri olan Londra bazlı Hip-Hop Connection, yirmi yılın en iyi 100 albümünü okurlarıyla yaptığı geniş katılımlı uluslararası oylama sonunda seçti. İlk yirmi şöyle sıralanmakta:

① **Public Enemy** "It Takes A Nation Of Millions To Hold Us Back" (1988)
② **Wu-Tang Clan** "Enter The Wu-Tang (36 Chambers)" (1993)
③ **Nas** "Illmatic" (1994)
④ **Eric B & Rakim** "Paid In Full" (1987)
⑤ **NWA** "Straight Outta Compton" (1988)
⑥ **De La Soul** "3 Feet High & Rising" (1989)
⑦ **Ultramagnetic MC's** "Critical Breakdown" (1988)
⑧ **A Tribe Called Quest** "Midnight Marauders" (1993)
⑨ **Boogie Down Productions** "Criminal Minded" (1987)
⑩ **A Tribe Called Quest** "Love End Theory" (1991)
①① **Dr. Dre** "The Chronic" (1993)
①② **Snoop Doggy Dogg** "Doggystyle" (1993)
①③ **Notorious BIG** "Ready To Die" (1994)
①④ **Gang Starr** "Full Clip: A Decade Of Gang Starr" (1999)
①⑤ **Gang Starr** "Moment Of Truth" (1998)
①⑥ **Public Enemy** "Fear Of A Black Planet" (1990)
①⑦ **Company Flow** "Funcrusher Plus" (1997)
①⑧ **Canibus** "Can-I-Bus" (1998)
①⑨ **Cypress Hill** "Cypress Hill" (1991)
②⓪ **Ice• T** "OG Original Ganster" (1991)

YİRMİ ADET RAP & ROLL TAKVİYE

+20

Buyrun bir de burdan yakın... Her dönemden, birbiriyle alakasız, takdire şayan underground rap albümlerinden derlenmiş bir liste. 20 ile sınırlandırılmış ve şu birincidir, bu ikincidir diye sıralama kaygısı güdülmemiş...

Grandmaster Flash & Furious Five "The Message" (1982)
Malcolm McLaren & World Famous Supreme Team "Buffalo Gals" (1983-98)
Run DMC "Run DMC" (1984)
Slick Rick "The Great Adventures of Slick Rick" (1988)
Beastie Boys "Paul's Boutique" (1989)
3rd Bass "The Cactus Album" (1989)
Ice Cube "AmeriKKKa's Most Wanted" (1990)
The Disposable Heroes of Hiphoprisy "Hypocrisy Is The Greatest Luxury" (1992)
Arrested Development "3 Years, 5 Months And 2 Days In The Life Of..." (1992)
Cypress Hill "Black Sunday" (1993)
Fugees "Blunted On Reality" (1994)
Schooly D "Welcome To America" (1994)
The Roots "Illadelph Halflife" (1996)
Busta Rhymes "When Disaster Strikes" (1997)
Gravediggaz "The Pick, The Sickle and The Shovel" (1997)
Black Star "Black Star" (1998)
A Tribe Called Quest "The Love Movement" (1998)
Material "Intonarumori" (1999)
Mos Def "Black On The Both Sides" (1999)
Dead Prez "Let's Get Free" (2000)

porlarda yer alıyordu. Mumia Abu Jamal'in özgürlüğü için oluşturulan insan hakları platformu Diallo vakasını da yakın takibe aldı, süreklilik arzeden bir eylemler zinciri oluştu. Diallo cinayetinden hemen sonra onbinlerce kişinin katılımıyla yapılan yürüyüş polis tarafından sertlikle engellendi. 1200'den fazla kişi tutuklandı. Tutuklananlar arasında eski Demokrat Parti senatörü Jesse Jackson ve halihazırda görevde olan Bronx belediye başkanı David Dinkins'in yanısıra, sinema oyuncusu Susan Sarandon da bulunuyordu. Dört polisin yargılandığı dava bir yıl sonra "beraat" kararıyla sonuçlandı. Herkes şoke oldu. Polislerin ceza alacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Mücadele yeni bir faza girerken hiphop'un yeni raptivistleri de mikrofonu eline almıştı.

Raptivizm ve yeni hiphop radikalleri

Denzel Washington'ın başrolünü oynadığı "Hurricane" gösterime girdiği sırada New York sokaklarında Mos Def, The Roots, Black Thought ve Common'ın bir araya gelerek yaptığı yeni "Hurricane" çalıyordu. Yeni kuşağın rap aktivistleri artık Alphabet City'deki küçük şiir kafelerinden sokağa çıkmış, Chuck D'nin beklediği dalga sonunda oluşmuştu. Hareketin başını Brooklyn'li iki MC, Mos Def ve Talip Kweli'nin oluşturduğu Black Star çekiyordu. Kentin nabzını tutan Village Voice dergisi, Black Star'ı kapak yapıp onlar için "hiphop'u insanlara geri verdiler" dedi. Hiphop kuşaklarının hepsinin tuzağına düştüğü ego-trip'ten uzak, Kosova'da olanları takip eden, Chomsky okumuş, Kafka'dan rhyme dizen, aklıbaşında çocuklardı. De La Soul, A Tribe Called Quest, Jungle Brothers ve Queen Latifah'ın 1980'lerin sonunda oluşturduğu Native Tongues hareketinin müzikal ve estetik mirasını aynen sahiplenmişlerdi. Tribe'ın yetenekli rapçisi Q-Tip onlara ağabeylik yapmış, prodüksiyonlarını üstlenmişti. Ayrıca Michael Franti'nin öncülük ettiği Mumia 911, Dead Prez, Chubb Rock ve ihtiyar şiir grubu The Last Poets'in de yer aldığı Project Raptivizm, Dead Prez'den M1'in kurduğu Uhuru Movement gibi sosyalist rap hareketleriyle ilişki içindeydiler.

Raptivizm, Seattle'daki WTO protestosundan sonra uzun uykusundan uyanıp kendine gelen Amerikan solunun yeni çehresini oluşturan en önemli yönsemelerden biriydi. Alliance Afrique'in "41 Shots" single'ı bir "savaş makinası" olarak hiphop'un eriştiği dinamizmi gösteren ilginç bir örnek. Grup, Diallo cinayetinin haberini aldıktan sonra duyduğu ilk tepkiyi hiç soğutmadan stüdyoya girip kaydetti; plak, cinayetin haftası dolduğunda New York DJ'lerinin elindeydi. Hiphop yayını yapan rap istasyonları banko çalmaya başladı. Mos Def, Talib Kweli, Rass Kass, Common ve Poor Righteous Teachers'dan Wise Intellegent da bir acil durum koalisyonu oluşturarak "Respect Due" single'ını hazırladı. Peşinden Public Enemy'nin "41/19"u geldi. "Tepki veriyoruz, uyandırıyoruz, izliyoruz, buradayız ve bir milim bile kıpırdamayız" diyordu Mos Def. 1999'da Free Mumia hareketi rock & roll sahnesine çıktı. Beastie Boys, Rage Against the Machine, Bad Religion, Chumbawamba ve Black Star, bir Amerika turnesi yaparak amplilerin sesini sonuna kadar açtı.

Politika hiphop'un kimyasına karışmış, onunla hemhal olmuş bir şeydi, sadece radikal eylemcilere özgü değildi. Bunun en güzel örneği, Million Youth March organizasyonuydu. İslam Ümmeti'nin hiphop bakanı Conrad Muhammad, Million Men March'ı bu defa gençlerle birlikte ve siyah Amerika'nın başkenti Harlem'de tekrarlamaya çabalıyordu. Hiphop'un country'yi geçtiği 1998 yılında 57 milyon dolar kazanan Master P ile 54 milyonda kalan Puff Daddy bir

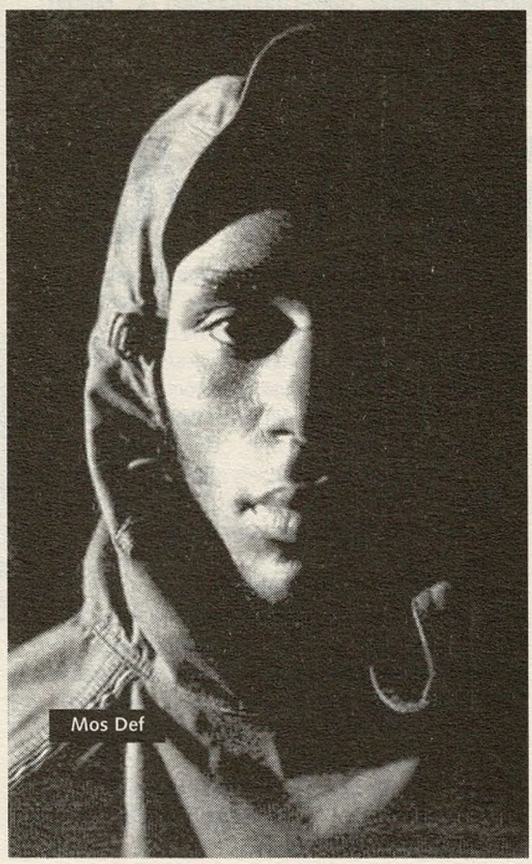
Mos Def

araya gelerek Million Youth March organizasyonunun finansını üstlendi. Görev başına geldiğinde kenti "temizleyeceğine" yemin eden New York belediye baskanı Rudolph Gulianni için bundan daha büyük bir kâbus olamazdı. İzin vermediler. Bunun üstüne East Coast rap Harlem'de büyük bir gövde gösterisi yaptı. O gün orada Wu-Tang Clan'dan Wyclef Jean'e, Jay Z'den Busta Ryhmes'a kadar cebi para görmüş bütün rap starlarının yanısıra, Russell Simmons gibi itibarlı işadamları da hazır bulundu.

2000 yılının yazının adını daha başlamadan koymuşlardı. Mayıs ayında New York'un basketbol sarayı Madison Square Garden'da yapılan Mumia Abu-Jamal'e destek gecesinde konuşmacılar "direniş yazına hazır olalım" çağrısı yaptı. Seçim zamanı gelmişti. Bu kez siyahların elindeki ajanda bir hayli kabarıktı. Oylarını vermeden önce ne istediklerini açıkça ifade etmek istiyorlardı. Cumhuriyetçiler Abu-Jamal'in kenti Philadelphia'da, Demokratlar ise Los Angeles'ta kongre yapıp başkan adaylarını belirleyeceklerdi. Gölge Kongre adı verilen şemsiye organizasyon ülkedeki bütün muhalif unsurları bu iki noktaya odakladı. Eski başkan Bush'un oğlu, Teksas Valisi George W. Bush, Philadelphia'daki kongreye gelmeden hemen önce bir günde iki ölüm cezasına daha imza attı. Valilik yaptığı beş yıl içinde toplam olarak 135 ölüm cezasını onaylamıştı. İdama gönderdiği kişilerden biri zekâ özürlüydü.

Philadelphia'daki karşılaşma iki taraf için de çok önemliydi. Şu anda infaz listesinde ikinci sırada yer alan Mumia Abu-Jamal, eğer durumunda bir değişiklik olmazsa, 2 Aralık 2000 günü iğneyle idam edilecek. Siyahlar Abu-Jamal'i geri istiyor, bu konuda taviz vermeyecekler. Cumhuriyetçiler'in kongresinin yapıldığı bir hafta boyunca onbinlerce kişi Philadelphia sokaklarında, parklarında "Freedom of Speech" günleri yaşadı. Eylemler sürerken kentin grubu The Roots, Rage Against The Machine, Jello Biafra ve Mos Def birer Abu-Jamal'le dayanışma konseri verdi. Raptivistler lo-fi sokak tesisatlarıyla spontan performanslar yaparak hiphop'a yeni bir ajit-prop alanı açtılar. Stratejist Chuck D ise oturaklı bir sürpriz hazırlamıştı. Yeni grubu Confrontation Camp'in bu ilk konserinde söylediği "Son of A Bush" bir anda eylemlerin sloganı haline geldi. Chuck D parçada Bush'a "serial killer" diyordu. 1 Temmuz günü Philadelphia eylemlerine Küba'dan bir destek geldi. Mumia'nın oğlu Mazi Jamal, Havana'daki dayanışma mitinginde 300 bin kişiye hitaben konuştu.

Bir olay... 1985'te, Philadelphia polisi, Mumia Abu-Jamal'in yönettiği MOVE'un örgüt bürosunun bulunduğu mahalleyi boşaltmaya çalışıyordu. Ama şiddetli bir direnişle karşılaştı. Kentin en yoksul siyah halkının işgal altında tuttuğu mahalleyi ele geçirmeyi başaramayınca "son çare olarak" ateş bombaları kullandılar. Büyük bir yangın çıktı. Polis ve itfaiyenin hiçbir müdahalede bulunmadığı yangında 11 kişi can verdi. 2 bin kişi evsiz kaldı. Bir yorum... "Amerikan Sapığı"nın yazarı Bret Easton Ellis şöyle diyor: "Gangsta rap ilk çıktığında, alt sınıfın şok edici hikâyelerine korku dolu bir tepki geldi; azat edilmemiş azınlıkların sosyal adaletsizliğe karşı sesini yükseltmesi. NWA gerçekten polisi vurmak istedi." Bir rhyme... "Geceleri dünyanın ağladığını duyabiliyorum / Daha ne kadar siyah tanrı ölmeli..." (Gravediggaz)

James Brown'ın "Funky Drummer" parçası bugüne kadar en çok sample edilen parça oldu. Tam 156 kere. Rap'le ilk intibalarımız muhtemelen bu parçanın davul loop'u olmalı. Başa dön bir daha çal, başa dön bir daha. Bir takıntı bu, bir fikrisabit. Belki bir ego-trip. Hiphop neyse oydu. Hırçınlığıyla, tutkusuyla, özentisiyle, erdemiyle, cehaletiyle, zaaflarıyla; neyse o. Hiphop, üstüne binbir türlü mikrop konan bir açık yara. Sararsan iyileşiyor, sarmazsan kangren oluyor. Onu yaratan insanların çalık çürük yaşam öykülerinden daha fazla hiçbir şey vaat etmedi hiphop. Atıp tuttu, belki galeyana geldi, getirdi, durmadan yanlış yaptı, yanlışlarından ders aldığı da oldu, almadığı da; ama her zaman ne kadarsa o kadardı. Palavrası boldu, ama yalan tutmayan bir doğası vardı. İlahi bir fısıltıyı ensesinde hisseden, ama arkaya dönüp bakmayan bir yeraltı yiğitliğiydi hiphop. Otuzbir çekerken ağlamaktı. Durmadan kendini yıkan, sonra oturup bir daha, bir daha yapan, Sisyphus gibi o ağır taşı tepeye çıkarıp çıkarıp düşürendi. Düşmanının önünde yüksek sesle düşünendi. Cinnet geçirmemek için sayıklamak, sayıklarken cinnet geçirmekti. Nur içinde yatsın, gelmiş geçmiş en büyük "rapçimiz" Can Yücel, "Afrika gibi bir kıta yazaydım, hiç durmaz ölürdüm" demişti. Mesele tam da buydu...

Erdir Zat

Jerry Garcia

Bob Dylan'ın meşhur –ve de Roll'un isim babalarından biri olan– lafı: "Rock'n'roll'un rock'u her yerde, peki roll nerede?" Roll, Jerry Garcia ve Grateful Dead'de. "Ama artık onlar tarihe karıştı" diyorsanız, merak etmeyin: "They will survive"; başka iskeletlerde, başka bedenlerde. Deadhead'ler Grateful Dead'ci, ama Grateful Dead, rollhead. "O nasıl bir kafa" sorusuna en kestirme cevap, İranlı Sufi şarkıcı Sussan Deyhim'in, Wire dergisinde kendisiyle yapılan "blind test"te Dead'in "Blues for Allah"ını dinledikten sonra söyledikleri: "Çok güzel bir parça... Onlarla bir işbirliğim oldu. Bundan 13 sene önce, 'Desert Equations' adlı albümüm çıktığında beni aradılar ve antropolog Richard Horowitz'in anısına düzenledikleri ücretsiz konsere davet ettiler. Birlikte üç-dört şarkı söyledik." Deyhim'in sözlerine bir de "Guguk Kuşu"nu, "asit testleri"ni ve Ken Kesey'in Dead'in Mısır konseri üzerine söylediklerini ekleyin. Bir de tabii, iki sayıdır roll'ladığımız "Garcia muhabbetleri"ni... Buyrun size rollhead. Robert Greenfield'in "Dark Star" adlı Jerry Garcia biyografisine, deadhead'lere ve rollhead'lere "v" işareti çakarak kaldığımız yerden devam ediyoruz.

I will survive

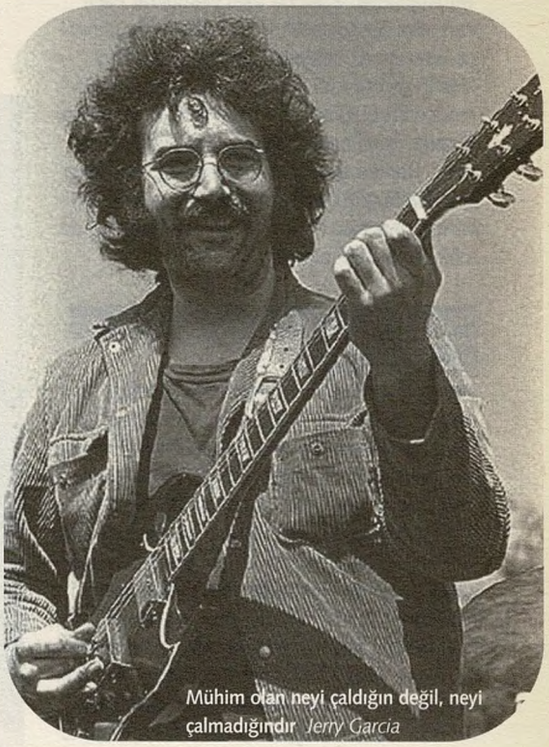

Mühim olan neyi çaldığın değil, neyi çalmadığındır *Jerry Garcia*

Ron Rakow (*Grateful Dead'in plak şirketinin sabık yönetim kurulu başkanı*)**:** O sıralarda emlakçılık yapıyordum. Bir ortak ahbabımız vasıtasıyla, Dead tayfasından Danny Rifkin ve Rock Scully ofisime geldiler. Yeni alet-edevat almak istiyorlardı ve 12 bin dolara ihtiyaçları vardı. Hiç böyle pejmürde birilerini görmemiştim. Tıpkı, bir yıl sonra babamın beni gördüğünde yaptığı gibi, burnumdan soludum. Sohbet esnasında Danny'nin antropolog olduğunu, Rock'ın ise Alman Rönesans edebiyatı üzerine doktora yaptığını öğrendim. Müthiş zeki heriflerdi. Rock, o gün dedi ki: "Önümüzdeki beş yıl içinde, San Francisco'da öyle bir müzik olayı patlayacak ki, kimse dizginleyemeyecek." O sırada, birlikte iş yaptığım bir banker dostum girdi içeri. Bürom, paravanla ikiye bölünmüş bir mekandı. Paravanın arkasındaki Danny'le Rock'a pencereden çıkmalarını söyledim, onlar da öyle yaptılar. Banker dostum onları görseydi, dünyası şaşardı. O gün, Rock, "bir konserimize gelin" demişti. Benden 12 bin dolar borç isteyen bu grup nasıl bir müzik yapıyor diye merak ettim ve Fillmore'daki konserlerine gittim. O gece çaldıkları "Viola Lee Blues"dan çok etkilendim. Konserden sonra soyunma odasına gittim; Garcia Buda gibi oturmuş, Pall Mall içiyordu. Bir tane de bana ikram etti ve "söyle bakalım" dedi, " gerçek dünyada para kazanmak dışında ne yapıyorsun?" İki gün sonra, Danny ve Rock'a dedim ki, "çok iyi heriflersiniz, çok da onurlusunuz, bu parayı geri ödeyemezsiniz, dolayısıyla istediğiniz 12 bin doları size hibe ediyorum."

Owsley Stanley (*"Psikedeliklerin Henry Ford'u"; LSD'nin sentetize edilerek seri üretilmesini gerçekleştiren sokak kimyageri*)**:** Roadie'leri yoktu, menejerleri yoktu, sesçileri yoktu, kimseleri yoktu, çünkü kazandıkları ancak masraflarını karşılabiliyordu. Birçoğu gündüzleri başka işlerde çalışıyordu. Ama çok iyi vakit geçiriyorduk, sağda solda sürekli sahne alıyorduk, arada bir "asit testleri"ne de çıkıyorduk. Dead artık aranan bir grup olmuştu, bir sürü teklif gelmeye başlamıştı. Rock, 66'nın nisanında, bir kulüple 350 dolara anlaştı. Dead'in etrafında küçük ama etkili bir fan kitlesi oluştu. Organizatörlere, kulüp sahiplerine Dead'i angaje etmeleri için baskı yapmaya başladılar. Ve bir Dead efsanesi doğdu.

Sue Swanson (*en eski Dead fanı*)**:** Dead'in Los Angeles'ta çaldığı günlerdi, bir gece Bob Dylan'la havaalanında karşılaştık. Saat sabahın üçüydü. Tanışmıyorduk. "Size Grateful Dead diye bir gruptan bahsetmek istiyorum" dedim. "Şu tek kollu davulcuları olan ve Taj Mahal tablosu önünde çalan grup değil mi onlar?" dedi.

Suzy Wood (*Dead'cilerin eski dostu, antropolog*)**:** 1966 yazıydı. Avalon Ballroom'a Grateful Dead'i ve Jefferson Airplane'i dinlemeye gitmiştik. Berbat bir geceydi. Çok kalabalıktı, adım atacak yer yoktu; ışık gösterileri, ortalık yerde içilen esrarlı sigaralar... San Francisco'da çok acayip bir değişim yaşanıyordu.

Fellini'vari sahneler

Laird Grant (*Garcia'nın kadim dostu, Dead'in ilk roadie'si*)**:** Dead, bir çiflik evi tutmuştu, Rancho Olompali diye bir yer. İşte o zaman karıma "hadi bana eyvallah" dedim, "ben Dead'e katılıyorum." Ve grubun şoförlüğünü yapmaya başladım.

Rock Scully (*Dead'in eski menejeri*)**:** Çılgınlığın zirvesindeydik. Kızların anadan üryan takılmaya başladıkları günlerdi.

Jorma Kaukonen (*Jefferson Airplane'in kurucu üyesi, gitarist*)**:** Olompali çok eğlenceli bir yerdi. Gitarını kapıp gidiyordun, birkaç gün takılıyordun. Bizlerinki kurallı, köşeli bir dünyaydı, ben bir apartman dairesinde oturuyordum, Dead'ciler ise şehir dışında kendi krallıklarını kurmuşlardı. Onları ziyaret etmek dünya değiştirmek gibi bir şeydi.

Joe Smith (*yazar, Warner ve Capitol Records yöneticisi*)**:** Bir gün bir ahbabım "Grateful Dead'i dinlemeye gidelim" dedi. Haklarında pek bir şey bilmiyordum, o tuhaf isimleri itici geliyordu. Karımla beraber yemeğe çıkmıştık, o klasik bir siyah gece elbisesi giymiş ve inci küpeler takmıştı, benim üzerimde lacivert takım elbise ve çizgili kravat vardı. Avalon Ballroom'a girdiğimde, şaştım kaldım. Hiç böyle şey görmemiştim. Fellini'vari bir sahneydi. Yerde yatanlar, vücutlarını resimleyenler, ışık gösterileri, tütsüler ve Dead. 11 saat süren gösterilerinden birine tesadüf etmiştik. Garcia 29 dakikalık bir gitar solosu attırdı o gece.

Sue Swanson: Elimize haftada 25 dolar geçiyordu. Adam başına 25 dolar düşüyordu. Jerry de 25 alıyordu, ben de 25. Öyleydi.

Rock Scully: Aramızda lider, şef filan yoktu. O günlerdeki kurallarımızdan biri buydu: Kimse ayrıcalıklı değildi... Dead, parklarda bedava konserler vermeye başladı; kimseden izin-mizin almıyorduk, gidip çalıyorduk. Görevliler olay mahalline gelip müdahale edene kadar bir saate yakın müzik yapmış oluyorduk. Ve yetkililer muhatap bulamıyorlardı, sorumlu tutacakları bir elebaşı yoktu.

Mickey Hart (*Dead'in davulcusu*)**:** Her gün başka bir maceraydı. Sabah kalktığımızda, "bugün ne yapalım" diyorduk: "Hadi gidip parkta çalalım... Rock! Benny! Kamyonu çıkarın, jeneratörü yüklenelim." Hell's Angels asayiş işini üstlenirdi, polisin müdahalesine karşı! O günlerde öyleydi, her şey spontandı. Dead, Haight Street'te çalardı ve Dead çaldığında sokak trafiğe kapatılırdı.

Rock Scully: Jerry çok okuyan, her şeyi sorgulayan bir adamdı. Çok çeşitli insanlarla, gruplarla ilişkisi vardı. Dead'in onca yıl o kadar çok bedava konser vermesinin sebebi buydu. Jerry kimseye hayır diyemezdi. Ne kadar sivil toplum örgütü varsa, hepsi için konser verdik.

Jon McIntire (*Dead'in eski menejeri, senarist, oyuncu, yönetmen*)**:** Hippi olayının politik tarafından çok apolitik tarafı önemliydi. Haz almak, zevk duymak bir görevdi adeta. Ve Garcia, bu tavrın simgesiydi.

Mountain Girl (*Garcia'nın ikinci eşi ve ömür boyu dostu*)**:** Jerry, sabah altıbuçukta kalkar, öğleye kadar, adeta ibadet eder gibi çalışırdı. Müziğe banjoyla başlamıştı ve hedefi onu herkesten daha iyi çalmaktı. Elektro gitar başlangıçta onun için tamamen yeni, yabancı bir enstrümandı. Yetkinleşmesi epey zaman aldı. Jefferson Airplane'in Jorma Kaukonen'i ona bu konuda çok yardımcı oldu.

Jorma Kaukonen: "Surrealistic Pillow" albümü için birlikte çalıştığımızda, bizi disipline etti. O albümün oluşmasında büyük katkısı oldu. Bir grupla birlikte çalmanın ne demek olduğunu bana o öğretti. Hiç unutmam, bir seferinde, bize şöyle demişti: "Mühim olan neyi çaldığın değil, neyi çalmadığındır."

Jon McIntire: O sıralarda "cool" yeniden tanım-

lanıyordu ve Jerry bu yeni tanımı temsil ediyordu. Beat kuşağının ünlü ismi Neal Cassidy Dead'le takılmaya başlamıştı. Bu, beatnik olayından hippi hareketine geçişi simgeliyordu. Cassidy, emaneti Dead'e devretmişti.

Jorma Kaukonen: Dead tayfası kocaman bir evde –Ashbury 710– birlikte yaşıyordu. Dead'in daha ilk günlerden itibaren ortak bir hayat yaşaması, onların bir grup olarak kişilik kazanmasında çok önemli bir etken oldu. Palavradan değil, gerçekten bir komün olarak yaşıyorlardı. Çok zor bir şey bu.

Jon McIntire: Dead'in birlikte yaşamasının sebebi ekonomikti. Evet, topluluğa bağlılık, bir komün olarak yaşama prensibine bağlılık vardı, fakat bu siyasi bir idealin realize olması anlamında değildi. "A, evet bir komün olalım" diye bir durum olmamıştı. Ekonomik bir zorunluluk vardı, ayrıca grup üyeleri zaten kankaydı.

Mountain Girl: Ashbury 710'daki ortak yaşantı narkotik polisin yaptığı baskınla son buldu. O sırada evde yoktuk, Jerry'yle alışverişe gitmiştik. Dönüşte, arabayı park ederken karşı kaldırımdaki evde oturan Marilyn koşarak geldi, "hadi bize çıkalım" diye ısrar etti. Onu pek tanımazdık, ısrarına bir anlam verememiştik. Eve girdiğimizde, "pencereden bir bakın" dedi. Bir de baktık ki, bir takım adamlar eve girip çıkıyorlar, derken Pigpen ve Weir'ı gördük, elleri kelepçelenmiş götürüyorlardı.

Rock Scully: "The Day They Busted the Grateful Dead" (Grateful Dead'i Bastıkları Gün) adlı o harika şiiri yazan Richard Brautigan da baskın esnasında Jerry'lerle birlikteydi. Kefaletle tahliye edildiğimiz gün bütün televizyon kameraları oradaydı.

Jon McIntire: San Francisco Chronicle dev puntolarla manşetten duyurmuştu: "Grateful Dead basıldı". Dead'in San Francisco'da olup bitenleri simgelediği düşünülüyordu.

Grateful Dead, 1967, ünlü komünal mekanları Ashbury 710'un önünde (sol üstten sağa doğru saat yönünde) Jerry Garcia, "Pigpen" McKernan, Bob Weir, Phil Lesh, Danny Rifkin, Rock Scully, Bill Kreutzmann

Suzy Wood: San Francisco'da çok acayip şeyler oluyordu. Haight Ashbury hikayesi, hippi olayı, aşk yazı, Vietnam protestolarının doğurduğu çiçek çocukları fenomeni... Esrar, komünal yaşam, asit rock, LSD... Bütün bunlar benim kaldırabileceğim şeyler değildi. Psikedeliklerden ödüm patlıyordu. Kullanırsam deliririm, bir daha geri dönemem diye düşünüyordum.

Eileen Law *(Dead'in eski halkla ilişkilercisi)*: 1967'de "Ashbury Haight Street olayı" değişmeye başladı. Barlar açıldı, "San Francisco'ya gidersen saçına çiçek takmayı unutma" gibi şarkılar yapıldı.

Sue Swanson: Bir de baktık ki, Haight Street'e turist otobüsleri gelmeye başladı. Bize sokağı terketmek düştü.

Bill Thompson *(Jefferson Airplane'in eski menejeri)*: 68'de, Dead ve Jefferson Airplane, birlikte Carousel Ballroom'u kurdular. İki grup da gelirin yüzde 10'unu alacaktı. Bir sürü ücretsiz konser verdik, jam seansları düzenledik. Ve bunun karşılığında yüzde 10 aldık. Sıfırın yüzde 10'unu. Kulübü Ron Rakow diye biri işletiyodu. O herif daha sonra da Dead adına Round Records adlı bir plak şirketi kurdu. Rakow bizim ilk yanlışımızdı.

Ron Rakow: Tam kulübü devretmeyi düşünürken Bobby Kennedy öldürüldü. Ondan önce de Martin Luther King suikaste uğramıştı. 11 hafta boyunca bütün kulüpler sinek avladı. Eğlence sektörü açısından çok kötü bir zamandı.

Jon McIntire: Garcia olayın parasal yanına ilgi göstermiyordu. Ve herkese güveniyordu. Ne zaman yapılan yanlışlar gündeme getirilse, "yanlışlıklar olacak tabii; o zaman iyi bir fikir gibi gelmişti, fakat sonuç öyle olmadı" gibi şeyler söylerdi. Woodstock'ta bir çuval inciri berbat ettiler. Bu kadar kötü çaldıklarını hiç görmemiştim. Sahneden indiklerinde, Jerry yanıma geldi ve dedi ki: "İnsanın kariyerindeki en önemli konseri berbat edebileceğini ve bunun aslında hiç farketmediğini görmesi güzel bir duygu." Jerry böyleydi, bir cool abidesi.

Mountain Girl: Woodstock fiyasko olmuştu. Umutlar Altamont festivaline bağlanmıştı.

Owsley Stanley: Altamont bir açgözlülük ve beceriksizlik örneğiydi. Rolling Stones'un kayıtsızlığı da tuz biber ekti.

Laird Grant: Jerry'ye, "Hell's Angels üyeleri montlarını çıkarsın" diye defalarca söylenmişti, ama o "hayır, montlarını giymeleri daha iyi, en azından neredeler, ne yapıyorlar belli; asıl takım elbiseli adamlardan korkun, çünkü onlar koyun kılığına girmiş kurt, burada ise hiç olmazsa kimin kurt olduğu belli" demişti. *(Rolling Stones sahnedeyken çıkan kavgada Hell's Angels üyeleri seyirciler arasından bir zenci genci öldürdüler, yaralananlar oldu. Daha sonra Dead konsere çıkmadı.)*

Mountain Girl: Altamont bir faciaydı. Oturma odamızda planlanmıştı ve son derece iyi bir fikre benziyordu. Ama, kabusa dönüştü. Altamont bir alarm ziliydi. Müthiş bir vicdan azabı duyduk.

Sonny Barger *(Hell's Angels emektarı)*: Dead tayfası 60'lardan beri Hell's Angels'ın dostlarıydılar. Jerry bizi severdi, biz de onu. Bizden korktuğunu söylediğine inanmıyorum.

Kesintisiz dead yayın

John Dawson *(New Riders of the Purple Sage'in kurucu üyesi)*: Garcia, tek bir cümle için Hunter'ın başının etini yerdi. Hunter tek bir cümle için oturup saatlerce uğraşırdı. Jerry, söz yazmazdı, ama hakemlik yapardı. Hunter'ı çok takdir ederdi. Hunter beraber şarkı yazdığı tek insandı.

David Nelson *(New Riders of the Purple Sage'in kurucu üyesi)*: Dead konserleri muhteşemdi. "An Evening With The Grateful Dead" (Grateful Dead'le bir akşamüstü) adını taşıyan o konserlerin sabahın altısına kadar sürdüğü olurdu.

Joshua White *(televizyon prodüktörü ve yönetmeni)*: Dead konseri demek, sadece bir grubun çıkıp çalması demek değildi. Dead'le birlikte bir ortam, bir atmosfer gelirdi. Asit tripleri, ışık gösterileri, dev ekranda psikedelik görüntüler...

John Dawson: İlk günlerde şarkıların, konserlerin uzunluğu LSD miktarına bağlıydı, zira LSD sınırsız bir enerji veriyor, yorulduğunun farkına varmıyorsun, uyku ihtiyacı duymuyorsun. Dead'in üç, dört, beş saat kesintisiz çalması böyle bir şeydi. "Jerry yorulmuyor muydu"ya gelince, zaten James Brown gibi değildi ki, orada öyle kıpırdamadan durur, çalıp söylerdi.

Dexter Johnson *(gitar yapımcısı)*: Bir keresinde Dead'le Jefferson'ın düet yaptığı bir konsere gitmiştim. Jorma ve Jerry öyle bir kaptırdılar ki, inanılmazdı... Garcia, "Dark Star"da yeni notalar keşfetti. Elbette yeni notalar değildi onlar, ama o notaları yepyeni bir şekilde çalıyordu.

Tom Constanten *(Dead'in "yedek" piyanisti)*: "Dark Star"da, siyah blues'unun pek fazla olmayışının sebebi, Jerry'nin daha ziyade pentatonik ölçüler kullanmasıdır. Jerry, blues'u sinyalleyen ölçüleri es geçip derinde yatan "mod"u içselleştiriyordu. Dead'in bir sürü iyi parçası vardı, fakat çoğu I. Dünya Savaşı'ndaki uçaklar gibiydi, uçurmak için en az altı kişilik bir mürettebat gerekiyordu. "Dark Star" ise çok kolay uçurulabiliyordu. Sözleri de psikedelik bir dağın tepesinden geliyor gibiydi; istediğin gibi yorumlayabilirdin. "Dark Star" başlar başlamaz şarkıya giremiyordun, bittiğinde ise çıkamıyordun.

Aile bağları

Mountain Girl: "American Beauty"nin kayıtları sırasında Jerry'nin annesi vefat etti. Jerry bizi tanıştırmamıştı, ben de istekli olmamıştım. O tür ailevi bağlarımız pek yoktu. Grup olayının sakıncalarından biri de bu: Kan bağının yerini alıyor, gerçek ailen haline geliyor. Jerry'nin annesiyle yattığı hastanede tanıştım.

Clifford Garcia *(Jerry Garcia'nın abisi)*: Hakikati söylemek gerekirse, Jerry de, ben de, annemin ölümüne ağlamadık. Çünkü, gözyaşlarımızı babamın ölümünde tüketmiştik. Bazen, insan tek bir defada hayat boyu yetecek kadar içini boşaltıyor, sonra duygular bir daha boşalamayacak şekilde kasılıp kalıyor.

Mountain Girl: Annesinin ölümü Jerry'yi çok sarstı. Ciddi bir depresyona girdi. "American Beauty"yi bitirmek onun için çok zor oldu. Annesiyle aralarında çözümlenmemiş sorunlar vardı. Babası, denizde, gözlerinin önünde boğulmuştu. Bundan ötürü annesini hiç suçlamadı. Ama, babasının ölümüne tanık olması çok

feci bir tecrübeydi. Annesinin başka biriyle evlenmesini bir türlü hazmedemedi, üvey babası da çok katı bir insandı. Jerry, "çocukluğum o kadar acı verici ki, o günlere beni geri götürecek bir terapiye asla giremem" derdi.

Kabilenin prensipleri

Joe Smith: Dead, New York'ta her salonda kapalı gişe çalabilirdi. Ne var ki, ilk iki albümleri pek satmadı. Sahnedeki Dead, her nedense albümlere yansımıyordu. Bunun üzerine konser albümleri yapmayı planladık. Çeşitli Dead konserlerinde kayıt yapacaktık. O zamanlar, bir albüm için 30-40 bin dolarlık bir bütçe ayrılıyordu. Dead'in bütçesi 30 bin dolardı. İkisi ayık olsa, üçü sarhoştu, bazen hepsi birden küfelik oluyordu, sonuçta 90 bin doları toz ettiler. Bu o zamanlar duyulmuş şey değildi. Albümün adının "Skull Fuck" (Kurukafa sikişi) olması için tutturdular. Dead tayfasının uyuşturucu kullanımı hem ifrata kaçıyordu, hem de çok masumdu. Crack insanın aklını başından alır, speed manyatır, ama asit dünyayı ters yüz eder. Gerçeğin nerede bittiğini, fantezinin nerede başladığını kestiremezsin. Hiç unutmam, bir toplantıda, basçıları Phil Lesh şöyle demişti: "Şahane bir fikrim var, Los Angeles'a gidelim, hava kirliliğinin çok yoğun olduğu bir günde, 30 dakika o havayı kaydedelim. Sonra çöle gidelim, oradaki temiz havayı kaydedelim. Sonra onları miks edelim ve şarkıları o zeminin üzerine kaydedelim." Gülmelerini bekliyordum, kimse gülmedi, hepsi bunun harika bir fikir olduğunu söyledi.

Gezegende turlayan çingeneler gibiydiler. Jerry Garcia yaşlanana kadar, saçı sakalı ağarana kadar devam edeceklerini başından beri biliyordum. *Pete Townshend*

Mountain Girl: Hepimiz Warner Brothers'ın rutinlerinden, hep kıyıda durmalarından usanmıştık. Jefferson'ın plakları peynir ekmek gibi satıyor, Dead'inkiler nal topluyordu. Bu hepimizin zoruna gidiyordu.

Joe Smith: Bir toplantı yapılacağı zaman 60 kişilik bir topluluk gelirdi. Bebeklerini emziren anneler filan. Bir kabile gibiydiler...

Peter Barsotti *(Organizatör)*: Tek bir kişi bile bir şeye "hayır" dese, o iş yapılmıyordu. Dead prensibi buydu. Zaman zaman sinir bozucu da olabiliyordu bu. Herkes "tamam, yapalım" diyor, biri çıkıp "olmaz" diyor ve konu kapanıyordu. İnsan ifrit oluyor böyle durumlarda, ama Dead'i vareden de buydu, bir grup olarak kalabilmelerini bu prensibe borçluydular. Grateful Dead ilkel bir kabile gibiydi. Bu, onların yolunda gitmeyen bütün işleri nasıl hallettiklerini açıklayan bir kavram. Temelde, kimse dışlanmazdı, kimseye yol verilmezdi. Kendi isteğinizle ayrılabilirdiniz ancak. İsterseniz yüz kere yanlış yapın, hayatınız baştan aşağıya yanlış olsun, yine de kabul görürdünüz. Dead tayfası ticari düşüncelere sahip olmamakla da övünürdü.

Joe Smith: Mutad toplantılarımızdan birinde, bizim Dead'in plaklarını pazarlamayı bilmediğimiz konusunda beni ikna ettiler. "Siz sadece bağlantıları kurun, grup üyeleri ve aileleri şehirlere dağılacaklar ve işi bitirecekler" dediler. "Peki" dedim, ve müzik dünyasında akla gelebilecek kim varsa hepsiyle bağlantı kurduk. Şirket temsilcileri, tam 16 şehirde Dead tayfasını havaalanında karşılayacaktı. Tam 16 şehrin 16'sında da ağaç olduk. Tek bir Dead üyesi gelmedi. Çünkü hiçbiri uçağa yetişemedi.

Hal Kant *(Dead'in 25 yıllık danışmanı)*: Warner kontratının süresi dolunca, Ron Rakow Dead'i kendi plak şirketlerini kurmaya ikna etti. İki şirket kuruldu. Biri Grateful Dead Records'dı, yalnızca Dead plaklarının prodüksiyonunu yapacaktı, diğeri Round Records'dı, grup üyelerinin bireysel çalışmalarıyla iştigal edecekti.

O sıralarda "cool" yeniden tanımlanıyordu ve Jerry bu yeni tanımı temsil ediyordu. *Jon McIntire*

Steve Brown *(Dead'in eski personeli, film ve klip yönetmeni)*: Plak şirketlerini kurmak için gereken para First National Bank'ten alındı. Sanırım yarım milyon dolar civarında bir krediydi. Dead'in nadir stüdyo albümlerinden "Wake of the Flood", Grateful Dead Records etiketiyle 1973'ün sonbaharında piyasaya çıktı. Herkes kendini iyi hissetmeye başlamıştı. Takım elbiseliler kadar ciddi tutmuştuk işi. İşte bir albüm çıkarmıştık ve albümü desteklemek için de turne yapıyorduk. Ayrıca, konserlerimizde çeşitli promosyonel eşyaları da satışa arz ediyorduk. Bir de posta adresi listesi tutmaya başlamıştık. Bu, Deadhead cemaatinin veri tabanının oluşmasının ilk adımıydı. Plak şirketi, fonksiyonunu icra edip 1975'te United Artists'e devredildiğinde, listemizde 80 bin isim vardı.

You've got to hide your love away

Richard Loren *(Dead'in eski menejeri)*: Ron Rakow ayrıldıktan sonra, işleri yürütmek Jerry için çok zorlaşmıştı. Jerry hep birisinin öne çıkıp liderliği üstlenmesini isterdi. Hiçbir zaman hiçbir şeyin lideri olmak istemedi. Sahnede hiç konuşmamasının sebebi de buydu. Bir sohbetimizde şöyle demişti: "Bir keresinde asitli kafayla sahnede söylev verdiğimi tahayyül ettim. Ve kendimi Hitler'e benzettim." Jerry, hiçbir zaman insanlara ne yapmaları gerektiğini söylemedi.

Ken Kesey *("Guguk Kuşu"nun yazarı)*: Jerry'nin güçlü bir siyasi tavır aldığı hiç görülmedi. Çünkü biliyordu ki, bir kere böyle yapsa, hemen ona bir yafta yapıştıracaklardı. Aldığı pozisyon tamamen haklı olsa bile. Bu da bir sanatçı olarak vaad ettiklerini gerçekleştirmesinin önü-

Mars'la Jüpiter arasında

1957 Jerry Garcia, 11 Ağustos'ta, 15. yaşgününde, bir rehinciye gider ve annesinin ona yaşgünü hediyesi olarak aldığı akordeonu bir "Danelectro" ile değiştirir, bu onun ilk gitarıdır.

1960 Robert Hunter ve Jerry Garcia tanışırlar, kafa barıştırırlar; iki gitarist birlikte çeşitli gruplarda çalarlar.

1965 Hunter ve Garcia, Warlocks'u kurarlar, demolar yaparlar ve bir pizza salonunda çalmaya başlarlar. Aynı yıl gruba klasik müzik öğrencisi, basçı Phil Lesh katılır. Eski ahbap Ron "Pigpen" McKernan vokale, Bob Weir klavyeye, Bill Kreutzmann davula geçer, Hunter söz yazarlığıyla iktifa eder ve Grateful Dead'in iskeleti çatılır. O yıl, 4 Aralık'ta ilk defa "asit testi" konserlerini verirler. O tarihte LSD henüz illegal değildir ve "Guguk Kuşu"nun ünlü yazarı Ken Kesey'nin öncülüğünde mutad "asit testi" geceleri yapılmaktadır. Garcia-Hunter-Weir üçlüsünün "asit testi"nde sahne aldıkları gece, birkaç yüz mil ötede bir başka "olay" cereyan etmektedir: Rolling Stones'un San Francisco konseri.

1966 İlk Dead konseri. Tarih 19 Mayıs, yer San Francisco'nun Avalon Ballroom'u. Yaklaşık iki hafta sonra ilk single'ları piyasaya çıkar: "Don't Ease Me In / Stealing". 6 Ekim'de California eyaleti LSD'yi yasadışı ilan eder, Dead de Golden Gate Park'ta bir protesto konseri verir.

1967 14 Ocak'ta, San Francisco'da düzenlenen ünlü "Human Be - In" festivaline katılan Dead'in, 10 Mart'ta ilk albümleri Warner etiketiyle piyasaya çıkar: "The Grateful Dead". 18 Haziran'da Monterey Pop Festivali'nde, Dead, Who'dan sonra, Hendrix'ten önce sahne alır. Monterey'den yaklaşık üç ay sonra, ekibe perküsyoncu Mick Hart dahil olur.

1968 Temmuzda ikinci albümleri "Anthem of the Sun" çıkar, ağustosta The Byrds, Sonny and Cher ve Steppenwolf'la birlikte Newport Festivali'nde sahne alırlar. Klavyecileri Tom Constanten, o yıl Hava Kuvvetleri'nden tart edilir ve fultaym Dead'ci olur.

1969 Haziranda üçüncü albümleri "Aoxomoxoa" çıkar, fakat Woodstock biraz da ekipman sorunları nedeniyle Dead için tam anlamıyla bir fiyasko olur. Kasım ayında double konser albümleri "Live /Dead" yayınlanır, ancak Woodstock'ı telafi imkanı olarak düşündükleri Altamont'ta fena bir sürprizle karşılaşırlar: Güvenlik görevini üstlenen Hell's Angels bir seyircinin ölümüne sebebiyet verir, Dead'ciler sahneye çıkmadan Altamont'tan ayrılır.

1970 Mayısta "Workingman's Dead", kasımda "American Beauty" adlı albümleri yayınlanır.

1971 Kasımda, gruba Keith Godchaux ikinci piyanist olarak katılır, aynı günlerde yeni albümleri "Skull and Roses" yayınlanır. Keith Godchaux'un eşi Donna Godchaux ekibe vokalist olarak dahil olur.

1972 Dead, Avrupa turnesini Wembley konseriyle açar. Bir ay sonra, mayısta, Bickershaw Festivali için İngiltere'ye dönerler ve Donovan, Incredible String Band, Captain Beefheart ve Family'yle sahne paylaşırlar. Kasımda Avrupa turnesinin kayıtları üçlü bir albüm olarak yayınlanır: "Europe '72".

1973 Solistleri Pigpen alkolizmden mütevellit komplikasyonlar nedeniyle 8

60→

ne geçecekti. Beatles'ın şarkısı gibi: "You've got to hide your love away – aşkı saklamalı."
Hal Kant: Dead'in bütçesi sürekli açık veriyordu, çünkü çalışanlarına karşı çok cömerttiler ve bir hayli kalabalık bir bordroları vardı. 1973'ün sonlarında çok yıpranmışlardı. Ayrıca, müziklerinin hangi yönde evrilmesi gerektiği konusunda kararsız kalmışlardı. 1974'teki Avrupa turnesinden sonra, ara vermenin kendilerine iyi geleceğini düşündüler. Bireysel projeleri üzerinde çalışacaklar, enerjileri şarj edip Dead'e devam edeceklerdi.
Mountain Girl: Halimizi hiç beğenmiyordum. Birçok şey değişmişti. Nerede yanlış yaptığımızı bile düşünmek istemiyordum. Sadece çekip gitmeyi istiyordum. Artık biz de düzenin bir parçası olmuştuk. Bütün o isyan, başkaldırı yerini plak anlaşmalarına, şu projeye, bu girişime bırakmıştı. Dead'in konserleri giderek pahalılaşıyordu. Değişimi görebiliyordum ve bu hayal kırıklığı yaratıyordu...
Steve Brown: Jerry, Mountain Girl'den ayrılıp Deborah Koons'la beraber yaşamaya başladı. Deborah film yönetmeniydi; 1974 ekiminde Grateful Dead belgeselinin çekimleri sırasında aramıza katılmıştı.
Mountain Girl: Daha önce de bir kere öyle yapmış, birkaç hafta sonra dönmüştü. Bu sefer dönmedi. Ben de peşinden gitmedim. Öyle bir şeye ne halim vardı ne mecalim.
Richard Loren: 1974'te Dead'in "genel menejer"i olmuştum. Dead tayfası zengin değildi. Onlara birçok kere söyledim: Önemli olan ne kadar kazanıldığı değil, ne kadar harcandığıdır. Dead'in gelirleri ihtiyaçları karşılamaya yetmiyordu. Pahalı uyuşturuculara para sarfediyorlardı. Kokain vardı, eroin yeni yeni başlıyordu.

Yaptıklarını sadece onlar yapabiliyor

Jerilyn Brandelius *("Grateful Dead Family Album" adlı kitabın yazarı)*: Dead ve Who, 1976'nın ekiminde Oakland'da birlikte konser verdiler. Soyunma odasında, Pete Townshend, Garcia'ya şöyle dedi: "Jerry, siz şarkıları hangi sıra içinde çalacağınızı nereden biliyorsunuz? Çünkü gördüğüm kadarıyla yazılı bir şey yok önünüzde..." Jerry'nin cevabı şuydu: "Bilmem, bunu hiç düşünmemiştik. Öyle çıkıp söylüyoruz işte." Pete'in aklı almamıştı bunu. Bu konuşmadan birkaç hafta sonra, Weir dedi ki: "Pete'in söylediklerı üzerine düşündüm de, adam haklı, bir şarkı listemizin olması lazım." Önce herkes bir "amaan Bob!" çekti, fakat Weir ısrar edince "peki" dediler, "sen listeyi hazırla". Hayatlarında ilk defa listeyle konsere çıktılar. Çalmaya başladılar, bir an geldi, hepsi dönüp Weir'a baktı. Weir da onlara baktı ve durdular. Stop ettiler. Çünkü sırada hangi şarkının olduğunu bilmiyorlardı.

Şöhret, lokantaya giderken yanında götürdüğün küçük bir köpektir. *Jerry Garcia*

Pete Townshend *(Who'nun şarkıyazarı ve gitaristi)*: Sahnede birlikte olmaktan zevk alıyorlardı. Gruptan biri, şarkının ortasında gidip sahne kenarındaki biriyle sohbet edebilirdi. Ağır takılıyorlardı. Rahat takılıyorlardı. Aceleleri yoktu. Onlar için sürecin kendisinin neredeyse mistik bir anlamı vardı. Başarı kovalamıyorlardı. Gerilim, stres yoktu. Başarı kaygısı diye bir şey yoktu. Gezegende turlayan çingeneler gibiydiler. Jerry'nin saçı sakalı ağarana kadar devam edeceklerini ta en başından beri biliyordum.
Bill Graham *(ünlü organizatör)*: 1978'in yılbaşında Dead'in Winterland'de verdiği konser müthişti. O gece salonun dışına bir billboard koydurmuştum. Yazı şuydu: "Yaptıkları şeyde en iyi değiller, yaptıkları şeyi sadece onlar yapabiliyor." Konser gecesi, o billboard'un altında bir genç gördüm, elindeki pankartta şu cümle vardı: "Dark Star'ın son kez çalınmasından bu yana binbeşyüzaltmışbeş gün geçti." Demek ki, kalabalıkların belli şarkıları dinlemek istediği konusunda yanılmıyordum. O konser tam altı saat sürdü.
Mountain Girl: 1981'in yılbaşındaki Oakland konserinde, Jerry'yle evlendik. Jerry'nin soyunma odasındaki töreni, budist rahip olan bir arkadaşımız yaptı. Gülmekten katıldım, çünkü tek kelime bile anlamadım. Tören Tibetçeydi.
Richard Loren: Avrupa turnesinden altı ay sonra Dead'den ayrıldım. Onlarla birlikte olmamın tek sebebi Jerry'ydi. Onun için her şeyi yapardım, çünkü onu her şeyden çok seviyordum. Onu seviyordum, çünkü neredeyse mükemmel bir insandı. Harbiydi. Müşfikti. Mütevaziydi. Bir bakıma Buda'ydı.

Koma

John Perry Barlow *(birçok Dead şarkısının söz yazarı)*: 1984'te onu ziyarete gittiğimde berbat görünüyordu. "Bazen şöyle düşünüyorum" dedim: "Ölsen de kurtulsak, yasımızı tutsak ve rahatlasak, bu halin hepimize büyük ıstırap veriyor." Bana karanlık bir bakışla baktı, yatak odasına gitti, kapıya "rahatsız etmeyin" levhası koydu ve kapıyı kitledi.
Jon McIntire: Eroine başladıktan sonraki iki yıl hiç görüşmemiştik. Artık menejerleri değildim, St. Louis'te yaşıyordum. California'ya gittiğimde, onu ziyaret etim. Kapıyı açtığında ilk lafı şu oldu: "İki yıldır siktiriboktan bir cankiyim." Pişmanlık belirtmiyordu, sadece bir olguyu dile getiriyordu.
Rock Scully: Bilekleri şişmişti, yıkanmıyordu, elbise değiştirmiyordu. Beslenme rejimi dondurma ve sosisli sandviçten ibaretti. Durumu çok ürkütücüydü.
Robert Greenfield *(Jerry Garcia biyografisi "Dark Star"ın yazarı)*: Eylül 1984'te, Bill

Mart'ta vefat eder. Üç hafta sonra Jerry Garcia LSD ve kokainle yakalanır, bir yıl hapse mahkum olur, cezası tecil edilir. Temmuzda, New York'ta, gelmiş geçmiş en kalabalık rock festivali olan Watkins'de, 600 bin kişiye çalarlar. Ekimde, yeni albümleri "Wake of the Flood" piyasaya çıkar.
1974 "Skeletons From The Closet" isimli "best of" albümleri çıkar ve en çok satan Dead plaklarından biri olur. Haziranda "From The Mars Hotel" adını taşıyan albümleri yayınlanır, Avrupa turnesine çıkarlar ve ikinci bir karara kadar turnelere ara verme kararı alırlar.
1975 "Blues For Allah" adlı albümleri çıkagelir.
1976 Dead uzun bir aradan sonra yeniden yollara düşer. Yeni albümleri "Steal Your Face" yayınlanır.
1977 "Terrapin Station" adlı albümleri piyasaya çıkar.
1978 Eylülde piramitlerin gölgesinde Dead'in efsanevi Mısır konseri vuku bulur, kasımda "Shakedown Street" piyasaya çıkar. Yılbaşı gecesinde, San Francisco'da Blues Brothers'la birlikte sahneye çıkarlar.
1979 Şubat ayındaki Oakland konserinden sonra, Keith ve Donna Godchaux Dead'e veda eder, nisandaki San Jose konserinde Brent Mydland, ekibin yeni piyanisti olarak sahneye çıkar.
1980 Temmuzda, Keith Godchaux geçirdiği araba kazasında vefat eder, ağustosta Deadhead'lerce "en kötü stüdyo albümü" olarak nitelenen "Go To Heaven" piyasaya çıkar. (Albümün başarısızlığı üzerine yedi sene stüdyodan uzak kalacaklardır.) Eylülde San Fransisco'da üst üste 15 gün çalarlar, bu konser serisi Dead'in akustiğe dönüşünün habercisidir.
1981 Eylülde Edinburg'da başlayan turneleri ekimde Barcelona'da sona erer. O yıl, iki albümleri çıkar piyasaya: "Reckoning" ve "Dead Set".
1986 Haziranda Dead, Dylan ve Tom Petty'yle birlikte ABD turnesine çıkar, temmuzda Garcia şeker komasına girer, kıl payıyla ölümden döner.
1987 Temmuzda yeni albümleri "In The Dark" çıkar, albümün hit şarkısı "Touch of Grey", Dead'in "Top Ten"e giren ilk şarkısı ünvanını kazanır ve "In The Dark"ın ABD'deki satışları Dead'e ilk ve son platin plağı getirir.
1989 31 Aralık'ta yeni albümleri "Built To Last" piyasaya çıkar, bu arada Forbes dergisi Dead'in en çok kazanan sanatçılar listesinde 29. sırada olduğunu ilan eder.
1990 Dead'in piyanisti Brent Mydland, fazla dozdan vefat eder. Mydland'in hatırasına yayınlanan "Without A Net" isimli konser albümünde saksofonuyla Branford Marsalis de yer alır. Yıl sonunda yayınlanan istatistiklere göre, Dead konserlerinin yıl boyunca topladığı seyirci sayısı 1.5 milyon, elde edilen gelir ise 30 milyon dolar.
1991 "Deadicated" adında Dead şarkılarının yorumlarından oluşan bir tribute albüm yayınlanır. Dr John, Los Lobos, Lyle Lovett, Elvis Costello ve Suzanne Vega katılımcılar arasındadır.
1992 Dead'in perküsyoncusu Mick Hart'ın, "Planet Drum" adlı solo çalışması "en iyi world music albümü" ödülüne layık görülür.
1995 Temmuzda, Chicago konserinden sonra, Garcia hastaneye yatar. 9 Ağustos'ta vefat eder. Umuma kapalı yapılan cenaze töreninden sonra, düzenlenen anma törenine 20 bin kişi katılır. Uluslararası Astronomi Derneği Mars ve Jüpiter arasındaki bir yıldıza Garcia adını verir. Garcia'nın ölümünden dört ay sonra Dead, defteri kapadığını ilan eder.

Graham'in anısına düzenlenen konserde sahneye çıktı. Feci görünüyordu. Ceset gibiydi. Yüzü o kadar sarıydı ki, spotların altında gri-yeşil görünüyordu. Dört ay sonra, Golden Gate Park'ta BMW'sinde eroin yaparken polise yakalandı. Üzerinden 23 paket eroin ve kokain çıktı.

Laird Grant: O miktar bir orduya yeter. Ama, Jerry'nin haftalık dozuydu.

Len Dell'amico *(Dead'in video yönetmeni)*: O olaydan sonra, kendi kendini tedavi etti, tamamen kendi başına. 86'nın baharında bir hayli toparlanmıştı. Herkes memnundu, her şey yoluna giriyor gibiydi. Dylan'la turnedeydiler. Turnenin Buffalo ayağında, bana gelecekti, annemle birlikte bir öğle yemeği için sözleşmiştik. Aradı, "gelemeyeceğim" dedi, "kendimi çok kötü hissediyorum."

Sue Stephens *(22 yıl boyunca Jerry Garcia'nın asistanı ve mali danışmanı)*: Washington D.C.'de çöktü. Buzdolabı tıka basa dondurma doluydu. O kadar kilo, o kadar sigara... Her şeyde ifrata kaçıyordu. Hepimiz kaygılanıyorduk, ama hiçbirimiz aslan terbiyecisi olamıyorduk.

David Nelson: Washington'ın RFK Stadyumu'na giderken, "öyle bir susuyorum ki, aklınız durur, devamlı su içmek istiyorum" demişti.

Mountain Girl: Bir geceyarısı telefon geldi. Jerry, hastaneye kaldırılmıştı: Şeker komaası. Fakat bunu teşhis etmek nedense 24 saat almıştı. Önce bir valyum iğnesi yapmışlar; Jerry valyuma alerjiktir. Kalbi durmuş. Resmen ölmüş. Oksijen çadırına almışlar, kalp masajı yapmışlar ve diriltmişler. Tam 48 saat oksijen çadırında tuttular. Doktorlar, "hayata döneceğini pek sanmıyoruz, bu kadar kötü durumda birisine hiç rastlamadık" demişti. Kan şekerinin yüksekliğinin Jerry için çok ciddi sorunlar yaratabileceğini, bir daha yürüyememe tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu söylediler. Bütün kötü haberleri ardarda veriyorlardı: Kalpte komplikasyonlar, böbrek yetmezliği... Komadan çok zor çıktı.

Laird Grant: Komadan çıktığında "ben Beethoven değilim" demiş. Bunu duyduğumda, "tamam, yırttı" demiştim, komadan espri yaparak çıktığına göre...

Mountain Girl: "Ben Beethoven değilim" dediğinde kastettiği, "sağır değilim, her şeyi duyuyorum"du. Hastanede bir ay yattı. Taburcu olduğunda çok çok halsizdi. Elleri o kadar güçsüzdü ki, gitar çalamıyordu.

Len Dell'amico: Ağustosta onu evinde ziyaret etmiştim. Merl Saunders oradaydı ve Jerry'ye gitar çalmayı öğretiyordu. Gelmiş geçmiş en iyi gitaristlerden biri, gözümün önünde acemice tımbırdatıyordu. Duygularımı bastırarak, "çok iyi gidiyor Jerry, yakında eskisi gibi olacak" demiştim. Ama, hiç de öyle görünmüyordu.

Merl Saunders *(müzisyen, Merl Saunders Band'in kurucusu)*: Unutmuştu. Tek yapabildiğim şey "hadi Jerry, hadi çal" demekti. Her gün gidiyordum. Çok yavaş ilerliyorduk. Bir bebeğin emeklemesi gibiydi. Emekliyor, sonra bir şeye tutunuyor, ayağa kalkmak istiyor, kalkıyor ve ilk adımını atmaya çabalıyordu. Bir gün, "hey bak" dedi, "jogging yapıyorum: Geri geldi!".

Justin Kreutzmann *(Dead davulcusu Bill Kreutzmann'ın oğlu)*: Aralık 1986'da, şeker komasının hemen ertesinde, Jerry'yle birlikte Oakland konserindeydik. Sahne arkasında oturuyorduk. Jerry aynen şöyle dedi: "Tanrım. Bu grubun bu kadar harika olduğunu farketmemiştim. Yıllardır dinlemiyorum. Mickey ve Bill ne kadar iyi çaldılar, Phil ve Bob ne kadar formdalar..." Bunları duymak çok hoşuma gitmişti; genelde kendilerini o kadar acımasızca eleştirirler ki...

İyi frekansa kitlenmek

Mountain Girl: Jerry yine yollara düşünce aile hayatının kendisi için sınırlayıcı olduğunu dü-

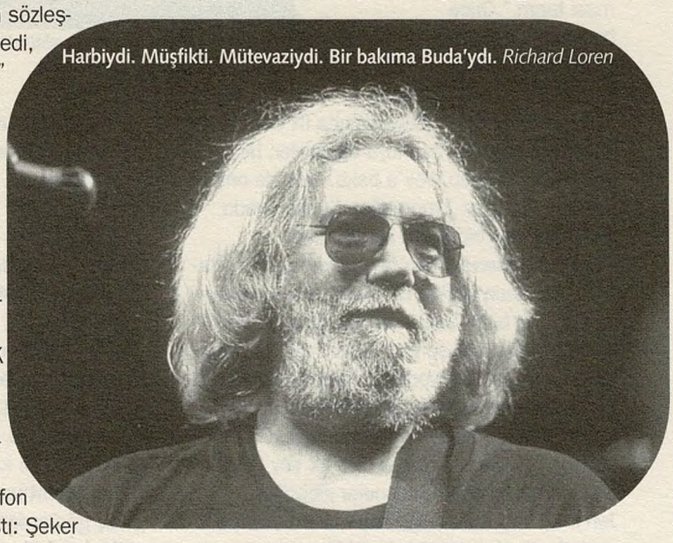

Harbiydi. Müşfikti. Mütevaziydi. Bir bakıma Buda'ydı. *Richard Loren*

şünmeye başladı herhalde. Mart ayında Manasha çıktı ortaya.

Sandy Rothman *(bluegrass müzisyeni)*: Jerry hep seyircilere bakardı. Manasha'yla tanışması böyle oldu. Anlatılanlara göre Manasha uzun zaman en ön sırada oturmuş.

Laird Grant: Daha ilk günden beri Jerry'de sahne korkusu vardı. Çalarken seyircilerden birine kitlenirdi. Ve derdi ki: "İyi frekanslı insanlar var, kötü frekanslı insanlar var. Eğer iyi frekanslı birine pozitif enerjiyle kitlenenebilirsem, o enerjiyi işlerim, bütün seyircilere o şahıs dolayımıyla hitap ederim ve iyi bir gece olur. Ama eğer kötü birine kitlenirsem, gecenin ağzına sıçılır."

Manasha Garcia *(Jerry Garcia'nın üçüncü eşi)*: San Francisco'da, Civic Audotorium'daki Dead konseriydi... Saçlarım uzundu; en ön sırada oturuyordum, orada saçlarımı kesmeye başladım. Sanırım gülüyordu. Sonradan, olayın ona çok komik geldiğini söyledi. Fluxus, Yoko Ono, John Cage, o tür bir avantgarde tuhaflık olsun diye öyle yapmıştım.

Justin Kreutzmann: Jerry ya da Anabelle'den dinlemiştim turnedeyken nasıl aşık olduğunu.. Eğer gözüne ön sırada oturan güzel bir kız kestirirse nefis bir konser olurmuş, bütün şarkıları o kıza söylermiş.

Dylan & Dead

Len Dell'amico: 1987 başlı başına bir kitap olabilir. Bob Dylan'la turneye çıkmak benim için tahayyül ötesiydi. Jerry'ye Dylan hakkında sorular sorardım, Dylan şarkıları çaldığını biliyordum. Dylan hakkında konuşmaya pek istekli değildi. "Telefonlaşıyoruz" derdi. "Nasıl biri?" diye sorduğumda "müthiş biri" demişti.

Nicki Scully *(Rock Scully'nin eşi)*: Dylan'ın "You Got To Serve Somebody" turnesinde Warfield ayağında bilet satışı pek iyi gitmiyordu. Bill Graham, "eğer Jerry Dylan'la birlikte çalarsa salon dolar" diye düşünerek aradı, Jerry'ye Dylan'la çalmak isteyip istemediğini sormamı söyledi. Jerry, "Dylan'la çalmamı isteyen kim; Dylan mı, Bill mi?" diye sordu. Gidip Bill'e naklettim. Bill de "Dylan istiyor" dedi. Bunun üzerine Jerry de peki dedi. O gece Steve Parish gitarıyla ortalıkta görününce Dylan'ın tayfası şaşırmıştı. Jerry geldiğinde tamamen kayıtsız kaldılar. Salon tıklım tıklım doldu, Garcia arka planda çaldı ve konser kotarıldı. Jerry eve döndüğünde, "Dylan benim gideceğimi bilmiyordu" dedi ve şöyle devam etti: "Kendimi bok gibi hissettim. Ebediyen onun boktan herifler listesinde olacağım." Sonra da ekledi: "Ama değer valla; bu benim hayalimdi."

Len Dell'amico: 1987'de gördüğüm şuydu: Dylan Dead ortamımızda bulunmayı seviyordu. Dead tayfası Dylan'a "herhangi biri muamelesi" yapıyordu. Fakat o yaz birlikte turneye çıktıklarında Dylan'la Dead arasında gerilim oldu, çünkü Dylan'ın garaj gruplarına kıyasla Dead bir orkestra gibiydi. Ve dolayısıyla Dylan biraz ezgin bir duruma düşüyordu. Provalar sırasında gerilim düşüktü, ama Dylan için konserlerde 70 - 80 bin Dead fanı önünde kendi olayını yapması, kendisini o ses bağlamına yerleştirmesi bir hayli zor oldu sanırım.

Dead Broadway'de

David Nelson: Jerry, Sandy Rothman, ben ve John Kahn arka odada kendi kendimize çalıp söylüyorduk. Dört-beş tane geleneksel şarkı ve biraz bluegrass çalmıştık. Bill Graham içeri daldı, "harikaydı bu" dedi, "Dead'in müziğinin nereden geldiğini gördüm." Jerry, "ya, evet" makamından bir şeyler geveledi. Bill kendinden geçmiş bir şekilde devam ediyordu: "Bu öyle bir şey ki, bir yerlerde sahnelemeliyim." Jerry gırgırına "Broadway'e götür" dedi. Tamamen şakaydı. Bill, "Broadway!" diye haykırdı ve fırladı gitti. Sonrası şu: Broadway'de 18 konser. Ve hepsinin biletleri satışa çıkar çıkmaz tükendi, birkaç saat içinde.

Bob Barsotti *(Peter Barsotti'nin kardeşi, organizatör)*: Broadway'in tarihinde birinci günde gerçekleşen en yüksek satış rakamı elde edilmişti. Bu rekor altı ay sonra "Phantom of the Opera"yla kırılacaktı. Ama, Jerry'nin kırdığı rekor, yıllarca kimsenin yanına yaklaşamadığı bir rakamdı. Her gece gelen insanlar olduğu gibi, vardiyalı olarak gelenler de vardı. En müthiş görüntü, metrodan çıkıp gelen üç genç herifti. Ellerinde spor çantalar, üzerlerinde takım elbise vardı. Ceketlerini, gömleklerini çıkarıp spor çantalarına tıkıştırdılar, birer tişört giydiler. Altlarında ütülü pantolonları ve iskarpinleri vardı. Çok acaip bir tripti.

Len Dell'amico: 87'de "So Far"ın montajını yapıyorduk. "Throwing Stones"un sonunda, Bobby o müthiş sözleri söylerken, Jerry mikrofona uzanıp "yeah" diye çığlık atmıştı; bu hiç yapmadığı bir şeydi. Jerry, "o kısmı çıkaralım" diye tutturdu. Ona göre, o "yeah" müziğe dahil değildi ve çıkması gerekiyordu. Tam bir "purist"ti. Suni hiçbir şey olmamalıydı. "Bunu bana yapamazsın" dedim ve o bölümü kesmedim. Los Angeles'ta, seyirciler o "yeah"li bölümü tekrar tekrar oynattırmışlar.

Durum vaziyetleri

Laird Grant: İnsanın iki cebi de dolu olduğunda daha ne ister ki artık? Bir konser verdin,

100 bin dolar aldın, bir dahaki konser 250 bin. Şarkılar aynı şarkılar, ama birbuçuk katını veriyorlar, çünkü senden elde edecekleri kâr o kadar artmış durumda. Fakat Dead, kazandığı parayı iyi değerlendirdi. Ceplerine gitmedi; vakfa, Rex Foundation'a, müzisyenlere, çocuklara, yağmur ormanlarına gitti.

Sue Stephens: 87 sonrasında gelen başarı Jerry'nin hayatını zorlaştırmıştı. Gelirlerin arttığından bahsedildiğinde Jerry'nin hali çok komikti: "Hayır, yeter, daha fazla artmasın." Daha çok para, daha çok sorun demekti. Daha çok para olunca, daha çok insan Jerry'nin kapısını çalacaktı ve bütün bunlarla Jerry uğraşmak zorunda kalacaktı.

Bob Barsotti: Jerry şöyle bir döngüye kısılmıştı: Dead'in kazanç kaynağı oydu, o kadar çok para kazanıyorlardı ki, Jerry'nin "hadi bana eyvallah" demesine imkan yoktu, çünkü bütün o insanlar işlerini kaybedecekti. Öte yandan çok sevdiği bir grupla çalıyor ve bütün dünyanın saygısını kazanıyordu. Jerry'nin bulduğu çözüm daha çok konser vermek ve şikayetçi olmamaktı.

Justin Kreutzmann: Jerry'yle birlikte asansördeydik. Deadhead'ler de aynı otelde kalıyordu. Asansörde onlardan üçü vardı ve Jerry'ye huşu içinde bakıyorlardı. Derken, takım elbiseli, bond çantalı bir adam bindi asansöre. Deadhead'lere baktı, Jerry'yi ve beni süzdü, sonra Jerry'ye "siz meşhur biri misiniz?" diye sordu. Jerry, "yok be birader" dedi, "sadece bir rock'n'roll grubunda gtar çalıyorum..." Jerry sadece yetkin bir müzisyen olarak tanınmak istiyordu. Şöhret onu ilgilendirmiyordu, bir keresinde şöyle demişti: "Şöhret, lokantaya giderken yanında götürdüğün küçük bir köpektir."

Len Dell'amico: Grateful Dead'i anlamanın anahtarı, "durum" kavramıdır. Bu kavramı içselleştirirseniz, Dead'cilerle iyi anlaşırsınız. Kendinizi olayların akışına bırakır ve beklerseniz, sabır gösterirseniz, durum netleşir ve olması gereken olur. Bir defa bunu fiilen yaşarsanız, sizin hayat tarzınız olur. Onu sorgulamazsınız ve onu izah etmek için kelimelere ihtiyacınız olmaz.

Mountain Girl: 86'dan sonra olan her şey bir armağan gibiydi. Çünkü, ölümün kıyısından dönmüştü. Komaya girmesi büyük olay olmuştu, bu Dead'e gösterilen ilgiyi de çok arttırdı ve Dead'in piyasa değerinde müthiş bir sıçrama oldu. Yıllar sonra, Dead'in bir hit albümü yapması çok cool'du. "In The Dark"la önlerinin açıldığını görünce, işe bayağı asıldılar. "Touch of Grey"e klip çektiler, ayrıca bir de "So Far" adında retrospektif bir video kasedi hazırladılar.

Gary Gutierrez: Jerry, bana "In The Dark"ın bazı şarkılarını gönderdi ve "birine klip çekelim" dedi. Dinledim, sonra Jerry'ye albümün hit parçasının "Touch of Grey" olduğunu söyledim. "Tamam, onu yapalım" dedi, "eğer iyi bir fikrin varsa". Ben de şarkının, "her şeye rağmen ayakta kalma"ya dair olduğunu ve bir konserde Dead'i temsil eden iskelet maketlerinin "Touch of Grey"e playback yapması gibi bir fikrim olduğunu söyledim. Bu, Dead tayfasının çok hoşuna gitti. Monterey konserinin bitiminde, seyircilere gitmemelerini, bir klip çekileceğini söylediler. 20 bin kişi oturup bekledi. Klibi bitirdiğimde Bob Dylan'la prova yapıyorlardı. Birlikte seyrettik. Katıla katıla güldüler. "Touch of Grey" MTV'nin tarihinde en fazla gösterilen kliplerden biri oldu. Harika bir şarkıydı. İnsanların kendileriyle ilişkilendirebilecekleri bir marş gibiydi. Klibin son sahnesine bayılıyorum. İskeletler diriliyor ve Jerry her zamanki gibi başını sallayarak "I will survive" diyor. O sekans klasik bir Jerry imgesidir.

Çeviren: **Y.G.**

Jerry Garcia'yı hep başkalarından dinledik, artık konuşma sırası ona geldi. Kendisiyle 90'lı yıllarda yapılmış söyleşilerden oluşan özel Roll harmanını takdim ediyoruz. Kulaklarımızda "Blues For Allah" veya "Dark Star" ve veya Patti Smith'ten "Grateful".

Bodhisattava

Müzik yapmaya nasıl başladınız?

Jerry Garcia: Babam profesyonel müzisyendi, annemse amatör. Müziksever bir aile efradı içinde yetiştim, küçük yaşlarımda piyano dersleri aldım. Hayatımda müziksiz bir dönem hiç olmadı. 15 yaşımda, müziğin, dinlemekten ziyade yapmak istediğim bir şey olduğunu anladım. Elektro gitar çalmak için müthiş bir iştiyak gelişti bende. Rock'n'roll'a aşık oldum, o sound'u çıkarmayı deli gibi istedim. Bir rehinciden elektro gitar ve küçük bir ampli aldım. Kimseden yardım almadan, kulak dolgunluğuyla kendi kendime öğrenmeye başladım. Bu bir sene böyle sürdü, ta ki okulda üç akor bilen, tonlamayı doğru yapabilen bir çocuğa rastlayıncaya kadar. Onunla biraz çalıp işi kaptım. Hiç ders filan almadım.

Sizi esas olarak kimler etkiledi?

Aslında belli bir müzisyenden etkilenmedim –Chuck Berry hariç. Bütün 50'ler müziği beni etkiledi. Müziği, 18 yaşıma kadar pek o kadar da ciddiye almamıştım. O sıralarda ilk defa bluegrass dinledim, Earl Scruggs'u... Beştelli banjo çalıyordu. Bunun benim de yapabilmem gereken bir şey olduğunu düşündüm. Bu sese aşık oldum, duyduklarımın aynısını çıkarmaya çalıştım. Her şeyin temeli, benim modelim buydu.

60'larda, bir sürü "asit testi"nde çaldınız. O ilk zamanlarla bu zamanları nasıl karşılaştırıyorsunuz? Hâlâ bu işten o kadar zevk alabiliyor musunuz?

Şu hal bazı yönlerden daha iyi, bazı yönlerden değil. O yıllarda eğlenceli olan şey, bizden hiçbir beklenmemesiydi. İnsanlar asit testine asit testi için geliyordu, bizim için değil. İki-üç kere akord yaptığımız, belki birkaç nota bastığımız ve öylece sustuğumuz zamanlar oluyordu. "Havamızda değiliz" deyip çıkardık. Böyle bir özgürlüğe sahip olmak harika bir şeydi, çünkü o seanslardan önce gecede beş sefer çalıyorduk, onbeş dakika icraat, on dakika istirahat. Bunu haftanın altı gecesi yapıyorduk, pazar günleri de genellikle bir öğleden sonra seansı, bir de gece seansı yapıyorduk. Derken birdenbire asit testinin ortasına düşüyorsun ve bir bakıyorsun ki, çalmak zorunda değilsin. Ortalamayı tutturmamız bile beklenmiyordu. Her ne istiyorsak çalabilirdik.

Asit testlerinin ya da Grateful Dead şovlarının rave'lere ilham kaynağı olduğunu düşünüyor musunuz, ya da bu daha antik, daha kabile işi gibi mi geliyor size?

Asit testleri rave gibiydi, fikir aynıydı. 50'lerde North Beach'de The Place diye bir yer vardı. Laf ebeliği geceleri olurdu, isteyen herkes kalkabilir ve on dakika rave yapabilirdi. Bunun yeni bir şey olduğunu düşünmüyorum, ama sanırım bunun modern versiyonu, stand-up komedisi. Fakat son zamanlarda şiir okumalarında ve performans sanatında da bir diriliş oldu.

Grateful Dead olayının kuşaklara yayılması, sürekli bir popülariteyi sağlamasının sebebi ne sizce?

Keşke bilebilseydim. *(gülüyor)*

Tarif edebilirmişsiniz gibi geliyor mu?

Bunu ister miyim, onu da bilmiyorum. Olayın büyüsünün yarısı, herhangi bir parçasını olsun tarif etmekten kaçınmamızdır. Tarif etmeye kalkışmazsanız, sınırlamamış olursunuz.

Dünyanın değişeceği fikrine hiç bel bağlamadım. Ama "bizim" dünyamız kesinkes değişti. Bize düşen, bizden ne bekleniyorsa onu yapmaktı, hâlâ da böyle. Bu bir ilerleme. İlerlemenin kapısını bir kez açarsanız, nasıl yapılacağını o size söyler. Bu, herkesin kullanabileceği bir hayat stratejisi.

Tarifsizliği, aklıma gelecek her türlü tarife tercih ederim.

Müziğinizde insanlara cazip gelen zamanötesi bir niteliğin olduğunu düşünüyor musunuz?

Öyle bir şey olduğuna inanmak isterdim, ama hiçbir fikrim yok, gerçekten. İnsanlarda bir şölen, kutlama güdüsü var; biz bundan yoksun bir topluma bunu sağladık.

Toplumsal ilerleme hususunda bir yanılsamaya kapıldığınız hissi oldu mu hiç? 60'larda pek çok insan muazzam bir kitlesel değişimin kapıda olduğunu zannediyordu...

Hiçbir zaman iyimser olmadım. Meselelerin sihirli değnek değmiş gibi iyiye gideceğini hiç düşünmedim. Mevcut gerçeklikten uzak, şans işi bir tatildi bizim yaşadığımız. İmtiyazlıydık bir bakıma. Dünyanın değişeceği fikrine hiç bel bağlamadım. Ama "bizim" dünyamız kesinkes değişti. *(gülüyor)* Bize düşen, bizden ne bekleniyorsa onu yapmaktı, hâlâ da

→63

böyle sürüyor, gelişmeye devam ediyor. Bu bir ilerleme. İnanıyorum ki ilerlemenin kapısını bir kez açarsanız, nasıl yapılacağını size söyler ve işe de yarar. Bu, herkesin kullanabileceği bir hayat stratejisi.

Birçok insanın müziğinizi bütün bir hayat üslûbuna, Deadhead kültürüne öykünme olarak anlaması karşısında ne hissediyorsunuz?

Hafif aptallaşıyorum!.. *(gülüyor)* Kendi işiniz hakkında, hep "tam olması gerektiği gibi olmadığı" duygusunu taşırsınız. Olmasını istediğinizle olan arasında her zaman bir ahenksizlik vardır. Bu, yaratıcılığın doğasıdır, hep belli bir doz hayal kırıklığı mevcuttur. Dolayısıyla, bir noktada insanların buna bu kadar önem atfetmesi eğlendirici; bir başka noktada, buna hakları olduğuna inanıyorum, çünkü bir şekilde müzik onlara ait. İnsanların onu mitleştirmesi bizi incitmez.

Konserlerinizi dinlerken enerjiyi sürekli yükseltmek, dinleyicileri peşinizden sürüklemek istediğiniz hissediliyor.

Bilerek yapmıyorum.

Ama farkındasınızdır.

Etrafta çıkan sonu gelmez yazı ve sözler yüzünden. UFO'lar gibi: Eğer yeterli sayıda insan "geçen gece gördüm, uçuşup duruyorlar" derse, ben hiç UFO görmemişsem de, "belki de vardır" diye düşünmeye başlarım... Bütün bunlar yanılsama. Şöhret bir yanılsama. Ne yaptığımı biliyorum, bunu nasıl iyi yapacağımı da biliyorum, neleri yapabilmek istediğimi de biliyorum. O tür şeyler benim hayatımda yer etmiyor, o muhabbetlere kafa yormuyorum. Hakkınızda üretilen o tür şeylerin birazına inanmaya başlarsanız, haliniz harap demektir.

Bir sürü insanın bahsettiği bir şey var: Sizin şovlarınızda bir grup ruhu tecrübesi beliriyor...

Bunu bana sık sık söylerler. Aslında, kendine has bir çeşit direkt telepatik ilişki bu...

Bunu siz de hissediyor musunuz?

Ettiğimi söyleyemem, çünkü ben fail pozisyonundayım. Seyirciye bakıp "onlara ne istersem yaptırıyorum" diye düşünmüyorum. Bir kanal açmak gibi düşünülebilir. Bir şeylerin gerçekleşmesine yol veriyorum, buna sebep olmuyorum. Grateful Dead'deki bu mekanizmayı herkes biliyor; ayrıca temelde bizim sorumlu olmadığımızın da farkındayız: Biz bir kapı açıyoruz, ama içine neyin gireceğinden mesul değiliz. Ben hep kamu hizmeti veriyoruz diye düşünmüşümdür. Öyle, çünkü bir sürü insan ara sıra hoşça vakit geçirmenin sağaltıcı bir etkisi olduğunu düşünüyor. Benim için bu böyle, yaptığımız işin anlamı da bu. Bunu şu ya da bu şekilde hayata geçirmek de son derece zevkli.

Siz sahnedeyken sizinle seyirci arasındaki ilişkinin dinamiği nasıl bir şey?

İşler yolunda gittiğinde, ileri merhalelere geçersiniz. İlk merhale, enstrümanınızla aranızdaki temel ilişkidir. Esas budur. Burada işler rahatlayınca, ikinci adım, diğer müzisyenlerle olan ilişkinizdir. Ötekiler ne alemde? Onlar da enstrümanlarıyla bütünleşmişler mi? Bu her bir bireyde gerçekleşmeli ki, karşılıklı hitaba başlayasınız. Konserin ilk kısmı her şeyin teknik olarak oturması, diğer müzisyenleri duyabilmen ve aşağı yukarı herkesin dikkatinin aynı noktaya yönelmesiyle geçer. Her şeyin oturduğuna kani olunca gösterimize başlarız. Bazen "şunu bir deneyelim, bakalım ne olacak" deriz ve bu da bizi tamamen özgür bir alana götürür.

Doğaçlamaya mı?

Doğaçlama diye bir şey yoktur. Yalnızca beste vardır. Fakat çabuk yaparsınız, anlık beste yaparsınız.

Bu mucizevi bir şey mi?

Hem öyle, hem değil. Beceremezsek seyirci bize bozulmaz. Onların istedikleri sadece şansımızı denememizdir... İşler umduğunuz gibi gittiğinde, izleyici de olaya dahil oluyor. İş bu raddeye geldiğinde, daha fazla efor harcamanız gerekmez, olay akar gider, sonuna kadar açıktır. Yine de bazen, bunun öyle olduğunu hissettiğimde, müzik çok sıkıcı gelmeye başlıyor... Benim sevdiğim tamamen içine girilebilir şekilde çalmaktır, çalmayı denediğim ya da olmasını istediğim şeyde kusursuz bir hat tutturabilirim; bu benim için suyun yükseldiği irtifa çizgisidir. Ama mükemmellik her zaman sıkıcıdır. Bence insanlar bir çaba sarfedildiğini gördüklerinde olayın daha çok tadına varıyorlar. Mesela şu bilgisayar müziklerinde eksik olan şey tansiyon, gerilim: Bir şey yaratmaya çabalamakla bir şey yaratmak arasındaki gerilim; muvaffak olmakla becerememek arasındaki gerilim. Gerilim müziği yürüten şeylerden biridir –bir yayın gerilmesi ve boşalması gibi. Ya da şöyle söylemeyi tercih edebilirsiniz: Dezonans ve rezonans arasındaki gerilim, veya muallakta kalma ve tamamlama arasındaki.

Bilgisayar müziklerinde eksik olan şey gerilim: Bir şey yaratmaya çabalamakla bir şey yaratmak arasındaki gerilim; muvaffak olmakla becerememek arasındaki gerilim. Gerilim müziği yürüten şeylerden biridir –bir yayın gerilmesi ve boşalması gibi.

Bazen insanlara kılavuzluk yaptığınız hissine kapılıyor musunuz?

Kılavuzluk yapıyormuşum gibi hissetmiyorum. Düşe kalka ilerliyormuşum gibi geliyor, bir sürü insan da beni izliyor, ya benimle beraber düşüyorlar, ya da benim onlar için düşmeme müsaade ediyorlar. "Hadi bakalım çocuklar, kaptanınız benim, düşün peşime" gibi hissetmiyorum hiç. Bunu yapıyorum yapmasına, ama bu işte bir başkasından daha iyiyim diye düşünmüyorum... Bakın mesela, hep şöyle bir şey olurdu: Resepsiyondayız, kayıt işlemlerini yaptırıp anahtarlarımızı alacağız, sonra da asansörlere gideceğiz. Çoğu zaman da asansörün ne tarafta olduğunu kestiremeyiz. Neticede herkes beni takip eder, benim bildiğimi farzederler... Ve ben asansörü bulamazdım, ne bok yemeye herkesin beni izlediğini düşünüp etrafta dolanırdım. *(gülüyor)* Sonuçta, kimse talip olmazsa, ben bir şeyler başlatırım...

Müziğin yapabileceği şeylerden biri şudur: İnsanı dönüştürebilir. Müziğin yapabileceği en iyi şey, dönüştürücü bir deneyim olmasıdır. Güzel, yüksek, iyi müzik, sizi bilincin başka katmanlarına doğru götürecek kudrete sahiptir.

Pek çok kişi peşinden gideceği birini arıyor...

Evet. Ben o kişi olmaktan gocunmam, ama bu, bu işte iyi olduğum anlamına gelmez, ya da nereye doğru gittiğimi bildiğim anlamına, ya da başka bir şeye. Selahiyet gerektirmiyor, sadece hareketlere bakıyor.

Grateful Dead'in etrafında müthiş bir göçebe kabile kültürü oluşmuş durumda.

"Deadhead"leri anlamak o kadar kolay değildir. Kitap kurtlarından sokak serserilerine kadar her tür tip var. Bu geniş yelpaze de durumu ilginç kılıyor. Aynı zamanda da suçluluk duyup "düşünülmeye değecek gerçek bir şey var mı? İnsanların değerli enerjilerini yönelteceklerı sorunlar var mı?" diye soruyorum. Ama, yine de Grateful Dead'e bulaşmak insanı sadece ileriye götürür.

Siyasi bir mesajınız yok...

Olamaz. İktidar çok korkutucu.

Aklınızı çelmiyor mu peki?

Hayır. Ben sahnedeyken seyirciyle konuşmam çünkü söylediğin şey ne olursa olsun, bazen istemeden birilerini yoldan çıkartabilirsin. Psikedelikler etkisi altında kafan öyle bir durumdadır ki, içeri ne sızacağını bilemezsin. Bunu müzikte yapmakta bir sakınca görmüyorum, çünkü müzikte egodan sıyrılıyorum. Egodan arınmıştır müziğim, ona güvenebilirim. Eğer topluluğun sakınacak bir şeyi varsa, o da şekli ve sureti olmayan bu deneyimin iç bütünlüğüdür. Bu korundukça her şey yolunda demektir.

İnsanlar sizin konserlerinizde dinî tecrübeler yaşıyorlar, kendilerinden geçiyorlar. Onların üzerindeki tesirinizin ayırdında mısınız?

Bunun farkında olmamak için çok çaba sarfettim, çünkü korkutucu derecede faşizme yakın bir şey bu. Bu gücü kullanmayı düşünmeye başlasaydım ya da sürekli bununla meşgul olsaydım, o zaman faşizm olup çıkardı... İlk 18 yıl, Grateful Dead hakkında bir sürü kuşkum vardı. Belki bu yaptığımız iyi bir şey değil diye düşünürdüm, çünkü gücün farkına varmıştım. Bunu sabote etmek için elimden geleni yaptım, "sikerim belasını" diye düşünürdüm, "bunun bir parçası olmayacağım". Mümkün olduğunca ayaklarımı sürürdüm, ama devam ederdi. Böylece kendimi bunlardan süzebildim ve kafamı toparlayabildim: Ben o değildim.

Hiç Spinner'ları duydunuz mu? Uzun elbiseler giyiyorlar ve Dead şovlarında derviş dansları yapıyorlar.

Bizim Sufiler gibiler. Böyle kendilerini kaptırarak bir şeyler yapacakları kadar rahat bir ortamları olması gerçekten güzel bir şey. Bunu sağlamak çok hoş. Bu, Grateful Dead hakkında gurur duyduğum şeylerden biri, çünkü bu Dead'in özgür bir meclis olduğunu gösteriyor.

Sizi dinî bir mihrak olarak görmeleri sizi sıkmıyor mu?

Çarmıh ve çivilerle gelmedikleri sürece idare ederim... *(gülüyor)*

Tanrı fikriyle aranız nasıl?

Bir Katolik olarak yetiştirildim, benim için o düşünce biçiminden çıkmak çok zor. Temelde bir hıristiyanım; bazen, düşmanımı sevmemin fena bir fikir olmadığını düşünürüm. Çok geniş bir Hıristiyanlık kafesine hapsedildiğim duygusuna kapılıyorum bazen, öyle ki bundan kaçmak neredeyse imkansız, Batılı bakış açısına çok içkinleşmiş vaziyette. Ben de teslim bayrağını çekiyorum. Tanrı konusuna gelince: DNA'yı çalıştıran her neyse, bedenlerimizi canlı ve işler kılan, hücrelerimizi değiştiren her neyse, çevremizi saran bu harika yaşam biçimlerini yaratan her neyse, tanrı o. Ama doğaüstü bir varlığa da inanmıyorum.

Müzik, bilinç ve şamanizm arasındaki ilişki

hakkında düşünceleriniz neler?
Müziğin yapabileceği şeylerden biri şudur: İnsanı dönüştürebilir. Müziğin yapabileceği en iyi şey, dönüştürücü bir deneyim olmasıdır. Güzel, yüksek, iyi müzik, sizi bilincin başka katmanlarına doğru götürecek kudrete sahiptir.

Psikedeliklerin sadece müziğinizi değil, hayata bakışınızı da nasıl etkilediği merak konusu...
Psikedelikler hayatımdaki tek mühim tecrübeydi herhalde. Aksi takdirde, her şeyin şu görünür gerçeklikten ibaret olduğuna inanmaya devam edecektim. Psikedelikler bana hiçbir cevap sunmadı, sadece bir sürü soru getirdi. Emin olduğum bir şey var ki, insan zihni müthiş bir şey ve insanların gündelik hayatta ıska geçtiği bilinç katmanları var.

Psikedelikler müziğinizi nasıl etkiledi peki?
Buna cevabım yok. Psikedeliklerden önce bir ben vardı ve psikedeliklerden sonra bir başka ben oldu; en iyi böyle söyleyebilirim. Müziğe özel olarak nasıl tesir edip etmediğini bilemem, ama bana bütün olarak tesir etti. Müziğin problemi esas olarak adale gelişimiyle alakalı ve öyle ya da böyle bu işi becermek için saatlerinizi harcamak durumundasınız. Size bir şey çarpacak da birden müzik yapmaya başlayacaksınız diye bir şey yok.

Bu bahsettiğiniz tekniği öğrenmek; peki tekniğin ardındaki şey ne?
Sanırım, bir şeylerin arayışında olduğum ve psikedeliklerle müziğin bu arayışın parçaları olduğu dönemlerden beri, psikedelikler benim için müziğin bir parçası. İyi uyuşuyorlar, ama biri öbürünü belirlemiyor... Aslına bakarsanız, müzik de psikedelik gibidir, sahneden indiğim bazı zamanlarda kafamın iyi olduğuna yemin edebilirim ama hiçbir şey almadığımdan da eminimdir. Grupta hepimize oluyor bu. Belki müziğin sesinin yüksek olmasıyla, ya da Hintlilerin inandığı gibi nota aralıklarının duygusal gerçeklikler taşıdığı şeklinde açıklanabilecek bir biyo-kimyasal durum söz konusu.. Hintlilere göre, her nota boşluğunda bir hakikat olduğu için müziği çalarken sizin kalbinizin de sesini veriyorlar, ya da bir tür sinir sistemi müziği çalıyorlar. Böyle inanıyorlar, siz de dinleyince öyle hissediyorsunuz, yani müzikte bazı oluşumlar biyo-kimyayı, beyin proteinlerini harekete geçirip değişime yol açıyorlar.

Olabilir çünkü gitarda belli notaları duyunca vücudumda bir hareketlenme gözlüyorum ve eğer kendime yakın bir anımdaysam da endorfin ürettiğimi farkediyorum.
Tamamen katılıyorum. Orada duruyor işte. Ama bizim iş biraz sıradışı olduğundan kimse böyle bir şey oluyor mu olmuyor mu diye araştırmıyor. Belki ilerde araştırırlar.

Clinton'ın narkotik müsteşarı olsaydınız, ne yapardınız?
Ona, bütün maddeleri derhal yasallaştırmasını tavsiye ederdim.

Herkese, şartsız şurtsuz...
Evet, çünkü ilk önce suç dünyasını bundan uzak tutmak gerekiyor. Kâr saikini kaldırın, bütün cürüm yapısı çöker. Bir de sağlık tarafı var, maddelerin temiz, makul, bilinir dozlarda yapılması... Bilimsel araştırma bütçeleri neden sizin için iyi, sağlıklı maddelerin yapılması yolunda harcanmasın? Yoksa sorun, insanların bilinçlerini değiştirmelerini istememizde mi?

Hükümetlerin madde kullanımına kategorik olarak karşı olmalarının sebebi, kendi zihinlerini keşfeden bireylerin şahsi, otonom duyarlıklarını salıvereceklerinden korkmaları olabilir mi?
Kasten yaptıklarını zannetmiyorum, bu sadece geleneksel davranış biçimlerinin bir parçası. "Sorumluluk" denen o sorgulanması gereken vasfın bir parçası.

Birkaç sene önce büyük bir hastalık geçirdiniz ve ölüme çok yaklaştınız. Bu sizin hayata bakışınızı nasıl etkiledi?
Klasik anlamda bir ölüme yaklaşma tecrübesi de yaşamadım. Daha kırılganlaşarak üstesinden geldim, ama ölümden korkmuyorum. Hayatın hususiyetlerine daha dikkatle eğilmeye başladım. Sağlık konusunda ciddiyeti ele almam gerektiğini görüyorum. Eğer hayatta kalacaksam, kendimi iyi hissetmek istiyorum.

Komadan çıkışınız safhalar halinde mi oldu?
Kütüphanemdeki bütün kitapların raflardan düşmesi, sayfalarının teker teker ortalığa saçılması gibi oldu. İnsanlarla konuşuyordum ve ne söylemek istediğimi de biliyordum, ama kelimeler farklı çıkıyordu ağzımdan. Her şeyi baştan öğrenmek zorunda kaldım, yürümeyi, gitar çalmayı, her şeyi.

Tekrar toparlanacağınız umudunu hep koruyabildiniz mi?
Umurumda değildi. Hafızanız gidince bir şeyi umursamazsınız çünkü vaktiyle bir hafızanız olduğunu hatırlamazsınız. *(gülüyor)*

Doğaçlama diye bir şey yoktur. Yalnızca beste vardır. Fakat çabuk yaparsınız, anlık beste yaparsınız.

Sizce ölümden sonra bilince ne oluyor?
Herhalde bedenle birlikte o da ölür. Niçin bedenden ayrı varolsun ki?

Çok mütevazı birisiniz. Nasıl böyle şöhretin etkilerinden uzak kalabildiniz?
Benim yerimde olsaydınız siz de mütevazı olurdunuz. Deadhead'ler çok nazik insanlar. Yanıma geldiklerinde "size sadece müzik için teşekkür etmek istiyoruz, sizi rahatsız etmek istemiyoruz" derler. Kimse tarafından incitilmedim, hiç kötü muamele görmedim, dolayısıyla böyle şeylerden korkmam için bir sebep yok. Ayrıca kutlanması gereken bir eski tüfek gibiyim. İnsanlar beni ahbapları gibi görüyor. "Vay anasını, şu geçene bak" değil de, "selam, nasıl gidiyor" gibi oluyor daha çok. Şöhreti ciddiye almak çok zor bir şey, kimsenin de benden bunu istediğini zannetmiyorum. Ne işe yarar ki?

Müzisyen olmasaydınız ne olurdunuz?
Ressam olurdum. Resim öğrencisiydim ve hayatımın hedefi ressam olmaktı, müzik beni ayartana kadar.

"Tanrı" diyebileceğiniz şeyin sizinle aynı mizah duygusuna sahip olduğunu söylemiştiniz bir ara.
Mizah duygusu bence inanılmaz derecede önemli. Çok temel bir şey. Kendinize ve evrendeki yerinize gülebilmelisiniz.

Mizah duygunuzu kaybederseniz ne olur?
En azından bu kadar eğlenemezdiniz. *(gülüyor)* Mizah bilinci şekillendirir. Benim için mizahsız hayat dayanılmaz olurdu. Müziksiz bir hayat gibi olurdu.

Sizin bodhisattava (Budalık mertebesine ulaşabilen ama başkalarının ıstırabına karşı duyduğu merhametle bu mertebeden vazgeçen kimse) olduğunuz yazılmıştı...
Nezaket göstermişler, ama ben bunu haketmiyorum. Ben sadece notaları doğru çalmaya çalışan bir adamım. Ancak inanç açısından kendimi Budizm'e yakın hissediyorum.

Bildiğimiz bütün gruplardan daha çok konser veriyorsunuz. Bunu nasıl başarıyorsunuz?
Mizacımız itibariyle herhangi bir şeyi aynen tekrar edemiyoruz. Gruptaki herkes patolojik olarak anti-otoriter, bir şeyi aynen tekrar etme düşüncesinin ilga edilmesi gerektiği fikrindeler; dolayısıyla böyle bir şey de hiç olmuyor. *(gülüyor)* Sabit kalmamak bizim en önemli kozumuz. Muazzam katmanlara ulaştığımız zamanlar olurdu, bazen de dehşetli kötü çalardık. Şimdi en kötü günümüzde bile usta olmak zorundayız. *(gülüyor)*

Grateful Dead'in büyük bir nostaljik yolculuk olduğu yorumuna ne dersiniz?
Bu da bir görüş. Konserlerimize gelenlerin böyle düşündüğünü zannetmiyorum. Her şeyden evvel genç çocuklar olur bizim konserlerimizde. Dead onlar için nostalji değil, o anda olan bir şey.

Bugün, Grateful Dead ne ifade ediyor, neyi temsil ediyor?
Aslında eski günlerin bir devamı. Herkes biraz yaşlandı ve hayatlarında başka uğraşlar var. Bizim hiç ihtirasımız olmadı. Yolumuzda ilerledikçe daha büyük başarı hayalleri kurduk, bu da daha fazla ileriyi tasarlamamızı ve topluluk için daha fazla zaman ayırmamızı gerektirdi. Çalışma takvimimiz hiç olmadı, işin en güç kısmı kendiliğindenlik duygusunu yakalayabilmektir. İşler ilerledikçe kafalarda bir sürü ahlaki sorun beliriyor.

Ne gibi?
Mesela insanlardan koca bir stadyumdaki konser için adam başı 25 dolar alınması ve sahnedekilerin parmak kadar görünmesi makul bir şey mi? Eğer stadyumdaki en ücra köşeye iyi bir ses düzeni ve yeterli büyüklükte bir görüntü sağlamazsanız, değil.

Sizce dünya gittikçe zıvanadan çıkıyor mu?
Evet. Son gördüğüm çılgınlık Ayetullah ve mayın dedektörü fonksiyonundaki çocuklardı. İran-Irak savaşında, çocukları el ele tutuşturup mayın tarlalarını geçiriyorlardı, çünkü çocuklar mayın dedektörlerinden daha ucuzdu... Akıl alır şey değil. İnsanlara bunu yaptıran ne acaba?

Sizce 60'lı yıllara karşı uyanan ilginin altında bir ruhsal devrimi ebedileştirmek mi, yoksa bir 60'lı yıllar hevesi mi yatıyor?
Bence hevesten daha derin. Duygu boyutu yüzeysellikten daha ilerde. 16-18 yaşındaki dinleyicilerimle konuşuyorum, tam bizim gençlik halimiz.

Sizin kuşağınız kadar naif değiller ama...
Kesinlikle. Ortada daha çok pislik olduğunu biliyorlar, ama bütün pislik yüzeye çıktığı için bununla başetmek de bir anlamda daha kolay. Şimdiki gençlik bu paranoyak gerçekliğe şerbetli.

Çeviren: **Ali Yıldızay**

babylon'da bu ay

Babylon Sound System *20 Eylül*

Laço Tayfa *21 Eylül*

Pucho and His Latin Soul Brothers: Olayımız 60'ların Latin boogaloo'su. Caz, funk, Latin harmanı bu müziğin o zamanlar parmakla gösterilen üstadı Timbalero Henry "Pucho" Brown'dı. Birbiri ardına çıkıp milleti dansa sürükleyen albümleri 70'lerde tekler oldu, Pucho da küçük salonlarda icrayı sanat eylemeye başladı. Retro furyası ve araştırmacı plakçılık ona çok yaradı: 90'larda insanlar yeniden Pucho'yu keşfettiler, hakkını teslim ettiler. Sıra bizde... *22 Eylül*

Radio Oxi-Gen Urban Grooves Party *27 Eylül*

İlhan Erşahin Quartet: Erşahin'in son albümü "Virgo"nun tanıtım gecesi. Yeni şarkıları sahneden ilk defa dinleyeceğiz... *28 Eylül*

Zuco 103 Davulda Hollandalı, klavyede Alman, vokalde Rio de Janeiro'lu bir bayan... İlk albümleri "Outro Lado"dan bu yana yeni Brezilya müziğinin takipçilerinin favori grupları arasında başa güreşiyorlar. Geleneksel Brezilya müziğinin dansı, bu sefer elektronik üzerinden... *29 - 30 Eylül*

Zuco 103

Gökalp Baykal Band

Eylül boyunca hangi perşembe yolumuzu Jazz Stop'a düşürsek, Gökalp Baykal Band'in vakur rock'uyla, doğrucu sözleriyle karşılaşacağız. G.B. imzalı şarkıları albümlerden dinlemek güzel oluyor da, sahne önünde sakin sakin oturup nefesi müziğe ayarlamak, cayır cayır gitarlarla baştan çıkmak bir başka huzur kazandırıyor. Kadro bu sefer biraz değişik: Vokal, gitar ve armonikada Gökalp Baykal, basta Cenk Tarhan, piyano, org ve tefte İsmail Safa Yalbaz, davulda Nedim Tanyolaç, gitarda Tanju Eren. "Ağustos 1996", "Günaydın Hüzün", "Yabancılar" albümlerinin şarkılarını bir ağızdan eylül boyunca söyleyelim. Jazz Stop, İstiklal Caddesi'nde, Büyükparmakkapı Sokak'ın dibinde...

Radyo Boğaziçi 7. Sınırsız Müzik Günleri

Ayın sonlarına doğru yolumuzu Boğaziçi üniversitesine düşüreceğiz, Radyo Boğaziçi'nin müzik günleriyle meşgul olacağız. Önce parti, sonra Bülent Ortaçgil ve arkadaşları, sonra da genç grupların kapıştığı "Battle of Bands" müsabakası. Programda değişiklikler olabilir, ama bugünden belli olan kısım harfi harfine şöyle:

27 Eylül - 22:00 - Roxy'de açılış partisi

28 Eylül - 15:00 - Bülent Ortaçgil söyleşisi (ÖFB Demir Demirgil Salonu)

28 Eylül - 19:00 - Bülent Ortaçgil, Erkan Oğur, Gürol Ağırbaş (Kuzey Kampüs MDS)

30 Eylül - 12:00 - Battle of Bands (Güney Kampüs)

[internet]

www.icrunch.com

Sevdiğiniz DJ'lerin piyasada bulunamayan kayıtlarını mı arıyorsunuz? Ya da bazı parçaların remix'lerini? Ünlü kulüplerde canlı üretilen parçalara da meraklı mısınız?.. Tekno, drum&bass, alternatif tarzlarına ağırlık veren bu site, sizi şaşırtıcı isimler ve harika çalışmalarla tanıştırıyor. Üstelik hepsi de dijital kayıt. Bol mp3 bulunduran ciddi bir "kulüp kültürü" sitesi olan i-crunch'ta hiçbir şey yasadışı değil. Parça başına 99 pound isteyen sitede Lowfinger, Goldie, Paul Van Dyk, Sasha, Les Rhytmes Dijitales, Jacknife Lee gibi isimlerin son çalışmalarından plak şirketlerine dek her şeyden haberdar olabilirsiniz. Geleceğin sanal müzik mağazalarının en iyi örneklerinden biri.

www.gigabeat.com

Henüz bir yıl önce yaratılan sitenin veritabanı yetersiz, mevcut sanatçıların bütün diskografileri girilmemiş, linkler de yok gibi. Ama bu sitede kaçırılmayacak, harika bir sistem var. "Gigaspiral" adını verdikleri şemadan, her sanatçı için bir tane yapılmış. Sanatçının adını merkeze alarak iki ayrı yöne farklı uzunluklarda yuvarlanan çizgiler üzerinde, onu etkileyen ya da onunla bir şekilde ilgili olan önemli isimler yer alıyor. İsimler ne kadar uzaktaysa, ilişkinin büyüklüğü de o kadar. Farenizi ismin üstüne getirdiğinizde çıkan yazı, iki kişinin ilişki niteliğini belirtiyor. Ayrıca üstüne tıklayıp yeni kişinin "Gigaspiral"ini görebilirsiniz. Bu şemalarsa, diğer sitelerin verileriyle kıyaslanamayacak kadar detaylı olabiliyor. Örneğin Ani DiFranco için onbir bilinen, on da bilinmeyen "ilişkili isim" vermiş, üstelik "devamı için tıklayın" diyor. Spiralin büyüsünden kurtulduğunuzda bir de sol köşeye bakın: İlgilendiğiniz kişi hakkında tek klikle indirilecek parçalar, müziğini çalan radyo istasyonları ve genel bilgi vermeyi öneren linkler var.

Ani DiFranco

http://monkinstitute.com

Ciddi bir caz öğrenimi isteyenler, bu sayfaya göz atmadan geçmesin. Thelonius Monk Institute of Jazz, 1986'dan beri tüm dünyayı kapsayan çeşitli eğitim organizasyonları yapıyor. Amacı para kazanmak değil. Yaratıcı düşünceyi bir hayli geliştirdiği iddia edilen okulun dünyaca ünlü yarışmasında Joshua Redman, Jacky Terrasson ve Joey DeFrancesco gibileri derece almış. "Sınıfta Caz"dan "Sporda Caz"a birçok şaşırtıcı öğretim yöntemi var.

www.geocities.com/SunSetStrip/Event/3756/

Şöyle bir baktık, Shakespeare's Sisters hakkında pek fazla site bulamadık. Bulunabilen "gayriresmi" birkaç sayfa arasında hâlâ güncellenmekte olan bu adres, gruba dair "ansiklopedik" bilgi veriyor. Grubun dağılan üyeleri Marcella Detroit ve Siobhan Fahey'in bugünlerde neler yaptığı, grubun piyasaya çıkmayan üçüncü albümünün hikayesi, basında yayınlananlar ve A'dan Z'ye grubu uzaktan yakından ilgilendiren her sözcüğün bulunduğu bir ansiklopedi.

13' Music

(her gün 13:30 ve 20:00, pazardan perşembeye 01:30)

1-3-5 Eylül **Kent**
2-6 Eylül **Jean Michel Jarre**
3-4 Eylül **Asian Dub Foundation**
7 Eylül **Youssou N'Dour**
12 Eylül **Embrace**
13 Eylül **Eels**
14-17-18 Eylül **Stomy Bugsy**
15-17 Eylül **Patricia Kaas**
16-20 Eylül **Czech Republic**
21-24-25 Eylül **Dolly**
22-26 Eylül **Beth Orton**
23-27 Eylül **Special Portugal**
24 Eylül **Special Latvia**
28 Eylül **Special Hungary**
29 Eylül **Special Summer Festival** (Nine Inch Nails, The Cure, Suzanne Vega, Lamb, Moloko, Travis, Gomez, Angie Stone, Craig David, Travellers Festival, Pepsi Sziget Festival, Paleo Festival)
30 Eylül **Thomas Fersen**

L'intégrale

(cumartesi 14:30, pazar 15:30, pazartesi 22:00)

2-3-4 Eylül **Fugees**
9-10-11 Eylül **Rita Mitsouko**
16-17-18 Eylül **Puff Daddy**
23-24-25 Eylül **Zazie**
30 Eylül / 1-2 Ekim **Prince**

Le Mag

(cumartesi 22:00, pazar 14:30, çarşamba 22:30)

2-3-6 Eylül **Oasis**
9-10-13 Eylül **AC/DC**
16-17-20 Eylül **NTM**
23-24-27 Eylül **Eagle Eye Cherry**
30 Eylül / 1-4 Ekim **Mylène Farmer**

Le Hit

(cuma 22:00)

1 Eylül **FFF**
8 Eylül **Shola Ama**
15 Eylül **2 Be 3**
22 Eylül **Patrick Fiori**
29 Eylül **Mandy Moore**
6 Ekim **Yannick**

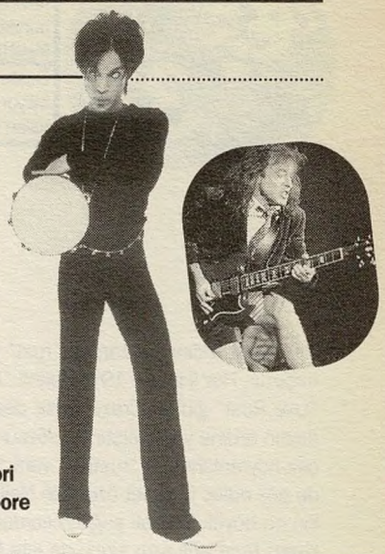

[dergi]

Ütopiya

"Mevsimlik hayat bilgisi kitabı" Ütopiya'nın onuncu sayısının teması "göç". İnsanlık varolalı beri daim olan göçü tek kitaba sığdırmak zor, onun için güz sayısında devamı da olacak. Birinci kitapta Ünsal Oskay'ın "Göç ve Aydınların Göçü Üzerine", Aras Yumul'un "Önyargılar", Müslüm Polat'ın "Küresel Göçmenlik ve Değişen İnsan" gibi pek çok güzel yazıya, şiirlere, makalelere rastladık... Ülkemizde, hayatımızın her alanında fiilen gördüğümüz, yaşadığımız bir olgu göç: Bu olguyu tanımadan mesela Kürt sorunu çözülemeyeceğine, aşılamayacağına göre, önümüzde tek yol öğrenmek, anlamak, bildiğimizi uygulamaya geçirmek... Ütopiya'nınki buna bir anahtar, zorlu kilitlere, kale kapılarına yönelen keskin bir anahtar...

Nâzım Kültürevi'nde bu ay

Hücreye Karşı Şiir
Sergi *16 Eylül, 16:00*

Kafka
yön: Steven Soderberg *17 - 24 Eylül, 19:00*

"Sosyalistler ve Din"
seminer - Ali Oğuz *22 Eylül, 19:30*

"Nâzım Hikmet"
söyleşi - Ömer Lütfü Demircan *23 Eylül, 19:30*

"Anti-Kapitalistler ve Küresel Eylemler"
seminer - Yağmur Kara / Selma Akyel *17 - 24 Eylül, 19:00*

Galatasaray Lisesi karşısı, Aznavur Pasajı kat: 7 Beyoğlu Tel: 0.212.245 04 81

[sergi]

Ben Hakan Akçura!

"BENİ doğuran, emziren, büyüten, üstümü örten, hırpalayan, tokatlayan, yumruklayan, soran, sormayan, arayan, bulan, bekleyen, duyan, iten, sevindiren, düşünen, yoran, öldürmek isteyen, lanetleyen... BANA şaşıran, üzülen, çarpan, sinirlenen, kıl olan, saldıran, aşık olan, kazık atan, dost olan, sigara satan, ilaç veren, emir veren... BENİMLE olan, sevişen, konuşan, yiyen, içen, eylem yapan, dolaşan, sorgulanan, tutuklanan, hapsedilen, yarışan, çatışan, dayanışan... BENDEN ders alan, kopya alan, sıkılan, sıtkı sıyrılan, mektup alan, bir şey çalan, yaka silken, bir talebi olan, dayak yiyen... BENİM annem, kardeşlerim, aşklarım, dostlarım, hısımlarım, öğretmenlerim, komşularım, iş arkadaşlarım, hücre arkadaşlarım, patronlarım, doktorlarım, bakkallarım, kasaplarım, komutanlarım, sorgucularım, işkencecilerim..." Yani biz, bizden bir sürü insan. Bizden istenen, eğer "o"nun kendisinden doğru saydığı yukarıdaki ve yukarıdakilerin peşine takabileceğimiz bir sürü nitelemeye uyan kişilersek, projeye dahil olmamız. Projenin adı: "Ben Hakan Akçura!" Peki kim Hakan Akçura? Kimlik belgesinde kısaca şöyle yazabilir: Sanatçı. Peki ürettiği ne? Mesela bu proje. Projenin aslı astarı ne? Baştaki soru. Bu soru neye derman olacak? Belki de üretimin kendisine. Nasıl bir şey olacak bu sanatsal üretim? Belki de hayatın bizatihi kendisi olacak. Belki görülecek ki, uğraşlar da güzel ama, o hayatın kendisi sanatmış. Belki de anlaşılacak ki, o hayat "roman gibi, film gibi, şiir gibi" ibarelerini hak edemeden geçip gitmiş. İnşallah öyle olmaz tabii. İşin içinde koca bir muhasebe var: Bu sefer eserinin öznesi değil nesnesi olan Akçura, kendisini bugünlere getiren konuşmaları, düşünceleri, bıraktığı intibaları, başından geçen belki de her şeyi çıplak gözle görecek. Kendisi açısından heyecanlı bir durum. Eserin öznesi, aynı zamanda izleyicisi olan bizler için de enteresan bir durum: Bir hayatı film şeridi gibi izleyeceğiz, dönüp kendimize bakabileceğiz: Yine çıplak gözle... İşin aslı şu: Hakan Akçura, kendisini tanıyan herkesten, konusu Hakan Akçura olan, "ona baktıkları, onu içinde taşıdıkları yeri işaret eden, belirten, anlatan, yazarak, çizerek ya da 'yaparak' oluşturdukları" bir sayfa aktarımını kendisine yollamasını istiyor. Bir nesne, fotoğraf, video görüntü ya da film, ses kaydı da olabilir. Bunların 27 Kasım'a kadar ulaşması gerekiyor, en yakın tarihte de –müdahale edilmeden, dokunulmadan, sansürsüz– sergilenecekler. "Hakan Akçura, PK 138 Beyoğlu - İstanbul" ya da "hakcura@superonline.com" ya da 0.212.249 56 36.

Sweetie: Britanya video-sanatında kadın kimliği

İstanbul'da, eylül ve ekim aylarında, sonra da Ankara'da, ekim ve kasım aylarında çok ilginç bir etkinlik var: Adı "Sweetie"... Britanya adasının otuz video-art sanatçısının video-art eserleri, kısa filmleri gösterilecek. Sanatçıların hepsi kadın. Bunu belirtmemizde fayda var, zira "Sweetie" projesinin altbaşlığı "Britanya video-sanatında kadın kimliği: Kadın, ilişkiler, kimlik arayışı, yalnızlık, seks, aşk, acı..." Gösterimler 80'ler ve 90'lar olarak iki ana bölüme ayrılmış. 1 Eylül - 14 Ekim arasına tekabül eden İstanbul ayağı Dulcinea'da yapılacak. Çalışmalar, pazar ve pazartesi hariç her gün saat 13:00 ile 22:00 arasında Dulcinea'da izlenebilir. Proje 27 Ekim - 25 Kasım arasında da başkentte, British Council Ankara Sanat Galerisi'nde konaklıyor...

Safaî: "Üstaşkınlık Övgülemeleri"

Cumhuriyet onu şöyle tanıtmış: "Safai, Mersin'de yaşıyor. Soyadını kullanmıyor. Konuşurken hiç ben demiyor. Kimseye ismini söylemediği uzak bir dağdaki, kendi yaptığı 'fakirhanesinde' yaşıyor." Orada ne mi yapıyor: "O gün, boyarlığa yatkın erkler içindeysek kağıtlara boyalara sıvanıyoruz. 'Hey, bir şeyler yaz' diyorsa özümüz, bir şeylere sözcük oluyoruz. Yok eğer sese gereksinim duyuyorsak, neyimizi üflüyoruz..." Safai İstanbul'da orada yaptıklarını yapacak, ama bu sefer yalnız olmayacak. Resimleri 18 Ekim'e kadar Ataşehir Art Hall Sanat Galerisi'nde sergileniyor, yakalarsanız eylülün ilk yarısında galeride ve çeşitli başka yerlerde söyleşileri, Hint flütü dinletileri de var. Öztürkçe felsefe jargonuyla konuşan güzel bir insanla karşı karşıyayız. Galerinin numarası 0.216.456 25 60...

Yalan, gerçeği dönüştürmeye yanıyorsa yararlıdır. Ama dönüşüm çuvalladığında, yalnızca yalan, burukluk ve yalanın pişmanlığı kalıyor. **MICHEL HOUELLEBECQ**, Temel Parçacıklar

Bilgisayarın üstüne atılan her hataya karşılık, insanın yaptığı, birincisi bilgisayarı suçlamak olmak üzere, en az iki hata vardır! **YVES SIMON**, Duygu Sapması

Kendini dev aynasında görüyor Reha Muhtar. Herkes dalga geçiyor farkında değil. O zannediyor ki iyi habercilik yapıyor. Şerefime, namusuma; herkes dalga geçiyor, gülüyor. **İBRAHİM TATLISES**

Dostum, gerçek doğru hiçbir zaman benzemez doğruya, bunu biliyor musunuz? Doğruyu doğruya benzetmek için içine biraz yalan karıştırmak zorunluluğu vardır. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

Gerçeği öğrenmeden önce, sabretmeyi öğrenmek gerekiyordu. **PAUL AUSTER**, Şans Müziği

NEIL YOUNG

Silver & Gold

(WEA / Balet)

Neil Young adını her zaman "rust" yani "pas" sözcüğüyle anmışızdır. Her ikisi de 1979 tarihli "Rust Never Sleeps" ve "Live Rust" gibi iki Crazy Horse destekli albüm sonrası adının ardına yapışmıştır bu sözcük. Hatta onun gerçek hayranlarından "rusties" yani "paslılar" diye de söz edilir. Internet üzerinde Neil Young'a ilişkin en büyük kaynak sağlayıcılardan biri olan Hyper Rust adlı web sitesi de işte bu paslılar tarafından yürütülüyor. Pasla olan bu yakınlığını, Neil Young'ı grunge müziğinin büyükbabası olarak kabul edenler hiç garipsemezler. Oysa Young hayatı boyunca asla sadece grunge yapan bir müzisyen olmadı ve bakınız şimdi karşımızda "gümüş" ve "altın" var. Neil Young bunu ilk kez yapmıyor: Grunge'la uzaktan yakından hiçbir alakası olmayan, akustik çalgılar eşliğinde tertemiz çalınıp söylenmiş bir albüm "Silver & Gold". Evet, ilk kez değil, 1978 tarihli "Comes A Time", 1985 tarihli "Old Ways", 1992 tarihli "Harvest Moon", 1993 tarihli "Unplugged" albümleriyle, yalnızca grunge'ın değil, folk-rock müziğinin de büyükbabası olmasa bile, mühim babalarından biri olduğunu çoktan kanıtlamıştı. Ayrıca 69'da başladığı solo kariyeri boyunca birkaçı dışında hemen hemen tüm albümlerinde akustik çalınmış şarkıları çekinmeden kullanmıştı. Halen ülkemizde Neil Young sevenlerin çoğunun, onun akustik sedasını tercih ettikleri bir gerçektir. Acı gerçek tabii, böylelikle Young kariyerinin büyük bir kısmını ıskalamaktadırlar, ki bu onların bileceği bir iş.

Neil Young ve Ben Keith ortak yapımı bir albüm "Silver & Gold". Yıllardır yapımcılık rolünü üstlenmiş olan ve artık aramızda bulunmayan David Briggs'in boşluğunu hissettirmeyecek bir seda yakalanmış durumda. Nasıl yakalanmasın ki: Davulda, birlikte çalmadığı müzisyen kalmamış olan yılların session-man'i Jim Keltner ve iki şarkıda Oscar Butterworth; bas gitarda her zaman kalbürüstü gruplarda görmeye alıştığımız Donald 'Duck' Dunn (Booker T. & The MG's ve Blue Brothers ve hatta Eric Clapton'la); piyano ve orgda Spooner Oldham (Wilson Pickett'dan Bob Dylan'a, onun da çalmadığı müzisyen kalmamış); pedal steel gitar ve Dobro'da Young ile uzun yıllardır yolları sık sık kesişen Ben Keith; geri vokallerde Emmylou Harris ve Linda Ronstad (onları tanıtmaya gerek var mı?). Haliyle bu kadroya Neil Young'ın gitarı, piyanosu, mızıkası ve sesi de eklenince ortaya son derece leziz bir akustik seda çıkmış. Kayıt mekanı ise Neil Young'ın Kuzey Kaliforniya'daki çiftliği; şamatayı düşünebiliyor musunuz? "Year Of The Horse" konser albümü sonrası üç yıllık suskunluk aşılmış durumda. Tabii bu arada 99 tarihli son CSN&Y albümü "Looking Forward"ı saymazsak, 95'te Pearl Jam'le kaydedilen "Mirror Ball"dan bu yana ilk kez yeni bestelerini günışığına çıkartıyor Young. Son albümüne kaynak olan turneden dönüşte "Silver And Gold" ve "Without Rings" şarkılarını yazmış ve kaydetmek istemiş; öylesine kendi halinde ve kendi kendine... Hazır sesi tam formundayken başlamış işe; daha sonra birkaç eski dostu davet etmiş ve çiftlik ortamında işi bitirmişler. İlk başlarda adı "Acoustica" olması planlanan projenin, yeni adıyla bitmiş halde vitrine çıkması 2000 yılının ilkbahar aylarını bulmuş.

Şarkılara gelince, Neil Young'un sınır tanımayan yaratıcılığı içinde hiçbir şarkı önemli bir kıvılcım çaktırmıyor. Young bu tür şarkılardan düzinelerce kaydetmişti. Elbette ki her sanatçının belirli bir üslubu vardır ve bunun için-de kalması son derece normaldir (valla gayet normal!); ama "Silver & Gold" şarkılarında dinlediğimiz armoniler ve sözel dışavurumlarla defalarca karşılaştığımız da yadsınamaz bir gerçek. Young müziğine çok aşina olanlarda zaman zaman ilgi dağılmalarına neden olabilecek derecede tanıdık esintiler. Neredeyse kırk yıldır sahnelerin tozunu yutmuş, pasına bulanmış bir Neil Young için herhangi bir şarkıyı birkaç hareketle dinlenebilir kılmak çocuk oyuncağı elbette. Bunlar gerçeğin bir yüzü; ancak yine de bu pusların arasından gelen o mükemmel akustik seda ve sıcaklık, dinleyeni alıp karanlık kent havasından uzaklaştıracak lezzette.

"Güneş doğmamış, umurumda değil / Yağmur üstüme üstüme yağsın umurumda değil / Çünkü bizimki gibi bir aşk asla eskimez / Altın ve gümüşten bile daha dayanıklıdır..." Sonuçta Neil Young bir şair değil; "Silver & Gold" boyunca da her zamanki doğrudan fakat alabildiğince içten anlatımlarıyla karşı karşıyayız. Bu kez grunge şapkasını taktığı anlardaki gibi değil, çiftçi şapkasını giymiş, olabildiğince sakin ve durmuş oturmuş bir insanın kaleminden çıkmış olduğunu hemen hissettiriyor. Bilenler bilmeyenlere anlatsın, onun gerektiğinde ne kadar sert, acımasız ve saldırgan olduğunu tahayyül bile edemezsiniz. 80'lerin başından beri gösteri dünyası tekelleri ve medyaya karşı verdiği savaşta ne kadar cengaverce dövüştüğü, başlı başına bir öyküdür. Zamanında "bunlar bizi cüceleştiriyor" deyip, sahneye 10 metre yüksekliğinde ampli ve mikrofon dekorları kurdurup, gerçekten de kendisini ve Crazy Horse'u Gulliver Cüceler Diyarında gibi göstermişti. Halen sponsor kabul etmeyen ender sanatçılardan biri (bizde öylelerine dinozor derler, neyse ki bir yerlerde hâlâ kıymetini bilenler var).

İster şairane bulun ister bulmayın, "Silver & Gold", tane tane söylenmiş çevre gözlemlerine dayalı çok naif şarkılarla dolu. Açılış şarkısı "Good To See You" gibi bir aşk şarkısı, yaşlı babasını anlattığı "Daddy Went Walkin'" (ki babası Kanada'nın en ünlü gazetecilerindendir), 60'lardaki grubunu özlemle andığı "Buffalo Springfield Again", marakas ve piyano üzerine çaldığı harika mızıkasıyla "Razor Love", en sona saklanmış olan ve yer yer komik gibi gelen kafiyelerine karşın son derece duygulu "Without Rings". Bu şarkının üzerinde duralım biraz. Bu yazının yazıldığı günden tam üç yıl önce H.O.R.D.E. adı verilen turneden dönüş sırasında turne otobüsünde yazılmış. Pencereden dışarı bakan ve gördükleri üzerine hayal gücü egzersizleri yapan bir zihin. Beyninde görüntüler; dünyanın hali. Küçük küçük fragmanlar. Yorgun, bezgin ve evini özlemiş bir yürek. Yaşamın "amiral battı"sında yara almış bir aşk zırhlısı. Ve sonlara doğru, günümüze uygun bir anahtar cümle: "Benim yazılımım seninle uyumlu değil..." Sevmeden edemeyeceksiniz ve özlemin eski tadını bulacaksınız; biraz arayın yeter.

Neil Young, ağustos başından beri Birleşik Devletler'de turnede, 20 Eylül son durak Denver. Albüm kadrosu hemen hemen aynı. Vokalistler eşi Peggi Young ve kardeşi Astrid Young. Destek grubu Pretenders (bu ne yüksekten uçuş). Bize de bekleriz diyorum, ancak Neil Young sponsor kabul etmediği için bizim buralara getirmeye kimse cesaret edemiyormuş. Kendisinin, zihinsel engellilere hizmet veren bir vakfı var: The Bridge School. Türkiye'deki benzer amaçlı kuruluşların hayır amaçlı bir çabası olamaz mı?

Gökalp Baykal

68→

Yaşam sadece ölülerin yanıtlayabileceği bilmecelerle doludur. **BEN OKRİ**, Aç Yol

İnsan ölmeye karar verirken bile insanları düşünüyor. **NAZIM HİKMET**

Ölüler de zannediyor ki, diriler her gün helva yiyor

Tavşan yahnisi yapmak için tavşan gerekir, Tanrı'ya inandırmak için de Tanrı. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

"- Bir dilek tut!"
"- İsterdim ki..."
"- Hayır. Şöyle söyle: İstiyorum!"
YVES SIMON, Duygu Sapması

Bana bir kitap kurdu, boş hayaller kumkuması, hayatın cılız gölgesi gibi sıfatlar yakıştırılabilir. Şövalye romanları okuya okuya kendini şövalye sanan Don Kişot'a benzetebilirsiniz beni. Yalnız onunla bir fark var aramda: Ben kendimi Don Kişot sanıyorum. **OĞUZ ATAY**, Tutunamayanlar

Beyefendi bize yaklaştı ve sıkmamız ya da küçük parmağını süsleyen altın yüzüğüne hayran kalmamız için elini uzattı. **EDUARDO MENDOZA**, Zeytinli Labirent

EELS
Daisies Of The Galaxy
(Universal)

Eels, Mr. E'nin yaptığı iki "satmaz" albümü sonrası 1995'de kurduğu bir topluluk. E, nam-ı diğer Mark Oliver Everett dışında Tommy Walter ve Butch Norton grubun şu anki elemanları... İlk olarak "Novacaine For The Soul" şarkılarıyla tanındılar. Gözleri "alien"laşmış bir çocuğun kapakta yer aldığı ilk albümleri "Beautiful Break" 1996'da yayınlandı. Her telden çalan bir albüm denilebilirdi "Beautiful Break" için... İkinci albüm "Electro-Shock Blues" her grubun diskografisinde olmazsa olmaz türden bir "depresif albüm" oldu. "Daies Of The Galaxy" ise grubun neşeli günlerinde peydah olmuşa benziyor. Albüm "Grace Kelly Blues" ile

açılıyor. Bir başka isminden "blues" geçen şarkı, "Mr. E's Beautiful Blues" ile bitiyor. Aralarda kalan "It's A Motherfucker" ismine inat, alt perdelerde titreşen bir balad... Albümle aynı isimli şarkıysa albümün özeti niteliğinde: Sakin sularda gezinen dilsiz balık, pembe bulutların içinde sürüklenen şeffaf kuş. Demek istediğimiz, gerektiği yerde hissedemediğiniz bir takım sözcükler ya da olduğundan daha çok koyultulmuş boşluklar mevcut. Bir de albümde gitgide yoğunlaşan bir "Beck" havası var. Birçok şarkıda kendinizi "Beck albümü değil, Eels albümü dinliyorum" diye ikna etmeniz gerekiyor. Baştan sonaysa, dinlenmesi yer yer parçalı bulutlu, duygu aktarımı mutedil dalgalı bir albüm "Daisies Of The Galaxy"... İlk albümlerini kurşun kalemle, ikinci albümlerini yağlı boyayla yapmışlardı. Bu albümse pastel boyayla çiziktirmiş. Demek istediğimiz, varın ötesini siz keşfedin. *Atilla Aydoğdu*

LAMBCHOP
Nixon
(EMI)

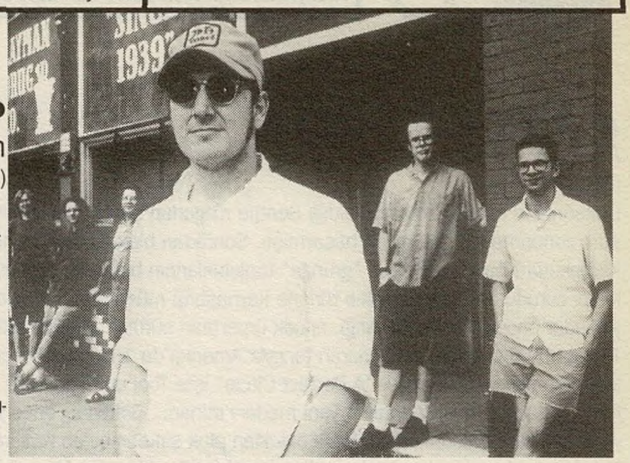

Albümün adındaki Nixon, ABD başkanı Richard M. Nixon değil. Yani ortada ne savaş ne skandal var. Başkanı nasıl biliyorsanız, bizimki onun tam tersi. R.M. Nixon'ı daha çok merak ediyorum diyorsanız da, söz konusu albümün kitapçığındaki Richard Nixon okuma önerilerine başvurun... "Nixon", Lambchop'ın beşinci albümü. Hikaye, 1992 yılında Posterchild adlı kısa soluklu bir grupla başlıyor. Lambchop ismini almalarından sonra bir-iki kayıt ve 1994'te "Hope You're Sitting Down", ya da diğer adıyla "Jack's Tulips" adlı albümleriyle dipten ve derinden sükseli bir giriş yapıyorlar aleme. Elemanların kimi öğretmen, kimi gazeteci, kimi teknisyen. Sayıları 10-13 arasında değişiyor. Grubun şarkıyazarı, gitaristi ve vokalisti Kurt Wagner ise parkecilikle iştigal ediyor. Dolayısıyla diledikleri gibi albüm yapma fırsatı bulduklarını söylüyorlar. Hayat müziğe, müzik hayata akıyor. Grubun menşei, zorlasak country müzik ile aynı anlama gelecek olan Nashville. Kırdan kente yerleşen country müziğin iki damardan ilerlediğini söyleyebiliriz. Birincisi geleneksel muhafazakâr form, diğeriyse Woody Guthrie'nin yolu. Lambchop da temelde Woody Guthrie'nin yolunu takip edenlerden. Birkaç senedir palazlanan alt-country, Amerikana vs. kulvarlarına kıyasla, Lambchop'ın yaptığı, Nashville kökenli country'yi "yeni"lemekten ziyade, başka bir çizgiye çekmeleri. Bir taraftan country'yle bizzat kendi geleneklerine saf tuturken, diğer taraftan işin içine soul'u, gospel'i sokup melezleme yapıyorlar. Çağdaş ya da yenilenmiş bir country'den bahsetmiyoruz. Rock formunda veya çoksesli bir türkü değil. Kanto-türkü diyelim, teşbihte kusur olmazsa. Şehir hayatı sürmek kaygısıyla merkeze yakın yerlere yerleşmiyorlar. Ama bu arada şehrin bütün müzikal nimetlerinden de yararlanıyorlar. Kurt Wagner'in kendi parçalarının yanısıra grubun külliyatına dahil ettiği yorumlar var ki, hepsi de sadece Curtis Mayfield imzalı. "Nixon" albümünde de yaylı aranjmanları Mayfield'la çalışmışlığı bulunan Lloyd Barry'e paslamışlar. Bu son albümleriyle kırsal güneyin sınırlarından biraz daha uzaklaşıp Nashville ve Memphis'in arasına bir yerlere mevzilenmişler. Şöyle bir formül olabilir: Afro-Amerikan gospel ruhu + Appalachian kökleri = Soul-country. Müziklerinde ev eşyalarından klarinete kadar bir sürü enstrüman kullanıyorlar, hatta enstrüman demeye bin şahit isteyen şeylere el atıyorlar...

"Nixon"ın ilk parçası "The Old Gold Shoe", bu albümde bir daha izine rastlamayacağımız eski günlere doğru bir bakış. Kurt Wagner'ın çocukluğunda gördüğü –ki Nixon'ın başkanlık devrine tekabül ediyor– halk okullarını dolaşan gezgin bir kilise korosundan esinlenerek yazdığı "Up With People", arkada bir gospel korosu eşliğinde seslendiriliyor. Şarkı, aynı zamanda grubun ilk doğan bebeğine selam mahiyetinde. Yapımcıları M. Nevers'ın, elinde içki şişesi, kaykılmış haldeki bir fotoğrafından yola çıkıp küçük bir Nashville yaşantısından kesit almış "Nashville Parent" parçası. Gerek vokal gerek seda ve aşk ağrısıyla albümün doruklarından biri "What Else Could It Be?". Wagner'ın 1946 Gibson gitarı, zımba gibi nefesli aranjmanıyla bir yaz gecesi rüyası, yıldızlar, ve uzaklar: "The Distance From Her To". "The Book I Haven't Read", Curtis Mayfield'in "Baby It's You" adlı parçasını, söz dahil yeniden yorumladığı bir şükran parçası. Wagner'ın eline geçen bir şarkı kitabından çekip aldığı, kayıp folk şarkısı "The Butcher Boy" da "Nixon"ın yılın albümlerinden biri olmasında vazifesini layıkıyla görüyor. Şurası açık ki ana-akımın sıcak yatağını Lambchop ve benzeri gruplarda bulmak mümkün değil. Ya girip ısıtacaksınız ya da gidip sıcak bir yer bulacaksınız. Lambchop'la hafif serinliğin keyfini çıkarın ve ısıttığınız yerden çıkamadığınızı görün. *Cem Sorguç*

ELLIOT SMITH
Figure 8
(EMI)

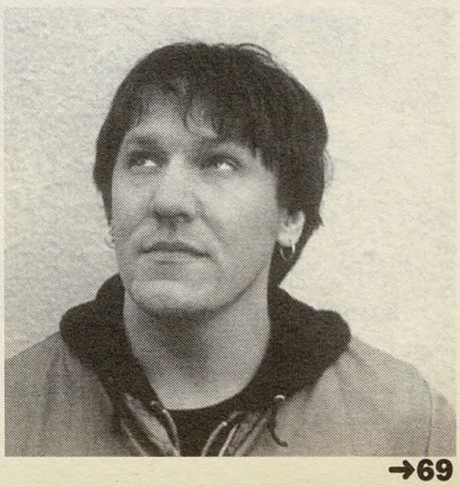

Elliot Smith, "taze Paul Simon"... Ya da geç kalmış Jackson Brown... Önceki independent şirketlerce yayınlanan albümleri yeniden basılınca son birkaç yıldır eleştirmenlerin gözdesi durumuna geldi. "XO" ve "Either /Or" albümleri bir hayli takdir topladı. Aslında bir "ayrıkotu" değil Smith. Hatta ayrıkotluğu şöyle dursun, anayollarda haddinden fazla oyalanıyor. Yakın bir zamanda bir hit yakalarsa şaşırmayın. Şarkı isimlerinden yola çıkarak bile bu yöne doğru yol aldığını söyleyebiliriz: "Her şey bana o kızı hatırlatıyor", "Benim için hiçbir şeyin anlamı yok", "Ses çıkarma" ve "Sussam iyi olacak"... ve benzeri ve benzeri... Melodik olmasına melodik şarkılar bunlar. Ama Smith'in sesinde mi desek, yorumunda mı desek, bir şeyler eksik geldi bize... Sanki sabah gidip akşam evine dönen bir müzisyen gibi, bir iş gibi görüyor belki de müziği. Memur zihniyetiyle hazırlanmış havası sinmiş bu şarkılara...

Elliot Smith'in yaya yaya bir hal olduğu sesini ve yorumunu açıkçası hazmetmek biraz zor. Her eline gitar alandan da bir başyapıt beklemek biraz saçma olduğuna göre, ne bilelim, isterseniz "Figure 8"i bir dinleyin... Belki de size öyle gelmeyecektir. *Atilla Aydoğdu*

Belki kitaplar da bu kadar bağlanmamı istemiyorlar kendilerine. Kitaplar da onlara karşı gösterdiğim aşırı ciddiyetimle alay ediyordur. Biliyorum, kitaplar da beni adamdan saymıyorlar. Fahişelerin, onlara barlarda para yediren tüccarları küçümsemesi gibi hor görüyorlar beni. **OĞUZ ATAY**, Tutunamayanlar

Analytical**R**hythmical**T**echnical GUITAR *www.artguitar.com*

Ne kitaplar ne de fahişeler dakikaların onlar için değerli olduğunu belli eder. Ama biraz daha yakından tanındıklarında, ne kadar büyük bir telaş içinde oldukları görülebilir. Biz kendimizi kaptırdığımızda onlar dakikaları saymaktadır. **WALTER BENJAMIN**

Stepan Trofimoviç bir keresinde, en yüce yetenekleri olan bir sanatçının en aşağılık bir alçak da olabileceğini, bunlardan birinin ötekine engel olmadığını anlatmıştı. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

A Perfect Circle

Mer De Noms

(EMI)

Doksanların rock'u, arkasına aldığı Seattle rüzgarları sayesinde işi bir süre zorlanmadan götürmeyi başarmıştı. Sonradan birçoğu, kendisinin karikatürü haline dönüşen "grunge" topluluklarının bir kısmı dağıldı, bir kısmı çürüdü. Bazılarıysa yakın türlerle kaynaştırdı müziklerini... Beş-altı yıl kadar önce rüzgârın kesildiği, ancak ürpertinin sürdüğü dönemlerde Tool grubu da metale yakın duran tarzıyla Amerika'da 1 Numara'ya çıkan albümler yayımlamıştı. "A Perfect Circle" işte Tool'un cephedeki neferi Maynard James Keanan'ın yeni medar-ı iftiharı... Birkaç ay önce yayımlanan bu ilk albümlerinin, bağlı oldukları plak şirketinin "en hızlı satan debut albümü" olmasında Tool'un payı büyük... "Mer De Noms" ilk saniyesinden son noktasına bir rock albümü... Whitesnake'inden Jethro Tull'ına Soundgarden'ından Nirvana'sına kadar genişletebileceğiniz bir çember içinde sürüklenen bir albüm. Grupta Keenan vokalin yanında şarkı sözlerini de üstlenmiş. Yani grubun dünyaya bakış açısı onun... Eski bir Failure ve Enemy üyesi olan Troy Van Leeuwen gitarda, Billy Howerdel beste, gitar, bas ve piyanoda, Paz Lenchantin ise keman ve basta yer alıyor. Davulcularıysa Josh Freese... Yeni bir soluk oldukları söylenemese de, belki de bir ilk albüm olması münasebetiyle henüz gazları kaçmamış. "Magralena", "Rose", "Judith" ve "Thomas" gibi uhrevi isimlerle taçlandırılmış şarkılar var. Şarkılarında keman, piyano gibi metalik olmayan enstrümanlarla tekdüzeliği yıkmayı denemişler. Kısmen başarılı da olmuşlar. Vokal ise zaman zaman "eddieveddervari", yayıldıkça dinleyiciyi boğan noktalara taşınıyor. Bugün için rahatça dinlenebilecek bir albüm, ancak yarın için kendilerinin albüme koydukları bir taahhütlerini göremedik. *Atilla Aydoğdu*

Coldplay

Parachutes

(EMI)

Nurtopu gibi bir grubumuz daha oldu bu sene: Coldplay... Şimdilik nurtopu ama, ileride Doves ya da Muse gibi onların da "ağır-top"a dönüşeceği kesin. Artık gayet iyi bildiğimiz bir gelenek; her yeni grup, mutlaka bir eski grubun yenisi olarak konumlanmakta. Dolayısıyla her gün yeni yeni "Yeni" Smiths'ler, Nirvana'lar, Radiohead'ler yeşerip gelişmekte. İlla birine yerleştirmek gerekirse, Coldplay'in müdahil olduğu da işte bunlardan biri: "Yeni Radiohead'ler" kulvarı... Coldplay ekibi dört kişiden müteşekkil. Görüntü itibarıyla klasik İngiliz dörtlülerine pek benzemiyorlar. Bir "rock" dörtlüsünden beklenmeyecek kadar dingin ve "hissi"ler; günışığında renk vermeyecek kadar da içe kapalı. Dediklerine göre yaklaşık iki senedir bu "debut" albüm "Parachutes" üzerine çalışıyormuş Coldplay. Bu süreçte etkilendikleri isimler de hiç tekin değil: The Flaming Lips, Radiohead, The Verve, Mercury Rev... Albümü dinleyince bu sürenin nasıl geçmiş olacağına dair nice "karanlık" saptama yapmak mümkün... Coldplay'in ulaşmayı beklediği kitleye gönderdiği ilk sinyaller, albümdeki "Yellow" ve "Shiver" gibi şarkılar olmuş. Bilhassa "Yellow", daha albüm ortalıkta yokken Coldplay üzerindeki beklentiyi fazlasıyla yükselten, hatta tek başına "Parachutes" albümünü hakkıyla yansıtan bir Coldplay şarkısı. Albüm, baştan sona tek bir aşk şiirinin parça parça bestelenmiş hali gibi. Akustik ve melankolik. Öne fırlayan, daha koyulaşmış anlar da var, yürek kabartan, bunaltıcı anlar da, ama albümde her şarkı sanki birbirine adresli. Daha başlangıçtaki "Don't Panic" bile albümün istikametini ele vermeye yetiyor. Henüz sadece 23 yaşındaki solistleri Chris Martin'in mutsuz ama oturaklı ve neredeyse Jeff Buckley oluverecek sesi, onu aklımıza getirmediği anlarda daha da tesirli. Diğer elemanlara gelince, onu aklımıza getirmediği anlarda daha da tesirli. Diğer elemanlara gelince, daha sadece 22 yaşında hepsi... Doves'un "Lost Souls" albümü için söylediklerimiz onlar için de aşağı yukarı aynı: "Parachutes" bu senenin en iyi "ilk" albümlerinden biri. Coldplay'in de gelecek için daha şimdiden sırtlandığı ağır bir beklenti yükü var, ama "Parachutes", bu beklentiyi karşılayacaklarına dair bütün işaretleri içinde barındıran bir albüm. *Gökhan Pamuk*

Gitar Dersleri
<<Özel Pena stili>>
((20 YILLIK DENEYİMLİ HOCADAN))
Rock, Blues, Country, Jazz, Heavy Metal, Pop severler için geniş kapsamlı eğitim.
>Nota Eğitimi ve Solfej >Teknik ve Kondisyon Çalışmaları
>Ustalardan Örnek Parçalar ve Sololar >Harmony Eğitimi
>Harmonik ve Melodik Analiz >Akor-Gam İlişkileri
>Improvisation Tekniği >Aranjman Tekniği.
Konularıyla ilgili yüzlerce metod... Ayrıca sıfırdan başlayanlara özel eğitim ve pratik çalışmalar...
İzi Eli Tel: (0212) 241 6261, 231 4521
Not: Özel anlaşmayla evlere gidilebilir.

ÖZÜR KÖŞESİ **1.** Geçen ay Ansiklopedi sayfasında yer alan Sayat Nova'nın doğum tarihi tabii ki 1917 değil, 1717 olacaktı. **2.** Jerry Garcia sayfalarında ufak bir isim karışıklığı olmuş. 58. sayfada hem Gloria DiBiase, hem de Vince DiBiase, Jerry'nin kızının bakıcısı olarak geçiyor. Halbuki Vince DiBiase, Jerry'nin son yıllarındaki menejeri ve aynı zamanda Gloria DiBiase'in, yani Jerry'nin kızının bakıcısının kocası. Diyeceksiniz ki, şimdi iyice karıştı. Daha da karıştıralım; Vince'in hem karısı hem kızı Jerry'lerin evinde bakıcı.

Sadaka vermekten duyulan haz mağrur, ahlaksızca bir hazdır. Varlıklı olanın varlığının, hakimiyet duygusunun, kendi durumunu yoksulun durumuyla karşılaştırmasının ona verdiği bir haz... Sadaka, vereni de alanı da bozar. Üstelik, amacına da varamaz, çünkü yoksulluğu kökleştirir yalnızca. **DOSTOYEVSKİ**, Cinler

Başkalarının özgürlüğü benimkini sonsuza dek genişletir. **BAKUNİN**

İnadına mı güzelsin / Akşam üstleri / Demir parmaklıktan gördüğüm deniz? / İnadına mı fiyakan / Yan yan gidişin / Tombul kıçlı gemi? **CAHİT IRGAT**

THE DANDY WARHOLS
Thirteen Tales From Urban Bohemia
(EMI)

Dandy Warhol'u nasıl bilirdiniz? Önce itiraf edeyim, ben bilmezdim. İsimlerini türettikleri Andy Warhol'un etkisiyle olsa gerek, post-pop-art grubu olduklarını düşünüp önceki albümlerinden uzak durmuştum. Bu tavrımdan pişmanlık duymak için üçüncü albümlerinin çıkması gerekiyormuş. Onlardan beklediğim şarkıların daha "funky" bir şeyler olduğunu da daha albümün ilk notalarında farkettim. Baştan finali söyleyeyim: "Thirteen Tales From Urban Bohemia" yılın en takdire şayan albümlerinden... 1992 doğum tarihli Dandy Warhols, Courtney Taylor, Eric Hedford, Peter Holmstorm ve Zia McCabe'den oluşan bir dörtlü. İlk albümleri "Dandy's Rule, OK?"i 1995'te bağımsız bir plak şirketinden çıkarmışlardı. Aradan geçen iki yılın ardından, ilk majör plak şirketi albümleri "Dandy Warhols Come Down" yayınlandı. Türkiye'de piyasaya çıkan bu albüm onların ismini bizim de duymamızı sağlamıştı. "Thirteen Tales From Urban Bohemia"nın açılışında birbirlerinin peşisıra gelen üç şarkı "Godless", "Mohammed" ve "Nietzsche", gerek isimleriyle gerekse melodik yapılarıyla albümün seyrine "doğru bir yön" çiziyor. Tıngır mıngır ilerleyen gitarlar, bilinçaltını rencide etmeyecek ritmler ve şekersiz, hoş kokulu bir vokal... Parçalara kimi zaman bir bonjo ("Country Leaver"), kimi zamansa bir keman ("Sleep") hakim oluyor. Gitar, en ritmik şarkı "Get Off"da bile tellerini tel tel döktürmesini beceriyor. "Get Off" albümün ilk hit'i ve en hoş şarkılarından biri... Saykodelik serpintilerin hüküm sürdüğü "Mohammed" ve "Sleep" gibi parçalar da albümün sessiz hit'leri... "Thirteen Tales...", Pulp'ın "Different Class"ı ya da Verve'ün "Urban Hymns"i kadar, sanatçısını kendine dönüştüren bir albüm. Ama açık konuşmak gerekirse, dinleyenini de boş bırakmıyor. *Atilla Aydoğdu*

DAREN EMERSON
Uruguay
(Global Underground / Ekinoks)

Eski Underworld üyesi Darren Emerson'ın debut'u sayılabilecek bir çalışma, bir mix albümü. Albümün ismi ise Uruguay'da verdiği konserden geliyor. Bu konserde çaldığı seti daha sonra stüdyoda revize ederek albümü hazırlamış. Çift CD'den oluşan albüm, aslında iki ayrı albüm havasında. Daha çok tekno ve disco trance çerçevesine alınabilecek parçalar var ilk CD'de. The Orb'un "A Huge Growing Pulsating Brain..." parçasının Orbital mix'iyle açılıyor. Albümdeki en kayda değer parça. Özellikle intro'daki Minnie Ripperton'a ait yumuşak ve tiz ses oldukça etkileyici. Diğer göze batan parçalarsa, Speedy J'den "Rise" ve Ron Trent'ten "Altered States". İkinci CD ise birincisine nazaran daha sert. Deep House'un tam karşılığı. Tek elle tutulur parça var, o da Paul Jacobs'dan "Soul Grabber Part 3". Her iki CD'de yer alan funk hakimiyeti, albümü bir nebze olsun dinlenebilir elektronik müzik formuna yaklaştırmış. Albümdeki DJ'liğine baktığımızdaysa, geçer not alıyor Darren Emerson. Özellikle ikinci CD'de parçalar arası geçişlerde çok başarılı... Kendi deyişiyle, köklerine dönüyor Emerson, "Underwold öncesi ne yapıyorsam, onu yapacağım" diyor. Ama uzun bir süre Underworld'ün gölgesinden kurtulacağa da benzemiyor. Şu sıralar DJ Sasha ile beraber kendi müziği üzerine çalışsa da, uzun bir süre eski Underworld üyesi Darren Emerson denilecek kendisine. *Özhan Binici*

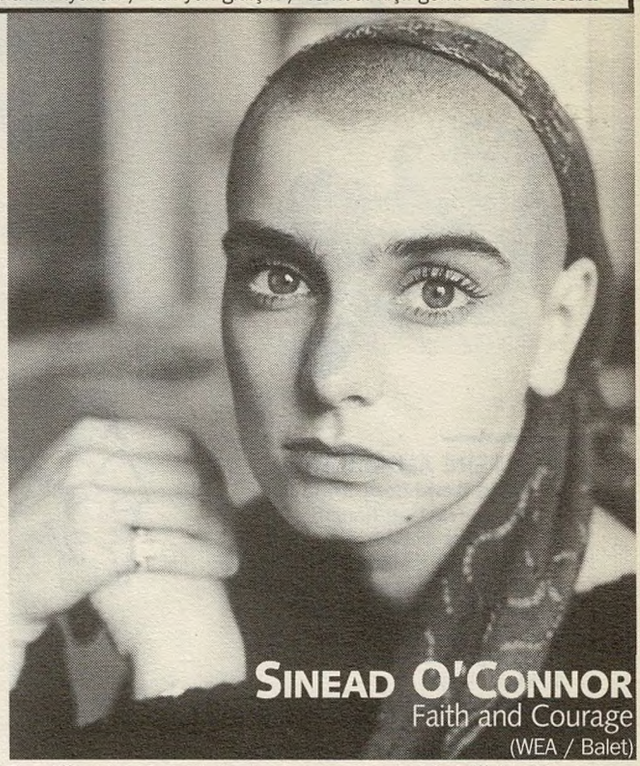

SINEAD O'CONNOR
Faith and Courage
(WEA / Balet)

Gençliğimizi toplayıp önümüze koyalım; hepimizin böğrüne kim bilir kaç tane Sinead O'Connor zıpkını saplanmıştır bugüne kadar... Ona karşı hususi bir husumeti olanlar elbette sözümüzün dışında. Artık "eski toprak" sayılacak "Universal Mother" albümü yeryüzüne düşene kadar başka, düştükten sonra bambaşka aleme savrulan O'Connor düşkünleri için bu konuda "sayısal" bir tespit pek kolay değil. Bildik bileli "Sinead O'Connor" ismi hem "aykırı" pop törelerinin derinliklerinde gezinir, hem de elindeki Papa resminin başına "getirdiği" gibi ortasından delip geçer hepsini. Hayat kadar masum, yine hayat kadar hırçın. Kendini vareden tanrısal kodlar her neyse, üstüne bir de o yarı-hissiselim hali eklenince, olmadık zamanlarda iç dünyalarımıza bir yıldırım gibi düşer Sinead O'Connor...

Fakat dediğimiz gibi, her zaman değil, sadece olmadık zamanlarda. Ne çare, bugün O'Connor'ı içimizde tekrar alevlendiren yeni albüm işte bu "olmadık zamanlar"dan birine rastlamıyor pek. "Faith and Courage", epey bir zaman önce çıkan "best of" sonrası ilk Sinead O'Connor albümü. Yutmadan veya dilimizde tutmaya çabalamadan ifade edersek, arzu ettiğimiz kadar şimşekler çaktıran bir albüm değil. Elbette ki mızrak görevi üstlenen "The Lamb's Book Of Life" veya " 'Til I Whisper You Something" gibi şarkılar burada da bir alev topuyla üstümüze geliyor ama, zihnimizde kalanlar, bütün bunların toplamdaki payıyla sınırlı kalıyor. Peki, konuşmaya veya telaşlanmaya gerek var mı? Muhtemelen buna da gerek yok. Nasıl olsa bu haliyle de, "Don't Cry For Me Argentina" dediği günlerde de aynı Sinead O'Connor var içimizde.

Albümü biraz daha eşelersek, "Faith and Courage"ı meydana getiren şarkıların neredeyse tamamını kendisi yazmış O'Connor. Jah Wobble, Brian Eno, Dave Stewart ve Adrian Sherwood, bu yolda ona en çok elveren isimler. Albümün esas kahramanlarıysa, inanç ve yüreklilikleriyle ve dahi buna bağlı olarak verdikleri ilhamla O'Connor'a bir albüm vahyeden "Rastafari" insanları... Sinead O'Connor için söyleyecek daha ne çok şey var, öbür tarafta bunları her defasında dile getirmek de ne kadar yorucu. Hele "mutedil" denebilecek bir albümden sonra... Ne diyelim, her albümüyle dirilip tekrar tekrar diplere vurmayı, Sinead O'Connor için ardı ardına güzel sözler sarfetmeyi biz de seviyoruz ama, her şeyi yeni baştan yazmanın anlamı yok. "Faith and Courage" neye benzerse benzesin, neticede geriye iki-üç şarkı bile kalacak olsa, yaklaşık bir düzine yeni O'Connor şarkısı barındırıyor içinde. Merak etmemek için hakikaten büyük bir "faith and courage" örneği göstermek gerek. *Gökhan Pamuk*

54-21 birikiüçdörtbeşaltıyedisekizdokuzon

ROLL DİSKO OTUZ

YİRMİALBÜM

Ayşegül Durukan Bir Garip Aşığım Ben
Bonnie "Prince" Billy I See A Darkness
Duman Eski Köprünün Altında
Emir Kusturica & The No Smoking Orchestra Unza Unza Time
Francis Cabrel Hors Saison
Frank Zappa Freak Out
Iggy & The Stooges Raw Power
Lou Reed Growing Up In Public
Moby Play
Nazan Öncel Demir Leblebi
Neil Young Silver & Gold
Nima Majd For My Kindred Avalanche
Page & Plant No Quarter
Public Enemy It Takes A Nation Of Millions To Hold Us Back
Renaud Chante Brassens
Santana Abraxas
Têtes Raides Ginette (10 Ans de Têtes Raides)
Tom Zé Com Defeito De Fabricaçao
Turgut Berkes Kara Kutu
Zebda Essence Ordinaire

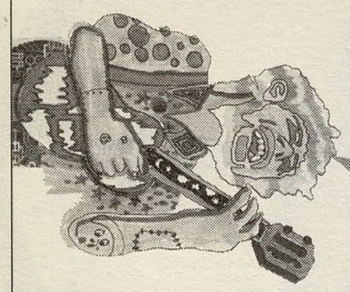

ONŞARKI

Clash Police & Thieves
Doors People Are Strange
Erkin Koray Seni Her Gördüğümde
Gun Club Sex Beat
Hümeyra Unutulduk Bak Sevgilim
Mazhar Fuat Özkan Yalnızlar Garı
NWA Fuck Tha Police
Oktay Gürtürk Yoksun
Ute Lemper The Case Continues
Zerrin Özer O Yaz

İNGİLTERE ALBÜMLER

1. **Craig David** Born To Do It
2. **Ronan Treating** Ronan
3. **The Corrs** In Blue
4. **Eminem** The Marshall Mathers LP
5. **Whitney Houston** Greatest Hits
6. **David Grey** White Leather
7. **Cold Play** Parachutes
8. **Savage Garden** Effirmation
9. **Moby** Play
10. **Britney Spears** Oops! I Did It Again

İNGİLTERE INDIE ALBÜMLER

1. **Mozaic Thump / De La Soul** Art Official Intelligence
2. **Shellac** 1000 Hurts
3. **Regular Fries** Smoking Cigars with the Pharaohs
4. **Moby** Play
5. **Badly Drawn Boy** The Hour Of Bewilder Beasts
6. **Moloco** Things To Make and Do
7. **Big L** The Big Picture 1974 - 1999
8. **Associate** Double Hipness
9. **Associate** Fourth Drawer Down
10. **Various Artists** 400% Dynamites

İNGİLTERE INDIE SINGLE

1. **Spiller** Groovejet (If This Ain't Love)
2. **True Steppers / Bowers / Beckham** Out Of Your Mind
3. **Robbie Williams** Rock DJ
4. **Melanie C** I Turn To You
5. **Britney Spears** Lucky
6. **Bomfunk MC's** Free Styler
7. **Craig David** Seven Days
8. **Storm** Time To Burn
9. **Janet Jackson** Doesn't Really Matter
10. **Eminem** The Real Slim Shady

KOD MÜZİK / Atlas
1. **Minus 8** Elysian Fields
2. **Capitol K** Sounds of the Empire
3. **Do Make Say Thing** Airship The Landlord...
4. **Black Heart Procession** Z
5. **Mouse On Mars** Niun Niggung

ZİHNİ / Akmar
1. **Shivaree** I Oughtta Give You...
2. **Sonic Youth** Goo
3. **Richard Ashcroft** Alone With Everybody
4. **Him** Razorblade Suitcase
5. **Disturbed** The Sickness

KARGA / Atlas
1. **Lambchop** What Another Man Spills
2. **Elliot Smith** Figure 8
3. **Sonic Youth** My Ghosts & Flowers
4. **Guona Apes** Don't Give Me Names
5. **Incagnito** Future Remixed

ÇALINTI / Aznavur
1. **Orange Symphony** The Oranj Album
2. **Lou Reed** New York
3. **Ken Peplowski** A Good Reed
4. **Oregon** Northwest Passage
5. **Buena Vista Social Club**

Bitsin artık bu dram bu fotoroman

ROLL PLAKLAR ARASINDA

"Bir kitapta resim şart." Böyle diyordu bir şiirinde Cemal Süreya. Roll'layalım: Bir plakta resim şart. Bir albümü elimize alınca ilk ne yaparız? Kapağına bakarız. Albümün, müziğin sureti, bir anlamda özeti orda yatar. Diyeceksiniz ki, bir-iki istisna dışında bizim memlekette bu hassasiyet ne gezer? Meğer bir zamanlar gezermiş. Hayalet gibi değil, sayfada görüldüğü gibi... Roll Sanat Tarihi Servisi, rengarenk bir tarihi ve -biri yerli biri yabancı- iki üstadı sevinçle takdim eder: Betül Atlı ve Abdül Mati Klarwein

ABDUL MATI KLARWEIN → Santana'nın "Abraxas", The Last Poets'in "Holy Terror" ve Miles Davis'in "Live Evil" kapakları Klarwein'in fırçasından

BETÜL ATLI → Zümrüt'ün, Wilson Pickett'in longplay'leri ve 45'likler: Tee-Set, Zager and Evans, The Hubbels, Ella Fitzgerald, Hümeyra ve Lucio Battisti

Betül Atlı

Sylvie Vartan'ı hatırlar mısınız? Ya imzasını? El yazısıyla "Sylvie" yazdıktan sonra, "e"yi çizgiyle uzatır ve bir çiçek kondururdu sonuna. Bütün 60'lar boyunca, bu imzaya hayran olup durdu herkes. 60'ların sonunda, bu imzaya benzer başka bir imza daha belirdi bizim müzik piyasasında. Yabancı 45'lik ya da LP'lerin üzerinde gördüğümüz ve kısaca Betül (nadiren de Betül Atlı) olarak atılmış bu imza, neredeyse Sylvie Vartan'ın imzasıyla aynı "naif"liğe sahipti. Yalnızca imza mı? Plak kapakları da... Türkiye müzik piyasasının hiç görmeye alışmadığı kadar yetkin, farklı ve bir plak kapağından beklenmeyecek kadar çok şey söyleyen bu kapaklar, aynı zamanda bir çocuğun elinden çıkmışçasına duru ve sadeydiler... Bu imza, çoğu insan için bir sır olarak kaldı. Melodi ve Yonca için epeyce plak kapağı çizmiş bu isim hiç ortalıkta gözükmedi, ama sevenleri, özellikle koleksiyoncular için hep aranan biriydi. Sonunda bulduk ve kalkıp görmeye gittik onu... O şimdi doçent. Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü'nde...

KEŞKE RUHUM IŞINLANSAYDI

Plak kapakları çizmeye nasıl başladınız?

Betül Atlı: Mezun olduktan sonra epeyce şey denedim. Önce, Cağaloğlu'nda bir tekstil firmasında desen çizdim. Sonra, kısa bir süre için de olsa Sezgin Burak'la çalıştım. O da bizim okuldandı. O zamanlar en iyi dönemleriydi, Tarkan çizgi romanı çok seviliyordu. Kendisi bizzat Tarkan'ı çiziyordu, arkadaki dağ ve tepelerden oluşan dekoru da ben tamamlıyordum. Daha sonra Erkal Yavi vasıtasıyla, çocuk kitapları için resim çizdiğim bir işe geçtim. Sonra, öğrenciliğim sırasında epey yakın olduğum Ergin Bener'le karşılaştık ve "sen bizim firmaya gel" dedi bana. Ergin, Amerikan Neşriyat Bürosu'na bağlı Melodi Plak'ın müzik kısmından sorumluydu, ki oraya Hümeyra'yı da bulup getiren odur. Hümeyra hem müzik çalışmaları yapar, hem de kapak çizerdi...

Ne çizileceğine kim karar veriyordu?

Genellikle önümüze plağın orijinal kapağını ya da herhangi bir fotoğraf koyarlardı ve çizmemiz istenirdi. Nedense orijinal kapağıyla çıkarılmazdı plaklar. Ya da böyle yapılmış olan varsa bile çok azdır. Kimi zaman, orijinal kapakla sınırlı olurduk, buna benzesin denirdi, ben de öyle yapardım.

Mesela, Archies'in "Sugar Sugar" 45'liği. "Tablo" aynıdır ama siz baştan yaratmışsınız kişileri.

Demek "aynısı olsun" demişler bu plak için. Çoğu zaman da serbest bırakırlardı. O zaman da plağı dinlerdim ve aklımdan geçenleri aktarırdım kapağa. Ne hissetmişsem onu...

Hiç mi müdahale yoktu?

Pek olmadı. Ama mesela daha sonra, Almanya'dan dönüşümden sonra, Erol Evgin'in albüm kapağını yaptım, onda bayağı bir müdahaleyle karşılaştım. O karıştı, firma sahibi karıştı, yapımcısı karıştı... Arkada bir şehir silueti olsun, kararan ışıklar olsun, şu olsun bu olsun... Keyfim kaçmıştı zaten ve son derece de başarısız bir iş çıkmıştı ortaya.

İlk döneminizde pek bizim sanatçılarımıza kapak çizmemişsiniz ama, Hümeyra'nın "Olmasa"sını çizdiniz.

Pek yerli çizmezdim. O zamanlar, bizim plaklara çizgi, grafik filan istemezlerdi. Hep resim olsun isterlerdi, şarkıcıların kendi resimleri. Ama Hümeyra'ya çizdim. Kapağı çizmemi kim istedi hatırlamıyorum, ya o, ya da Ergin istemiştir muhtemelen.

Peki çalışma arkadaşlarınızdan birinin böyle plak yapıp ünlenmesi şaşırttı mı sizi?

Hayır, bunu biliyor ve bekliyorduk. Besteleri vardı Hümeyra'nın, çalıp söylerdi... Zaten kapak çizme işi de bir tür vakit geçirmeydi onun için.

Nasıldı aranız, samimi miydiniz?

Pek değil. Çok az zaman geçirdik birlikte. Yalnızca birkaç ay. Üstelik bu süre de, sürekli olarak bir arada geçmedi. Hümeyra, şarkılarıyla ilgiliydi daha çok.

Melodi'den ayrılıyorsunuz sonra...

Ergin ayrıldı önce. Kendi firması Yonca'yı kurdu. Yerine Yeşil Giresunlu geldi. Ben çalışmaya devam ettim ama, hiç kolay olmuyordu. Ergin'le çalışırken bambaşkaydı her şey, özgür olmaya alışıktım, serbest bırakırdı beni. Tam olarak ne olup bittiğini şimdi artık hatırlamıyorum ama, derhal ayrıldım Melodi'den. Kısa bir süre Yonca'ya çizdim, sonra da Almanya'ya gittim burslu olarak.

Çizdiklerimi hemen vitrinlerde görmek o zaman için çok büyük bir şeydi. Karaköy'deki geçitte çok plak olurdu, o zaman plakçılar hep oradaydı. Dururdum, yandakilerin konuşmalarını dinlerdim. Ben o zaman ufak tefek genç bir kızdım: Mini etek, pop-art döneminin karpuz kollu çiçekli elbiseleri, ayağımda sandaletler... Düşünürdüm, benim yaptığımı öğrenseler şimdi, ne derler...

Kapakların kiminde Betül, kiminde Betül Atlı imzası var...

Melodi Plak'a nişanlıyken girdim, oradayken evlendim. Tabii bir soyadı değişikliği oldu orada. Yazayım mı, yazmayayım mı diye düşünürdüm, oturmuş bir imza da yoktu. Hep şundan: Resimlerime de imza atmazdım. İmza atmayı ukalalık sayıyordum. Şimdi bana resmen delilik gibi geliyor bu. Kişilikler ezilmiş "sakın öne çıkma" diye diye... İmza atmakla öne çıktığımı sanıyordum ben. Otuz sene sonra çıkar karşınıza, bu kimin derler. Bu, en azından bir belgedir. İyi ki bu plaklara yazmışım adımı, onlar istedi herhalde, yahut da orada iki tane Betül vardı, karışmayalım diye yazdım. *(gülüyor)*

Kapaklarınız tam da o günleri yansıtıyor. Çok hoş pop-art örnekleri...

Hiç bilerek yapılmış değil... Almanya'ya gittiğimde duydum ilk defa bu kavramı. "Bu yaptıkların tam pop-art" dediler bana. Babam kiloyla Life dergileri satın alırdı. Eski sayıları kiloyla satarlardı ve babam arada bir gidip bunları yüklenerek dönerdi eve. Ben hep o dergileri karıştırarak büyüdüm. Daha altı-yedi yaşındayken bazı bebek figürleri ve giysi desenleri çizmeye başlamıştım. Zaten babam, bu çizdiklerime bakıp beni özendirmeye karar vermişti. Tek yapabildiği de önüme Life dergilerimi koymak olmuştu. Yokluk dönemleriydi. Pek fazla yabancı yayın gelmezdi. 1974 yılında Almanya'ya gittiğimde gördüğüm kırtasiye ve boya çeşidi karşısında donup kalmıştım zaten... Mesela biz Norman Rockwell'i tanımazdık, hiçbir şey bilmiyorduk. Yurtdışında art nouevau kavramıyla tanıştım, onu ne okul verdi, ne onunla ilgili bir kitap gördük. Meğer Beyoğlu'nda art nouveau binaların önünden geçermişiz, haberimiz yokmuş. Hayran olduğum bir sürü illüstrasyonist çıktı, benim tarzım da değişti tabii.

Kimlerdi etkilendiğiniz çizerler?

Benim içimde kalmış bir şeydir: Norman Rockwell yahut Maxwell Parish gibi ustalarla çalışmak isterdim. Onların atölyesini bir ziyaret bile edememiş, onları çalışırken seyredememiş olmak beni üzüyor. Bir ustayla beraber olmalıydım, hayatta ben bunu kaçırmış birisiyim. Çok başka yerlerde olurdum, çok şey yapardım. O cevher, o istek hep vardı. Elim çok çabuktur, o plak kapakları üzerinde uzun uzun düşünüp taslaklar yapmazdım: Otururum başına, 15 dakikada, bilemediniz bir saatte o çalışma biter. Yeter ki gözümün önüne bir şey gelsin, onu çizerim. Ama bunlar muhakkak bir başlangıçtı ve ilerisi olmalıydı. Ama nasıl olacak? Ancak bunun ilerisindeki bir ustayla çalışırsam olacaktı. Maalesef olmadı. Almanya'daki okullarda da hiçbir şey bulamadım. Sonuçta kimseden bir şey almayıp devamlı çabalayan, can çekişen biri olarak kaldım. Bu içimden hiç çıkmıyor. Kitaplar alıyorum, ruhum ışınlansaydı da şu adam fırçayı nasıl tutuyor, nasıl sürüyor görseydim... Her şeyi kendi kendime yaptım, buraya kadar geldim, bundan sonra da öğrencilerime bir şeyler vermeye bakıyorum.

Plak kapakları çizdikten sonra plak kapaklarına başka bir gözle bakmaya başladınız mı?

Çizdiklerimi hemen vitrinlerde görmek o zaman için çok büyük bir şeydi. Karaköy'deki geçitte çok plak olurdu, o zaman plakçılar hep oradaydı. Dururdum, yandakilerin konuşmalarını dinlerdim, kapakların üzerine yorumlar yapılırdı. Ben

74→

o zaman ufak tefek genç bir kızdım, çocuk görünümündeydim: Mini etek, pop-art döneminin karpuz kollu çiçekli elbiseleri, ayağımda sandaletler... Düşünürdüm, benim yaptığımı öğrenseler şimdi, ne derler... Sonra Almanya'ya gittim burslu olarak, öğretim üyesi olarak geri döndüm, oturuş o oturuş... Zaten burslu gönderilmiştim ve bunun karşılığında mecburi bir hizmetim vardı.

Peki dışardan da olsa takip ettiniz mi müzik piyasasını?

Pek fazla değil. Zaten özel olarak bir plak kapağı tutkunluğum yoktu. Ben çizmeye tutkundum. Ama hiçbir şey yapmadım da değil. Biraz önce söylediğim gibi, Erol Evgin'in albüm kapağını yaptım, Cahit Uçuk'un çocuk kitaplarına resim çizdim... Eşim reklamcı olduğu için, epeyce amblem çalışması yaptım. Mesela, yeni açılmakta olan Sheraton Oteli'nin menü kapaklarını çizdim. Mengü Ertel almıştı işi ve bazı desenleri bana çizdirdi. Modello'nun amblemi benimdir. Modello ile çok uzun bir zaman çalıştım. Çok pahalı fiyatlara alıcı bulabilen deri mont ve kabanların sırtlarına desen çizerdim. Yalnızca bir

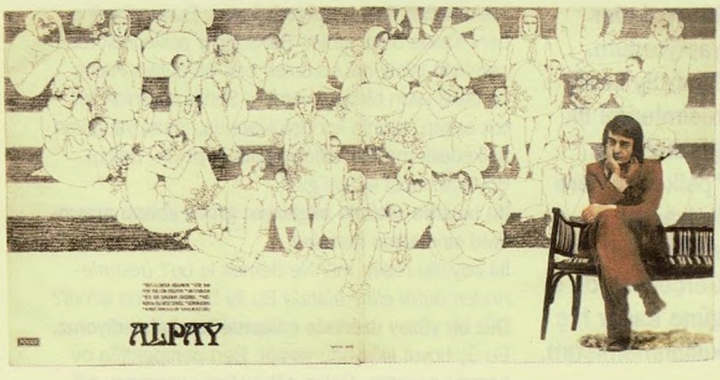

tane olurdu her desenden...

Bugün burada olmamıza yol açan dönem, bu plak kapaklarını çizdiğiniz zamanlar nasıl görünüyor gözünüze şimdi?

O dönem her bakımdan gençliğin öne çıktığı bir dönemdi. Benim 16 yaşımda giydiğim elbise annemle aynı modeldi, ayakkabılar da aynıydı, iğne topuklar. Türkiye o kadar dışarıya kapalı olmasına rağmen o değişikliği yaşadık. Kalın topuklara, Mary Quant eteklere, saçlara duyduğumuz istek çok büyüktü. Sonra illüstrasyon da değişti: Önceden hep çok gerçekçiydi, fotoğraf gibiydi, hayal gücünü zorlamak yoktu. Mesela bir kozmetik reklamında çok güzel bir kadın yüzü, yahut Rita Hayworth'un, Marilyn Monroe'nun aynen fotoğraf gibi yapılmış illüstrasyonları. Birden çılgınlıklar, hayal gücü başladı. Her şey değişti: Marihuana kullanmak, Hindistan'a gitmek, her şeyin birden depreme uğradığı bir dönemdi.

Siz gitmek istediniz mi Hindistan'a?

Tabii, hayalimizdi. Turistler önce Sultanahmet'e gelirdi, beyazlar içinde, Hintliler gibi, saçlar buralarda, sakallar böyle, bir muhallebici vardı, oraya giderlerdi. Biz çok daha sakin, mazbuttuk tabii, Avrupalı genç gibi olamadık. Bizim bünyemizden çıkmış bir şey değildi bu, bizimki sadece özenmekti. Bir şeyin toplumun kendi bünyesinden çıkması bambaşka.

Şimdi neler yapıyorsunuz?

İpek üzerine çiziyorum, zor bir teknik ve her birinin tamamlanması bir yılı buluyor. Ama bu plak kapaklarının da değeri başka, benim o zamanki halim, Türkiye'nin o zamanki hali... Bunları ilginç bulanlar, şimdikileri ilginç bulmayanlar da var, ama ben şimdikileri daha çok seviyorum.

Bir sergi açmayı düşünmediniz mi hiç?

Zor bir şey. Sergi açtığınızda, sergilediklerinizi satmak durumundasınız. Bir yıl boyu beni uğraştırmış bir şeyi satmak durumunda kalmayı hiç istemem. Aileme, çocuklarıma kalmalı. Ama satış amacı olmayan bir sergi olabilir.

Şimdiye kadar hiçbir öğrenciniz elinde plak kapaklarıyla çıktı mı karşınıza?

Evet. Birkaç öğrencim bunları getirip bana imzalattı, resim çalışmalarımı bilen öğrencilerimden bazıları "hocam, bunlar sizin mi" diye sordular.

Peki, yaptığınız bazı kapakların koleksiyon değeri olduğunu, bunları toplayan insanların olduğunu duyduğunuzda şaşırdınız mı?

Çok şaşırdım, çünkü bunlar benim için o kadar mazide kalmış, unutulmuş şeylerdi ki... O kadar geçmişe gömmüşüm ki! Sonra farkettim ki ben de o dönemin genciydim, elbisem, giysilerim... Şimdi bir mini etek bana hiçbir şey ifade etmiyor, ama o zaman yeniydi, biz "Türkiye'de bu olur mu, olmaz mı" demeden alabildiğine kısaltık eteklerimizi. Türkiye'nin özel bir dönemiydi: Huzur var, terör filan hiç tanımamışız, İstanbul'da nüfus az, sakin fakat dışarıya kapalı... İçimizde de bir yetenek, yaratıcılık var, galiba onu geliştirecek imkanı bulduk. Şimdi düşünüyorum: Her şeyi bu kadar hazır bulsaydık, belki bu kadar gelişmezdik. Sürekli bir şeyler yapma çabasındaydık. Gümüş rengi ayakkabılar moda olur, çarşıda bulmanın, yaptırmanın imkanı yok; biz alırdık moda dergilerini, soba boyasıyla boyardık ayakkabıları ve hemen dışarı çıkardık. Çantamı, ayakkabılarımı boyayıp "ne kadar hoşum" diye dışarı çıkardım. Bu da bir yaratıcılıktır, kafayı çalıştırmaktır. Ama onları hemen çarşıda bulsaydım, böyle bir şeye gerek duymayacaktım. Şimdi bakıyorum, çocuklar hiçbir şey yapmak gereğini duymuyorlar. Biz mesela renkli, desenli kağıtları düğmeye yapıştırıp küpe yapıyorduk. Ben hâlâ bunları öğrencilerde arıyorum: Birinde bir pırıltı göreyim istiyorum, "nasıl yapmış, nasıl akıl etmiş, uydurmuş" diyeyim istiyorum. Hepsinde aynı pantolonlar, aynı saçlar; tek tipler. Bunlar olmayınca nasıl sanatçı olunuyor, bunu kavrayamıyorum.

Şimdi teklif alsanız, bir albüme kapak çizmek ister miydiniz?

Çok isterdim. Büyük bir zevkle çizerdim.

Plak kapakları yaptığınız yıllarda hangi müzikleri severdiniz?

Radyoda ne varsa... Johnny Halliday, Sylvie Vartan, Rolling Stones... Elvis'le Beatles'a o kadar hayran değildim de, Connie Francis çok hoşuma giderdi. Onun sesine bayılırdım. "West Side Story"ye bayılıyordum, sırf müziği için 12 kere gittim o filme. Long-play'ler dışarıdan gelirdi, kaçak bulunurdu ve çok pahalıydı, bizim alacak gücümüz yoktu, öğrenciydik, para ayıramıyorduk. Ama hiç plağım olmadı, pikabım yoktu çünkü.

Şimdi neler dinliyorsunuz?

Rock müzik dinleyemiyorum. Hâlâ Connie Francis'lerde, Jacques Brel'lerdeyim, tek ve hafif sesler hoşuma gidiyor. Tarkan'ı çok seviyorum, onu söyleyeyim! *(gülüyor)* Oğullarım çok bozuluyorlar, "çekilin, ben Tarkan'ı seyredeceğim" diyorum. Müthiş bir cevher var o çocukta. Kafa yapısı çok önemli. Diğerlerine bakıyorsunuz, hemen bir ortama uyum sağlıyorlar, o hep ayrı kaldı.

Bu plak kapakları Abdul Mati Kleirwein'a ait. Ne diyorsunuz bir meslektaş olarak?

(uzun uzun inceliyor) Çok iyi... Çok güzel... Benim dönemimden sonra da illüstrasyon çok gelişti, tekniği kullanarak çok geliştirdiler. Bakıyorum da şimdi, fazla pistole kullanması yok bu adamın. Bunlarda da var bazı yararlanmalar ama, bayağı oturmuş, uğraşmış. Bu kadar küçük bir şeyi aslında adam bir metreye bir metre çalışıyor, epey bir mesai veriyor, örnek bol... Küçümsediğimden değil, çok güzel hepsi ama, bu şartların da oluşması lazım. Ben 45'likleri aynı boyutta çizerdim, ertesi gün matbaaya yetişmesi gerekirdi.

Söyleşi: **Naim Dilmener - Meral Altındal**

Led Zep'in "2"si, Alpay'ın "Güven Parkı", Iron Butterfly'ın "In-A-Gadda-Da-Vida"sı, Archies 45'liğinin "orijinali" ve "Betül" versiyonu, The Dells 45'liği, sol sayfada da Okay Temiz'in "Denizaltı Rüzgarları" 45'liği

ABDUL MATİ KLARWEİN

43. sayımızda Bill Laswell'ın dediklerini hatırlayalım: *"Miles ve Santana gibi müzisyenlerin onu neden kapakları için seçtiğini anlayabiliyordum. Bir sürü çarpışan imge, bir sürü detay, beklenmedik bir sürü kontrast... İşleri, ufkunun ne denli geniş olduğunu gösteriyordu. İşin içinde uyuşturucuların da olduğunu tahmin ediyordum..."* Abdül Mati Klarwein "psikedelik manzaraların ressamı" diye tanımlanabilir. 1932'de Almanya'da doğan ve malum sebepten dolayı ailesiyle birlikte İsrail'e (o zamanki Filistin) göç eden sanatçı, özellikle 60'lı yıllarda ün kazandı. Andy Warhol'un "favori ressamı" ilan ettiği Klarwein, kendini "dünyanın en ünlü tanınmayan ressamı" olarak tarif ediyor.

JİMİ'YLE AYNI TERZİYE GİDERDİK

Sizi sanatçı olmaya iten neydi?

Abdul Mati Kleirwein: Eleme usûlüyle oldu. Çocukluğumdan beri resim yapıyordum, ama ressam olmamın nedeni başka bir şey olamamamdır. Çocukken İsrail'de yaşadım ve 17 yaşında Fransa'ya geldim. Fransız olmadığım için, eğer ülkede kalmak istiyorsam okula devam etmem gerekiyordu. Film yönetmeni olmak istiyordum o zamanlar, ama film okuluna yazılamadım çünkü lise diplomam yoktu. Bu yüzden 14 yaşında normal okulu bırakıp Kudüs'teki sanat okuluna gitmeye karar verdim. İşte böylece ressam oldum. Ayrıca sabah 9 - akşam 5 işi yapmak da istemiyordum, çünkü canım çektiğinde uyuma hakkımın mahfuz olmasını tercih ederim.

Nerede büyüdünüz?

İsrail'de büyüdüm. Dolasıyla Yahudi, İslâm ve Hristiyan kültürlerini tanıdım. Bu ortamlar ve ailemin her tür ortodoksiye karşı gösterdiği direnç, beni bugün olduğum kişi haline getirdi diyebilirim. Babam orada mimardı. İsrail Parlamentosunu o inşa etmişti. Bauhaus kanalından çok etkilenmişti. Evin her yerinde soyut resimler ve etrafta Bauhaus dergileri vardı. Soyut sanat bana demode göründüğü için daha eski dönemlere ilgi duymaya başladım. Rönesans'la ilgilendim. İtalya, İspanya, Belçika, Hollanda ve Fransa'yı dolaşarak Avrupalı ustaların eserlerini gördüm. Paris'te Fernand Leger'le çalıştım. Kendisinin büyüklüğünü takdir etmekle birlikte, benim için büyük bir esin kaynağı olduğunu söyleyemem. Ama beni Salvador Dali'nin resimleriyle tanıştıran odur. Aynı dönemde "Bir Endülüs Köpeği" filmi aklımı başımdan almıştı. Sonra Ernst Fuchs ile tanıştım ve resim yapmaya başladım. O zamana kadar özellikle bol miktarda çizim yapıyordum. Fuchs bana teknik öğretti. Fuchs, bence Dali ve Bosch'un haricindeki en psikedelik ressamdır.

50'lerin sonunda kendinize Abdul Mati adını seçtiniz ve uzun bir süre bu isimle resim yaptınız.

Eğer Ortadoğu'daki herkes Abdul adını alsa, bu bölgede düşmanlık ve savaşlar sona erebilir. O dönemde böyle düşünüyordum en azından.

Eserlerinizde belli bir mesaj var mı?

Mesaj yok.

Sanatı bir iletişim ortamı olarak görmüyor musunuz?

İmge iletişimiyse söz konusu olan, evet. Issız bir adada resim yapamazdım, çünkü başkaları için resim yapıyorum.

Peki iletişim esini nereden kaynaklanıyor?

Resimlere bakmayı severim, görmediğim resimleri ya da görmek istediğim resimleri resmetmeyi severim. İşin başı sonu budur. Eğer resimde mesaj gibi görünen öğeler varsa, bu insanı yanlış yönlendirebilir. Çünkü ben mesajları sizin elmayı çizdiğiniz gibi çizerim. Herkes resimde kendi mesajını yorumlayabilir. Mesaj da budur zaten. Ben yorum için malzeme ya da ipucu veririm. Eleştirmenler izleyicilerin hayal gücü için hiç alan bırakmadığımı, çünkü tekniğimin fazlaca katı olduğunu iddia ediyorlar, ama ben onlara yorumu bırakıyorum. Eğer film yapsaydım, resimlerime benzer filmler yapardım. Ne olup bittiğini anlayamayacağın, ama film bittikten sonra kafanda yavaş yavaş kendi hikayeni kurabileceğin filmler. Bir keresinde film çekmiştim ama memnun kalmadım. 20 milyon dolar bulduğumda ikinci filmimi yapacağım.

Rüyalarınız resimlerinize esin kaynağı olur mu?

Asla. Eğer öyle olsaydı, sürekli, koşup koşup treni kaçıran bir oğlan çizmem gerekirdi.

Psikedelik maddeler resimlerinizi etkiledi mi?

Etkilemedi. Daha çok o dönemin ruhu etkiledi. Sanırım bunların hepsi bir arada. Psikedelik madde kullanmadan önce de bu tür resimler yapıyordum. Timothy Leary resimlerimi ilk gördüğünde "psikedeliklere ihtiyacın yok senin" demişti. Gerçekten de o güne kadar hiç kullanmamıştım.

Peki psikedelik madde kullanan insanların senin resimlerine duydukları ilgiyi nasıl açıklıyorsun?

Dali'nin dediği gibi: "Uyuşturucu kullanmam. Ben uyuşturucuyum."

Peki psikedelik ressam olarak sınıflandırılmayı nasıl karşılıyorsun?

Kim nasıl isterse öyle sınıflandırsın beni. Bu öznel bir sınıflandırma. 50'lerde bana illüstratör diyorlardı, oysa yaptıklarımın resim boyutu da vardı. 60'larda ise beni psikedelik ressam kategorisine soktular. Ben de bunun ne anlama geldiğini anlamak için piskedelik maddeler kullandım. Size komik bir hikaye anlatayım: 60'larda Jean Houston ve Robert Masters, "Psikedelik Sanat" adında bir kitap hazırlıyorlardı. Beni de dahil edeceklerdi. Kitapta yer alması için benimle röportaj yaptılar. "Resim yaparken ne tür maddeler kullanıyorsun?" diye sordular. Ben de "resim yaparken psikedelik madde kullanmam, çünkü kullandığımda azıyorum ve gece kulüplerine gidip kadın avına çıkıyorum" diye cevap vermiştim. Bunun üzerine "seni kitaba dahil edemeyiz" dediler. Daha önce hiç kitaba girmemiştim, bu yüzden onlara "ama kafam iyiyken aklıma resimle ilgili fikirler geliyor" dedim. Bunun üzerine beni kitaba dahil ettiler. Bana diğer psikedelik ressamların isimlerini sordular, ben de onlara Fuchs da dahil uzun bir liste verdim. Sonra da onları tek tek arayıp "sizinle konuştuklarında, resim yaparken psikedelik madde kullandığınızı söyleyin" dedim. Böylece hepsi kitaba girdi.

Beni daha çok o dönemin ruhu etkiledi. Psikedelik madde kullanmadan önce de bu tür resimler yapıyordum. Timothy Leary resimlerimi ilk gördüğünde "psikedeliklere ihtiyacın yok senin" demişti. Gerçekten de o güne kadar hiç kullanmamıştım.

İki boyutlu resimle bilgisayar grafik sanatı arasındaki sınır sizce nerede?

İki boyutlu resim mi? Ne demek ki bu? *(resimlerinden birini eline alarak)* Bu iki boyutlu mu şimdi?

Düz bir yüzey üzerinde çalışmaktan bahsediyoruz.

Bu üç boyut illüzyonu yaratır. Ben perspektifle oynamayı severim. Onları çok belirgin yapmam, silinerek giden noktalardaki gibi. Bu yüzden resimlerim daima düz yüzeyler üzerindedir –yüzeyin düzlüğüyle perspektif illüzyonu arasında gerilim yaratmak için. Bu düz yüzeye bakarsanız, soyut bir resim görürsünüz, ama bakmaya devam ettiğinizde bir gerçeklik belirir. Resimlerime soyut tasarımlar olarak başlarım, sonra bir hikaye yaratırım, mesela dağda hayat gibi... Ve her zaman işin bir doku boyutu olduğunu görürüm. Bilgisayar ekranındaki sorun dokudan yoksun olması: Her zaman camın düzlüğü oradadır. Bilgisayar sanatındaki camın düzlüğünü unutabilmem için üç boyut ve gerçeklik illüzyonu gereklidir, resimden daha fazla gereklidir. Bir resimde kalın dokulardan oluşma bir yüzey vardır. Resim yapmak yemek yapmak gibidir ve yemekte de doku önemlidir. Düz şeyler vardır, pütürlü şeyler vardır ve bunların hepsi önemlidir.

70'lerden iki fotoğraf. Seyrek sakallı olan Klarwein, gür sakallı olan meslektaşı Robert Venosa

İspanya'da yaşamak resmlerinizi etkiledi mi?
Akdeniz'de yaşamak çok etkiledi. Ben Akdeniz kıyısında büyüdüm ve çevreyle bir tanışıklık hissim var. Sanırım insan büyüdüğü çevreye yakın bir çevreye dönüyor eninde sonunda. Bu yüzden Santa Monica'da kendimi evimde hissediyorum, çünkü palmiye ağaçları ve modern yapılarıyla bana İsrail'i hatırlatıyor. İspanyol müziğini de çok seviyorum. Müziğini sevdiğim bir ülkede yaşamak benim için önemli. Avusturya ya da Meksika gibi müziğini sevmediğim bir yerde yaşayamazdım herhalde.

Müzik resimlerinizi etkiliyor mu?
Hem de nasıl! Nasıl oluyor bilmiyorum, ama etkiliyor. Müziksiz yaşayamam. Resim yaparken sürekli müzik dinlerim.

Ne tür müzikler?
Oda müziği ve klasik müzik. Bach'ı severim. Senfoni müziğini sevmem, bence çok ticari bir müzik. Etnik müziği severim. Dans müziği, rap, juju, mazi, Nijerya, Senegal ve Zaire müziğini.

Rap müziğiyle resim mi yapıyorsunuz?
Evet, özellikle yorgun olduğum zamanlarda beni uyandırıyor. Fırçamı beat'e göre ayarlıyorum ve kendimi akışına bırakıyorum. Kan etrafında dönmeye ve akmaya başlıyor. Oturup resim yaparsanız, eyleme geçemezsiniz. Rap adrenalini harekete geçiriyor.

Santana'nın meditasyon için kullandığı mekandı. "Annonciation" tablosu önünde saatlerce meditasyon yaparmış. Daha sonra bu resmi "Abraxas" albümünün kapağında kullanmak istedi ve bu resim herhalde Mona Lisa'dan sonra en çok tanınan resimlerden biri haline geldi.

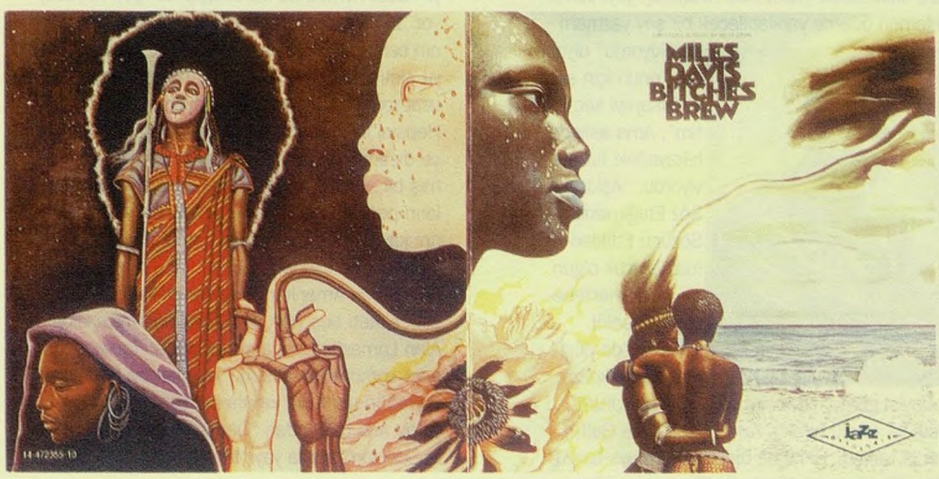

Aynı dönemde müziğine rock boyutu katarak cazı başka yerlere taşımaya soyunan Miles Davis de "Bitches Brew" ve "Live-Evil" albümlerinin kapağında sizin resimlerinizi kullandı.
70'lerin başında, o zamanki karısı Betty Davis'le birlikte yaptıkları bir albümün kapağı için "Zonked" isimli bir resim daha yapmıştım, ama Miles karısının Jimi Hendrix'le yattığını öğrenince albümü yayınlamaktan vazgeçti. Bu resim yirmi yıl sonra rap mucitleri Last Poets tarafından kullanıldı. Jimi Hendrix'ten bahsetmişken... Onunla aynı terziye giderdik. Öğleden sonraları birlikte asit atıp saatlerce elbise denerdik. Jimi ve Gil Evans'ın birlikte kaydettikleri bir albümün kapağı için resim yapıyordum, fakat kayıtlar sırasında Jimi öldü ve albüm hiç yayınlanmadı. Yine de resmi bitirdim ve Jimi Hendrix sergisiyle birlikte bu resim de dünyayı dolaştı.

Bu işbirlikleri resim kariyeriniz açısından yararlı mı oldu, zararlı mı?
Sanırım plak kapaklarıyla şöhrete kavuşmam, bugün sanat tarihinde adımın anılmamasına yol açtı. Elbette resim pazarıyla kurduğum ters ilişkinin de bunda payı var. Hiçbir zaman galerilerle konvansiyonel yöntemlerle çalışmadım. Resimlerimin orijinallerinin kimlerin elinde olduğu umurumda değil. "Bitches Brew"da kullanılan resmin orijinali nerede, hiçbir fikrim yok. Bugün biri benden aynı resmi isterse, tekrar yaparım. Benim için önemli olan imgenin kendisidir, orijinal ya da kopya olması fark etmez.

Çeviren: **O.G.**

Bugünlerde sizi heyecanlandıran şeyler ne? Sanatınızın ilerde nerelere gideceğini düşünüyorsunuz?
Her tür sanatla ilgiliyim. Geliştirilmiş resim dediğim tema üzerine üç sergi planlıyorum. Bit pazarlarından 5-10 dolara topladığım resimlerin üzerine resim yapıyorum, bir anlamda onları "geliştiriyorum". Bu müzikteki sampling kavramına benzer bir şey. Diğer işlerime nazaran daha kavramsal. Bu resimlerden birini iki günde bitirebiliyorum.

Galerilerle iş yapma konusunda bu gayet iyi bir ritm, çünkü sattıkları her resim için yüzde 50 alıyorlar. Eğer bir resim üzerine altı ay çalışırsam, üç aylık emeğimi beş dakika içinde almış oluyorlar. Diğer işlerim için bir sanat koleksiyoncum var. Ama bu resimleri iki-üç günde bitiriyorum, bu da hızlı modern sanat pazarına çok uygun bir çalışma temposu. Bu şekilde birkaç galeriyle aynı anda çalışabiliyorum.

Kariyeriniz boyunca bir yandan portreler de yaptınız...
Evet, bunlar daha çok para kazanmak için yapılan işlerdi. Jackie Kennedy, David Niven, Brigitte Bardot, Richard Gere, Leonard Bernstein ve Michael Douglas gibi isimlerin portrelerini yaptım.

Sizin uluslararası bir üne kavuşmanızın en büyük nedenlerinden biri de müzisyenlerle yaptığınız işbirliği –yani plak kapakları.
Benim 78 resmimin bulunduğu Aleph Tapınağı, o dönemde Carlos

Osibisa'nın "Heads"i, Miles Davis'in "Bitches Brew"u, Buddy Miles Express'in "Hell and Back"i, Earth Wind & Fire'ın "Last Days and Time"ı

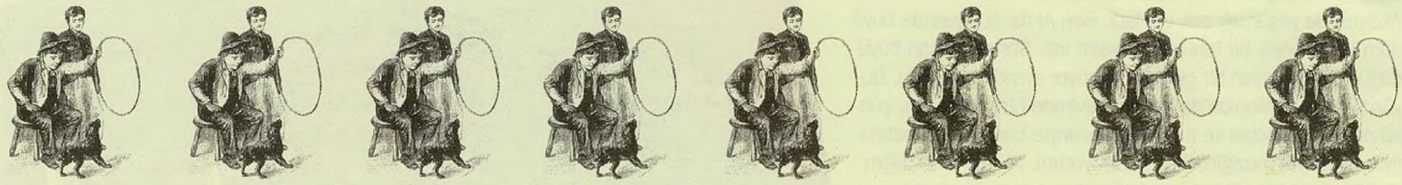

a→

ADIVAR, HALİDE EDİP

1882'de doğdu, 1901'de Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdi ve matematik öğretmeni "pozitivist" Salih Zeki ile evlendi.
1908'de Halide Salih adıyla ilk romanı "Heyula"yı yazdı. 1910'da Salih Zeki'nin ikinci eş almasını kabul etmeyerek boşandı. 1916'da Beyrut'a gitti. Beyrut ve Şam'da okulları ve yetimhaneleri düzenlemeye çalıştı. Ertesi yıl ikinci eşi Adnan Adıvar ile evlendi. 1918-19'da İstanbul Üniversitesi'nde Batı edebiyatı dersleri verdi. Türk Ocağı'na devam etti, burada Türkçülük tartışmalarına katılıp örgütü ırkçılıktan esirgemeye çalıştı. 1919'da İzmir'in Yunan işgalini protesto mitinglerinde ateşli bir konuşmacı olarak öne çıktı. Şu sözleri o günler vecize olmuştu: "Milletler dostumuz, devletler düşmanımızdır."
1920, 15 Mart sabahı saat 8: "Adnan geldi, İngilizlerin hükümeti devirme kararı aldığını söyledi. Birdenbire hayalimde Roma senatörlerinin Roma düşerken, oldukları yerde sessizce oturduklarını gözlerimin önüne getirdim. Sonra 'ne yapmak istiyorsun' diye sordum. 'Meclise gidip orada olacakları izleyeceğini, buna göre tavır alacağını' söyledi. 'Olamaz' dedim. Birdenbire karar vermiştim, derhal kağıtlarımı topladım. Mantomu giyerek Adnan'ın elini yakaladım. Anadolu'ya ne kadar önce gidersek o kadar doğru olacağını söyledim. Artık Romalı senatörler gibi hareket etmek zamanı geçmişti. Durum romantik değil, korkunçtu. Adnan'ı kandırmak çok güç oldu. Fakat onu adeta zorladım. İşte böyle mutfak kapısından çıkarak, karanlık sokaklarda kaybolduk."
Ertesi gün İstanbul'un ve sarayın işgale teslim olması üzerine Anadolu'ya geçerek Mustafa Kemal'in arkadaşları arasına katıldı. 1924'de "Amerikan mandası"nı savunan hizbin içinde yer aldığı için eşiyle Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldı. 1928'de Amerika Williamstown'da "Political Institue"ya davet edilen ilk kadın oldu, açılış konuşmasını yaptı, yedi ay sürecek bir konferanslar turnesine çıktı. Ülkeyi dolaştı. 1931'de ikinci kez Amerika'ya gitti. Colombia Üniversitesi Barnard Collage'de Türk tarihi dersleri verdi. 1939'da İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde öğretim üyesi oldu. 1942'de "Sinekli Bakkal"la CHP roman ödülü aldı. 1950-54 arası DP İzmir milletvekiliği yaptı. 1964'de vefat etti.

C→

CARVER, RAYMOND

Amerikalı çağdaş hikaye yazarı. 25 Mayıs 1938'de ailenin iki oğlundan ilki olarak Oregon'un 700 nüfuslu küçük bir kasabasında dünyaya geldi. Baba Clevie Raymond Carver yıkıp döken bir alkolikti, bıçkı fabrikasında çalışıyordu, anne Ella da tezgahtarlık ve garsonluk yapıyordu. Carver, "Büyük Bunalım"ın son dönemlerinin çocuğu. Savaş sonrası şartlarında, içinde tuvalet bulunmayan bir evde yaşıyorlardı. 1956'da liseden mezun olduktan sonra Raymond ABD'de birçok yeri, ayrıca denizaşırı ülkeleri gezdi. 1957'de babasının bunalım geçirdiği sırada 16 yaşındaki Maryann Burke ile evlendi, kendisi de henüz 19 yaşındaydı. Ailenin geçimini sağlamak için kütüphanelerde ve bıçkı fabrikalarında çalıştı. 1968'de, babası öldükten bir yıl sonra deliler gibi içmeye başladı, karısıyla karşılıklı olarak. Bir sürü işe girdi çıktı, editörlük, okutmanlık yaptı, kısa hikayeleri yayınlandı. "Hemen ödeme yapılabilecek bir şey yazmam gerekiyordu" diyordu, "onun için şiir ve hikayeyi seçtim". Ama aslında hikayedeki hızı seviyordu. "Aşktan Söz Ettiğimizde Sözünü Ettiklerimiz"le artık olgun bir yazar mertebesine yükseldi.

1976-77'de dört kez akut alkolizm tedavisi gördü. "Sanırım yaşamak istiyorum" dedi ve alkolü bıraktı. Aynı yıl şair Tess Gallagher'la tanıştı, 1978'de birlikte oturmaya başladılar. Bir yıl sonra "Cathedral"i yazdı ve kitap Pulitzer ödülüne aday gösterildi. Akciğer kanamasının ardından, vücudunda kanser ortaya çıktı. Ölmesine yakın türlü ödüller, kürsülerden fahri doktora ünvanları sökün etmeye başladı. Bir şiirinde şöyle yazmıştı: "Peki bu dünyadan istediğin her ne ise aldın mı? / Ben aldım. / Neydi istediğin? / Kendimi sevilmiş saymak / bu dünyada sevilmiş hissetmek." Bir zamanlar kendini "bir sigara ve ucunda bir beden" olarak tanımlayan yazar, 2 Ağustos 1988'de bütün vücudunu saran kansere yenik düştü. Arkasında, İletişim'in bastığı "Aşktan Söz Ettiğimizde Sözünü Ettiklerimiz" ve "Cathedral"in yanısıra, "Ateşler", "Suyun Başka Suya Karıştığı Yer", "Kış Uykusuzluğu", "Ultramarine" gibi nadide eserler bıraktı. Robert Altman, "'Short Cuts" filmini onun hikayelerinden yola çıkarak çekti.

l→

LOMAX, ALAN

Alan Lomax, Muddy Waters'ı, Woodie Guthrie'yi, Leadbelly'yi keşfeden adam, bir müzikolog, gerçek bir kahraman. Lomax sadece Amerikan popüler müziğinin bu üç baba ismini bulup çıkarmakla, onların ilk kayıtlarını yapmakla kalmadı, 60 yıla yakın bir süre boyunca, 600 küsur kültürün içine girip çıkıp, ticari müziğin ilgi alanının dışında kalan ne varsa kaydetti. Onun asıl mekanı ABD'nin güneyi oldu.

Lomax'ın bu tukusu, babasına asistanlık yaptığı günlerde başlıyor. John Lomax, 1800'lerin sonlarında ülkenin güneyindeki siyah tarım emekçilerinin şarkılarını derliyor. Daha sonra, Thomas Edison'un dul karısının hediye ettiği, bugünkü taşınabilir stüdyoların atası sayılabilecek bir aletle bu şarkıları kaydetmeye başlıyorlar. Alan Lomax: "Benim yaptığım işin kalbi, kayıt teknolojisini halkların hizmetine sunmaktı, sesi olmayanlara ses vermekti."
Lomax sadece Amerika'yla da yetinmiyor, sekiz yıl kadar Avrupa'da da dolaşıp her şeyi kaydediyor. 1959'da yeniden Amerikan popüler müziğinin bereketli topraklarına, Güney'e dönüyor. Kayıt aletini tarlalara, kiliselere, hapishanelere uzatıyor. Küçük çocukları, ihtiyarları dinliyor. Hepsini kaydediyor. Bir dostu anlatıyor: "Bir gece dışarıda dolaşıyorduk, tavşan avlamaya çıkmış bir arkadaşıma rastladık. Köpekler tavşanların peşinden koşmaya başlayınca, Alan seslerini kaydetmek için kalmak istedi. Ve kaydetti de. Her şeyi kaydederdi."
Şimdilerde Amerikan Rounder / Night & Day plak şirketi beş yıllık plan dahilinde müzikolog Alan Lomax'ın kayıtlarından oluşan toplam yüz adet compilation albümü yayınlamayı hedefliyor. Lomax'ın derlediği kayıtların bir örneği Türkiye'de Ada tarafından "Demiryolu, Hapishane ve İş Şarkıları" adıyla yayınlanmıştı.

O→

OLDE ENGLISH

Rap aleminin içkisi olarak kabul edilen malt likörü markası. Ucuz ve etkili olduğu için özellikle siyah gettolarda ve yoksul yerleşimlerde yaygınlıkla tüketiliyor. Alkol derecesi en yüksek malt likörü olan Olde English 800'ün adı hiphop literatürde "old school" döneminden beri geçmekteydi. Ilk defa Beastie Boys'un "Time to Get Ill" parçasıyla bir lakap edindi. Beastie'ler burada "O.E." kodunu kullandı ve bu yeraltı jargonlarına yerleşti. Hiphop argoda ise ayrıca "8-ball", "40" ya da büyük boy şişeler kastedilerek "64" olarak da anılmaktaydı. Eric B & Rakim malt likörünü "Smith & Wesson gibi sıkı" diye tanımlıyordu. Yeni kuşak rapçilerden Nas "One Love" parçasında "forty dog" diye söz ederek malt likörüne konunun sosyal yönünü de vurgulayan yeni bir lakap taktı.
Malt likörü, bira imalatından artan düşük kaliteli posayı destile etmeyi sürdürerek elde ediliyor. Böylece 2-4 derece dolayındaki normal biradan çok daha sert, hafif tatlı ama zor içimli, 6-8 derece dolayında bir içki ortaya çıkıyor. St. Ides, King Cobra, Magnum, Hurricane, Mickey's, Colt 45, Ice Man, Bad Frog, Johnny 3 Legs, Red Bull gibi alkol derecesi bakımından farklılıklar gösteren malt likörü markalarının ortak özelliği ABD'de piyasada bulunabilecek en ucuz içki olmaları. 40 onsluk (yaklaşık 120 cl.) şişelerde 1.20-1.60 $ karşılığında satılıyor ve bu doz 5

Wu-Tang Clan'dan Ol' Dirty Bastard bir şişe 40 ile...

shut viskiye eşit kabul ediliyor. Genç kesimlerde genellikle marihuana üstüne alınan malt likörünün sarhoşluğu, müptelalarınca "bir kanoda aşk yapmak" şeklinde şiirselleştirilmiş.
Olde English 800'den sonra en çok satan marka olan St. Ides, 90'ların başında reklam kampanyalarında Scarface ve Ice Cube gibi gangsta rap starlarını kullandı. Imajını gangsta rap'in kabalığı, edepsizliği, erkek şovenizmi, şiddet eğilimi, malt likörü-drug kullanımı ve seks düşkünlüğüyle kesiştirdi. "Lütfen şişeyi bu tarafa geçirir misiniz, kırlangıç gibi olana kadar içeceğim" diyordu Ice Cube. Feminist Yo-Yo da rap liriklerinde malt likörünün afrodizyak etkisine vurgu yapanlardandı: "St. Ides evinizde, deneyin bunu kızlar / Hemen havaya sokuyor, canın düzüşmek istiyor." Giderek Snoop Doggy Dog da kervana katılacaktı: "Bir şişe 40 demek, bir ev dolusu yosma demek..."
Ama St. Ides'i üreten San Fransisco'lu McKenzie River Brewing Co. reklamlarında Public Enemy'ye de el atınca faka bastı. Kendi sesinden bir sample'ı radyo reklamında kullanmasına çok kızan Chuck D, firma aleyhine 5 milyon dolarlık bir tazminat davası açtı, kazandı. Hızını alamadı, "Apocalypse '91" albümüne "1 Million Battlebags" diye bir parça yaparak siyah gettoyu zehirleyen malt likörüne karşı savaş açtı: "Nedir Colt 45 / Beynine dayanmış bir başka silahtan başka..."
Siyah-hispanik cemaatlerde malt likörü kullanımının yaygınlaşması, yoksulluğun had safhaya vardığı 1980 sonralarına tekabül ediyor. Başka bir deyişle crack ile eşzamanlı. Bu yüzden "sıvı crack" olarak da adlandırılmış. Malt likörlerinin hemen hepsine mısır şurubu gibi içimi kolaylaştırıcı konsantre tatlandırıcılar ekleniyor ve bu maddeler yüksek miktarda oktanın ortaya çıkmasına yol açıyor. Alkol-ertesi başağrısına yol açan bu toksin birikimi zaman içinde ölümcül hale gelebiliyor. 2010 yılında siyah nüfusu sayıca geçip Amerika'nın en kalabalık etnik grubu olması beklenen Latinolarda bu sorun şimdiden ikiye katlanmış durumda. Istatistikler mariachi'den çok rap dinleyen genç kuşak Meksikan-Amerikan nüfusun yarısının sürekli olarak malt likörü kullandığını gösteriyor.

S→

STRUMA FACİASI

Ece Ayhan'ın "Zambaklı Padişah" kitabındaki şu dizeleri bir bakışta "çözmek" zor: "Devlet ve şairleri, iki kaşık gibi içiçe uyurlarken / Geldiği kapkara denize Karpiç'ten gönderilmiş bir gemi..." Karpiç, Ankara'da bol rağbet gören eski bir lokanta. Gemi ise, Struma. Cumhuriyet tarihinin en "gizli" kahramanlarından Struma...
1940'lı yıllarda, Alman işgali altındaki ülkelerden kovulan ve Filistin'e gitmek için ülkemizden transit geçiş yapan Yahudi mülteciler sorun olmuştu. Almanya, Yahudilere Türkiye'nin geçiş izni vermesinden, İngiltere ise, (henüz ellerinde bulundurdukları) Filistin'in kontrolsüz göç almasından rahatsızdı. İki devletin baskısı üzerine 1941'de çıkarılan bir "KHK" ile "geldikleri ülkelerde yaşama ve dolaşım hürriyetleri kısıtlamaya tabi olan Yahudilerin Türkiye'ye girişleri ve Türkiye'de ikamet etmeleri" yasaklandı.
O sıralar Avrupa'da kıstırılan Yahudiler için iki can kapısı vardı: Fransa ve Türkiye. Doğu Avrupalı Yahudiler ancak Türkiye üzerinden çıkış yapabiliyordu. 1941 sonbaharında 780 Romanya Yahudisi, aralarında para toplayarak Struma adında bir gemi kiralamışlar, İstanbul Boğazı'na gelmişlerdi. Yolculuğu ayarlayan geminin Yunan armatörü Pandelis, Filistin vizelerinin İstanbul'da dağıtılacağını söylemişti. Ancak İngiltere vize vermeyince Yahudiler Struma'da mahsur kaldılar.
Panama bandıralı Struma, aslında Tuna nehrinde hayvan taşımacılığı yapan küçük ve arızalı bir gemiydi. Bir günlük yolu üç günde alarak geldiği İstanbul'da motoru iflas etmişti. 15 Aralık 1941 günü Sarayburnu açıklarında demirleyen gemide tek tuvalet vardı, mutfağı bu kadar insana hizmet etmeye uygun değildi, su tankları yeterli olmadığı için temizlik yapılamıyordu. Dezenfektan, ilaç yoktu. Ekmek hiç yoktu. Çocuklara her gün yarım bardak süt, yetişkinlere üç günde bir çay verilebiliyordu. Kızılay karantinaya alınan geminin iaşesini üstlenmişti. İstanbul'da o yıl kış çok sert geçiyordu. Kar bazı semtlerde üç metreyi aşmıştı.
Struma, Boğaz'da bu şartlar altında iki aydan fazla böyle bekletildi. Mültecilerin karaya çıkması yasaktı. Trenle yolculuk etmelerine de izin verilmedi. Rüşvet de işe yaramıyordu. Sonu meçhul bekleyişten pek az insan kurtulabildi. Struma'daki yolcular arasında Mobil Oil şirketinin Romanya müdürü olan Martin Segal ile eşi ve çocuğu şirketin Türkiye mümessili olan Vehbi Koç'un bizzat uğraşmasıyla kurtarıldı. Bu sayede Almanlarla ticaret yapıyor diye Koç'a Amerika ve İngiltere'nin uyguladığı ambargo kaldırıldı. Böylece Koç, savaş yılları boyunca hem Almanya, hem de İngiltere ve Amerika ile ticaret yapabildi.
68 gün boyunca Boğaz'da bekletilen gemi, 23 Şubat 1942 tarihinde, bir römorkla çekilerek, motorsuz ve kumanyasız olarak, sahilden beş kilometre açıkta kaderine terkedildi. O gece Struma, ya mayına çarparak ya da bir denizaltısının attığı torpidoyla batırıldı.
100'ü çocuk, 700'den fazla insana tabut olan Struma'dan 68 günün sonunda bir kişi kurtuldu: 18 yaşındaki David Stoliar, şubat ayazında 48 saat Karadenizle boğuşarak Şile açıklarına gelebildi. Burada onu farkeden balıkçıların yardımıyla hayata döndü. 14 gün hastanede tedavi edilen felaketzede, iyileştikten sonra üç ay boyunca İstanbul Emniyet Amirliğinde sorgulandı. Nihayet 23 Nisan 1942'de Suriye üzerinden Filistin'e gitmesine izin verildi. David Stoliar halen hayatta ve Amerika'da ikamet ediyor.
Geçtiğimiz aylarda Sualtı Araştırma Derneği, Struma batığını bulduğunu ilan etti. Bunun üzerine faciada yakınlarını kaybedenlerin İngiltere'de oluşturduğu sivil inisiyatif grubu da batıkla ilgilenmeye başladı. Struma'da can verenlerin yakınları, 3 Eylül'de Şile'de bir anma töreni yapacaklar.

V→

VARTAN, SYLVIE

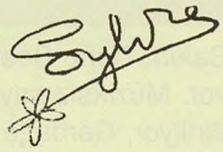

VENOSA, ROBERT

Fantastik realizmin kalburüstü ismi. Eserleri ünlü müzelerin, Avrupa aristoklarının ve rock yıldızlarının duvarlarını süslüyor. Başta Santana ve Kitaro'nunkiler olmak üzere birçok albüm kapağı onun elinden çıktı. New York'lu. 60'larda psikedeliklerle haşır neşir oldu. Ernst Fuchs ve özellikle Mati Klarwein'dan etkilendi. 70'lerde Akdeniz'i, İspanya'nın küçük bir köyünü, Cadaques'ı

Venosa'nın öptüğü, Carlos Santana

yurt edindi. Dali'yle yakın ahbap oldu. 82'den beri bir ayağı ABD'de, bir ayağı Cadaques'ta.
"Robert Venosa'nın tabloları içgerçekliklerin zamanötesi manzaralarına açılan bir pencere gibi. Büyüleyici ve aydınlatıcı." (Timothy Leary)
"Her resmi adeta soluk alıp veriyor ve öyle bir bakıyor ki, seyirciyi o yüksek potansiyele davet ediyor." (Carlos Santana)
"Bravo Venosa! Dali, ruhsal çılgınlığın bu denli yetkin bir teknikle resmedilmesinden duyduğu memmuniyeti beyan eder." (Salvador Dalli)
"Ben resim yaparken Jimi Hendrix, Miles Davis, Jackie Kennedy ve lokman hekim Timothy Leary, omzumun üstünden seyrederdi." (Robert Venosa)

Bakın, Deno Boston'da kanserle savaşıyor. Müziksiz savaş olur mu? Tori Amos dinliyor, Garbage dinliyor. (Bu arada Garbage'ın web sitesi de kanser araştırmalarını destekliyormuş! Biliyor muydunuz?) Sonra dünyanın 25 ülkesinden 200.000 ziyaretçisi oldu Deniz'in... İki ayda. Aşağıda bir-iki örnek var:

(Klasik müziğin kanserin gelişimini yavaşlattığını öne sürüyor. A.B.D'de yapılan bir deney hakkında bir yazı okumuş): "Mümkün olduğunca klasik müzik dinle derim sana bundan sonra... Bu konuda ciddiyim ve sanırım benim de müzik zevkimi gözden geçirmem gerekecek, ne de olsa Metallica falan takılıyoruz hâlâ... Neyse, sen yine de bu söylediğim müzik konusunu dikkate al olur mu...
Bu arada, beynin gücüne, düşüncenin insan biyokimyasını da yönlendirdiğine inanıyor ve sonuna dek bunu savunuyorum..."

"Çok uzun zaman olmasa bile, çok da kısa olmayan bir süredir bu sayfadayım ben de, belki de diğerleri gibi..."

"Merhaba Deniz, web siteni bana gelen mail ile açtım, şu an işyerindeyim ve tam 1.5 saattir senin sayfanı inceliyorum..."

"Sabah olmak üzere... Sayfayı okumak yine birkaç saatimi almış. Canım size bir şeyler yazmak istedi..."

Siz de gidin www.denizresul.com adresine... Deno'nun savaşına bir göz atın. Ya da bir süre (!) kalın, sayfaları gezin, resimlere bakın ve aramıza katılın...
KANSERLE SAVAŞALIM –MÜZİKSİZ OLMAZ ELBETTE!
Deno'nun babası Levent Resul

www.denizresul.com